

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τριμηνιαία Έκθεση

03/19



ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2019 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους



Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)

Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>

Περιεχόμενα

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	7
1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	13
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	27
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	27
A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	27
B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης	33
2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	41
A. Οικονομικό Κλίμα	41
B. Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές	48
Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις	59
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	67
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις	67
3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	99
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	108
3.4 Απασχόληση – Ανεργία	114
3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού	124
3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών	135
4. ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΣΟΔΩΝ	143

Πρόλογος

Το IOBE εκδίδει την τρίτη έκθεσή του για το 2019, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια σημαντική περίοδο για την ελληνική οικονομία, στην οποία άρθηκαν ύστερα από περισσότερα από τέσσερα έτη οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, ενώ το κόστος δανεισμού του ελληνικού δημοσίου βρίσκεται σε διαχρονικά ελάχιστα επίπεδα. Μείζον πολιτικοοικονομικό ζήτημα αποτελεί το μείγμα της οικονομικής πολιτικής για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων στο επόμενο έτος, κατόπιν των πρόσφατων δημοσιονομικών παρεμβάσεων και όσων έχουν προγραμματιστεί στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE και αυτή αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, ενώ συνοδεύεται από το Παράρτημα διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο περιγράφονται τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη συνοπτική επισκόπηση της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος στο δεύτερο τρίμηνο του 2019, καθώς και τις προοπτικές για το υπόλοιπο του έτους και το 2020, βάσει της πλέον πρόσφατης έκθεσης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, β) την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα στο τρίτο τρίμηνο φέτος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, γ) την αξιολόγηση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου δ) τις εξελίξεις στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην περίοδο Ιουνίου – Αυγούστου.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας ως επί το πλείστον στο δεύτερο τρίμηνο του 2019. Καταρχάς χαρτογραφείται το μακροοικονομικό περιβάλλον στο ίδιο τρίμηνο και στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους, ενώ πραγματοποιούνται οι πρώτες προβλέψεις για την προσεχή χρονιά. Καταγράφονται οι εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου έως Ιανουαρίου – Αυγούστου 2019, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο οκτάμηνο φέτος. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο δεύτερο τρίμηνο. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του πληθωρισμού στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του ισοζυγίου πληρωμών τους μήνες Ιανουάριο – Αύγουστο.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση μελέτης, σχετικά με την ενεργειακή αποδοτικότητα των κτιρίων και τις προϋποθέσεις λειτουργίας της ως μοχλού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι την 21/10/2019. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί προς το τέλος Ιανουαρίου του 2020

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ελληνική οικονομία διανύει ένα τρίτο στη σειρά έτος ανάπτυξης με ρυθμό μεγέθυνσης που, δεδομένης της βαθείας και παρατεταμένης κρίσης που προηγήθηκε, δεν είναι ιδιαίτερα υψηλός, αλλά που αναμένεται να επιταχυνθεί κατά το επόμενο έτος. Ειδικότερα, ο πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης αναμένεται να είναι κατά το τρέχον έτος ανάμεσα στο 1,5% και 2%, όπως άλλωστε ήταν και στα δύο προηγούμενα έτη, ενώ κατά το επόμενο αναμένεται να υπερβεί το 2%. Αυτή η ανάπτυξη της οικονομίας στηρίζεται σε βάση που αποτελείται από τρεις κύριους πυλώνες. Πρώτον, ότι στην οικονομία έχει επιτευχθεί συνολικά, μετά από τη δεκαετή προσαρμογή, δημοσιονομική εξισορρόπηση και δεν υπάρχει λόγος για περαιτέρω προσαρμογή. Αντίθετα, μπορεί να δημιουργείται δημοσιονομικός χώρος που να υποστηρίξει τις προοπτικές ανάπτυξης. Δεύτερον, ότι τίθεται ως κεντρικός στόχος της πολιτικής της νέας κυβέρνησης η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, μαζί με το γεγονός ότι διαφαίνεται ευρύτερη στήριξη και συναίνεση προς αυτό. Ταυτόχρονα, οι κίνδυνοι στη χώρα από τις πολιτικές εξελίξεις κατά το ορατό μέλλον έχουν ελαχιστοποιηθεί. Τρίτον, πως από το διεθνές περιβάλλον προκύπτει διατήρηση και περαιτέρω μείωση του κόστους

Ο ρυθμός μεγέθυνσης αναμένεται φέτος ανάμεσα στο 1,5% και 2%, ενώ για το 2020 άνω του 2%.

χρηματοδότησης, εξέλιξη που διευκολύνει συνολικά τις κινήσεις πολιτικής στην ελληνική οικονομία.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρίσκεται συνολικά στο υψηλότερο επίπεδο από την έναρξη της κρίσης

Οι θετικές προοπτικές της οικονομίας αποτυπώνονται και στη βελτίωση του οικονομικού κλίματος, όπως το μετρά το IOBE, που είναι ιδιαίτερα ισχυρή. Ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρίσκεται συνολικά στο υψηλότερο επίπεδο από την έναρξη της κρίσης το 2008, ενώ ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων δεκαεννέα ετών. Αξιοσημείωτο είναι πως αυτή η βελτίωση των προσδοκιών συμβαίνει ενώ οι προσδοκίες στην υπόλοιπη Ευρώπη, κατά μέσο όρο, παρουσιάζουν σημαντική κάμψη. Οι θετικές προοπτικές βέβαια αποτυπώνονται και στην ιδιαίτερα σημαντική μείωση του κόστους χρηματοδότησης της χώρας, όπως αυτή αποτυπώνεται αρχικά στο δεκαετές ομόλογο, αλλά σταδιακά και κατά αναλογία και στην υπόλοιπη οικονομία. Η εξέλιξη αυτή, η οποία ούτε ήταν δεδομένη ούτε μπορεί να θεωρείται δεδομένο ότι θα ισχύει επ'αόριστον, είναι κρίσιμη για μια οικονομία όπου υπάρχουν συσσωρευμένα δημόσια και ιδιωτικά χρέη και πρέπει να χρηματοδοτήσει τη μετάβαση σε ένα περισσότερο ανταγωνιστικό αναπτυξιακό πρότυπο.

Ιδιαίτερα σημαντική μείωση του κόστους χρηματοδότησης της χώρας

Παρά το ότι η σημερινή θετική βάση δημιουργεί θετικές προοπτικές για το επόμενο έτος και περαιτέρω, δεν λείπουν οι κίνδυνοι και οι λόγοι για εγρήγορση. Αυτοί σχετίζονται αφενός με τη δομή της ελληνικής οικονομίας και αφετέρου με αρνητικές εξελίξεις που μπορεί να προκύψουν στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον και να την επηρεάσουν άμεσα. Ως εκ τούτου, είναι ιδιαίτερα σημαντικό η σημερινή θετική συγκυρία να χρησιμοποιηθεί με τρόπο που να αποτελέσει τη βάση για συστηματικά υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κατά την επόμενη δεκαετία, εξέλιξη απαραίτητη ώστε να μπορεί πραγματικά να θεωρηθεί παρελθόν η κρίση της οικονομίας μας. Ειδικότερα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχουν ολοκληρωθεί οι απαραίτητες δομικές μεταρρυθμίσεις που θα καταστήσουν την ελληνική οικονομία περισσότερο εξωστρεφή και ανταγωνιστική, στηρίζοντας συνολικά ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο. Ταυτόχρονα, η μείωση στο κόστος χρηματοδότησης στο σύνολο της οικονομίας, που είναι ιδιαίτερα κρίσιμη και ευπρόσδεκτη, θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για ενίσχυση της παραγωγικής βάσης και για να διευκολύνει τις δομικές αλλαγές και όχι για προσωρινή άνοδο της κατανάλωσης.

Θετικές προοπτικές αλλά εγρήγορση για θέματα δομής της οικονομίας και εξελίξεων στο διεθνές περιβάλλον

Σε συνέχεια των παραπάνω, το ερώτημα που τίθεται για την ελληνική οικονομία είναι εάν θα επιτευχθεί βελτίωση στα δομικά χαρακτηριστικά της, έτσι ώστε οι σημερινοί ρυθμοί ανάπτυξης που κινούνται πέριξ του 2% να ανέλθουν για εύλογο χρονικό διάστημα σε υψηλότερη περιοχή, αυτή του 3%, ή εάν θα επικρατήσουν τα σημερινά θεμελιώδη χαρακτηριστικά, που τείνουν να υποβιβάσουν αυτόν τον ρυθμό ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα προς το 1%. Άλλωστε, παρά τη θετική συγκυρία, δεν πρέπει να λησμονείται πως το επενδυτικό κενό στη χώρα είναι δυσθεώρητο, με τις επενδύσεις να είναι, συνολικά ως ποσοστό του

ΑΕΠ, κάτω από το μισό αυτού στον μέσον όρο της Ευρώπης και αυτού που υπήρχε πριν την έναρξη της κρίσης. Ταυτόχρονα, κατά τα τελευταία χρόνια οι επενδύσεις δεν καλύπτουν τις αποσβέσεις του κεφαλαίου με καθαρό αποτέλεσμα αυτό συνολικά να μειώνεται. Η ανεργία βρίσκεται ακόμη σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα και η αποκλιμάκωσή της, έστω προς το 10%, δεν θα είναι εύκολη, παρά το γεγονός ότι η οικονομία πλήττεται και από τη συστηματικά χαμηλή συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό και βέβαια από τη μετανάστευση στο εξωτερικό κατά τα τελευταία χρόνια. Επίσης, η πιστωτική επέκταση κινείται ακόμη σε αρνητικό έδαφος και η ενδυνάμωσή της κατά το επόμενο έτος αποτελεί κεντρικό ζητούμενο. Σχετικά, η ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος, λίγο μόνο χρόνο μετά την πλήρη άρση των ελέγχων κεφαλαίου και με τη βάση καταθέσεων να παραμένει χαμηλή, αποτελεί προϋπόθεση και για τη συστηματική ενίσχυση της ανάπτυξης μέσω επενδύσεων.

Δυσθεώρητο το επενδυτικό κενό - κάτω από το μισό της Ευρώπης οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ

Χωρίς την απαιτούμενη στροφή σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο με επενδύσεις και εξαγωγές, η ενίσχυση το ρυθμών μεγέθυνσης της οικονομίας θα είναι παροδική. Επί του παρόντος, την επίτευξη ισχυρών ρυθμών ανάπτυξης που θα πλησιάζουν ή και θα υπερβαίνουν το 3%, αντιστρατεύεται η ίδια η δομή της οικονομίας η οποία μπορεί να έχει βελτιωθεί κατά τη δεκαετία προσαρμογής όχι όμως ακόμη σε επαρκή βαθμό. Συγκεκριμένα, ισχυρή μεγέθυνση συνολικά μέσω ενίσχυσης της κατανάλωσης δεν είναι εφικτή καθότι θα συμπαρέσυρε σημαντική άνοδο των εισαγωγών. Ενώ, η μεγέθυνση μέσω επενδύσεων και εξαγωγών προϋποθέτει ισχυρή και συστηματική προσπάθεια στο σύνολο της οικονομίας για τα επόμενα χρόνια. Σε κάθε περίπτωση, και για το επόμενο έτος, η μεγέθυνση της οικονομίας θα είναι χαμηλότερη της επιθυμητής λόγω ισχυρής θέσης που αναμένεται ότι θα έχουν οι εισαγωγές, τόσο καταναλωτικών όσο και κεφαλαιουχικών αγαθών. Ο στόχος να επιτευχθεί μεγέθυνση με ρυθμό άνω του 2,5% είναι ιδιαίτερα φιλόδοξος και μπορεί να επιτευχθεί μόνο με σημαντική άνοδο των επενδύσεων. Κάποιες από αυτές μπορεί να αναπτυχθούν μέσα στο επόμενο έτος, αλλά άλλες θα χρειαστούν έναν μεγαλύτερο χρόνο επώασης.

Την επίτευξη ισχυρών ρυθμών ανάπτυξης που θα πλησιάζουν ή και θα υπερβαίνουν το 3% αντιστρατεύεται η ίδια η δομή της οικονομίας

Με βάση όλα τα παραπάνω, οι επιλογές οικονομικής πολιτικής που θα γίνουν το τρέχον διάστημα έχουν μεγάλη κρισιμότητα. Ασφαλώς η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος αποτελεί προϋπόθεση όχι μόνο για την ενίσχυση των επενδύσεων βραχυπρόθεσμα, αλλά και για τη διασύνδεση της οικονομίας μεσοπρόθεσμα με τις τεχνολογικές εξελίξεις, την καινοτομία, και τις διεθνείς αλυσίδες αξίας. Οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, παρά τις ιδιαίτερα σημαντικές επιμέρους προσπάθειες και επιτυχίες, εξακολουθούν να είναι κατά μέσο όρο χαμηλού περιεχομένου καινοτομίας και άρα ανταγωνιστικότητας. Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός πως οι απαραίτητες επενδύσεις, τόσο σε φυσικό όσο και σε ανθρώπινο κεφάλαιο, είναι μεσοπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου χαρακτήρα και άρα σημασία έχει όχι μόνο η προσωρινή βελτίωση των

Μεγάλης
κρίσιμότητας οι
επιλογές
οικονομικής
πολιτικής

προσδοκιών αλλά και η εμπέδωση θετικών προσδοκιών για το πώς μπορεί να είναι η ελληνική οικονομία σε μία δεκαετία από τώρα.

Ταυτόχρονα όμως με τα επιμέρους μέτρα βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, κρίσιμης σημασίας θα είναι οι αποφάσεις πολιτικής που επηρεάζουν ευρύτερα την οικονομία, με ιδιαίτερη έμφαση στη δομή της φορολογίας, τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, και την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου. Όσον αφορά τη φορολογία, η μείωση των συντελεστών συνολικά επιδρά φυσικά ευεργετικά στις καταναλωτικές και επενδυτικές αποφάσεις των νοικοκυριών και επιχειρήσεων, ενώ ο εξορθολογισμός του δημοσιονομικού πλεονάσματος που υπήρχε τα προηγούμενα δύο χρόνια μπορεί να έχει επίσης σημαντική θετική επίδραση. Όμως, κομβικής σημασίας θα είναι οι βαθμοί ελευθερίας που υπάρχουν να χρησιμοποιηθούν για να εξορθολογήσουν το σύστημα πρωτίστως προς την κατεύθυνση ενός απλούστερου και σταθερότερου συστήματος που δεν θα επιβαρύνει υπερβολικά την εργασία, όπως συμβαίνει σήμερα. Αυτή η εξέλιξη θα είναι προϋπόθεση και για την ενίσχυση των επενδύσεων, ιδίως των περισσότερο μακροπρόθεσμων και παραγωγικών, και πρέπει να αποτελεί κέντρο της οικονομικής πολιτικής. Σύμφωνα με τα όσα διαφαίνονται για την φορολογική μεταρρύθμιση, η ελάφρυνση των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία εκτός των χαμηλότερων είναι ελάχιστη.

Απαραίτητος ο
εξορθολογισμός
προς την
κατεύθυνση ενός
απλούστερου και
σταθερότερου
συστήματος που
δεν θα επιβαρύνει
υπερβολικά την
εργασία

Η διεύρυνση της φορολογικής βάσης αποτελεί κεντρική προϋπόθεση για τη βελτίωση της δομής του νέου συστήματος, καθώς σήμερα ένα πολύ μικρό μόνο ποσοστό εργαζομένων και επιχειρηματιών επιβαρύνεται με μεγάλο μέρος των φόρων. Πρόσφατη μελέτη του IOBE καταδεικνύει το όφελος από μια κατάλληλη πολιτική κινήτρων για τα νοικοκυριά. Σχετικά, μία πολιτική που θα επιβραβεύει τις διαφανείς συναλλαγές στα τμήματα της αγοράς όπου υπάρχει υψηλότερη φοροδιαφυγή, θα ήταν η κατάλληλη και σίγουρα περισσότερο κατάλληλη από την οριζόντια αύξηση των σχετικών ορίων, η οποία μάλιστα για νοικοκυριά σχετικά υψηλού εισοδήματος μπορεί να στρεβλώνει τις αποφάσεις και να οδηγεί πόρους προς την κατανάλωση παρά προς την αποταμίευση. Χωρίς αυτήν τη στόχευση, η επιθυμητή αύξηση των φορολογικών εσόδων δεν θα είναι εφικτή.

Μια μεταρρύθμιση
του ασφαλιστικού
συστήματος είναι
απαραίτητη

Η υπερβολική επιβάρυνση των μισθωτών ενισχύεται και από τη δομή του ασφαλιστικού συστήματος, η μεταρρύθμιση του οποίου μπορεί να είναι το κλειδί που θα απελευθερώσει τις παραγωγικές δυνάμεις της ελληνικής οικονομίας προς τη σωστή κατεύθυνση. Το υψηλό επίπεδο των εισφορών, η χαμηλή αναλογικότητα του συστήματος και η έλλειψη των λεγόμενων «δεύτερου» και «τρίτου πυλώνα», σε αντίθεση με αυτό που συμβαίνει στην πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών, αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη. Μια μετρημένη αλλά αποφασιστική μεταρρύθμιση του συστήματος είναι όχι μόνο εφικτή, όπως έχει δείξει πρόσφατη μελέτη του IOBE, αλλά και απαραίτητη. Η αλλαγή των όρων του συστήματος ούτε μπορεί να καθυστερήσει ούτε πρέπει να αφορά

μόνο όσους θα εισέλθουν στην αγορά εργασίας στο μέλλον, γιατί σε μία τέτοια περίπτωση τα αποτελέσματα των αλλαγών θα είναι πενιχρά. Άλλωστε, η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος είναι προϋπόθεση για την ενθάρρυνση της εγχώριας αποταμίευσης και της στήριξης των επενδύσεων.

Η συστηματική μείωση της επιβάρυνσης της εργασίας αποτελεί προϋπόθεση και για την ενίσχυση του «ανθρώπινου κεφαλαίου» που επί του παρόντος μπορεί να διαφεύγει σε σημαντικό βαθμό στο εξωτερικό της χώρας ή να προσαρμόζεται σε συνθήκες της άτυπης οικονομίας. Φυσικά, για την ανάπτυξη αυτού του ανθρώπινου κεφαλαίου, κομβικής σημασίας είναι ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος και η διασύνδεση του με την αγορά εργασίας και την παραγωγή. Το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης χρειάζεται ριζική αλλαγή στη δομή του, ώστε να απελευθερωθούν οι εκπαιδευτικές μονάδες από την ασφυκτική κεντρική ρύθμιση, όπως άλλωστε συμβαίνει στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, και να λειτουργούν σε ένα πλαίσιο κινήτρων. Εάν οι κατάλληλες δομικές αλλαγές δεν συμβούν, το εκπαιδευτικό μας σύστημα θα αποδειχθεί πλήρως ανίκανο να εξυπηρετήσει τη στροφή σε ένα νέο υπόδειγμα ανάπτυξης οικονομίας, και θα συνεχίσει να λειτουργεί ως παράγοντας υπανάπτυξης, ειδικότερα για τις νέες γενιές. Οι δυσμενείς δημογραφικές εξελίξεις αποτελούν, άλλωστε, έναν επιπλέον παράγοντα σημαντικής πίεσης στο σύστημα, ώστε οι αλλαγές να μην καθυστερήσουν.

Θα ήταν παράλειψη, τέλος, να μην σκιαγραφηθούν οι κίνδυνοι από το διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Οι ρυθμοί μεγέθυνσης στη χώρα αυξάνονται ακριβώς την ώρα που στην υπόλοιπη Ευρώπη και τους εμπορικούς μας εταίρους μειώνονται. Η επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης μπορεί μεν να μειώνει το κόστος χρηματοδότησης λόγω και των πολιτικών των κεντρικών τραπεζών, πλην όμως αποτελεί σαφή επιβραδυντικό παράγοντα για μία οικονομία όπως η ελληνική, που πρέπει να αναπτυχθεί μέσω εξαγωγών. Ταυτόχρονα, η συνεχιζόμενη εφαρμογή μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής που υιοθετήθηκαν, ώστε να αποφευχθεί συνέχιση της ύφεσης, έχει σαφή όρια όπως και παρενέργειες. Είναι ευθύνη των κυβερνήσεων όπως και των ευρωπαϊκών θεσμών γενικά, να προωθήσουν αφενός μια περισσότερο ισορροπημένη και αποτελεσματική δημοσιονομική πολιτική και αφετέρου δομικές μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της παραγωγικότητας.

Η συστηματική μείωση της επιβάρυνσης της εργασίας αποτελεί προϋπόθεση και για την ενίσχυση του «ανθρώπινου κεφαλαίου»

Η συνεχιζόμενη εφαρμογή μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής που υιοθετήθηκαν ώστε να αποφευχθεί συνέχιση της ύφεσης, έχει σαφή όρια



1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Μικρή περαιτέρω επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας στο δεύτερο τρίμηνο του 2019

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, στο δεύτερο τρίμηνο του προηγούμενου έτους ο ρυθμός ανάπτυξης της υποχώρησε ελαφρώς σε σχέση με τα προηγούμενα τρίμηνα, καθώς και με το τελευταίο τρίμηνο του 2018. Στις χώρες του ΟΟΣΑ, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 1,6% την περίοδο Απριλίου – Ιουνίου, από 1,7% στο πρώτο τρίμηνο φέτος, αλλά και στο τέταρτο τρίμηνο πέρυσι. Ωστόσο, υστερούσε έντονα σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, όταν είχε φτάσει το 2,7%. Στις πλέον ανεπτυγμένες οικονομίες (G7) η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στο δεύτερο τρίμηνο από 1,9% σε 1,6%. Μεταξύ των χωρών, η επιβράδυνση ήταν εντονότερη στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες (σε 1,2%), στη Γερμανία κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες (σε 0,4%) και στις ΗΠΑ, κατά 0,4 μονάδες (σε 2,3%). Επιτάχυνση μεταξύ των G7, οριακή, σημειώθηκε στον Καναδά, κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες (σε 1,3%) και στις Γαλλία και Ιαπωνία, κατά 0,1 μονάδα, σε 1,3% και 1,1%. Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, η μεγέθυνση της οικονομίας της Κίνας επιβραδύνθηκε περαιτέρω κατά το δεύτερο τρίμηνο, σε 6,2% από 6,4% ένα τρίμηνο νωρίτερα και 6,8% στο ίδιο τρίμηνο του 2018. Εντονότερη ήταν η επιβράδυνση της ινδικής οικονομίας, σε 5,1%, από 5,8% ένα τρίμηνο πριν και 7,9% την ίδια περίοδο πέρυσι. Αντιθέτως, στη Λατινική Αμερική, η οικονομία της Βραζιλίας αναθερμάνθηκε, με την ανάπτυξη να φθάνει το 1,0%, 0,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα και όσο πριν ένα χρόνο (0,9%), ενώ και στην Αργεντινή η ύφεση εξασθένησε σημαντικά, σε 1,8%, από 6,4% στην αρχή του έτους.

Συνεπώς, η νέα επιβράδυνση οφείλεται κυρίως στις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομίες. Οι ΗΠΑ υφίστανται τις επιπτώσεις της αβεβαιότητας ως προς τις επενέργειες των κλιμακούμενων μέτρων εμπορικού προστατευτισμού, οι οποίες πλέον αναχαιτίζονται μερικώς από διετές δημοσιονομικό



πακέτο μείωσης φόρων στο εισόδημα, που βαίνει προς την ολοκλήρωσή του. Στο Ηνωμένο Βασίλειο κλιμακώνονται οι επιπτώσεις του Brexit, με αλλαγή στο δεύτερο τρίμηνο της τάσης στις επενδύσεις, από ανοδική σε πτωτική, οι οποίες μετριάστηκαν από την αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης. Η Γερμανία εξακολουθεί να δέχεται έντονες πιέσεις στην αυτοκινητοβιομηχανία της, από τη διαδικασία προσαρμογής στις προδιαγραφές εκπομπής ρύπων και την κάμψη της ζήτησης από την Κίνα. Στην τελευταία χώρα, εκτός από τις επιπτώσεις των περιορισμών στο διμερές εμπόριο της, πιέσεις στην οικονομία της ασκεί η λήξη των φορολογικών κινήτρων.

Οι προαναφερθείσες επιδράσεις στις αναπτυσσόμενες οικονομίες και την Κίνα θα διατηρηθούν το τρέχον εξάμηνο και τουλάχιστον στο πρώτο μισό του επόμενου έτους, ενώ δεν αποκλείεται να κλιμακωθούν, ιδίως εκείνες από το Brexit, που πλέον είναι «προ των πυλών» και την επιβολή δασμών μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας, η οποία συνεχώς επεκτείνεται, με νέα μέτρα σε εισαγωγές ύψους €125 δισεκ. και \$75 δισεκ. αντίστοιχα τον περασμένο Αύγουστο. Ανασχετικά σε αυτές θα επενεργήσει η υιοθέτηση μιας περισσότερο υποστηρικτικής νομισματικής πολιτικής από τις κεντρικές τράπεζες ορισμένων εκ των πλέον αναπτυσσόμενων χωρών και περιφερειών. Η Fed προχώρησε προσφάτως σε δύο μειώσεις του επιτοκίου παρέμβασης, κατόπιν οκτώ διαδοχικών αυξήσεων μεταξύ Δεκεμβρίου 2016 – Δεκεμβρίου 2018. Από την πλευρά της, η ΕΚΤ ανακοίνωσε τον Σεπτέμβριο ότι θα διατηρήσει το βασικό επιτόκιο δανεισμού στο τρέχον επίπεδο (0,25%) «όσο χρειαστεί» και πως θα επανεκκινήσει από την 1^η Νοεμβρίου το πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης, με αγορές. περιουσιακών στοιχείων μηνιαίως ύψους €20 δισεκ. Πάρα ταύτα, σύμφωνα με το ΔΝΤ, δεν αναμένεται επιτάχυνση της ανάπτυξης στους G7 στο τέλος του 2019 και το 2020, με το σχετικό ρυθμό να διαμορφώνεται στο τέταρτο τρίμηνο και συνολικά σε αμφότερα τα έτη σε 1,7%.

Ως προς τις εξελίξεις στις κυριότερες αναπτυσσόμενες οικονομίες, στην Ινδία αναμένονται μέτρα τόνωσης της οικονομίας, νομισματικά και δημοσιονομικά, προκειμένου να ανακόψουν την επιβράδυνση της ανόδου της εγχώριας ζήτησης. Στην Αργεντινή η ύφεση θα συνεχιστεί, καθώς η ρευστότητα παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Η οικονομική αστάθεια στην Τουρκία μάλλον θα κλιμακωθεί ύστερα από την επιβολή κυρώσεων από τις ΗΠΑ, πιθανόν προσεχώς και από άλλες χώρες, κατόπιν της πολεμικής σύρραξης στα σύνορα με την Συρία.

Παρά την επέκταση τον Ιούλιο της μείωσης της παραγωγής πετρελαίου από τον ΟΠΕΚ και τις συνεργαζόμενες με αυτόν χώρες, κυρίως τη Ρωσία, έως τον Μάρτιο του 2020, τους περιορισμούς από τις ΗΠΑ στις εξαγωγές του Ιράν και της Βενεζουέλας, την επίθεση σε διυλιστήριο της Σαουδικής Αραβίας, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent ήταν στο τρίτο τρίμηνο φέτος 17,5% χαμηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα. Αυτή η εξέλιξη είναι αποτέλεσμα της εξασθένησης της παγκόσμιας οικονομικής μεγέθυνσης από την πλευρά της ζήτησης και, στην πλευρά της προσφοράς, από τη μεγάλη αύξηση της παραγωγής στον Κόλπο του Μεξικού, η οποία δεν αναμένεται να αποκλιμακωθεί. Ακολουθώντας, μάλλον δεν θα εκδηλωθούν αυξητικές πιέσεις στην τιμή του πετρελαίου έως το τέλος του τρέχοντος έτους και στην αρχή του επόμενου.

Υπό αυτές τις εξελίξεις και τις προοπτικές στην παγκόσμια οικονομία, το IOBE εκτιμά ότι ο ρυθμός αύξησής της θα αποκλιμακωθεί περαιτέρω φέτος, σε 3,0%, ενώ το επόμενο έτος θα επιταχυνθεί σε 3,3%.



Επιτάχυνση ανάπτυξης στο δεύτερο τρίμηνο του 2019

Ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας επιταχύνθηκε στο δεύτερο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο, στο 1,9% από 1,1%. Επιπλέον, ήταν υψηλότερος εκείνου στην αντίστοιχη περίοδο του 2018 (1,5%). Όμως, συνολικά στο αρχικό εξάμηνο φέτος το ΑΕΠ αυξήθηκε λιγότερο από ότι ένα έτος νωρίτερα, κατά 1,5% αντί 2,1%.

Ως προς τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη από την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, κατά 0,5%, αύξηση οριακά μεγαλύτερη εκείνης στο αρχικό εξάμηνο του 2018 (0,3%). Στο πρώτο τρίμηνο διευρύνθηκε η κατανάλωση των νοικοκυριών, στο δεύτερο οι καταναλωτικές δαπάνες του δημόσιου τομέα, μάλλον ως αποτέλεσμα των επενεργειών του εκλογικού κύκλου. Συνολικά στο πρώτο εξάμηνο φέτος η ιδιωτική κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη από πέρυσι (-0,1%), ενώ τότε είχε ενισχυθεί 1,0%. Η κατανάλωση του κράτους είναι φέτος 1,9% υψηλότερη, αύξηση η οποία σχεδόν αντισταθμίζει την περιστολή της κατά 2,1% πριν ένα έτος.

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 7,6% στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου του τρέχοντος έτους, σε αντίθεση με την κάμψη τους πέρυσι σε αυτό το χρονικό διάστημα κατά 13,8%. Η άνοδός τους εξασθένισε έντονα μεταξύ των πρώτων δύο τριμήνων του 2019, από 14,5% σε 1,1%. Επιπλέον, μη λαμβάνοντας υπόψη την αλλαγή στην επίδραση των μεταβολών στα αποθέματα, η οποία στο πρώτο εξάμηνο του 2018 ήταν αρνητική (-€306 εκατ.) και ένα χρόνο μετά θετική (+€436 εκατ.), ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου είναι οριακά μεγαλύτερος φέτος σε σύγκριση με πέρυσι, μόλις 0,7%. Ένα έτος νωρίτερα ενισχυόταν κατά 4,4%. Επομένως, η αύξηση στις επενδύσεις στο πρώτο μισό του 2019 οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη διαφορετική τάση των αποθεμάτων.

Η τάση στην πλειονότητα των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου είναι ανοδική. Η ισχυρότερη αύξηση, σε σχετικούς και απόλυτους όρους, σημειώθηκε στις επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό - οπλικά συστήματα, κατά 43,6%, αντισταθμίζοντας σε μικρό βαθμό τη συρρίκνωσή τους κατά 51,6% πέρυσι. Τη δεύτερη ευρύτερη άνοδο παρουσίασε ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε κατοικίες, κατά 13,1%, συνεχίζοντας τη διεύρυνσή του στην περίοδο Ιανουαρίου - Ιουνίου 2018 κατά 8,5%. Ίδιας έκτασης ενίσχυση σε απόλυτους όρους με τις κατοικίες αλλά αναλογικά πολύ μικρότερη ήταν αυτή στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό - οπλικά συστήματα (+3,1%), όταν ένα χρόνο νωρίτερα έφτανε το 21,9%. Οριακά μεγαλύτερος από πέρυσι ήταν ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε εξοπλισμό ΤΠΕ, 1,1%, σε αντίθεση με την τότε αύξησή του κατά 21,3%. Στον αντίποδα, στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου του 2019 η πτώση στις λοιπές κατασκευές έφτασε το 26,9%, υπεραντισταθμίζοντας την ενίσχυσή τους την ίδια περίοδο πέρυσι κατά 21,6%. Πολύ μικρότερη ήταν η κάμψη στα αγροτικά προϊόντα και τα λοιπά προϊόντα, 2,9% και 0,6% αντίστοιχα.

Ως προς τις εξελίξεις στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, η άνοδος των εξαγωγών στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου του τρέχοντος έτους κλιμακώθηκε ελαφρώς στο επόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου στο 4,8%. Πάρα ταύτα, η έκτασή της ήταν σχεδόν η μισή εκείνης στο πρώτο εξάμηνο του 2018 (+8,9%). Η φετινή αύξηση προέρχεται κατά τα ¾ από τις περισσότερες εξαγωγές υπηρεσιών, οι οποίες ενισχύθηκαν κατά 8,0%. Η άνοδος στο σκέλος των αγαθών ήταν αρκετά ηπιότερη, 1,8%, από την αύξησή τους μόνο κατά το δεύτερο



τρίμηνο. Πριν ένα χρόνο η ζήτηση αγαθών από το εξωτερικό ενισχυόταν κατά 8,9%, με την άνοδο στις υπηρεσίες να είναι οριακά χαμηλότερη (+8,6%).

Σε αντίθεση με τις εξαγωγές, η ποσοστιαία ενίσχυση των εισαγωγών εξασθένησε στο δεύτερο τρίμηνο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο. Κατά μέσο όρο στο εξάμηνο Ιανουαρίου – Ιουνίου διαμορφώθηκε υψηλότερα από την διεύρυνση των εξαγωγών, στο 6,7%, όταν στο ίδιο διάστημα του 2018 είχαν υποχωρήσει 2,5%. Οι εισαγωγές αγαθών ήταν 6,9% περισσότερες φέτος, διαμορφώνοντας κατά κύριο λόγο την τάση στο σύνολο των εισαγωγών. Οι εισαγωγές υπηρεσιών παρέμειναν σε τροχιά ανόδου στο αρχικό εξάμηνο του 2019 για τέταρτο συνεχόμενο έτος, όμως με ταχύτητα σαφώς μικρότερη, 4,5%, έναντι 13,9% πέρυσι και 11,6% το 2017. Η μεγαλύτερη ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης σε σύγκριση με την άνοδο των εξαγωγών επιδείνωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνικολογιστικούς όρους, έφτασε τα €1,57 δισεκ. (+69,3% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2018) ή 1,63% του ΑΕΠ.

Συνέχιση ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2019, με ρυθμό ελαφρώς βραδύτερο του περυσινού και επιτάχυνσή της το 2020

Η ολοκλήρωση των επιδράσεων του εκλογικού κύκλου, η αποσαφήνιση των μεταβολών στην οικονομική πολιτική από τη νέα κυβέρνηση και η εκκίνηση υλοποίησής τους, αποτελούν τις πλέον σημαντικές εξελίξεις στο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον εγχωρίως την τρέχουσα περίοδο και στους επόμενους μήνες. Όπως συνήθως συμβαίνει σε περιπτώσεις κυβερνητικής αλλαγής κατόπιν εκλογών, οι προσδοκίες επιχειρήσεων και νοικοκυριών είναι ενισχυμένες μετεκλογικά. Σε αυτήν την εξέλιξη έχει συμβάλει η υλοποίηση αμέσως ορισμένων εκ των προεκλογικών δεσμεύσεων. Τα μέτρα για το 2020 τα οποία περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού αποτελούν συνέχιση υλοποίησης των προεκλογικών εξαγγελιών. Για αυτό, δεν αναμένεται σύντομα μεταβολή της τάσης στις προσδοκίες σε πτωτική, δεν αποκλείονται όμως διακυμάνσεις τους.

Όμως, προκειμένου παράλληλα με τις φοροελαφρύνσεις να επιτευχθούν οι απαιτητικοί δημοσιονομικοί στόχοι, είναι απαραίτητος ένας προσεκτικός ανασχεδιασμός των δημοσίων δαπανών και η υλοποίηση αποτελεσματικών δράσεων για την ενίσχυση των φορολογικών εσόδων. Δημοσιονομικές παρεμβάσεις με στοχεύσεις τον εξορθολογισμό και την παρακολούθηση των δημόσιων οικονομικών, καθώς και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού.

Τα μέτρα τα οποία περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020 και αφορούν στα νοικοκυριά, αναμένεται να ενισχύσουν το πραγματικό εισόδημά τους και ακολούθως τις καταναλωτικές τους δαπάνες. Ωστόσο, κατόπιν των διαδοχικών εφάπαξ δημοσιονομικών παρεμβάσεων στη διάρκειά του 2019 («κοινωνικό μέρισμα» στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς, καταβολή αναδρομικών σε ειδικά μισθολόγια, έκτακτη παροχή σε συνταξιούχους), ενδεχομένως η ενίσχυση των δαπανών στο νέο έτος από τα μέτρα να μην είναι μεγαλύτερη από ότι φέτος. Μεγαλύτερη τόνωση από τα νέα μέτρα από εκείνη στα νοικοκυριά, προβλέπεται πως θα επέλθει στη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Ο τρόπος χρησιμοποίησής της είναι άλλη μια σημαντική παράμετρος των επιδράσεων που θα έχει η δημοσιονομική πολιτική το επόμενο έτος στο ΑΕΠ.

Η διατήρηση της βελτίωσης των προσδοκιών και η περαιτέρω καλυτέρευσή τους συνδέονται στενά και με την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων. Σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις και τους δυνητικούς



επενδυτές, ευνόητα αυτές θα πρέπει να αφορούν στη διευκόλυνση της εκκίνησης ή επέκτασης δραστηριότητας, ιδίως σε κλάδους διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων – υπηρεσιών οι οποίοι παρουσιάζουν μεγαλύτερες προοπτικές, στην απλοποίηση των συναλλαγών με το δημόσιο τομέα, στην επιτάχυνση της απονομής δικαιοσύνης κ.λπ. Για την επίτευξη καλού οικονομικού περιβάλλοντος στα περισσότερα τμήματα μιας οικονομίας, απαραίτητη είναι και η κάμψη της απαισιοδοξίας στα νοικοκυριά. Επομένως, χρειάζεται η δρομολόγηση μεταρρυθμίσεων οι οποίες να τα αφορούν, π.χ. στην υγεία, στο ασφαλιστικό σύστημα, στις συναλλαγές με το κράτος, στην παιδεία, στη λειτουργία των μηχανισμών εσωτερικής ασφάλειας. Ως προς την υλοποίηση των συμφωνημένων μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της Ενισχυμένης Εποπτείας, παρότι οι διαδικασίες για την τέταρτη αξιολόγηση έχουν ολοκληρωθεί, η έκθεση της Επιτροπής που τις συνοδεύει δεν είχε εκδοθεί μέχρι την έκδοση της παρούσας έκθεσης του IOBE για την ελληνική οικονομία. Συνεπώς, δεν υπάρχει πρόσφατη πληροφόρηση ως προς την πρόοδο που έχει σημειωθεί σε αυτά τα θέματα. Κατά πάσα πιθανότητα ο εκλογικός κύκλος επενέργησε ανασχετικά στην υλοποίησή τους. Μια εντατικοποίηση των ενεργειών και η επίτευξη αποτελεσμάτων στις μεταρρυθμίσεις, θα αποτελέσουν σημαντικό, αλλά όχι το μοναδικό παράγοντα για τη βελτίωση της αξιολόγησης του αξιόχρεου της ελληνικής οικονομίας.

Η αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη της Ελλάδας στο νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Καθώς αυτό δεν έχει προκαθορισμένη διάρκεια, είναι πιθανό να επιτευχθεί η εισδοχή της χώρας, εφόσον λάβουν χώρα ορισμένες εξελίξεις. Πλέον καθοριστική εξέλιξη για την ένταξη θεωρείται ο περιορισμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών. Η έγκριση προσφάτως του σχεδίου «Ηρακλής» από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένεται να επιταχύνει τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων. Σύμφωνα με αυτό, με την παροχή εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο έως και €9 δισεκ., οι τράπεζες θα μπορούν να τιτλοποιήσουν δάνεια περίπου έως €30 δισεκ., στους επόμενους 18 μήνες, με δυνατότητα παράτασης του σχεδίου για άλλο ένα εξάμηνο. Από την πλευρά των τραπεζών, οι προσπάθειες περιορισμού των ΜΕΔ συνεχίζονται ως επί το πλείστον μέσω τιτλοποιήσεων και πωλήσεων δανείων.

Η άνοδος των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα από την αρχή του έτους συνεχίζεται έως τα μέσα του τρίτου τριμήνου και κλιμακώνεται. Η διάρκεια και σταθερότητα της ανοδικής τάσης στις καταθέσεις των νοικοκυριών, η έως τώρα επίτευξη των στόχων για τα ΜΕΔ και η πλήρης επιστροφή της ενίσχυσης που είχαν λάβει οι τράπεζες από το μηχανισμό ELA της ΕΚΤ, το επιτόκιο του οποίου ήταν σχετικά υψηλό, είναι οι βασικοί παράγοντες της διεύρυνσης των χορηγήσεων του τραπεζικού συστήματος προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από την αρχή του 2019 μέχρι τον Αύγουστο. Η χρηματοδότησή τους διευρύνθηκε σε αυτήν την περίοδο σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα με μέσο ρυθμό 1,6%, ενώ η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίζεται από πέρυσι με σταθερό ρυθμό (2,4%). Επισημαίνεται πως στο τέλος αυτής της περιόδου, ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης στις επιχειρήσεις είχε ανέλθει σε 2,7%.

Εφόσον οι παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν έως τώρα στην πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και στην εξασθένιση της πιστωτικής συρρίκνωσης προς το σύνολο του ιδιωτικού τομέα συνεχιστούν, τότε, σε συνδυασμό με την εφαρμογή του σχεδίου «Ηρακλής», θεωρείται πλέον πιθανή η διατήρηση αυτών των τάσεων στη χρηματοδότηση στο υπόλοιπο του 2019 και το 2020, επενεργώντας καταλυτικά στην άνοδο των επενδύσεων.



Παρότι δεν έχει σημειωθεί κάποια βελτίωση της αξιολόγησης του αξιόχρεου της ελληνικής οικονομίας από την αρχή του περασμένου Μαρτίου, η σχεδόν συνεχής υποχώρηση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού κράτους σε αυτό το χρονικό διάστημα, συνιστά εκ των πραγμάτων ενίσχυση της αξιοπιστίας της ελληνικής οικονομίας. Η πρόσφατη έκδοση 10-ετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου έγινε με επιτόκιο 1,5%. Αυτό το επιτόκιο είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 1993, βάσει στοιχείων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Επιπλέον, το spread με το 10-ετές ομόλογο της Γερμανίας έχει υποχωρήσει στις 209 μονάδες βάσης, επίπεδο στο οποίο είχε βρεθεί τελευταία φορά πριν σχεδόν 10 έτη, τον Δεκέμβριο του 2009. Η συνεχής φθίνουσα τάση του κόστους δανεισμού του ελληνικού κράτους, εκτός του ότι περιορίζει τις δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους του, δημιουργεί «δημοσιονομικό χώρο» για την εφαρμογή πολιτικών με διάφορες στοχεύσεις και διευκολύνει το δανεισμό των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων από την εγχώρια και διεθνείς αγορές κεφαλαίου, με βιώσιμους όρους. Από τον Σεπτέμβριο σημειώνεται σημαντική σχετική δραστηριότητα, με επιτυχείς εκδόσεις ομολόγων (ΟΤΕ, ΕΛΠΕ, Εθνική Τράπεζα, WIND Ελλάς, ΤΕΡΝΑ ενεργειακή), η οποία αναμένεται να συνεχιστεί στους μήνες οι οποίοι ακολουθούν.

Ελαφρώς μεγαλύτερη στήριξη της ρευστότητας και της επενδυτικής δραστηριότητας σε σύγκριση με πέρυσι αναμένεται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Οι ενισχύσεις του στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος ήταν 35,4% υψηλότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, αύξηση όμως που οφείλεται στο επίπεδο των δαπανών του στο οκτάμηνο του 2018, που ήταν ένα από τα χαμηλότερα τουλάχιστον από το 2000. Όμως, στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, ο στόχος δαπανών για φέτος έχει αναθεωρηθεί προς τα κάτω, στα €6,15 δισεκ., επίπεδο χαμηλότερο ακόμα και από το πολύ χαμηλό πέρυσι (€6,24 δισεκ.). Ωστόσο, λόγω της περισσότερο εμπροσθοβαρούς υλοποίησης του ΠΔΕ φέτος, η συμβολή του στις επενδύσεις θεωρείται ότι θα είναι ελαφρώς μεγαλύτερη. Για το 2020 δεν αναμένονται σημαντικές διαφορές, καθώς στο προσχέδιο ο στόχος ενισχύσεων έχει τεθεί για άλλο ένα έτος (πέμπτο κατά σειρά), στα €6,75 δισεκ.

Μικρότερη έναντι του προηγούμενου έτους προβλέπεται η τόνωση της ρευστότητας από την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου. Στο επτάμηνο Ιανουαρίου – Ιουλίου του 2019 δεν διατέθηκαν επιχορηγήσεις για πληρωμές ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων. Το ίδιο χρονικό διάστημα καταβλήθηκαν σε δικαιούχους €107,6 εκατ., ενώ οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις διευρύνθηκαν σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2018 €83,7 εκατ., στα €1,68 δισεκ. Την αντίστοιχη περίοδο του 2018 οι πληρωμές είχαν φτάσει τα €526,7 εκατ., η τάση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ήταν πτωτική (-€584 εκατ.), διαμορφώνοντας το σύνολό τους τον περυσινό Ιούλιο στα €2,72 δισεκ. Στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, στο οποίο υπάρχει ενότητα για την εξέλιξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών, δεν αναφέρεται κάποιος στόχος για το τρέχον και το προσεχές έτος. Ενδεχομένως για το 2020 να υπάρξει πληροφόρηση στον Κρατικό Προϋπολογισμό.

Εστιάζοντας σε άλλες παραμέτρους του εγχώριου επενδυτικού περιβάλλοντος οι οποίες επηρεάζονται από το δημόσιο τομέα, οι ιδιωτικοποιήσεις και παραχωρήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια θα επενεργήσουν περισσότερο τονωτικά στην επενδυτική δραστηριότητα φέτος. Για το 2019, η πρόβλεψη στον προϋπολογισμό για τα έσοδα των αποκρατικοποιήσεων, εξαιρουμένου του τιμήματος για την επέκταση παραχώρησης του ΔΑΑ, η οποία είχε καταχωρηθεί στις ενέργειες οι οποίες ολοκληρώθηκαν πέρυσι, είναι €1,53 δισεκ. Όμως, δεν έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε αρκετές από τις διαδικασίες οι οποίες προβλεπόταν να αποφέρουν αυτά έσοδα (πωλήσεις τμήματος μετοχικού κεφαλαίου ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, ΕΛΠΕ και ΔΕΠΑ, παραχώρηση Εγνατίας Οδού), για αυτό είναι πλέον πιθανή



η μη επίτευξη των στόχου και η σημαντική υστέρηση των τελικών εισπράξεων έναντι αυτού. Σε ότι αφορά τη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ το επόμενο έτος, ο σχετικός προγραμματισμός αναμένεται πως θα περιλαμβάνεται στον Κρατικό Προϋπολογισμό τον Νοέμβριο.

Όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι εξαγωγές θα ενισχύσουν για άλλο ένα έτος την οικονομική δραστηριότητα, αλλά ηπιότερα από ότι στο παρελθόν και, σε αντίθεση με πέρυσι, με την αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών να υπερβαίνει εκείνη από προϊόντα. Η ελληνική οικονομία δεν φαίνεται να έχει άμεσες επιπτώσεις από την εφαρμογή μέτρων εμπορικού προστατευτισμού στις ΗΠΑ, καθώς οι εξαγωγές αγαθών προς αυτές, σε τρέχουσες τιμές, διευρύνονται εκ νέου, με ρυθμό υψηλότερο από το μέσο όρο της αύξησης των εξαγωγών προϊόντων. Βεβαίως, υφίστανται και έμμεσες αρνητικές επιδράσεις, μέσω της ζήτησης των ΗΠΑ από τις χώρες - εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Ωστόσο οι εξαγωγές προς την Ευρωζώνη διευρύνονται και φέτος σημαντικά, άνω του 7% σε τρέχουσες τιμές στο επτάμηνο Ιανουαρίου - Ιουλίου, λιγότερο πάντως από ότι πριν ένα έτος ($\approx 13\%$). Η παρατηρούμενη απώλεια της ισχυρής δυναμικής του προηγούμενου έτους στη διεθνή ζήτηση ελληνικών προϊόντων σχετίζεται κυρίως με την υποχώρησή της σε γειτονικές στην Ελλάδα χώρες, με σχετικά σημαντικό μερίδιο στις εξαγωγές της, κυρίως στην Τουρκία, αλλά και στο Λίβανο και την Αίγυπτο. Συνεπώς, η παρατεταμένη κρίση την τούρκικη οικονομία έχει αντίκτυπο και στην εγχώρια, ο οποίος είναι πιθανό να κλιμακωθεί από την πρόσφατη πολεμική σύρραξη στα σύνορα με την Συρία και τις κυρώσεις εξαιτίας της στην Τουρκία από τις ΗΠΑ και ενδεχομένως προσεχώς από άλλες χώρες. Αντίρροπα σε αυτές τις πιέσεις αναμένεται να λειτουργήσει η επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ.

Ως προς τις τάσεις σε βασικά μεγέθη της διεθνούς οικονομίας τα οποία επηρεάζουν τις προοπτικές όλων των εθνικών οικονομιών, η τιμή του πετρελαίου (Brent) διαμορφώθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2019 στα \$61,9/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 17,5% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο πέρυσι (\$75,1/βαρέλι). Επομένως, παρά την παράταση του περιορισμού της παραγωγής πετρελαίου από τον ΟΠΕΚ έως τον Μάρτιο του 2020, τις γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή, τη συνεχιζόμενη ένταση στις σχέσεις ΗΠΑ - Ιράν και τις κυρώσεις στη Βενεζουέλα, η τιμή του πετρελαίου συνέχισε να διακυμαίνεται σε επίπεδα σαφώς χαμηλότερα εκείνων ένα χρόνο νωρίτερα. Αντίρροπα στις παραπάνω εξελίξεις επενεργεί η αύξηση της παραγωγής στον Κόλπο του Μεξικού, με τις εκεί πετρελαιοπαραγωγές επιχειρήσεις να έχουν αυξήσει το τρέχον έτος την παραγωγή τους κατά 2 εκατ. βαρέλια ημερησίως και προτίθενται διατηρήσουν την παραγωγή τους σε αυτά τα επίπεδα, ακόμα και εάν οι τιμές του πετρελαίου παραμείνουν χαμηλές. Επομένως, μάλλον θα επενεργήσουν ανασχετικά σε μια πιθανή μεγάλη άνοδο τιμών και το 2020.

Εκτός των παραγόντων οι οποίοι διαμορφώνουν την παραγωγή πετρελαίου, η πτωτική τάση της τιμής του οφείλεται στη σημαντική επιβράδυνση της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας το τρέχον έτος. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ), ο ρυθμός ανάπτυξης της το 2019 θα διαμορφωθεί σε 3,0%, έναντι αρχικής πρόβλεψης στο τέλος του προηγούμενου έτους 3,4%, επίδοση που είναι η χαμηλότερη μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση της διετίας 2008-2009. Προς το παρόν, προβλέπεται κλιμάκωση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, στο 3,4%, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου (+3,2%, από +1,1% φέτος). Δεδομένων των παραπάνω, η τιμή του πετρελαίου το 2019 προβλέπεται να διαμορφωθεί στα \$63/βαρέλι, 11,5% χαμηλότερα από πέρυσι, ενώ το προσεχές έτος προβλέπεται να ανέλθει σε \$68/βαρέλι.



Οι αντιπληθωριστικές ή ήπιες πληθωριστικές επιδράσεις από τη χαμηλότερη τιμή του πετρελαίου, μετριάζονται στις χώρες της Ευρωζώνης από τη μικρότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου. Η υποχώρηση της ισοτιμίας αντανάκλα τις πιέσεις που αντιμετωπίζει φέτος η οικονομία της Ευρωζώνης, κυρίως από τις δυσχέρειες της αυτοκινητοβιομηχανίας της Γερμανίας στην προσαρμογή της στις προδιαγραφές εκπομπής ρύπων και την υποχώρηση της ζήτησης από την Κίνα, λόγω της μετριοπαθέστερης πιστωτικής πολιτικής και των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού των ΗΠΑ. Όμως και η αμερικάνικη οικονομία έχει αρχίσει να εμφανίζει σημάδια «κόπωσης» από τον κλιμακούμενο εμπορικό πόλεμο, καθώς ο ρυθμός ανάπτυξής της επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο δεύτερο τρίμηνο, σε 2,3%, από 2,7%. Άλλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωζώνη είναι η διαδικασία εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, η διαχείριση των προσφυγικών ροών, η απομόχλευση του τραπεζικού συστήματος σε ορισμένες χώρες κ.ά. Υπό αυτές τις επιδράσεις, θεωρείται ως πλέον πιθανή εξέλιξη η διακύμανση της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου στο υπόλοιπο του 2019 και στην αρχή του 2020 γύρω από το τρέχον επίπεδό της, άρα ελαφρώς χαμηλότερα από εκείνο ένα χρόνο νωρίτερα. Συνεπώς, θα επενεργεί ελαφρώς ανασχετικά στην υποχώρηση του ενεργειακού κόστους λόγω της κάμψης της τιμής του πετρελαίου.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις τρέχουσες και αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως τα μέτρα στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020, τις δημοσιονομικές παρεμβάσεις του Μαΐου, την πτωτική τάση στα επιτόκια δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, τα ρίσκα ως επί το πλείστον επιδείνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος, αλλά και την πρόσφατη απόφαση της ΕΚΤ για επανεκκίνηση του Q-E για την πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, δεν αναμένεται σημαντική ενίσχυση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών το τρέχον εξάμηνο. Άλλωστε, στο πρώτο μισό του τρέχοντος έτους, παρά τις υψηλές έκτακτες κοινωνικές μεταβιβάσεις και την αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο, η ιδιωτική κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα. Από την άλλη πλευρά, ενδεχομένως τα νοικοκυριά να ήταν σε εκείνη την περίοδο επιφυλακτικά ενόψει των βουλευτικών εκλογών, όπως αναδεικνύει η εκτεταμένη ενίσχυση του δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης κατόπιν των εκλογών, στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, και να εκδηλωθεί μια μεταβολή στην καταναλωτική συμπεριφορά τους προσδευτικά στο δεύτερο εξάμηνο. Έως τώρα, δεν αποτυπώνεται σε βραχυχρόνιους δείκτες δραστηριότητας οι οποίοι σχετίζονται στενά με την κατανάλωση (π.χ. δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο), μια τέτοια εξέλιξη. Οι φοροελαφρύνσεις στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020 (μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή εισοδήματος και ασφαλιστικών εισφορών), θα βελτιώσουν περαιτέρω τις προσδοκίες και θα τονώσουν το πραγματικό εισόδημα στο προσεχές έτος. Την ενίσχυση της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης την επόμενη χρονιά θα ευνοήσει η περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας. Δεδομένων των παραπάνω, εκτιμάται πως η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2019 θα είναι σαφώς μικρότερη της αναμενόμενης νωρίτερα φέτος, στην περιοχή του 0,5%. Το 2020 η άνοδος θα κλιμακωθεί ήπια, στην περιοχή του 1,0%.

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης, η τάση των καταναλωτικών δαπανών του δημόσιου τομέα πιθανότατα θα επανέλθει στο εξάμηνο Ιουλίου - Δεκεμβρίου κοντά στο πλαίσιο στο οποίο κινούνταν προ των εκλογών και θα είναι ήπια ανοδική. Το 2020 θα επενεργήσουν ανασχετικά στη διεύρυνσή τους ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού, όπως η επισκόπηση δημοσίων δαπανών και εσόδων, η καθιέρωση προϋπολογισμού επιδόσεων. Αντιθέτως, η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών του δημοσίου,



κυρίως λόγω της αύξησης του ποσοστού των εργοδοτικών εισφορών υπέρ του ΕΦΚΑ, θα διευρύνει τη δημόσια κατανάλωση. Επιπλέον, δεν θα επαναληφθούν οι σχετιζόμενες με τις εκλογές δαπάνες που έγιναν το 2019. Υπό τις παραπάνω επιδράσεις, η άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης το τρέχον έτος θα είναι της τάξης του 1,3%, ενώ για το επόμενο αναμένεται μικρή περιστολή της.

Στο πεδίο των επενδύσεων, τα ήδη ληφθέντα μέτρα μετεκλογικά, αλλά κυρίως οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις για το 2020 στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού που αφορούν στις επιχειρήσεις, επιταχύνουν την αποκλιμάκωση της αβεβαιότητας εξαιτίας του εκλογικού κύκλου και ευνοούν την ανάληψη επενδυτικού ρίσκου. Σε γενικές γραμμές, οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις παρέχουν κεφαλαιακή στήριξη στην επιχειρηματικότητα, με όσες αφορούν στην άμεση φορολογία να ενισχύουν και τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων. Η αναστολή του ΦΠΑ στις νέες οικοδομές θα επιδράσει στη δραστηριότητα του Κατασκευαστικού τομέα ανάλογα με την εμβέλεια εφαρμογής της. Προς το παρόν δεν έχει οριστικοποιηθεί, θέτοντας σε αναμονή τις επιχειρήσεις και επενεργώντας ανασχετικά στην οικοδομική δραστηριότητα. Η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές το προσεχές έτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις.

Οι εξελίξεις στη διαχείριση των «κόκκινων» δανείων και των επιτοκίων, θεωρούνται εξίσου σημαντικές με τις φοροελαφρύνσεις από τα νέα δημοσιονομικά μέτρα. Ήδη ορισμένες πολύ μεγάλες επιχειρήσεις έσπευσαν να αξιοποιήσουν τους τρέχοντες, πολύ καλούς όρους άντλησης πόρων από τις αγορές κεφαλαίων, κάτι που αναμένεται να κάνουν και άλλες επιχειρήσεις τους επόμενους μήνες και κυρίως στη χρονιά που ακολουθεί. Για τις επιχειρήσεις χωρίς δυνατότητα πρόσβασης σε αυτές τις αγορές, η διαφαινόμενη επιτάχυνση της πιστωτικής επέκτασης από το τραπεζικό σύστημα θα αποτελέσει το βασικό υποστηρικτικό παράγοντα στην υλοποίηση επενδύσεων. Η αύξηση των εξαγωγών για ακόμα ένα έτος το 2019 και η εκτιμώμενη ίδιας έκτασης ενίσχυσή τους στο ερχόμενο, θα συνεχίσει να υποστηρίζει τις επενδύσεις από επιχειρήσεις στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους ή σε εκείνους με ταχύτατα ανερχόμενη εξωστρέφεια.

Συνεκτιμώντας την οριακή αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο αρχικό εξάμηνο, την ανασταλτική επίδραση στις επενδύσεις του εκλογικού κύκλου και τις τάσεις στους υπόλοιπους παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδύσεις, θεωρείται πλέον πιθανή μια αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας φέτος μικρότερη από ότι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, 6-7%. Οι επενδύσεις θα κλιμακωθούν έντονα το 2020, με τη διεύρυνσή τους να κυμαίνεται σε διψήφιο ποσοστό, στην περιοχή του 15%.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η ανοδική τάση στις εξαγωγές αγαθών θα εξασθενήσει στο τρέχον εξάμηνο, από την εκτεταμένη υποχώρηση σε συγκεκριμένες χώρες (Τουρκία, Λίβανος, Αίγυπτος, Σιγκαπούρη) και καθώς δεν αναμένεται επιτάχυνση της ανάπτυξης στον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, την Ευρωζώνη. Η φετινή επιβράδυνσή της θα υποχωρήσει ελαφρώς το 2020, με τη συνδρομή της περισσότερο υποβοηθητικής νομισματικής πολιτικής, κατόπιν της επανεκκίνησης του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης. Προς το παρόν δεν φαίνεται κάποιος έντονος άμεσος αρνητικός αντίκτυπος των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού από τις ΗΠΑ. Στο σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, τα έως τώρα στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο, σηματοδοτούν μια σημαντική ενίσχυση της δραστηριότητας στον κλάδο του Τουρισμού για άλλο ένα έτος. Ωστόσο η χρεωκοπία της Thomas Cook θα ανασχέσει σε κάποιο βαθμό αυτήν τη δυναμική, ο οποίος προς το παρόν είναι δύσκολο να εκτιμηθεί. Προβλέψεις για το διεθνή τουρισμό το 2020 είναι πρόωρο να γίνουν. Στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών συμβάλλει και η κλιμάκωση των διεθνών



μεταφορών μέσω Ελλάδας, η οποία παρουσιάζει ισχυρές προοπτικές τα επόμενα χρόνια με την πώληση του ΟΛΘ και την επέκταση της δραστηριότητας της Cosco στον Πειραιά. Ακολουθώντας, παραμένει η εκτίμηση για μέση ενίσχυση των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών φέτος κατά 5,0% - 5,5%. Στο επόμενο έτος η άνοδός τους θα κυμανθεί στο ίδιο επίπεδο, ίσως ελαφρώς χαμηλότερα, με το Brexit και τις εξελίξεις στην Τουρκία να έχουν βαρύνουσα σημασία για την έντασή της.

Λόγω της μικρής ανόδου της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, σε συνδυασμό με τη χαμηλότερη της αναμενόμενης νωρίτερα το 2019 διεύρυνση της επενδυτικής δραστηριότητας, η αύξηση της ζήτησης για προϊόντα από το εξωτερικό θα είναι μικρότερη από όσο αρχικά προβλεπόταν. Αντιθέτως, ενισχύεται περισσότερο η ζήτηση για υπηρεσίες από το εξωτερικό, σχεδόν αποκλειστικά από τις τουριστικές υπηρεσίες. Οι πολύ περισσότερες επενδύσεις, η μεγαλύτερη ιδιωτική κατανάλωση, θα κλιμακώσουν τη ζήτηση εισαγωγών αγαθών το 2020. Νέα άνοδο θα παρουσιάσει η ζήτηση ταξιδιωτικών υπηρεσιών από το εξωτερικό. Συνισταμένη των επιμέρους τάσεων θα είναι η άνοδος των εισαγωγών το τρέχον έτος, κατά 3,5-4,0%, η οποία θα επιταχυνθεί σε 6,0-6,5% το 2020.

Συνισταμένη των τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο και των προβλεπόμενων για φέτος και τη προσεχή χρονιά εξελίξεων στους παράγοντες οι οποίοι τις επηρεάζουν, αποτελεί η πρόβλεψη για αύξησή του το 2019 στην περιοχή 1,5-1,7%, η οποία θα επιταχυνθεί επόμενο έτος στην περιοχή του 2,3% - 2,5%. Επισημαίνεται πως αυτές οι προβλέψεις πραγματοποιούνται με τα δεδομένα για το ΑΕΠ του 2018 από τις προσωρινές εκτιμήσεις του περασμένου Μαρτίου, καθώς η προγραμματισμένη για τις 16 Οκτωβρίου δεύτερη εκτίμησή του αναβλήθηκε. Η αναβολή οφείλεται στις εργασίες αναθεώρησης των στοιχείων, οι οποίες αυτήν τη φορά περιλαμβάνουν και την εκτεταμένη ενσωμάτωση διοικητικών οικονομικών στοιχείων από τις φορολογικές αρχές. Επομένως, τυχόν σημαντικές αλλαγές στο ΑΕΠ του 2018 και τις συνιστώσες του από την τρέχουσα αναθεώρηση ενδέχεται να επηρεάσουν τις προβλέψεις σε επόμενες εκθέσεις του IOBE για το τρέχον και το επόμενο έτος, με τρόπο ο οποίος δεν μπορεί να προβλεφθεί.

Κρατικός Προϋπολογισμός: επίτευξη στόχων στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου, κυρίως από έκτακτα έσοδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού για την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου, το συνολικό ισοζύγιο ήταν ελλειμματικό κατά €1,59 δισεκ., έναντι ελλείμματος €2,67 δισεκ. ένα έτος νωρίτερα. Αυτό το αποτέλεσμα είναι πολύ καλύτερο από τον αναθεωρημένο στόχο για την ίδια περίοδο (€4,98 δισεκ.). Το πρωτογενές πλεόνασμα ήταν υπερδιπλάσιο εκείνου πριν ένα χρόνο, €2,91 δισεκ. έναντι €1,12 δισεκ., υπερβαίνοντας κατά πολύ και το σχετικό στόχο, για έλλειμμα €272 εκατ. Η συγκράτηση του ελλείμματος πολύ χαμηλότερα του στόχου οφείλεται κατά 71,5% στην υπέρβαση των εσόδων και κατά 28,5% στη συγκράτηση των δαπανών. Τα περισσότερα των αναμενόμενων έσοδα οφείλονται σε έκτακτες εξελίξεις, χωρίς τις οποίες θα ήταν 1,7% λιγότερα από πέρυσι. Προέρχονται κυρίως από την αύξηση των εσόδων από τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, κατά €1,1 δισεκ., στα €1,53 δισεκ., τα οποία προήλθαν από την είσπραξη €1,12 δισεκ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών. Δεύτερον, από τα περισσότερα έσοδα από μεταβιβάσεις κατά €858 εκατ., τα οποία έφτασαν τα €2,64 δισεκ. και προέρχονται από εισπράξεις από ANFA's και SMP's. Περισσότερα του στόχου κατά €573 εκατ. και κατά €506 εκατ. από πέρυσι, ήταν τα έσοδα από ΦΠΑ, άνοδος που οφείλεται



αποκλειστικά στην αυξημένες εισπράξεις ΦΠΑ επί λοιπών προϊόντων και υπηρεσιών, κατά €653 εκατ., στα €10,3δισεκ. Εξ' αυτών, €272 εκατ. προέρχονται από την πώληση του ΔΑΑ.

Στην πλευρά των δαπανών, η χαμηλότερη εκτέλεση στο οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου πραγματοποιήθηκε στις καταπτώσεις εγγυήσεων (21,8% του στόχου ή €88 εκατ.), στην υλοποίηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων (28,1% του στόχου ή €149 εκατ.) και στην υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (29,6% του στόχου ή €2,0 δισεκ.).

Το Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2020

Σύμφωνα με το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2020, η πρόβλεψη για το πρωτογενές πλεόνασμα Γενικής Κυβέρνησης το επόμενο έτος στο σενάριο με τις νέες δημοσιονομικές παρεμβάσεις και σύμφωνα με τη μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας, είναι €7,03 δισεκ. ή 3,56% του ΑΕΠ. Πλεονασματικό θα είναι και το συνολικό ισοζύγιο (βάσει ESA), κατά €1,95 δισεκ. ή 1,0% του ΑΕΠ. Το συνολικό αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού προβλέπεται να είναι ελλειμματικό, κατά €2,9 δισεκ. ή 1,5%, ελαφρώς περισσότερο από ότι το τρέχον έτος (έλλειμμα €2,0 δισεκ. ή 1,1% του ΑΕΠ). Η μικρή επιδείνωση οφείλεται κυρίως στις αυξημένες κατά 29,6% ή €2,0 δισεκ. πιστώσεις υπό κατανομή (€8,26 δισεκ.), στις οποίες περιλαμβάνεται το νέο ειδικό αποθεματικό, στις επιδράσεις της σχεδιαζόμενης επιπλέον μείωσης στη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων για τη χρήση του 2019 (-€457 εκατ. στα έσοδα) και στην αύξηση των παροχών σε εργαζομένους (+€415 εκατ.), πρωτίστως από την άνοδο του ποσοστού των εργοδοτικών εισφορών υπέρ του ΕΦΚΑ. Δεδομένου του προβλεπόμενου ελλείμματος του στον Κρατικό Προϋπολογισμό, το πλεόνασμα σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης θα προέλθει από ορισμένες κατηγορίες φορέων οι οποίες υπάγονται σε αυτή, κυρίως από τα νομικά πρόσωπα (πλεόνασμα €2,87δισεκ., από €2,55 δισεκ. το 2019) και τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (πλεόνασμα €1,84 δισεκ., από €1,67 δισεκ.).

Υποχώρηση ανεργίας φέτος ίδιας έκτασης με πέρυσι, παραπλήσια πτώση της το 2020

Η συνέχιση της σημαντικής ενίσχυσης των εξαγωγών υπηρεσιών στο περασμένο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου αποτυπώθηκε στην απασχόληση των κλάδων οι οποίοι τις παρέχουν. Σε συνδυασμό με την αύξηση των θέσεων εργασίας στη Βιομηχανία και κυρίως στην Εκπαίδευση, αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες της νέας διεύρυνσης της απασχόλησης στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κατά 2,5% ή 96,0 χιλ. άτομα. Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου φέτος η ανεργία διαμορφώθηκε στο 18,1%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος, όταν είχε περιοριστεί οριακά περισσότερο (2,1 ποσοστιαίες μονάδες). Η πτώση της προήλθε κατά 95,4% από την κλιμάκωση της απασχόλησης (+93,1 χιλ. άτομα) και κατά 4,6% από τη μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (-4,4 χιλ. άτομα). Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το πρώτο εξάμηνο του 2018 δημιουργήθηκαν πρωτίστως στον κλάδο της Εκπαίδευσης (+22,9 χιλ. ή +7,5%). Όπως έχει αναφερθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η έντονη διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση από την αρχή του 2019, θεωρείται ασυνήθιστη για έναν κλάδο εν πολλοίς μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών, λόγω της υψηλής δραστηριοποίησης σε αυτόν του δημόσιου τομέα. Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης ο τομέας του Τουρισμού (+20,4 χιλ. ή +5,9%) και ο κλάδος των Υπηρεσιών Μεταφοράς - Αποθήκευσης (+16,3



χιλ. ή +8,8%). Οριακά μικρότερη ήταν η διεύρυνση της απασχόλησης στη Μεταποίηση (+15,8 χιλ. ή +4,4%).

Η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών στο δεύτερο εξάμηνο του 2019 και το 2020, θα εξακολουθήσει να αποτελεί τη σημαντικότερη αιτία υποχώρησης της ανεργίας, μέσω της αύξησης της απασχόλησης στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους, τον Τουρισμό, τις Μεταφορές – Αποθήκευση και τη Μεταποίηση. Η ισχυρή διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση θα συνεχιστεί στο υπόλοιπο του έτους, κατόπιν της πρόσληψης 3,0 χιλ. εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για το διδακτικό έτος 2019-2020. Όπως στο παρελθόν, ο δημόσιος τομέας θα συμβάλει στην τόνωση της απασχόλησης εποχικού χαρακτήρα μέσω των προγραμμάτων κοινωνικού έργου, καθώς εντός του Νοεμβρίου αναμένεται η προκήρυξη ενός νέου προγράμματος διάρκειας οκτώ μηνών, με 35 χιλ. ωφελούμενους. Ευρύτερα, η προβλεπόμενη σημαντική κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν θα έχει θετικό αντίκτυπο στη δημιουργία θέσεων εργασίας, μεταξύ άλλων κλάδων σε εκείνον των Κατασκευών. Ανασχετικά στην υποχώρηση της ανεργίας ενδέχεται να επενεργήσουν η αύξηση του κατώτατου μισθού και η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού για νέους έως 25 ετών. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 0,5% από 01/06/2019 και η προβλεπόμενη συνέχισή της στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020 κατά μια ποσοστιαία μονάδα, θα ενισχύσουν κυρίως την προσφορά εργασίας. Συνεκτιμώντας τους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την απασχόληση, η υποχώρηση της ανεργίας το 2019 θα είναι ισχυρότερη της αρχικά αναμενόμενης, κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, στο 17,3%, ενώ θα συνεχιστεί με παραπλήσια ένταση στο ερχόμενο έτος (15,6%).

Σχεδόν στασιμότητα τιμών το 2019, ήπιος πληθωρισμός στο επόμενο έτος

Η υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών στο περασμένο τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου, η παραμονή της τιμής του πετρελαίου σε αυτό το χρονικό διάστημα σε επίπεδα ελαφρώς χαμηλότερα των περυσινών και η μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση, τα τρόφιμα και την ενέργεια από το τέλος του Μαΐου, οδήγησαν σε επανάκαμψη αντιπληθωριστικών τάσεων στο τέλος του δεύτερου τριμήνου, για πρώτη φορά από το πρώτο τρίμηνο του 2018. Κατά μέσο όρο στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, ο μέσος ρυθμός μεταβολής του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) διαμορφώθηκε στο 0,3%, από 0,7% στο προηγούμενο τρίμηνο και 0,5% την ίδια περίοδο πέρυσι. Στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου του 2019 ο μέσος πληθωρισμός ήταν 0,5%, όσος και ένα χρόνο νωρίτερα. Στις πέντε από τις 12 βασικές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν το ΔΤΚ οι τιμές υποχώρησαν στο πρώτο μισό του 2019, κυρίως στα Διάρκεια αγαθά (-1,7%), στην Αναψυχή - πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,6%) και στην Ένδυση - υπόδηση (-1,3%). Στον αντίποδα, υψηλή άνοδο τιμών παρουσίασαν μόνο οι Επικοινωνίες (+4,7%), ωστόσο και αυτή αποκλιμακώνεται σταδιακά. Έπονται ως προς την αύξηση τιμών, σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα, τα Αλκοολούχα ποτά – Καπνός (+1,1%), η Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά (+1,0%) και οι Μεταφορές (+1,0%), κυρίως λόγω της ανόδου τους στο πρώτο τρίμηνο.

Ολοκληρώνοντας τις προβλέψεις με αυτές για τις τιμές καταναλωτή, δεδομένης της αρνητικής επενέργειας της έμμεσης φορολογίας κατόπιν της μείωσης του ΦΠΑ στα τρόφιμα και τον ηλεκτρισμό – φυσικό αέριο και της συνεχούς μηδενικής επίδρασης του κόστους ενέργειας, ο μοναδικός παράγοντας άσκησης αυξητικών επιδράσεων στο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο υπόλοιπο του 2019 θα είναι η εγχώρια ζήτηση. Ωστόσο οι επιδράσεις έμμεσης φορολογίας και



εγχώριας ζήτησης στις τιμές σχεδόν αλληλεξουδετερώνονται από τον Ιούνιο. Στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019 η εγχώρια ζήτηση θα τονωθεί ελαφρώς από τα πρόσφατα δημοσιονομικά μέτρα. Οι περιοριστικές πιέσεις στις τιμές καταναλωτή θα κλιμακωθούν πρόσκαιρα τον Οκτώβριο από το σχετικά υψηλό επίπεδό του ένα έτος νωρίτερα, λόγω της τότε αύξησης της τιμής του πετρελαίου.

Για το προσεχές έτος δεν έχει προγραμματιστεί κάποια μεταβολή έμμεσου φόρου στην κατανάλωση, σύμφωνα με το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, όμως θα συνεχιστεί έως τον Μάιο, έστω φθίνουσα, η αποπληθωριστική επίδραση από τις μειώσεις του ΦΠΑ φέτος. Τα νέα μέτρα που αφορούν στα νοικοκυριά (μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22% σε 9%, μείωση ασφαλιστικών εισφορών), θα ενισχύσουν σε κάποιο βαθμό τα πραγματικά εισοδήματα και ακολούθως την καταναλωτική ζήτηση. Θα συνεχιστεί και η τόνωση σε αυτήν από την υποχώρηση της ανεργίας. Ωστόσο, δεν αναμένεται το 2020 η θετική επίδραση ορισμένων έκτακτων μεταβιβαστικών πληρωμών και εξελίξεων φέτος, όπως η συνταξιοδοτική παροχή που δόθηκε τον Μάιο, τα αναδρομικά στα ειδικά μισθολόγια και η αύξηση του κατώτατου μισθού. Για αυτό, ενώ η ζήτηση θα επενεργήσει πληθωριστικά και το προσεχές έτος, εντούτοις η έντασή της θα είναι χαμηλότερη από φέτος. Σε ότι αφορά την επίδραση της τιμής της ενέργειας, η επιτάχυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου, θα ενισχύσει και τη ζήτηση πετρελαίου. Η επίδρασή της στις τιμές θα μετριαστεί από την προσαρμογή της παγκόσμιας παραγωγής, κυρίως στις ΗΠΑ. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και τάσεις, η άνοδος του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή φέτος εκτιμάται πως θα είναι οριακή, χαμηλότερη της περυσινής, 0,1% - 0,3%. Το προσεχές έτος ο πληθωρισμός θα επιταχυνθεί ελαφρώς, στο 0,3% - 0,6%.

Ειδική μελέτη: Μέτρα για την ενίσχυση των ηλεκτρονικών πληρωμών και των φορολογικών εσόδων

Στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσα έκθεσης, παρουσιάζεται μελέτη του IOBE, στην οποία εξετάζεται η επίδραση μέτρων για την ενίσχυση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμών (ΗΜΠ) και των φορολογικών εσόδων. Η μελέτη ξεκινάει με τις πρόσφατες εξελίξεις στη χρήση ΗΜΠ και την αποτίμηση της τρέχουσας κατάστασης. Κατόπιν, εξετάζονται οι δυνατότητες ενίσχυσης υφιστάμενων μέτρων για την προώθηση της χρήσης ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής. Στη συνέχεια, εξετάζεται η επίδραση ορισμένων νέων μέτρων για την ενίσχυση της χρήσης των ηλεκτρονικών πληρωμών.



2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

- Η παγκόσμια ανάπτυξη εξακολουθεί να είναι εύθραυστη και αβέβαιη, με τις προβλέψεις για το 2019 στο 3%, επίδοση που είναι η χαμηλότερη από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και κατόπιν ανάπτυξης 3,6% πέρυσι
- Προβλέψεις για ανάπτυξη 1,7% για τις ανεπτυγμένες οικονομίες και 3,9% για τις αναπτυσσόμενες για το 2019
- Η μεταποιητική δραστηριότητα εξασθένησε αισθητά, σε επίπεδα που έχουν να σημειωθούν από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008
- Η δραστηριότητα στις υπηρεσίες αντέχει στις πιέσεις σε αρκετές ανεπτυγμένες οικονομίες, έχοντας θετική συμβολή στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης
- Η κλιμάκωση των εμπορικών και γεωπολιτικών εντάσεων έχει αυξήσει την αβεβαιότητα σχετικά με το μέλλον του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος και τη διεθνή συνεργασία γενικότερα, με αρνητικά αποτελέσματα στην εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων, τις επενδύσεις και το παγκόσμιο εμπόριο
- Η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται αναπτυχθεί με ρυθμό 3,4% το 2020, οι ανεπτυγμένες οικονομίες με 1,7% και οι αναπτυσσόμενες με 4,6%

Από το τρίτο τρίμηνο του 2018 ο παγκόσμιος ρυθμός ανάπτυξης ο παγκόσμιος ρυθμός ανάπτυξης έχει εξασθενήσει δραστικά, και αφορά συνολικά σε όλες τις ανεπτυγμένες οικονομίες,



επηρεάζοντας τις μεγάλες οικονομίες (ΗΠΑ και ειδικά την Ευρωζώνη) και μικρότερες ασιατικές ανεπτυγμένες οικονομίες. Η μείωση της δραστηριότητας είναι πιο έντονη στις αναδυόμενες αγορές και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, όπως Βραζιλία, Κίνα, Ινδία, Μεξικό, και Ρωσία, καθώς και σε μερικές οικονομίες με μακροοικονομικές και χρηματοοικονομικές δυσκολίες. Ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ το δεύτερο τρίμηνο του 2019 επιβραδύνθηκε οριακά σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, στο 1,6% έναντι 1,7%. Ωστόσο πριν ένα έτος ήταν σαφώς ισχυρότερος (2,7%). Ο ρυθμός μεγέθυνσης στις χώρες του G7 επιβραδύνθηκε στο 1,6% το δεύτερο τρίμηνο φέτος έναντι 1,9% το προηγούμενο τρίμηνο και 2,4% το δεύτερο τρίμηνο του 2018. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ¹ η παγκόσμια οικονομία αναμένεται να αναπτυχθεί με ετήσιο ρυθμό 3% το 2019, έναντι 3,6% το περασμένο έτος, επίδοση που είναι η χαμηλότερη από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Ως προς τις πρόσφατες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών, στις ανεπτυγμένες οικονομίες ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο σύνολο του προηγούμενου έτους στο 2,2%, έναντι προηγούμενης πρόβλεψης 2,3% και μεγέθυνσης 2,4% το 2017. Το ΑΕΠ των χωρών - μελών του ΟΟΣΑ αυξήθηκε με σταθερό ρυθμό κατά 1,8% την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2018 και Ιανουαρίου-Μαρτίου, έναντι 2,2% το τρίτο τρίμηνο και 2,5% το δεύτερο τρίμηνο του 2018.

Ο κύριος λόγος της αποδυνάμωσης της ανάπτυξης σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2018 είναι η εκτεταμένη μείωση της βιομηχανικής παραγωγής με τον δείκτη βιομηχανικής παραγωγής να βρίσκεται στα χαμηλά επίπεδα του 2016 και το δείκτη PMI (δείκτης υπευθύνων προμηθειών) να έχει διολισθήσει σε αρνητικά επίπεδα.

Ως αποτέλεσμα της επιβράδυνσης της βιομηχανικής παραγωγής, ο ρυθμός ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου ετησίως είναι μόλις 1%, που είναι ο χαμηλότερος από το 2012. Σε μεγάλο βαθμό αυτή η εξέλιξη οφείλεται στην οικονομία της Κίνας, στις οικονομίες της Ανατολικής Ασίας, γενικότερα σε αναπτυσσόμενες οικονομίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα. Οι δαπάνες για επενδύσεις, που σχετίζονται στενά με τον όγκο του διεθνούς εμπορίου, εμφανίζουν κάμψη ταυτόχρονα με τις εισαγωγές, αντανακλώντας κυκλικούς παράγοντες, την απότομη μείωση των επενδύσεων σε οικονομίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα και τον αντίκτυπο των αυξανόμενων εμπορικών εντάσεων στην επιχειρηματική εμπιστοσύνη στο κλάδο της μεταποίησης. Η μείωση της παραγωγής και πώλησης αυτοκινήτων είναι ένας ακόμα επιβαρυντικός παράγοντας του παγκόσμιου εμπορίου.

Αντίθετα με την μεταποίηση, η δραστηριότητα στις υπηρεσίες φαίνεται να αντέχει στις πιέσεις σε αρκετές ανεπτυγμένες οικονομίες, έχοντας θετική συμβολή στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, που με τη σειρά τους υποστηρίζουν την κατανάλωση των νοικοκυριών συμβάλλοντας στην στήριξη της εγχώριας ζήτησης.

Η συνεχιζόμενη υποστηρικτική μακροοικονομική πολιτική στις μεγάλες οικονομίες και η προβλεπόμενη σταθεροποίηση σε αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες αναμένεται να βοηθήσει ελαφρώς την παγκόσμια ανάπτυξη στο υπόλοιπο του 2019 καθώς και στο 2020 φέρνοντας της ανάπτυξη στο 3,4% το 2020. Η επανάκαμψη σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, αντίθετα με την

¹ World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019



επιβράδυνση, δεν θα είναι ευρεία και επιπλέον θα είναι αβέβαιη. Για τις ανεπτυγμένες αναμένεται 1,7% ανάπτυξη το 2019 και το 2020, ενώ για τις αναπτυσσόμενες αναμένεται επιτάχυνση στους ρυθμούς ανάπτυξης σε 3,9% και 4,6% για το 2019 και το 2020 αντίστοιχα. Κατά το ήμισυ η τελευταία θα προέρχεται από οικονομική ανάκαμψη ή πιο ρηχή ύφεση σε οικονομίες υπό πίεση, όπως Τουρκία, Αργεντινή, Ιράν, και το υπόλοιπο από ανάκαμψη σε χώρες όπου η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε πολύ το 2019 σε σχέση με το 2018, όπως Βραζιλία, Μεξικό, Ινδία, Ρωσία, και Σαουδική Αραβία.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

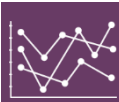
Οικονομία	2018	2019		2020	
		Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*	Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*
Παγκόσμια	3,6	3,0	-0,3	3,4	-0,2
Ανεπτυγμένες	2,2	1,7	-0,1	1,7	0,0
Αναπτυσσόμενες	4,5	3,9	-0,5	4,6	-0,2
ΗΠΑ	2,9	2,4	0,1	2,1	0,2
Ιαπωνία	0,8	0,9	-0,1	0,5	0,0
Καναδάς	1,8	1,5	0,0	1,8	-0,1
Ηνωμένο Βασίλειο	1,4	1,2	0,0	1,4	0,0
Ευρωζώνη	1,9	1,2	-0,1	1,4	-0,1
Γερμανία	1,5	0,5	-0,3	1,2	-0,2
Γαλλία	1,7	1,2	-0,1	1,3	-0,1
Ιταλία	0,9	0,0	-0,1	0,5	-0,4
Αναπτυσσόμενη Ευρώπη	4,5	3,9	-0,5	4,6	-0,2
Ρωσία	2,3	1,1	-0,5	1,9	0,2
Τουρκία	2,8	0,2	2,7	3,0	0,5
Αναπτυσσόμενη Ασία	6,4	5,9	-0,4	6,0	-0,3
Κίνα	6,6	6,1	-0,2	5,8	-0,3
Ινδία	6,8	6,1	-1,2	7,0	-0,5
Μέση Ανατολή & Κεντρ. Ασία	1,9	0,9	-0,9	2,9	-0,4
Σαουδ. Αραβία	2,4	0,2	-1,6	2,2	0,1
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	1,0	0,2	-1,2	1,8	-0,6
Βραζιλία	1,1	0,9	-1,2	2,0	-0,6
Υποσαχάρια Αφρική	3,2	3,2	-0,3	3,6	-0,1
Παγκόσμιο Εμπόριο	3,6	1,1	-2,3	3,2	-0,7

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ τον Απρίλιο 2019

Πηγή: World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019

Ως προς τις πρόσφατες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών, υπενθυμίζεται ότι στις ανεπτυγμένες οικονομίες ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ σταθεροποιήθηκε κατά το πρώτο μισό το 2019, μετά από την απότομη πτώση του δεύτερου εξαμήνου του 2018.

Μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, η οικονομία των ΗΠΑ διατήρησε τη δυναμική της το πρώτο εξάμηνο του χρόνου. Αν και οι επενδύσεις παρέμειναν υποτονικές, η απασχόληση και η



κατανάλωση βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα. Το ΔΝΤ αναμένει ανάπτυξη για το 2019 στο 2,4% η οποία θα μετριαστεί στο 2,1% το 2020, λόγω της προβλεπόμενης μετάβασης σε ουδέτερη -από επεκτατική- δημοσιονομική πολιτική. Το πρόσφατο διετές δημοσιονομικό πακέτο μείωσης φόρων στο εισόδημα και το κεφάλαιο, αντισταθμίζει τις μειούμενες επιδράσεις των περικοπών φόρων και τόνωσης απασχόλησης του 2017. Οι πρόσφατες προβλέψεις για τους ρυθμούς ανάπτυξης το 2019 και το 2020 είναι ελαφρά αναθεωρημένες προς τα πάνω κατά 0,1% και 0,2% αντίστοιχα, σε 2,4% και 2,1%. Οι αναθεωρήσεις προς τα κάτω των στοιχείων για το ΑΕΠ των προηγούμενων τριμήνων και η αβεβαιότητα σχετικά με την πολιτική του εμπορίου έχουν αρνητική επίδραση στο ρυθμό μεγέθυνσης, ωστόσο το διετές δημοσιονομικό πακέτο και η πολιτική μείωσης επιτοκίων από τη FED επενεργούν αντισταθμιστικά σε αυτές τις πιέσεις.

Η Ευρωζώνη εμφάνισε ελαφρώς χαμηλότερη ετήσια ανάπτυξη το δεύτερο τρίμηνο του 2019 (1,2%) σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,3%) ενώ η εγχώρια ζήτηση παραμένει σταθερή. Οι αδύναμες εξαγωγές περιορίζουν την οικονομική δραστηριότητα στην Ευρωζώνη από τα μέσα του 2018. Η τελευταία αναμένεται να αυξηθεί ελαφρώς στο υπόλοιπο του χρόνου και μέσα στο 2020, καθώς η εξωτερική ζήτηση, κυρίως από την Κίνα, προβλέπεται να ανακτήσει κάποια δυναμική και οι επιπτώσεις προσωρινών ανασχετικών παραγόντων, όπως οι νέοι κανόνες για τις εκπομπές ρύπων, που επηρεάζουν κυρίως την γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία, θα φθίνουν. Το ΔΝΤ προβλέπει ανάπτυξη της τάξης του 1,2% το 2019 (0,1% χαμηλότερα από την πρόβλεψη Απριλίου) και 1,4% το 2020. Η ανάπτυξη της Γαλλίας και της Γερμανίας αναπροσαρμόζεται ελαφρώς προς τα κάτω λόγω της μεγαλύτερης του αναμενόμενου μείωσης της εξωτερικής ζήτησης το πρώτο εξάμηνο του 2019. Για την Ιταλία, οι δυσμενέστερες προβλέψεις οφείλονται στην ασθενή ιδιωτική κατανάλωση, στην μικρότερη δημοσιονομική ώθηση από ότι αναμενόταν και στο ασθενέστερο εξωτερικό περιβάλλον. Οι προοπτικές είναι επίσης ελαφρώς χειρότερες για την Ισπανία, με την ανάπτυξή της να προβλέπεται να αποκλιμακωθεί σταδιακά, από 2,6% το 2018 σε 2,2% το 2019 και 1,8% το 2020.

Η οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου επίσης επιβραδύνθηκε το δεύτερο τρίμηνο και πρόσφατοι δείκτες δείχνουν αδύναμη ανάπτυξη το τρίτο τρίμηνο. Προβλέπεται επέκταση 1.2% για το 2019 και 1.4% το 2020, αντανakλώντας την αρνητική επίδραση της ασθενούς παγκόσμιας ανάπτυξης, την αβεβαιότητα σχετικά με το Brexit αλλά και την θετική επίδραση από την αυξημένη δημόσια κατανάλωση η οποία ανακοινώθηκε πρόσφατα. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη πρόβλεψη ενσωματώνει μια μη άτακτη έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ακολουθούμενη από σταδιακή μετάβαση στο νέο καθεστώς σχέσεων με την ΕΕ. Ωστόσο, η τελική μορφή που θα πάρει το Brexit εξακολουθεί να παραμένει εξαιρετικά αβέβαιη, κατόπιν της έγκρισης από το κοινοβούλιο της σχετικής συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της κυβέρνησης του Ην. Βασιλείου, αλλά όχι του χρονοδιαγράμματός της, γεγονός που οδήγησε σε αίτημα για νέα παράταση της ολοκλήρωσής του.

Η Ιαπωνία σημείωσε ισχυρή ανάπτυξη κατά το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, η οποία οφείλεται στην εύρωστη ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση, παράγοντες που αντιστάθμισαν την συνεχιζόμενη αδυναμία του εξωτερικού τομέα. Η οικονομία της Ιαπωνίας προβλέπεται να μεγαλώσει κατά 0,9% το 2019, ουσιαστικά όσο και πέρυσι, ενώ για το 2020 προβλέπεται επιβράδυνση, στο 0,5%, καθώς τα προσωρινά δημοσιονομικά μέτρα αναμένεται να μετριάσουν μέρος της αναμενόμενης μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης μετά την αύξηση του φόρου κατανάλωσης τον Οκτώβριο του 2019.



Η Τουρκία συρρικνώθηκε με μικρότερο ρυθμό το δεύτερο τρίμηνο του 2019 (-1,5%) σε σχέση με τα προηγούμενα δύο τρίμηνα (-2,4% το πρώτο τρίμηνο του 2019 και -2,8% το τελευταίο τρίμηνο του 2018), επωφελούμενη από τις αυξημένες δημοσιονομικές δαπάνες και τις ισχυρές επιδόσεις στον τουρισμό. Ωστόσο, οι επενδύσεις συνεχίζουν να συρρικνώνονται και η πιστωτική επέκταση είναι ασθενής. Η οικονομία της Τουρκίας αναμένεται να συρρικνωθεί κατά 0,3% το 2019 και να επανέλθει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 2020 (1,6%), προβλέψεις όμως οι οποίες δεν ενσωματώνουν τις επιπτώσεις της πρόσφατης πολεμικής σύρραξης στα σύνορα με τη Συρία και τις κυρώσεις από τις ΗΠΑ, ενδεχομένως και από άλλες χώρες και οικονομικές ζώνες προσεχώς.

Η ανάπτυξη στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας αναμένεται να είναι 0,9% το 2019 και 2,9% το 2020. Η προς τα κάτω αναπροσαρμογή, κατά 0,9 και 0,4 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα σε σχέση με τις προβλέψεις του Απριλίου, οφείλεται στις πιο αυστηρές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο Ιράν από τις ΗΠΑ και στη μειωμένη παραγωγή πετρελαίου από την Σαουδική Αραβία, στο πλαίσιο της παράτασης της συμφωνίας περιορισμού παραγωγής του ΟΠΕΚ έως τον Μάρτιο του 2020 και της αδύναμης αγοράς πετρελαίου. Η επίδραση της πρόσφατης επίθεσης σε διυλιστήρια κομβικής σημασίας δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί ακόμα με ακρίβεια, αλλά είναι μικρότερη από ότι αρχικά αναμενόταν.

Στη συνέχεια της τρέχουσας υπό-ενόττητας παρουσιάζονται οι βασικές τάσεις και προκλήσεις οικονομικής πολιτικής σε πέντε αναπτυσσόμενες οικονομίες και οικονομικές περιφέρειες, οι οποίες παράγουν συνολικά σχεδόν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, η οικονομία της Κίνας κατέγραψε ετήσια αύξηση 6,2% στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, έναντι αύξησης 6,4% το πρώτο τρίμηνο του έτους. Τα αποτελέσματα των κλιμακούμενων δασμών και η εξασθένιση της εξωτερικής ζήτησης επιδείνωσε την επιβράδυνση, που σχετίζεται και με την εφαρμοζόμενη ρυθμιστική πολιτική για τον έλεγχο της συσσώρευσης χρέους. Επιδιώκοντας να αντιμετωπίσει τις συνέπειες του εμπορικού πολέμου με τις ΗΠΑ, το Πεκίνο προχώρησε σε μέτρα οικονομικής ενίσχυσης, όπως η αύξηση των δημοσίων δαπανών και οι μειώσεις φόρων. Δεδομένου ότι η στήριξη της οικονομίας θα συνεχιστεί, η ανάπτυξη προβλέπεται στο 6,1% το 2019 και 5,8% το 2020, από 6,6% πέρυσι.

Η οικονομία της Ινδίας επιβραδύνθηκε στο δεύτερο τρίμηνο, λόγω συγκεκριμένων αδυναμιών του κλάδου της αυτοκινητοβιομηχανίας και της αγοράς ακινήτων. Πλέον, προβλέπεται ότι το 2019 το προϊόν θα αυξηθεί κατά 6,1% και 7% το 2020, 1,2 και 0,5 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα από ότι τα προηγούμενα έτη. Η καθοδική προσαρμογή αντανάκλα την ασθενέστερη του αναμενόμενου προοπτική της εγχώριας ζήτησης, ενώ πέρυσι σημειώθηκε ανάπτυξη 6,8%. Η οικονομική δραστηριότητα θα υποστηριχθεί από τη χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής, τη μείωση των συντελεστών εταιρικής φορολογίας, πρόσφατα μέτρα για την αντιμετώπιση της αβεβαιότητας σχετικά με τις εταιρικές και περιβαλλοντικές ρυθμίσεις, και κυβερνητικά προγράμματα για την ενίσχυση της κατανάλωσης αγροτικών περιοχών.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ρωσίας αυξήθηκε κατά 0,9% σε ετήσια βάση το δεύτερο τρίμηνο του 2019, σημειώνοντας επιτάχυνση από το χαμηλότερο άνω των δύο ετών 0,5% της προηγούμενης περιόδου. Η μικρή ώθηση προήλθε από την αυξημένη βιομηχανική παραγωγή. Για το 2019 προβλέπεται ανάπτυξη 1,1%, ενώ για το 2020 1,9%, ρυθμοί που είναι οι μισοί εκείνου το 2018 (2,3%).



Στην Λατινική Αμερική, η δραστηριότητα παρουσίασε αξιοσημείωτη μείωση το πρώτο εξάμηνο στις μεγαλύτερες οικονομίες που την απαρτίζουν, κυρίως λόγω ιδιοσυγκρασιακών παραγόντων. Ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης σε αυτήν τη γεωγραφική περιφέρεια αναμένεται να είναι μόλις 0,2% φέτος, έναντι 1,0% πέρυσι. Στη Βραζιλία, η ανάπτυξη επανήλθε το δεύτερο τρίμηνο μετά από την συρρίκνωση του πρώτου τριμήνου, προκαλούμενη εν μέρει από πρόσκαιρους παράγοντες (καταστροφή στον κλάδο της εξόρυξης). Για το 2019 προβλέπεται ανάπτυξη 0,9%, ελαφρώς μικρότερη από πέρυσι (1,1%), ενώ για το 2020 αναμένεται επιτάχυνση (2,0%). Εν τω μεταξύ, η συρρίκνωση συνεχίστηκε στην Αργεντινή κατά το πρώτο εξάμηνο του χρόνου, αν και με χαμηλότερο ρυθμό, ενώ η απότομη χειροτέρευση των συνθηκών της αγοράς προξενεί ρίσκα για το μέλλον. Προβλέπεται ύφεση για το 2019 ισχυρότερη από πέρυσι, 3,1% από 2,5%, και συνέχισή της το προσεχές έτος (-1,3%).

Οι εκτιμήσεις του IFO για το οικονομικό κλίμα στην παγκόσμια οικονομία το τρίτο τρίμηνο του 2019 είναι εξαιρετικά αρνητικές, σημειώνοντας απότομη πτώση από τις -2,4 στις -10,1 μονάδες. Τόσο η αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης όσο και οι προσδοκίες εξασθένησαν σημαντικά. Η εντατικοποίηση της εμπορικής σύγκρουσης έχει σημαντικές επιζήμιες συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία.

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Ισοζύγια Οικονομικού Κλίματος)

Τρίμηνο/Έτος	III/17	IV/17	I/18	II/18	III/18	IV/18	I/19	II/19	III/19
Οικονομικό Κλίμα	13,2	17,1	26,0	16,5	2,9	-2,2	-13,1	-2,4	-10,1
Παρούσα Κατάσταση	12,5	17,2	28,3	27,4	17,5	12,2	2,6	1,4	-5,4
Προσδοκίες	14,0	16,9	23,9	6,1	-10,6	-15,7	-27,7	-6,1	-14,7

Πηγή: IFO Institute, Center for Economic Studies

Πίνακας 2.3

IFO - Εκτιμήσεις για την Ευρωζώνη (Ισοζύγια Οικονομικού Κλίματος)

Τρίμηνο/Έτος	III/17	IV/17	I/18	II/18	III/18	IV/18	I/19	II/19	III/19
Οικονομικό Κλίμα	35,2	37,0	43,2	31,1	19,6	6,6	-11,1	-6,3	-6,7
Παρούσα Κατάσταση	33,4	42,9	51,3	49,9	41,4	29,9	18,3	7,9	6,4
Προσδοκίες	37,1	31,3	35,4	13,8	-0,1	-14,3	-36,6	-19,5	-18,9

Πηγή: IFO Institute, Center for Economic Studies

Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης οικονομικού κλίματος, ήταν σχεδόν αμετάβλητος στο τρίτο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο, στις -6,7 από -6,3 μονάδες. Η αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης επιδεινώθηκε ξανά, στις 6,4 μονάδες, από 7,9 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο. Όμως οι οικονομικές προσδοκίες ήταν λιγότερο απαισιόδοξες στην περίοδο Απριλίου – Μαΐου, με το σχετικό ισοζύγιο να ενισχύεται ελαφρώς, από τις -19,5 στις -18,5 μονάδες. Προς το παρόν, η Ευρωζώνη στερείται δυναμικής.

Λόγω της αποδυνάμωσης των τιμών της ενέργειας και της επιβράδυνσης της ανάπτυξης, ο ρυθμός πληθωρισμού αναμένεται να φθάσει κατά μέσο όρο το 1,5% φέτος στις ανεπτυγμένες χώρες, από 2,0% το 2018. Με την αμερικανική οικονομία να λειτουργεί πέρα από τις δυνατότητές της, ο δομικός πληθωρισμός (εξαιρουμένων των τιμών των φρέσκων τροφίμων και της ενέργειας) προβλέπεται να φθάσει περίπου στο 2,6% το 2020-2021, υψηλότερα του μεσοπρόθεσμου στόχου



του 2,2% (το επίπεδο που είναι συνεπές με τον στόχο της FED για πληθωρισμό των προσωπικών καταναλωτικών δαπανών 2%). Ο δομικός πληθωρισμός της Ιαπωνίας αναμένεται να αυξηθεί περίπου 1% το 2019-2020 λόγω της αύξησης του φόρου κατανάλωσης. Στην Ευρωζώνη ο πληθωρισμός αναμένεται να αυξηθεί σταδιακά, σε 1,2% το 2019 και 1,4% το 2020, συνεχίζοντας να υστερεί του στόχου της ΕΚΤ για στόχο πλησίον, αλλά όχι παραπάνω από 2,0%. Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες εκτός της Βενεζουέλας ο ρυθμός μεταβολής τιμών αναμένεται να υποχωρήσει στο 4,7% φέτος. Ωστόσο, αντίθετα κινείται η Αργεντινή με τον πληθωρισμό να ανεβαίνει λόγω της υποτίμησης του πέσο. Επίσης, ο πληθωρισμός στη Ρωσία κλιμακώθηκε λόγω αύξησης στο φόρο προστιθέμενης αξίας και στην Κίνα εν μέρει λόγω αύξησης των τιμών του χοιρινού. Μεσοπρόθεσμα προβλέπεται πληθωρισμός στην περιοχή του 4,4% για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες καθώς θα εναρμονίζονται οι προσδοκίες στους στόχους που έχουν τεθεί για τον πληθωρισμό και η επίδραση των προηγούμενων υποτιμήσεων θα ακολουθεί φθίνουσα πορεία.

Σε σύγκριση με τις προβλέψεις Απριλίου, η νομισματική πολιτική των μεγαλύτερων κεντρικών τραπεζών αναμένεται να είναι πιο ευνοϊκή σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Το βασικό επιτόκιο της FED αναμένεται να είναι στο εύρος 1,75-2% έως το 2023 ανεβαίνοντας στο 2-2,25% το 2024. Τα αντίστοιχα επιτόκια της ΕΚΤ και της κεντρικής τράπεζας της Ιαπωνίας αναμένονται να παραμείνουν αρνητικά.

B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

- Ρυθμός ανάπτυξης στην και ΕΕ την Ευρωζώνη το δεύτερο τρίμηνο φέτος μειωμένος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο: 1,4% και 1,2%, από 1,6% και 1,3% σε ΕΕ και ΕΖ και 2,3% σε αμφότερες ΕΕ και ΕΖ στο αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι
- Μηδενική συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη στην περίοδο Απριλίου - Ιουνίου στην Ευρωζώνη και ελαφρά θετική για την Ευρωπαϊκή Ένωση έπειτα από τρία τρίμηνα αρνητικού πρόσημου
- Περαιτέρω μείωση στο Δείκτη Οικονομικού Κλίματος σε Ευρωζώνη και ΕΕ το τρίτο τρίμηνο.
- Εκτιμήσεις για ανάπτυξη στην Ευρωζώνη 1,2% το 2019 και 1,4% το 2020
- Κύριες εστίες αβεβαιότητας: δυσχέρειες στην αυτοκινητοβιομηχανία στη Γερμανία, επιβολή πρόσθετων μέτρων εμπορικού προστατευτισμού από τις ΗΠΑ στην Κίνα, αβεβαιότητα σε σχέση με το Brexit, κλιμάκωση μεταναστευτικών ροών

Το δεύτερο τρίμηνο του 2019 οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης αναπτύχθηκαν με ρυθμό ελαφρά μικρότερο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά 1,4% και 1,2% αντίστοιχα, έναντι ανάπτυξης κατά 1,6% και 1,3% το πρώτο τρίμηνο του 2019 και 2,3% σε ΕΕ και ΕΖ ένα έτος νωρίτερα. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής², η ανάπτυξη στην Ευρωζώνη αναμένεται να διαμορφωθεί σε 1,2%, και 1,4% για τα έτη

² European Economic Forecasts Summer (Interim) 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούλιος 2019



2019 και 2020 αντίστοιχα, έναντι 1,9% πέρυσι, ενώ για την Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπεται ανάπτυξη 1,4% για φέτος και 1,6% για τον επόμενο χρόνο, από 2,0% το 2018.

Την ανάπτυξη στις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο Απριλίου-Ιουνίου του τρέχοντος έτους στήριξε η εγχώρια ζήτηση, όμως σε μικρότερο βαθμό από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο, με τη θετική συμβολή των επενδύσεων να μειώνεται σημαντικά (από 1,1% στο πρώτο τρίμηνο του 2019 σε μόλις 0,1% στο επόμενο) ενώ εκείνη της ιδιωτικής κατανάλωσης να παραμένει σταθερή στο 0,8%. Η επίδραση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ το δεύτερο τρίμηνο του 2019 υπήρξε θετική έπειτα από τρία τρίμηνα αρνητικών επενεργειών, στο 0,2%, έναντι 1,2% στο ίδιο τρίμηνο πέρυσι. Ελαφρώς διαφορετικές είναι οι τάσεις στη διάρθρωση της ανάπτυξης στις οικονομίες της Ευρωζώνης, με την εγχώρια ζήτηση να αποτελεί τον κύριο ωθητικό της παράγοντα, αλλά με ελαφρά εξασθένιση έναντι του προηγούμενου τριμήνου, στο 1,1% από 1,3%. Σημειώθηκε μικρότερη θετική συμβολή των επενδύσεων σε σχέση με πρώτο τρίμηνο (0,2% στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, από 0,5% στο πρώτο τρίμηνο και -0,6% στο ίδιο πέρυσι), ενώ η επίδραση της κατανάλωσης δεν μεταβλήθηκε (0,6%). Επιπλέον, στο εν λόγω τρίμηνο, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην Ευρωζώνη ήταν μηδενική.

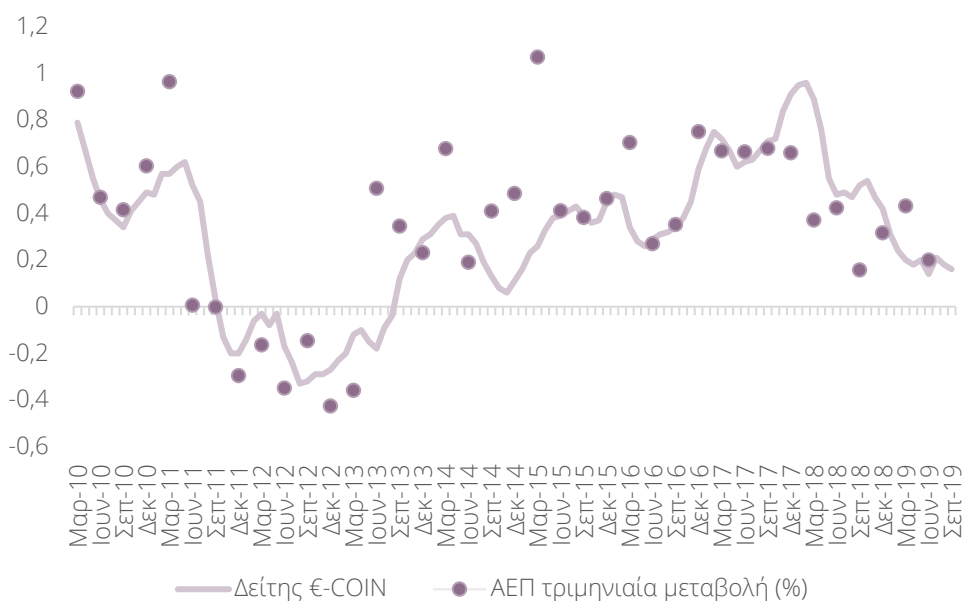
Η διάρθρωση των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης παραμένει παραπλήσια σε ΕΕ-28 και Ευρωζώνη, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 75,6% και 74,2% του ΑΕΠ αντίστοιχα, τις επενδύσεις να αποτελούν το 21,3% και 21,5% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 48,1% και το 49,9%, και τις εισαγωγές το 45% και 45,7% του ΑΕΠ.

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στην ΕΕ-28 το δεύτερο τρίμηνο φέτος (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία) σημειώθηκαν στην Ιρλανδία (6%), στην Ουγγαρία (5,2%), στη Ρουμανία (4,6%) και στη Πολωνία (4,2%). Η Ελλάδα, με 1,9%, ξεπέρασε το μέσο όρο ανάπτυξης της Ευρωζώνης (1,2%) το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Οι χαμηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης σημειώθηκαν στην Ιταλία (0,1%), τη Γερμανία (0,4%), τη Σουηδία (1,0%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (1,2%). Σε επίπεδο κυλιόμενου 12-μηνου, η Ελλάδα κατέγραψε τον όγδοο χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ-28, 1,6%, πλησίον εκείνου στην ΕΕ και ελαφρά μεγαλύτερο από το μέσο όρο της ΕΖ (1,4%). Η χώρα μας προηγείται του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας και της Γερμανίας, οι οποίες σημείωσαν ρυθμό ανάπτυξης κυλιόμενου 12-μηνου 1,5%, 1,4% και 0,8%, αντίστοιχα το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Η χώρα με το χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης, σε δωδεκάμηνη βάση, ήταν η Ιταλία (0,1%), ενώ χαμηλά βρίσκονται η Φινλανδία (1,2%) και το Βέλγιο (1,3%). Στον αντίποδα, οι χώρες με τον υψηλότερο κυλιόμενο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ-28 ήταν η Μάλτα και η Ιρλανδία (6,1%), η Ουγγαρία (5,2%) και η Πολωνία (4,8%).



Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης



Πηγή: CEPR και Bank of Italy

Ως προς τις τάσεις στο οικονομικό κλίμα και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN παρουσίασε οριακή αύξηση στο τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, στις 0,18 μονάδες από 0,17 μονάδες στο προηγούμενο τρίμηνο. Όμως, υστερεί σημαντικά σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο πέρυσι (0,49). Η μηνιαία επίδοση του Σεπτεμβρίου 2019, στις 0,16 μονάδες, είναι στο επίπεδο του Ιανουαρίου του 2015, υποδηλώνοντας τη συνέχιση της αντιστροφής της τάσης βελτίωσης του κλίματος στην οικονομία της Ευρωζώνης έως τις αρχές του 2018.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ-28 και την Ευρωζώνη υποχώρησε περαιτέρω την περίοδο Ιουνίου - Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους, για έβδομο διαδοχικό τρίμηνο και ενώ είχε διαμορφωθεί στο τέταρτο τρίμηνο του 2017 στο υψηλότερο διαχρονικά επίπεδο από το 2000. Το Σεπτέμβριο του 2019 ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 100 μονάδες στην ΕΕ-28 και στις 101,7 μονάδες στην Ευρωζώνη, μειωμένος κατά 1,4 μονάδες και για τις δύο σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Επιπλέον, διαμορφώθηκε 10,7 και 8,7 μονάδες αντίστοιχα, χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο, το Σεπτέμβριο του 2018.

Συνολικά στο τρίτο τρίμηνο φέτος, ο δείκτης στην ΕΕ διαμορφώθηκε 2,1 μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο και 10,1 μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρέθηκε 1,6 μονάδες χαμηλότερα του προηγούμενου τριμήνου και 8,4 μονάδες κάτω από την τιμή του την ίδια περίοδο πέρυσι. Μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών της ΕΕ, στη Γαλλία το τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους σημειώθηκε ενίσχυση του δείκτη κλίματος σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνό του κατά 0,7 μονάδες, ενώ σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2018 ο δείκτης βρέθηκε δύο μονάδες χαμηλότερα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω κυρίως της παρατεταμένης αβεβαιότητας σε σχέση με το Brexit, σημειώθηκε περαιτέρω υποχώρηση του δείκτη οικονομικού κλίματος, κατά 4,7 μονάδες έναντι



του προηγούμενου τριμήνου και κατά 17,1 μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Επισημαίνεται σχετικά πως στις 17 Οκτωβρίου 2019 ανακοινώθηκε η επίτευξη συμφωνίας για το Brexit, από τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον Βρετανό πρωθυπουργό. Το κοινοβούλιο του Ην. Βασιλείου ενέκρινε την αποκαλούμενη δεύτερη ανάγνωση του νομοσχεδίου για το Brexit, απέρριψε όμως το σχετικό χρονοδιάγραμμα, γεγονός που οδήγησε σε αίτημα παράτασης στην ΕΕ για την ολοκλήρωσή του.

Πίνακας 2.4

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-28 & Ευρωζώνης (μ.ό. 1990-2017=100)

Μήνας	Οκτ-17	Νοε-17	Δεκ-17	Ιαν-18	Φεβ-18	Μαρ-18	Απρ-18	Μάι-18	Ιουν-18	Ιουλ-18	Αυγ-18	Σεπ-18
ΕΕ-28	113,2	113	114,4	113,9	113,7	111,7	111,7	111,8	111,7	111,5	111,5	110,7
Ευρωζώνη	113,2	113	114,4	114	113,2	112,0	112,2	111,5	111,8	111,2	111,0	110,4

Μήνας	Οκτ-18	Νοε-18	Δεκ-18	Ιαν-19	Φεβ-19	Μαρ-19	Απρ-19	Μάι-19	Ιουν-19	Ιουλ-19	Αυγ-19	Σεπ-19
ΕΕ-28	110,1	109,3	107,5	106,2	105,4	105	103,6	103,8	102,3	102	101,4	100,0
Ευρωζώνη	109,7	109,5	107,4	106,3	106,2	105,6	103,9	105,2	103,3	102,7	103,1	101,7

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN), Σεπτέμβριος 2019

Εάν η ΕΕ εγκρίνει την αίτηση παράτασης, η προθεσμία του Brexit θα επεκταθεί εκ νέου, μέχρι τις 31 Ιανουαρίου 2020. Επίσης, επιδείνωση σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο φέτος παρατηρείται στο οικονομικό κλίμα της Γερμανίας, κατά 4,3 μονάδες, ενώ ο δείκτης ήταν 12,1 μονάδες χαμηλότερα έναντι του τρίτου τριμήνου του προηγούμενου έτους. Στην Ιταλία σημειώνεται σχετική σταθερότητα του οικονομικού κλίματος, με μία οριακή αύξηση του δείκτη κατά 0,1 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Όμως και σε αυτήν τη χώρα ο δείκτης είναι μειωμένος έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2018, κατά 6,7 μονάδες. Τέλος, την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου φέτος, το επίπεδο του δείκτη οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα είναι υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο κατά 6,3 μονάδες και κατά 4,5 μονάδες υψηλότερο του μέσου όρου της Ευρωζώνης. Ο δείκτης της χώρας τον Σεπτέμβριο διαμορφώθηκε σε μέγιστα επίπεδα από το πρώτο τρίμηνο του 2008, στις 107,2 μονάδες, περίπου 6,5 μονάδες υψηλότερα από ένα χρόνο νωρίτερα (100,6 μονάδες).

Πληρέστερη πληροφόρηση για τις τάσεις στα μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ το τρίτο τρίμηνο του 2019 και άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές, καθώς και για τις εκτιμώμενες τάσεις τους το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας. Παρουσιάζονται επίσης οι προβλέψεις για την περίοδο 2019-2020, όπως αυτές προκύπτουν για τις περιφέρειες χωρών της ΕΕ και της Ευρωζώνης στην πλέον πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το δεύτερο τρίμηνο του 2019 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύθηκε κατά 1,4%, άνοδος ίδια με αυτή στο προηγούμενο τρίμηνο, έναντι αύξησης 1,8% στο αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Στην Ευρωζώνη η κατανάλωση των νοικοκυριών ενισχύθηκε κατά 1,2%, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο κατά 1,1% και αντί αύξησης 1,5% ένα έτος νωρίτερα. Η



Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στις προβλέψεις της τον περασμένο Μάιο, προέβλεψε ίδια αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών το 2019 στην ΕΕ σε σύγκριση με πέρυσι (+1,6%) και μικρή επιτάχυνση σε 1,7% το 2020. Για την Ευρωζώνη προβλέπει επίσης σταθεροποίηση της ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2019 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, στο 1,3%, και επιτάχυνση ανόδου σε 1,5% το 2020. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία η ιδιωτική κατανάλωση ήταν 1,4% υψηλότερη, άνοδος παραπλήσια με εκείνη στο προηγούμενο τρίμηνο (+1,5%), στη Γαλλία παρουσιάστηκε επιτάχυνση, στο 1,3%, από 0,9% στο πρώτο τρίμηνο του 2019, και στην Ιταλία αυξήθηκε οριακά περισσότερο, 0,5% από 0,4% ένα τρίμηνο πριν. Στο Ηνωμένο Βασίλειο επίσης η αύξηση ήταν ίδια με εκείνη στο πρώτο τρίμηνο φέτος (+1,7%). Η Ισπανία κατέγραψε επιβράδυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης, στο 0,6% από 1% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ η Ελλάδα παρουσίασε πτώση της τάξης του 0,7%, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο παρατηρήθηκε αύξηση κατά 0,5%.

Πίνακας 2.5

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

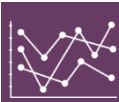
	ΕΕ-28			Ευρωζώνη		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
ΑΕΠ*	2,0	1,4	1,6	1,9	1,2	1,4
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,6	1,6	1,7	1,3	1,3	1,5
Δημόσια Κατανάλωση	1,1	1,6	1,3	1,1	1,4	1,3
Ακαθάριστες επενδύσεις	3,2	2,1	2,1	3,3	2,3	2,3
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	3,0	2,5	3,1	3,2	2,3	3,0
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	3,2	3,1	3,3	3,2	2,8	3,3
Απασχόληση	3,1	1,9	1,6	1,5	0,9	0,8
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	6,8	6,5	6,2	8,2	7,7	7,3
Πληθωρισμός*	1,9	1,5	1,6	1,8	1,3	1,3
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-0,6	-1,0	-1,0	-0,5	-0,9	-0,9
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	81,5	80,2	78,8	87,1	85,8	84,3
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	2,2	2,0	1,9	3,6	3,3	3,2

* Πηγή: European Economic Forecasts (Interim), Summer 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούλιος 2019

Πηγή: European Economic Forecasts, Spring 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2019

Η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης κλιμακώθηκε στην ΕΕ το δεύτερο τρίμηνο φέτος κατά 1,5% σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,4%), ενώ στην Ευρωζώνη έμεινε σταθερή (1,3%). Το δεύτερο τρίμηνο πέρυσι η δημόσια κατανάλωση ανήλθε κατά 1,3% στην Ευρωζώνη και 1,2% στην ΕΕ. Για το 2019 και 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει ρυθμό αύξησης 1,6% και 1,3% αντίστοιχα στην ΕΕ-28, ενώ για την Ευρωζώνη εκτίμησε αύξηση 1,4% και 1,3%. Το δεύτερο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης στην Ελλάδα, κατά 5,3%, εξαιτίας των δημοσιονομικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο του εκλογικού κύκλου, από συρρίκνωση κατά 1,4% στο προηγούμενο τρίμηνο.

Οι επενδύσεις ενισχύθηκαν την περίοδο Απριλίου – Ιουνίου φέτος στην ΕΕ με ρυθμό 0,3% μικρότερο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (5%), ενώ η αύξησή τους επιβραδύνθηκε στην Ευρωζώνη σε 1,1%, έναντι 2,2% το προηγούμενο τρίμηνο. Το δεύτερο τρίμηνο του 2018 οι επενδύσεις συρρικνώθηκαν κατά 0,6% στην ΕΕ και κατά 2,5% στην Ευρωζώνη. Η Ευρωπαϊκή



Επιτροπή προβλέπει ενίσχυσή τους κατά 2,1% για τα έτη 2019 και 2020 στην ΕΕ, ενώ αναμένει άνοδο 2,3% σε αμφότερα τα έτη για την Ευρωζώνη. Στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, επιβράδυνση της ανόδου των επενδύσεων σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο σημειώθηκε στη Γερμανία, σε 1,6% από 2,6%, ενώ στην Ιταλία συνεχίστηκε και κλιμακώθηκε η πτώση τους, στο 5,8% από 3,9% στο πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Οι επενδύσεις στη Γαλλία επιβραδύνθηκαν σε 0,8%, από 2,1% στην αρχή της χρονιάς, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάστηκε μεταβολή τάσης στο δεύτερο τρίμηνο του έτους, σε -1,3% από 23,6% στο προηγούμενο τρίμηνο.

Αύξηση παρατηρήθηκε στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και στο δεύτερο τρίμηνο του 2019, 2,3% στην ΕΕ και 2,4% στην ΕΖ, έναντι όμως αύξησης 3,5% και 3,4%, αντίστοιχα το προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνσης 3,8% και 4,3%, αντίστοιχα το δεύτερο τρίμηνο πέρυσι. Για το 2019 και το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει επιβράδυνση στην αύξηση των εξαγωγών στην ΕΕ-28 σε σύγκριση με πέρυσι, σε 2,5% και 3,1% αντίστοιχα. Για την Ευρωζώνη αναμένει ελαφρώς εντονότερη επιβράδυνση το 2019, σε 2,3%, και ανάκαμψη της αύξησής τους το 2020, σε 3,0%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία, σημειώθηκε επιβράδυνση της διεύρυνσης των εξαγωγών στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, σε 0,1% από 2,1% στο πρώτο τρίμηνο του 2019. Η διεύρυνση των εξαγωγών στη Γαλλία και στην Ιταλία το δεύτερο τρίμηνο φέτος ήταν 2,5% και 3,9% αντίστοιχα, από 3,2% και 2,8% το προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε οριακή επιτάχυνση αυτής το δεύτερο τρίμηνο, στο 5,4% από 4,3% νωρίτερα φέτος. Επιβράδυνση της αύξησης των εξαγωγών το δεύτερο τρίμηνο του 2019, στο 0,5% από 3% στο πρώτο τρίμηνό του, σημειώθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κλιμάκωση των εξαγωγών σημειώθηκε στην Ισπανία, κατά 2,2%, από 0,3% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ μείωση παρατηρήθηκε στις εξαγωγές της Κύπρου, κατά 3,1%, από 1,2% στο αρχικό τρίμηνο έτους.

Η διεύρυνση των εισαγωγών επιβραδύνθηκε έντονα το δεύτερο τρίμηνο φέτος στην ΕΕ σε σχέση με την αρχή του 2019, σε 2% από 4,9%. Μικρότερης κλίμακας επιβράδυνση παρατηρήθηκε στην ΕΖ, σε 2,6% από 3,8%. Ο ρυθμός εξάπλωσής τους είναι υψηλότερος από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, ο οποίος ήταν 1,4% στην ΕΕ και 0,6% στην Ευρωζώνη. Για τα έτη 2019 και 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει για την ΕΕ-28 αύξηση κατά 3,1% και 3,3% αντίστοιχα, ενώ για την Ευρωζώνη αναμένει επιβράδυνση του ρυθμού μεγέθυνσης το 2019 σε 2,8% και ανάκαμψή του σε 3,3% το 2020. Σε επίπεδο χωρών, το δεύτερο τρίμηνο του 2019 οι εισαγωγές επιβραδύνθηκαν στις περισσότερες χώρες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Αναλυτικά, η επιβράδυνση τους ήταν εκτεταμένη στη Γερμανία (2,5% στο δεύτερο τρίμηνο του 2019 από 4,4% στο πρώτο τρίμηνο του 2019), στην Ιταλία (1,4% από 1,9% στο προηγούμενο τρίμηνο), στη Γαλλία (1,7% από 2,7%) και στην Ελλάδα (3,7% από 9,8% προηγουμένως). Αντιθέτως, συρρίκνωση των εισαγωγών σημειώθηκε στην Ισπανία (-0,7% από -0,4%) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (-0,8% από 14,3% στο προηγούμενο τρίμηνο).

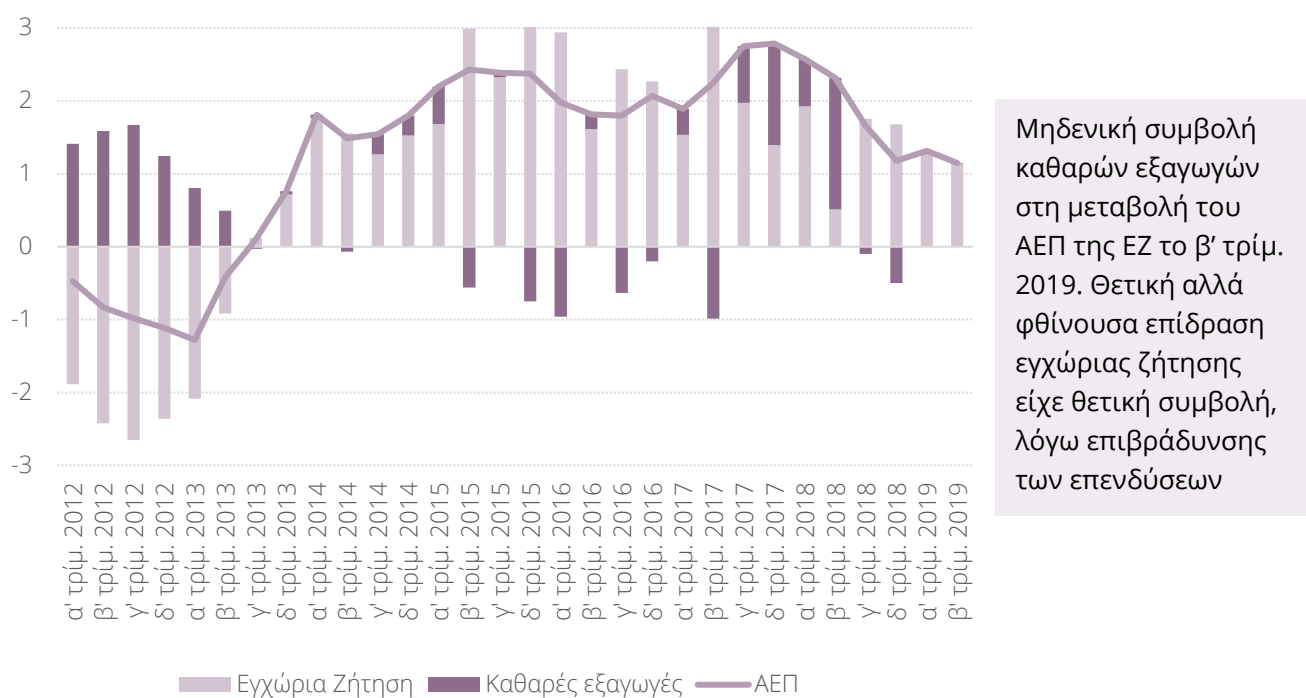
Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών σε αυτό ήταν μηδενική στο πρώτο και στο δεύτερο τρίμηνο του 2019, ενώ το δεύτερο τρίμηνο του 2018 ήταν στο επίπεδο του 1,8%. Η μηδενική συμβολή των καθαρών εξαγωγών προήλθε από την ταυτόχρονη επιβράδυνση της διεύρυνσης εξαγωγών από 1,7% που ήταν στο προηγούμενο τρίμηνο, σε 1,2% την περίοδο Απριλίου – Ιουνίου, καθώς και της υποχώρησης της αρνητικής συμβολής των εισαγωγών, από 1,7% στο πρώτο τρίμηνο στο 1,2% στο επόμενο. Η θετική συμβολή της εγχώριας ζήτησης ήταν της τάξης του 1,1% του ΑΕΠ, υποχωρώντας σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,3%). Η κάμψη προήλθε κυρίως από τις επενδύσεις, οι



οποίες συνέβαλαν 0,2% του ΑΕΠ το δεύτερο τρίμηνο φέτος έναντι συμβολής 0,5% στο πρώτο τρίμηνο του 2019.

Διάγραμμα 2.2

Μεταβολή ΑΕΠ Ευρωζώνης - Συμβολή συνιστωσών στον πραγματικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής (σε ποσοστιαίες μονάδες)



Πηγή: Eurostat

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός αυξήθηκε οριακά το δεύτερο τρίμηνο του 2019 στην ΕΕ καταγράφοντας ρυθμό 1,7% από 1,6% στο προηγούμενο τρίμηνο ενώ ήταν σταθερός στο 1,4% στην Ευρωζώνη. Στο αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο ο εναρμονισμένος πληθωρισμός είχε διαμορφωθεί σε 1,9% και 1,7%, σε ΕΕ και ΕΖ αντίστοιχα. Για τα έτη 2019 και 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε προσφάτως ότι ο πληθωρισμός στην ΕΖ θα είναι αμετάβλητος, 1,4%, ενώ στην ΕΕ θα διαμορφωθεί σε 1,6% και 1,7%, κυρίως λόγω της υποχώρησης των τιμών πετρελαίου. Τον Σεπτέμβριο φέτος ο εναρμονισμένος πληθωρισμός στη Γαλλία ήταν αυξημένος κατά 1,1%, σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2018, ενώ στην Ελλάδα και στην Ιταλία ενισχύθηκε κατά 0,3%.

Η διεύρυνση της απασχόλησης ήταν μικρότερη στο δεύτερο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, 1% στην ΕΕ και 1,2% στην ΕΖ από 1,2% και 1,4% αντιστοίχως, αλλά μικρότερη από του 2018 (1,3% και 1,6% αντίστοιχα). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει επιβράδυνση της αύξησης της δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ΕΕ για τα έτη 2019 και 2020, σε ρυθμό 0,8% και 0,7% αντίστοιχα, από 1,3% το 2018. Για την Ευρωζώνη επίσης προβλέπει επιβράδυνση στη διεύρυνση της απασχόλησης, σε 0,9% φέτος και 0,8% το προσεχές έτος, από 1,5% πέρυσι. Η ισχυρότερη αύξηση της απασχόλησης το δεύτερο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε στην Κύπρο (3%), στη Σλοβενία (2,6%), στην Ισπανία (2,2%), στην Ουγγαρία και την Ολλανδία



(2,1%) και στην Ελλάδα (2%). Αντιθέτως, συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε στη Λετονία (-0,7%), στη Πολωνία (-0,4%) και στη Ρουμανία (-0,2%).

Η ανεργία υποχώρησε περαιτέρω το δεύτερο τρίμηνο του 2019, στο 6,2% στην ΕΕ και στο 7,5% στην Ευρωζώνη, έναντι 6,8% και 8,1% αντίστοιχα στο προηγούμενο τρίμηνο, επίπεδο που είναι το χαμηλότερο από το 2008 σε αμφότερες τις περιφέρειες. Στο δεύτερο τρίμηνο του περασμένου έτους βρισκόταν στο 6,8% στην ΕΕ και στο 8,2% στην ΕΖ. Για το 2019 και το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει άμβλυνση των ποσοστών ανεργίας στην ΕΕ-28, σε 6,5% και 6,2% αντίστοιχα (από 6,8% το 2018), ενώ για την Ευρωζώνη προβλέπει ποσοστά ανεργίας 7,7% το 2019 και 7,3% το 2020, έναντι 8,2% στο σύνολο του προηγούμενου έτους. Την περίοδο Απριλίου – Ιουνίου φέτος το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε, για άλλο ένα τρίμηνο, στην Ελλάδα (16,9%), με την Ισπανία (14%) και την Ιταλία (9,8%) να έπονται, ενώ στη Γαλλία η ανεργία ήταν της τάξης του 8,1% και στη Γερμανία 3,1%.

Αναφορικά με τις δημοσιονομικές επιδόσεις, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης στην ΕΕ-28 το δεύτερο τρίμηνο του 2019 περιορίστηκε σε 0,7% του ΑΕΠ, από 1,3% το πρώτο τρίμηνο του 2019. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι θα ενισχυθεί οριακά το 2019 και το 2020, σε 1,0%. Στην Ευρωζώνη, αναμένει να μειωθεί σε 0,9% του ΑΕΠ το 2019 και 2020, από 0,5% το 2018. Όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, διαμορφώθηκε στις χώρες της Ευρωζώνης το δεύτερο τρίμηνο του 2019 στο 86,4% του ΑΕΠ, από 85,9% στο προηγούμενο τρίμηνο. Εκτιμάται πως θα υποχωρήσει φέτος και το επόμενο έτος, στο 85,8% και 84,3% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Παρά την πρόοδο, το δημόσιο χρέος παρέμεινε ιδιαίτερα υψηλό το πρώτο τρίμηνο του 2019 σε αρκετές χώρες μέλη, σημειώνοντας το υψηλότερο επίπεδο, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στην Ελλάδα (180,2%), την Ιταλία (138%), την Πορτογαλία (121,2%), την Κύπρο (107,2%) και το Βέλγιο (104,7%).

Ως προς το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής, ενδιαφέρον για την παροχή ρευστότητας παρουσιάζει το επιτόκιο δανεισμού της ΕΚΤ όπως ανακοινώθηκε τον Σεπτέμβριο. Συγκεκριμένα έγινε γνωστό ότι θα διατηρηθεί στο τρέχον επίπεδο (0,25%), έως ότου φανεί πως ο πληθωρισμός συγκλίνει σίγουρα σε ένα επίπεδο κοντά στο 2,0%, αλλά χαμηλότερα από αυτό. Ακόμα, Από 1η Νοεμβρίου 2019 θα αρχίσει ξανά τις αγορές ομολόγων και άλλου ενεργητικού αξίας €20 δισεκ. μηνιαίως, για όσο χρονικό διάστημα αυτό θεωρηθεί αναγκαίο (QE 2). Για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική μετάδοση της πολιτικής αυτής μέσω των τραπεζών, θα καθιερωθεί σύστημα δύο βαθμίδων για τον εκτοκισμό των αποθεματικών, όπου μέρος της πλεονάζουσας ρευστότητας που διακρατούν οι τράπεζες θα εξαιρείται από το αρνητικό επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων³.

Επιγραμματικά, η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται την τρέχουσα περίοδο αντιμέτωπη με μια σειρά από προκλήσεις. Οι κυριότερες εξ' αυτών έγκεινται σε:

- Συνέχιση επιβολής μέτρων εμπορικού προστατευτισμού από τις ΗΠΑ στην Κίνα, που πλήττουν τη ζήτησή της για εισαγωγές από την ΕΕ.
- Νέα παράταση αβεβαιότητας στις διαπραγματεύσεις με το Ηνωμένο Βασίλειο για το Brexit, κατόπιν της έγκρισης από το κοινοβούλιό του της σχετικής συμφωνίας μεταξύ της

³ Δελτίο τύπου «Αποφάσεις νομισματικής πολιτικής», ΕΚΤ, Σεπτέμβριος 2019



Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της κυβέρνησης του Ην. Βασιλείου, αλλά όχι του χρονοδιαγράμματός της

- Δυσχέρειες της αυτοκινητοβιομηχανίας της Γερμανίας στην προσαρμογή της στις προδιαγραφές εκπομπής ρύπων
- Εξασθένηση εμπορίου μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Διασφάλιση σταθερότητας για το χρηματοπιστωτικό σύστημα: πολύ υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων σε κάποιες χώρες μέλη.

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

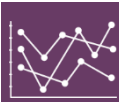
A. Οικονομικό Κλίμα

- Ενίσχυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (107,0 από 100,7 μον.). Αισθητή βελτίωση σε σύγκριση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (103,4 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι το μέγιστο από το τέταρτο τρίμηνο του 2007
- Οι επιχειρηματικές προσδοκίες βελτιώθηκαν το τρίτο τρίμηνο, σε σύγκριση με το προηγούμενο στη Βιομηχανία, στο Λιανικό Εμπόριο και τις Υπηρεσίες, ενώ υποχώρησαν οριακά στις Κατασκευές
- Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε αρκετά υψηλότερα, στις -11,7 μονάδες, από -29,4 μον. το προηγούμενο τρίμηνο και -44,7 μον. ένα χρόνο νωρίτερα. Η πρόσφατη επίδοση είναι η καλύτερη από το δεύτερο τρίμηνο του 2002

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και για την πορεία του ΑΕΠ⁴.

Το τρίτο τρίμηνο φέτος ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ενισχύθηκε σημαντικά σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο. Καθώς πρόκειται για το μετεκλογικό τρίμηνο, αυτή η εξέλιξη ήταν σε μεγάλο βαθμό αναμενόμενη. Οφείλεται όμως και στην εκκίνηση υλοποίησης των προεκλογικών εξαγγελιών, με τα πρώτα δημοσιονομικά μέτρα (μείωση ΕΝΦΙΑ, επέκταση ρύθμισης χρεών σε 120 δόσεις στις επιχειρήσεις), που συντηρούν την εμπιστοσύνη στην κυβερνητική πολιτική. Η καλή εξέλιξη ορισμένων βραχυχρόνιων δεικτών που αφορούν στα νοικοκυριά, όπως της ανεργίας και

⁴ Επισημαίνεται ότι από τον προηγούμενο Μάρτιο, οι σειρές που παρουσιάζονται στους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, δηλαδή οι δείκτες στη Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές έχουν αλλάξει ως προς την περίοδο βάσης τους. Συγκεκριμένα, ως νέα βάση ορίστηκε η περίοδος 2000-2010 (=100), διαφοροποιώντας έτσι τους δείκτες, οι οποίοι μέχρι και τον Φεβρουάριο 2018 διαμορφώνονταν με βάση την περίοδο 1996-2006. Οι σειρές όμως έχουν αναθεωρηθεί πλήρως προς τα πίσω, έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι μεταξύ τους συγκρίσιμα. Ως αποτέλεσμα οι δείκτες με τη νέα περίοδο βάσης είναι συνολικά υψηλότεροι συγκριτικά με εκείνους με την παλαιότερη περίοδο βάσης. Η αλλαγή περιόδου βάσης από το IOBE δεν επηρεάζει το συνολικό δείκτη οικονομικού κλίματος για την Ελλάδα ή οποιαδήποτε άλλη χώρα.



του πληθωρισμού, επίσης επιδρά θετικά στις σχετικές προσδοκίες τους. Συνισταμένη κυρίως αυτών των εξελίξεων αποτελεί η σημαντική ενίσχυση του δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης και η διαμόρφωσή του σε διαχρονικά μέγιστο επίπεδο 17,5 ετών. Στη σχέση με τους εταίρους και πιστωτές δεν προκύπτει προς το παρόν κάποια δυσχέρεια, γεγονός το οποίο έχει σχετικά μεγαλύτερη βαρύτητα για τις επιχειρήσεις. Πέρα από τις ιδιαίτερες συνθήκες σε κάθε τομέα, η ενίσχυση των προσδοκιών στους περισσότερους εξ' αυτών την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου σχετίζεται με την αναμονή αναμόρφωσης του φορολογικού συστήματος, βασικές πτυχές της οποίας παρουσιάστηκαν στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020, αλλά δεν έχουν ακόμα αξιολογηθεί από τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές στο πλαίσιο των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας. Από την άλλη πλευρά, ενισχύονται σημαντικά εσχάτως εστίες αβεβαιότητας στο διεθνές περιβάλλον, από τις διαπραγματεύσεις για το Brexit, την πολεμική σύρραξη στα σύνορα Τουρκίας - Συρίας και την κλιμάκωση των μεταναστευτικών ροών. Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2019 ήταν σημαντικά βελτιωμένος σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνό του, στις 107,0 μονάδες, ενώ κυμάνθηκε επίσης σε επίπεδο υψηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (103,4 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι το μέγιστο από το τέταρτο τρίμηνο του 2007.

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος μέσος δείκτης διαμορφώθηκε χαμηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο ευρωπαϊκός δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 101,1 (από 103,2) μονάδες το γ' τρίμηνο του τρέχοντος έτους στην ΕΕ, και στις 102,5 (από 104,1) μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώθηκαν το γ' τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το προηγούμενο στη Βιομηχανία, στις Υπηρεσίες και περισσότερο στο Λιανικό Εμπόριο, ενώ σημείωσαν μικρή υποχώρηση στις Κατασκευές. Στην πλευρά των καταναλωτών, σημειώθηκε έντονη βελτίωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, οι μέσοι δείκτες ενισχύθηκαν στο Λιανικό Εμπόριο, στις Υπηρεσίες και κυρίως στους καταναλωτές, ενώ υποχώρησαν στις Κατασκευές και στη Βιομηχανία. Σαφώς ανώτερη ήταν η επίδοση στην Καταναλωτική Εμπιστοσύνη. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου κινήθηκε πολύ υψηλότερα κατά μέσο όρο, στις -11,7 (από -29,4 το β' τρίμηνο του 2019), επίδοση σαφώς καλύτερη και έναντι της αντίστοιχης περυσινής (-44,7 μον.). Επιπλέον, αυτό το επίπεδό του ήταν το υψηλότερο από το δεύτερο τρίμηνο του 2002. Σε επίπεδο χωρών, οι Έλληνες δεν κατατάσσονται πλέον πρώτοι σε απαισιοδοξία πανευρωπαϊκά. Ο αντίστοιχος μέσος δείκτης βελτιώθηκε οριακά στην ΕΕ στις -6,4 (από -6,8), όπως και στην Ευρωζώνη (-6,7 από -7,0). Αυτά τα επίπεδα είναι ελαφρώς υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα περυσινά (-4,5 και -5,1 μον. αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη ήταν κυρίως ανοδικές το γ' τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους. Έτσι, τόσο οι προβλέψεις των καταναλωτών στην Ελλάδα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο και εκείνες για την οικονομική κατάσταση της χώρας βελτιώθηκαν αισθητά, όπως και οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την τρέχουσα κατάσταση τους, ενώ περιορίστηκε η πρόθεση για μείζονες αγορές το προσεχές διάστημα.



Αναλυτικότερα, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο μειώθηκε αισθητά, στο 22% (από 40% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ σχεδόν διπλασιάστηκε στο 28% (από 13%) το ποσοστό όσων δηλώνουν το αντίθετο. Επίσης, υποχώρησε έντονα στο 20% (από 44%) το ποσοστό των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 45% (από 20%) να αναμένει ελαφρά βελτίωση. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευση τους το επόμενο 12μηνο μειώθηκε ήπια στο 79% (από 84%), ενώ αντίστοιχα ανήλθε στο 19% (από 15%), το ποσοστό εκείνων που τη θεωρούν πιθανή. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, περιορίστηκε στο 27% (από 43%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 38% (από 26%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» στο γ' τρίμηνο του 2019 διαμορφώθηκε στο 9% (από 10%), αρκετά χαμηλότερο σε σχέση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (12%), ενώ αυξήθηκε στο 17% το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο (από 11% στο περυσινό β' τρίμηνο). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» αυξήθηκε οριακά στο 64% και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» περιορίστηκε στο 9% (από 11% το προηγούμενο τρίμηνο), επίπεδο οριακά χαμηλότερο από αυτό στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2018.

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη Βιομηχανία το γ' τρίμηνο του τρέχοντος έτους διαμορφώθηκε στις 104,8 (από 103,8) μονάδες, χαμηλότερα όμως σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή του επίδοση (105,7 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής μειώθηκε σημαντικά το εξεταζόμενο τρίμηνο (+23,8 από +28,2 μον. κατά μέσο όρο), ενώ αντίθετα ήπια αύξηση κατέγραψαν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -7,6 από -14 μον. ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοίμων προϊόντων υποδηλώνουν μικρή υποχώρηση (στις +12,3 από +13,2 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι μικτές. Οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου αποδυναμώθηκαν έντονα (+20 από +27 μον.), ενώ ηπιότερα αλλά θετικά μεταβλήθηκαν οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα (στις +7,6 από τις +7,2 μον.), όπως και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού (-9,4 από τις -12 μον.). Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο σημείωσε σημαντική μείωση στις -4 (από +11) μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού αυξήθηκε οριακά, στο 72,1% (από 71,6%), ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων διαμορφώθηκαν στους 4,8 (από 4,7) κατά μέσο όρο.

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν σημαντικά υψηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 115,5 μονάδες (από τις 97,8), επίδοση πολύ υψηλότερη συγκριτικά και με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 (108,3 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων αυξήθηκε έντονα στις +35 (από +1) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 23% (από 40%) κρίνει ότι οι πωλήσεις του μειώθηκαν, με το 58% (από 41%) να εκτιμά το αντίθετο, ενώ ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο δείκτης των +25 μονάδων ενισχύθηκε περαιτέρω, στις +38, με τα αποθέματα να υποχωρούν (στις +4 από +14 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, έντονα ανοδική ήταν η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (+29 από +10 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ στην



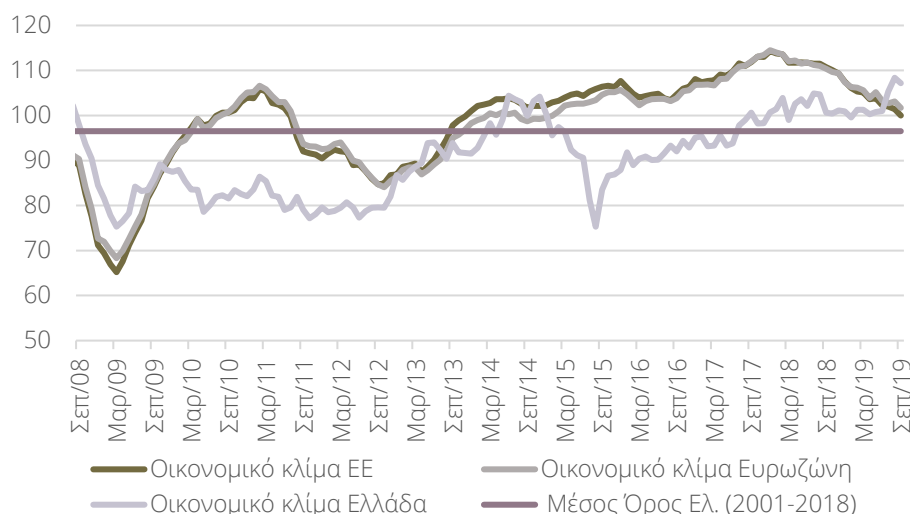
απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο βραχυπρόθεσμων προβλέψεων σημείωσε μικρή υποχώρηση στις +17 (από +21) μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το αντίστοιχο ισοζύγιο ενισχύθηκε στις +8 (από +1) μονάδες, με το 4% (από 8%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 85% (από 84%) να προβλέπει σταθερότητα. Ενίσχυση των επιχειρηματικών προσδοκιών καταγράφηκε το γ' τρίμηνο του 2019 σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους του Λιανικού εμπορίου.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις Κατασκευές υποχώρησαν ήπια κατά το γ' τρίμηνο του τρέχοντος έτους, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 52,6 (από 54,8) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (55,0 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα εξασθένησαν αισθητά, με το σχετικό ισοζύγιο να φθάνει στις -41 (από τις -30) μονάδες και το 10% (από 8%) των επιχειρήσεων να αναμένουν περισσότερες θέσεις εργασίας, όταν το 51% (από 39%) αναμένει μείωση τους. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες βελτιώνονται (στις -68 από -75 μον. ο δείκτης), ενώ οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών μειώθηκαν αισθητά (στις -29 από -16 μον. το σχετικό ισοζύγιο).

Διάγραμμα 2.3

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2017=100, εποχικά εξομαλυσμένα στοιχεία)

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος εγχωρίως το γ' τρίμηνο φέτος ήταν σημαντικά βελτιωμένος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, και σε υψηλότερο επίπεδο έναντι του αντίστοιχου περυσινού



Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα ενισχύθηκαν στους 8,0 (από 7,1), ενώ το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών βελτιώθηκε έντονα στις -6 (από -19) μονάδες, με το 12% (από 23%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 4% (από 6%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του έπεσε στο 8% (από 14%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 23% (από 20%) κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 56% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 13% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως τα μεγαλύτερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, οι επιχειρηματικές προσδοκίες κινήθηκαν ήπια πτωτικά στον κλάδο των Δημόσιων Κατασκευών, ενώ

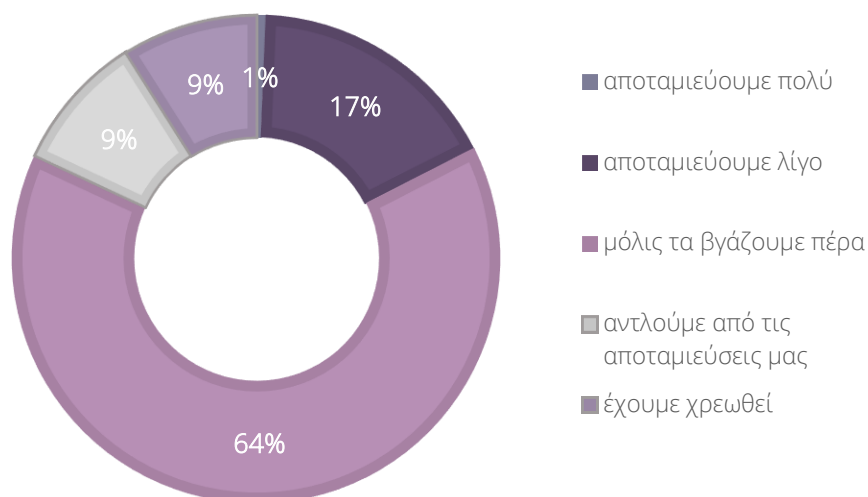


ενισχύθηκαν οριακά στον κλάδο των Ιδιωτικών Κατασκευών, μεταβολή που οφείλεται κυρίως στην μικρή άνοδο των Κατασκευών κατοικιών.

Στις Υπηρεσίες, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών κινήθηκε ανοδικά το γ' τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στις 108,2 (από 92,6) μονάδες, υψηλότερα και έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018 (97,6 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση βελτιώθηκαν έντονα, με το σχετικό δείκτη από ισοσκελισμένος να κερδίζει 24 μονάδες κατά μέσο όρο. Έντονα ανοδικά κινήθηκαν επίσης και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (+31 από +3 μον. το μέσο ισοζύγιο), με το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να βελτιώνεται οριακά, στις +24 μονάδες (από +21). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, πτωτικά κινήθηκε το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση (στις +19 από +23 μον. κατά μέσο όρο), ενώ στις τιμές, ο δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων ισοσκελίστηκε (από +2 μονάδες). Τέλος, ενισχύθηκε ήπια στο 35% (από 31%) κατά μέσο όρο το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 32% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 15% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 15% λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες ενισχύθηκαν το γ' τρίμηνο του τρέχοντος έτους σε όλους του κλάδους πλην της Πληροφορικής.

Διάγραμμα 2.4

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (μέσος όρος: Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2019)



Βελτιώθηκε σε σχέση με το β' τρίμηνο το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν (17%), καθώς και όσων αναφέρουν ότι μόλις τα βγάζουν πέρα (64%)

Πηγή: IOBE



Πίνακας 2.6

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
				(Ελλάδα)				
	ΕΕ-28	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2008	92,2	92,9	100,1	96,9	104,8	105,9	104,6	-38,2
2009	77,2	78,6	82,6	76,0	72,0	83,3	75,0	-36,7
2010	99,3	99,2	82,8	79,9	52,2	61,3	68,1	-56,9
2011	98,5	99,9	81,2	81,1	37,7	60,9	66,1	-70,5
2012	88,6	88,9	80,0	81,4	47,5	59,1	58,8	-73,9
2013	93,2	91,4	90,9	92,6	71,5	72,6	75,3	-69,3
2014	102,7	99,7	100,0	99,7	88,4	92,3	93,3	-52,8
2015	105,2	103,2	88,8	86,3	62,0	83,9	78,2	-50,3
2016	105,1	104,1	91,8	96,1	61,3	101,4	79,3	-62,9
2017	110,5	110,1	96,6	98,1	55,4	94,6	92,7	-58,9
α' τρίμηνο 2018	113,1	113,2	101,4	105,1	60,3	97,1	91,4	-49,8
β' τρίμηνο 2018	111,8	111,8	102,8	102,7	60,5	104,7	104,4	-48,7
γ' τρίμηνο 2018	111,2	110,9	103,4	105,7	55,0	108,3	97,6	-44,7
δ' τρίμηνο 2018	109,0	108,9	100,8	97,7	56,6	108,2	94,6	-32,6
α' τρίμηνο 2019	105,5	106,0	100,7	101,8	56,7	105,8	85,7	-31,1
β' τρίμηνο 2019	103,2	104,1	100,7	103,8	54,8	97,8	92,6	-29,4
γ' τρίμηνο 2019	101,1	102,5	107,0	104,8	52,7	115,5	108,2	-11,7

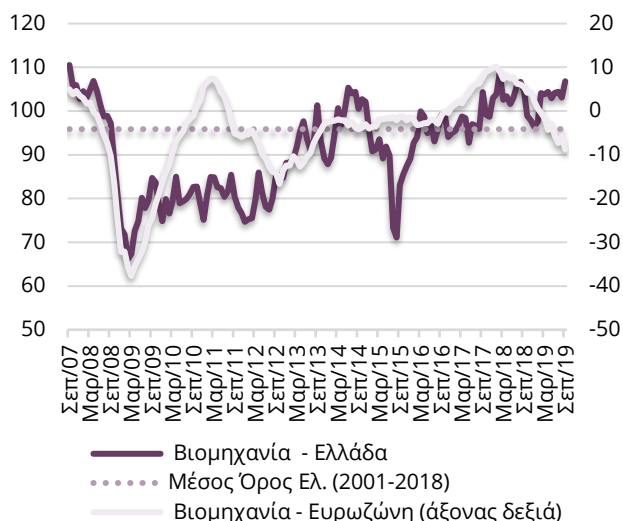
Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE



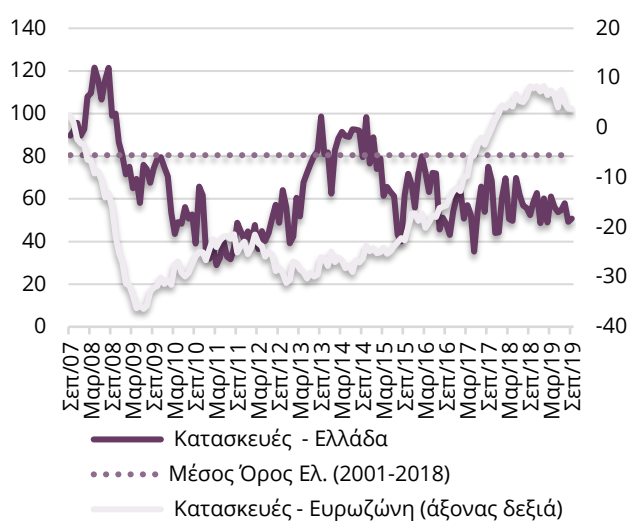
Διάγραμμα 2.5

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

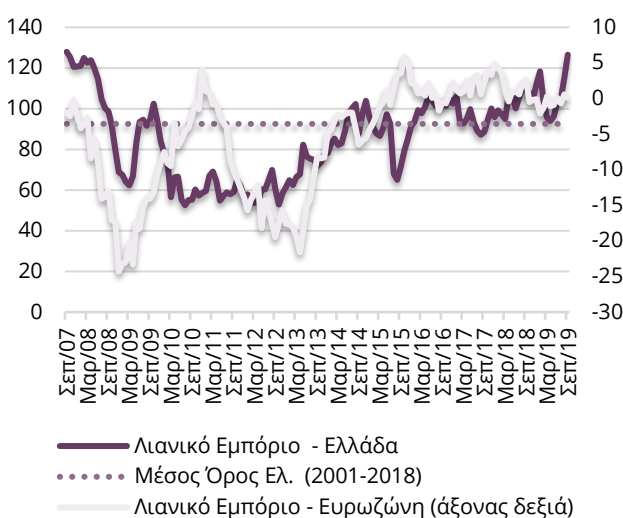
Βιομηχανία



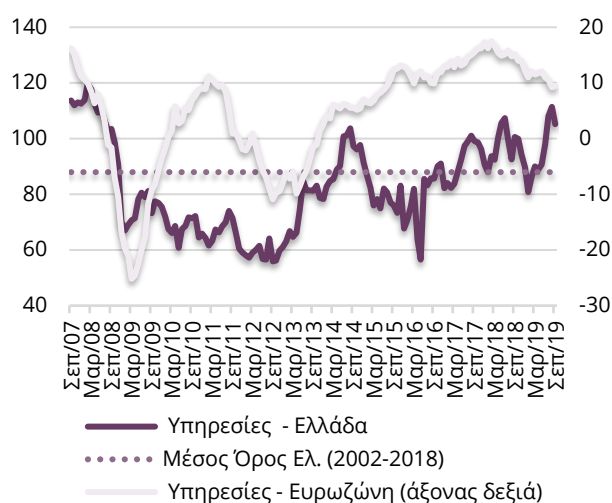
Κατασκευές



Λιανικό Εμπόριο



Υπηρεσίες



Πηγή: IOBE

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες βελτιώθηκαν το τρίτο τρίμηνο, σε σύγκριση με το προηγούμενο στη Βιομηχανία, στο Λιανικό Εμπόριο και τις Υπηρεσίες, ενώ υποχώρησαν οριακά στις Κατασκευές



Β. Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές

- Υπέρβαση στόχου ελλείμματος Κρατικού Προϋπολογισμού τον Ιαν. – Αύγουστο, κατά €3,4 δισεκ, στα €1,6 δισεκ. Αντίστοιχα καλύτερο πρωτογενές πλεόνασμα. €2,9 δισεκ., έναντι στόχου €0,3 δισεκ
- Η συγκράτηση του ελλείμματος επιτεύχθηκε από έκτακτα, μη προϋπολογισμένα έσοδα €2,1 δισεκ. (σύμβαση ΔΑΑ, ΑΝΦΑ's και SMP's), συγκράτηση δαπανών του Τακτικού Προϋπολογισμού έναντι του στόχου €1,5 δισεκ. και την υποεκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατά €0,4 δισεκ
- Προσχέδιο Προϋπολογισμού 2020: πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ, όσο ο σχετικός στόχος της «Ενισχυμένης Εποπτείας»
- Φοροελαφρύνσεις €1,2 δισεκ. (μείωση φορολογικού συντελεστή νομικών προσώπων από 28% σε 24% για χρήση 2019, εισαγωγικού φορολογικού φυσικών προσώπων από 22% σε 9%, αναστολή ΦΠΑ οικοδομών – φόρου υπεραξίας για 3 έτη)
- Περιορισμός δαπανών από επισκόπηση δαπανών - εσόδων σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, μετάβαση σε προϋπολογισμό επιδόσεων (KPIs) και αύξηση εσόδων από διεύρυνση της φορολογικής βάσης με μέτρα προώθησης των ηλεκτρονικών συναλλαγών

Από την κατάρτιση του Προϋπολογισμού του 2019 παρατηρήθηκε μία χαλάρωση της αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής⁵, με την έννοια ότι καταργήθηκαν ήδη νομοθετημένες περικοπές δαπανών (αναπροσαρμογή συντάξεων), ενώ προβλεπόταν και περιορισμένη μείωση φόρων (-10% μεσοσταθμικά στον ΕΝΦΙΑ και μείωση ασφαλιστικών εισφορών για ελεύθερους επαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενους και αγρότες). Η χαλάρωση συνεχίστηκε με τα μέτρα του Μαΐου του 2019 και επικεντρώθηκε στη χορήγηση έκτακτης συνταξιοδοτικής παροχής, πέραν του βοηθήματος που είχε δοθεί το Δεκέμβριο, ενώ εφαρμόστηκαν και κάποια μέτρα μικρής μείωσης της φορολογικής επιβάρυνσης (μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση, στα τρόφιμα και στην ενέργεια). Επίσης εξαγγέλθηκαν μέτρα μείωσης της φορολογίας, τα οποία όμως θα εφαρμόζονταν από το 2020 (κατάργηση εισφοράς αλληλεγγύης για εισοδήματα έως €20 χιλ., αύξηση του συντελεστή απόσβεσης επενδύσεων στο 150%, επιδότηση ασφαλιστικών εισφορών για νέους εργαζόμενους έως 25 ετών και μείωση του χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ από 13 στο 11%). Παρά τη χαλάρωση, η δημοσιονομική πολιτική παρέμεινε φοροκεντρική.

Ουσιαστικότερη μεταβολή στην κατεύθυνση της δημοσιονομικής πολιτικής σημειώθηκε με τη σημαντική μείωση του ΕΝΦΙΑ και τις εξαγγελίες του Σεπτεμβρίου για περαιτέρω μειώσεις φόρων από το 2020, με κυριότερη τη μείωση της φορολογίας των επιχειρήσεων (από τη χρήση του 2019). Οι μειώσεις των φόρων αποτελούν τμήμα μιας ευρύτερης οικονομικής πολιτικής η οποία έχει ως στόχο τη δημιουργία ενός φιλικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την προσέλκυση επενδύσεων, προκειμένου να επιταχυνθεί ο ρυθμός ανάπτυξης. Υπενθυμίζεται ότι την τελευταία διετία για την οποία υπάρχουν στοιχεία (2017-2018) η ελληνική οικονομία υποχώρησε κατά 11 θέσεις στο δείκτη «Ευκολίας του Επιχειρείν» της Παγκόσμιας Τράπεζας. Επίσης, σύμφωνα με την

⁵ Ιδιαίτερα σε σχέση με το ΜΠΔΣ 2019-2022, το οποίο είχε καταρτιστεί τον Ιούνιο του 2018, μόλις τέσσερις μήνες πριν την κατάρτιση του Προϋπολογισμού.



Έκθεση Ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum για το 2017, η Ελλάδα βρισκόταν στην 137η θέση και τελευταία θέση από πλευράς επιπτώσεων της φορολογίας στις επενδύσεις⁶.

Η ανάγκη μείωσης της υπερβολικής φορολογίας προκειμένου να δημιουργηθούν ευνοϊκότερες συνθήκες για ανάπτυξη είχε τονιστεί επανειλημμένως στις εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία⁷. Ωστόσο, κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστούν τα εξής: Πρώτον, η μείωση της φορολογίας θα πρέπει να συνοδεύεται με ταυτόχρονη ουσιαστική προσπάθεια εξορθολογισμού και συγκράτησης των δημοσίων δαπανών σε μόνιμη βάση. Η ελληνική εμπειρία έχει δείξει ότι όσες φορές επιχειρήθηκε η μείωση των φόρων χωρίς ταυτόχρονη συγκράτηση των δαπανών, τα ελλείμματα ξέφυγαν και απείλησαν τη σταθερότητα της οικονομίας. Επίσης, είναι σκόπιμο να γίνει μία αναδιάρθρωση των δαπανών υπέρ εκείνων που θεωρούνται «φιλικές προς την ανάπτυξη», όπως π.χ. η βελτίωση υποδομών και η ψηφιακή αναβάθμιση. Υπενθυμίζεται ότι οι δημόσιες επενδύσεις υποχώρησαν αισθητά τα τελευταία έτη. Δεύτερον, ταυτόχρονα με την επιχειρούμενη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης είναι σκόπιμο να ληφθούν μέτρα για την περιστολή της φοροδιαφυγής η οποία έχει λάβει πολύ μεγάλες διαστάσεις⁸. Η μείωση των φορολογικών συντελεστών βοηθά προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά δεν επαρκεί για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Όμως, είναι δυνατόν να αποτελέσει την αφορμή για να ληφθούν πιο δραστικά και άμεσα μέτρα για τη φοροδιαφυγή. Σύμφωνα με μελέτες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό⁹, το πλέον αποτελεσματικό μέτρο είναι η αύξηση της πιθανότητας εντοπισμού της φοροδιαφυγής μέσω της εντατικοποίησης των φορολογικών ελέγχων και φυσικά η άμεση επιβολή των προβλεπόμενων κυρώσεων. Σύμφωνα με τη σχετική μελέτη, στην Ελλάδα μία αύξηση των ελέγχων κατά 1% έχει ως αποτέλεσμα την άμεση αύξηση των εσόδων κατά 0,4% και την έμμεση κατά 0,1%¹⁰. Εξάλλου, η επιτυχής καταπολέμηση της φοροδιαφυγής θα δημιουργήσει περιθώρια για περαιτέρω μείωση των φορολογικών συντελεστών, ενώ αποτελεί και στοιχειώδη πράξη δικαιοσύνης προς τους ειλικρινείς φορολογούμενους.

Η ανακοίνωση νέας «περαίωσης», όπως και τα τεκμήρια, αποτελούν απόδειξη της κακής λειτουργίας και της ανεπάρκειας του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, αλλά και επιβράβευση των φοροφυγάδων. Παρά την πρόοδο που έχει συντελεστεί στη διάρκεια των προγραμμάτων προσαρμογής, εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλες διαρθρωτικές αδυναμίες τόσο στον εντοπισμό της φορολογητέας ύλης, όσο και στην είσπραξη των βεβαιωμένων οφειλών, το ύψος των οποίων ανέρχεται στα €104,4 δισεκ., δηλαδή σχεδόν στο 1/3 του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης.

Η μείωση της φορολογίας δεν θα πρέπει να εκληφθεί ως χαλάρωση ή εγκατάλειψη των προσπαθειών για δημοσιονομική προσαρμογή, η οποία ούτως ή άλλως δεν έχει ολοκληρωθεί

⁶ Υποδείκτης 7.01: Effect of taxation on incentives to invest.

⁷ Βλέπε π.χ. την Έκθεση του IOBE για την Ελληνική Οικονομία 02/19, σελ. 52.

⁸ Το 2018 στη φορολογία εισοδήματος οι μισθωτοί και συνταξιούχοι δήλωσαν το 81,8% των εισοδημάτων (Καθημερινή, 18/8/2019).

⁹ Kleven, H.J., M.B. Knudsen, C.I. Kreiner, S. Pedersen and E. Saez (2010), "Unwilling or Unable to Cheat? Evidence from a Randomized Tax Audit Experiment in Denmark", NBER, Working Paper No 15769, Φεβρουάριος 2010. Βλέπε επίσης Tagalakakis, Athanasios (2014), "The direct and indirect effects of audits on the tax revenue in Greece, Economics Bulletin, Vol. 34 (2), σελ. 984-1001.

¹⁰ Ο.π. Tagalakakis



ακόμη, ούτε σε ό,τι αφορά το δημόσιο χρέος, ούτε ως προς τη διάρθρωση εσόδων και δαπανών. Το τεράστιο χρέος της γενικής κυβέρνησης απαιτεί τη συνεχή ύπαρξη μέτρων πρωτογενών πλεονασμάτων επί δεκαετίες, προκειμένου να μειωθεί ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ. Η επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης θα βοηθήσει στη μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ, αλλά αυτό δεν επαρκεί για ένα ταχύρρυθμο περιορισμό του. Το χρέος είναι τόσο υψηλό που είναι σκόπιμο να επιδιωχθεί η μείωσή του και σε απόλυτες τιμές, κάθε φορά που θα υπάρχει δημοσιονομικός χώρος. Εξάλλου, σύμφωνα με όλες τις σχετικές μελέτες, δημόσιο χρέος άνω του 90% του ΑΕΠ επιδρά αρνητικά στην ανάπτυξη. Επιπλέον, οι πρόσφατες αποφάσεις της δικαιοσύνης σχετικά με τις συντάξεις ενδεχομένως να υποχρεώσουν τις αρχές σε αύξηση των ετήσιων δαπανών, που είναι δυνατόν να θέσει σε κίνδυνο τις δημοσιονομικές ισορροπίες.

Εκτός από το δημόσιο χρέος, στην οικονομία εξακολουθούν να υπάρχουν και άλλες μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες. Οι οφειλές των φορολογουμένων προς την εφορία, προς τα ασφαλιστικά ταμεία, προς τη ΔΕΗ κ.λπ., ανέρχονται σχεδόν στο 80% του ΑΕΠ. Μαζί με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια υπερβαίνουν κατά πολύ το ΑΕΠ της χώρας. Η παραμένουσα υψηλή ανεργία, οι πολύ χαμηλές επενδύσεις και η περιορισμένη παραγωγή υποδηλώνουν ότι σημαντικό μέρος των παραγωγικών συντελεστών παραμένει ανενεργό. Πιο μεσοπρόθεσμα, η ισορροπία του ασφαλιστικού συστήματος δεν είναι πλήρως διασφαλισμένη.

Η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ενισχύει τις αναπτυξιακές προοπτικές της οικονομίας, αλλά δεν οδηγεί αυτόματα σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Απαιτούνται και άλλες παρεμβάσεις, όπως η προώθηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και αποκρατικοποιήσεων. Οι αποκρατικοποιήσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στις ζημιολύουσες επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα και όχι στις κερδοφόρες, όπως έγινε σε αρκετές περιπτώσεις στο παρελθόν. Επιπλέον, προκειμένου να βελτιωθεί η «διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα» και να λάβει η ανάπτυξη μονιμότερο χαρακτήρα απαιτούνται παρεμβάσεις στην παιδεία¹¹, στην έρευνα και καινοτομία, στην ταχύτητα απονομής δικαιοσύνης, στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης και στη μείωση της γραφειοκρατίας, στη βελτίωση της εσωτερικής ασφάλειας κ.λπ.

Ένα άλλο ζήτημα κρίσιμης σημασίας για την πορεία ανάπτυξης της χώρας μεσοπρόθεσμα είναι η συμμετοχή της χώρας, έστω κατ' εξαίρεση, στο νέο πρόγραμμα «ποσοτικής χαλάρωσης» που εξαγγέλθηκε πρόσφατα από την ΕΚΤ. Η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα της Ευρωζώνης η οποία δεν συμμετείχε στο πρώτο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, γεγονός το οποίο έφερε σε εξαιρετικά μειονεκτική θέση τις ελληνικές τράπεζες και επιχειρήσεις σε σχέση με όλους τους ανταγωνιστές τους στη ζώνη του ευρώ. Από την άλλη πλευρά, εκδηλώθηκαν έμμεσες θετικές επενέργειες για την ελληνική οικονομία, μέσω της σημαντικής αύξησης των εξαγωγών προς τη συγκεκριμένη περιφέρεια. Είναι πολύ σημαντικό να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για συμμετοχή της χώρας στα νέα μέτρα της ΕΚΤ, προκειμένου το τραπεζικό σύστημά της να μπορέσει να στηρίξει σύντομα ουσιαστικά την ανάκαμψη της οικονομίας.

Η σημερινή κατάσταση της ελληνικής οικονομίας δεν επιτρέπει κανέναν εφησυχασμό, ούτε υπάρχουν περιθώρια λάθους. Από πλευράς των αρχών πρέπει να γίνουν πάρα πολλά σε ελάχιστο χρονικό διάστημα. Ευρύτερα, θα πρέπει να αλλάξουν ορισμένες συμπεριφορές, αντιλήψεις,

¹¹ Σύμφωνα με πρόσφατη Έκθεση της Κομισιόν (δημοσιεύθηκε στις 27/9/2019), οι Έλληνες μαθητές μέσης εκπαίδευσης έχουν πολύ χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά, στην έκθεση, στις φυσικές επιστήμες και στην ανάγνωση.



ιδεοληψίες και πρακτικές οι οποίες ξεκίνησαν από τη μεταπολίτευση και μας οδήγησαν στην κρίση.

Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού, Ιανουάριος –Αύγουστος 2019

Από τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ) για την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου του τρέχοντος έτους προκύπτει, εκ πρώτης όψης, μία πολύ θετική εικόνα, ιδιαίτερα σε σχέση με τους αναθεωρημένους στόχους για αυτήν την περίοδο. Το έλλειμμα του ΚΠ συγκρατήθηκε στα €1,6 δισεκ., έναντι αναθεωρημένου στόχου¹² €5,0 δισεκ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα διαμορφώθηκε στα €2,9 δισεκ., έναντι στόχου περίπου €0,3 δισεκ. Τα αποτελέσματα αυτά είναι βελτιωμένα και έναντι των αντίστοιχων του 2018 (Πίνακας 2.7).

Η συγκράτηση του ελλείμματος του ΚΠ επιτεύχθηκε χάρη στα έκτακτα, μη προϋπολογισμένα έσοδα ύψους €2,1 δισεκ., στη συγκράτηση των δαπανών του Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ) έναντι του στόχου κατά €1,5 δισεκ. και στην υποεκτέλεση των δαπανών για επενδύσεις σχεδόν κατά €0,4 δισεκ. Παράλληλα, στο οκτάμηνο οι οφειλές του Δημοσίου προς τους ιδιώτες, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων, αυξήθηκαν €611 εκατ.

Συνολικά, από τα αποτελέσματα του οκταμήνου εκτιμάται ότι εξασφαλίζεται η επίτευξη των ετήσιων στόχων για τα ελλείμματα, εφόσον δεν υπάρξουν σημαντικές ανατροπές στο υπόλοιπο του έτους. Στο τελευταίο τετράμηνο αναμένεται να εισπραχθούν σημαντικά έσοδα, αλλά θα υπάρξει και μεγάλη πίεση για αύξηση των δαπανών, όπως για δημόσιες επενδύσεις, για εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών, για ενίσχυση νοσοκομείων, βάσει των σχετικών στόχων στον προϋπολογισμό του 2019.

Έλλειμμα και πρωτογενές πλεόνασμα

Το έλλειμμα του ΚΠ στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου συγκρατήθηκε στα €1.588 εκατ., έναντι ελλείμματος €2.677 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2018 και αναθεωρημένου στόχου¹³ για έλλειμμα €4.976 εκατ. Αντίστοιχη βελτίωση παρουσίασε και το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ το οποίο έφθασε στα €2.911 εκατ. έναντι €1.129 εκατ. πέρυσι και νέου στόχου για πλεόνασμα ύψους €272 εκατ. (Πίνακας 2.7).

¹² Στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2019 ο στόχος για το έλλειμμα του οκταμήνου ήταν €5.862 εκατ. (σελ. 60, Πίνακας 3.12). Στο δελτίο τύπου του Υπουργείου Οικονομικών της 25^{ης} Σεπτεμβρίου, ο στόχος του οκταμήνου έχει αλλάξει σε €4.976 εκατ.

¹³ Στο δελτίο εκτέλεσης του προϋπολογισμού για τον Αύγουστο του 2019, τόσο ο στόχος του ελλείμματος του ΚΠ για το οκτάμηνο, όσο και ο στόχος για τις δαπάνες του ΚΠ έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω κατά €886 εκατ. σε σύγκριση με τα ποσά που αναφέρονται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού (σελ. 60, Πίνακας 3.12).

Πίνακας 2.7 Έσοδα, δαπάνες και έλλειμμα Κρατικού Προϋπολογισμού

	Ιαν.- Αύγ.		% μεταβολή 19/18	Προϋπ/σμος 2018	2018	Προϋπ/σμος 2019	% Μεταβολή 19Π/18
	2018	2019					
I. ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	31.114	33.130	6,5	54.244	51.793	53.022	2,4
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	29.679	31.604	6,5	50.509	49.155	49.282	0,3
Έσοδα προ επιστροφών φόρων[1]	32.986	34.584	4,8	54.157	54.735	54.100	-1,2
Μείον επιστροφές φόρων	3.307	2.980	-9,9	3.648	5.580	4.818	-13,7
2. Έσοδα ΠΔΕ	1.435	1.526	6,3	3.735	2.638	3.740	41,8
Εξ ων: έσοδα από ΕΕ	1.364	1.456	6,7	3.555	2.098	3.590	71,1
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	33.791	34.718	2,7	55.188	56.372	56.796	0,8
3. Δαπάνες ΤΠ	32.314	32.718	1,3	48.438	50.135	50.046	-0,2
Πρωτογενείς δαπάνες[2,3]	28.508	28.219	-1,0	43.238	45.459	44.446	-2,2
Τόκοι	3.806	4.499	18,2	5.200	4.676	5.600	19,8
4. Δαπάνες ΠΔΕ	1.477	2.000	35,4	6.750	6.237	6.750	8,2
III. Έλλειμμα ΚΠ (I-II)	-2.677	-1.588		-944	-4.580	-3.774	
% ΑΕΠ	-1,5	-0,8		-0,5	-2,5	-2,0	
Έλλειμμα/πλεόνασμα ΤΠ	-2.635	-1.114		2.071	-980	-764	
Έλλειμμα/πλεόνασμα ΠΔΕ	-42	-474		-3.015	-3.600	-3.010	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	1.129	2.911		4.256	96	1.826	
% ΑΕΠ	0,6	1,5		2,3	0,0	1,0	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	184.714	192.749		184.714	184.714	192.749	

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2019, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2018 και δελτίο εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού - Αύγουστος 2019, Σεπτέμβριος 2019



Η συγκράτηση του ελλείμματος πολύ χαμηλότερα του στόχου οφείλεται κατά 71,5% στην υπέρβαση των εσόδων και κατά 28,5% στη συγκράτηση των δαπανών σε σχέση με το στόχο. Το 39,4% της συγκράτησης των δαπανών προήλθε από τον περιορισμό των δαπανών για επενδύσεις, καθώς για πέμπτο συνεχόμενο έτος σημειώνεται σημαντική καθυστέρηση στην εκτέλεση του ΠΔΕ.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Όπως προαναφέρθηκε, περίπου τα $\frac{3}{4}$ της συγκράτησης του ελλείμματος οφείλονται στις έκτακτες εισπράξεις του Τακτικού Προϋπολογισμού. Συνολικά στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου τα έσοδα του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) αυξήθηκαν κατά 4,8% έναντι του 2018 και έφθασαν τα €34.584 εκατ. Όμως, στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται πολύ σημαντικά εφάπαξ έσοδα, ως εξής: (α) €1.119 εκατ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, (β) €271,6 εκατ. τα οποία αφορούν τον αντίστοιχο ΦΠΑ στην ανωτέρω σύμβαση, και (γ) εισπράξεις από ANFA's και SMP's ύψους €1.035 εκατ., εκ των οποίων τα €744 εκατ. δεν προβλέπονταν στον προϋπολογισμό¹⁴ (Πίνακας 2.8). Εάν στα έσοδα των οκταμήνων του ΤΠ πέρυσι και φέτος γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές για να αποκατασταθεί η συγκρισιμότητα, τότε τα έσοδα του 2019 εμφανίζουν μείωση 1,7% έναντι των αντίστοιχων εισπράξεων του προηγούμενου έτους. Άρα η καλή πορεία των εσόδων του ΤΠ φέτος οφείλεται αποκλειστικά στα έκτακτα εφάπαξ έσοδα ύψους €2.135 εκατ., τα οποία πιθανότατα δεν θα υπάρχουν το 2020.

Από τις επιμέρους κατηγορίες, τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος μειώθηκαν στο οκτάμηνο κατά 0,5% σε σχέση με το 2018, ενώ υστερούν έναντι του στόχου του οκταμήνου (-1,0%). Η υστέρηση εντοπίζεται κυρίως στους λοιπούς φόρους εισοδήματος (-13,0% ή €115 εκατ. κάτω του στόχου) και σε πολύ μικρότερο βαθμό στις εισπράξεις από τα νομικά πρόσωπα. Αντιθέτως, τα έσοδα από τα φυσικά πρόσωπα είναι υψηλότερα τόσο έναντι του 2018 (+1,7%), όσο και σε σχέση με το στόχο του οκταμήνου.

Τα έσοδα από τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας, ουσιαστικά από τον ΕΝΦΙΑ, παρουσίασαν στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου υποχώρηση 4,8%, η οποία όμως είχε προβλεφθεί στον προϋπολογισμό. Η εξέλιξη αυτή δεν συνδέεται με την πρόσφατη σημαντική μείωση του ΕΝΦΙΑ, οι επιδράσεις της οποίας στα έσοδα θα φανούν στους επόμενους μήνες, αρχής γενομένης από τον Σεπτέμβριο. Τέλος τα έσοδα από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών κ.λπ. εμφάνισαν στο οκτάμηνο σημαντική άνοδο, αν και το ποσό είναι σχετικά μικρό, με αποτέλεσμα οι εισπράξεις έως το τέλος Αυγούστου έχουν ήδη υπερβεί την ετήσια πρόβλεψη (Πίνακας 2.8).

Όσον αφορά στους έμμεσους φόρους, οι εισπράξεις από το ΦΠΑ παρουσίασαν άνοδο 5,3% έναντι του 2018, φθάνοντας στα €12.007 εκατ. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται και €271,6 εκατ. τα οποία προέρχονται από τη σύμβαση του αεροδρομίου "Ελευθέριος Βενιζέλος". Χωρίς αυτά τα έσοδα, ο ρυθμός αύξησης στο οκτάμηνο περιορίζεται σε 2,9%. Πάρα ταύτα, παραμένει ικανοποιητικός σε σχέση με την πρόβλεψη για ετήσια άνοδο 0,2% (Πίνακας 2.8).

¹⁴ Από τα €744 εκατ., τα €100 εκατ. μεν είναι έκτακτα, δε δεν αφορούν ANFA's και SMP's. Στον Προϋπολογισμό του 2019 προβλέπονταν μόνο €291 εκατ. από ANFA's και SMP's από την Τράπεζα της Ελλάδος (744+ 291=1.035).



Πίνακας 2.8

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* (σε εκατ. €)

	Ιαν. – Αύγ.		% Μεταβ.	2018* Εκτιμ.	2019* Προϋπ.	% Μεταβ.
	2018*	2019*				
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	31.114	33.130	6,5	51.793	53.022	2,4
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	29.679	31.604	6,5	49.155	49.282	0,3
Επιστροφές φόρων	3.307	2.980	-9,9	5.580	4.818	-13,7
Έσοδα ΤΠ	32.986	34.584	4,8	54.735	54.100	-1,2
Φορολογία Εισοδήματος Εκ των οποίων:	9.332	9.289	-0,5	16.548	16.796	1,5
--Φυσικών Προσώπ.	6.819	6.932	1,7	10.902	11.070	1,5
--Νομικών Προσώπ.	1.592	1.591	-0,1	4.299	4.420	2,8
Φορ. ακίνητης περιουσίας	763	726	-4,8	3.082	2.801	-9,1
Φορ. Κληρ., Δωρεών κ.λπ.	97	166	71,1	161	159	-1,2
Δασμοί και φόροι εισαγωγών	152	201	32,2	232	237	2,2
Φόροι επί αγαθών και υπ. Εκ των οποίων:	18.158	18.639	2,6	27.437	27.559	0,4
--ΦΠΑ	11.401	12.007	5,3	17.184	17.210	0,2
--Ειδικό Φόρο Κατ/σης	4.779	4.705	-1,5	7.184	7.381	2,7
Λοιποί φόροι παραγωγής	902	649	-28,0	1.238	944	-23,7
Λοιποί τρεχ. φόροι	1.016	850	-16,3	2.564	2.631	2,6
Κοινωνικές Εισφορές	38	37	-2,6	65	58	-10,7
Μεταβιβάσεις Εκ των οποίων:	524	1.160	121,4	681	459	-32,6
--ANFA's και SMP's	314	1.035	229,6	314	...	
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ. Εκ των οποίων:	456	1.532	236,0	740	773	4,5
Επέκτ. Συμβ. Αερολ. Αθηνών	-	1.119	-	-	...	
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	1.532	1.317	-14,0	1.968	1.348	-31,5
Πωλήσεις παγίων	16	18	12,5	18	335	1.761,1
Έσοδα ΠΔΕ	1.4351	1.5262	6,3	2.639	3.740	41,7

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2019, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2018 Πίνακας 3.2 και Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού - Αύγουστος 2019, Σεπτέμβριος 2019

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019

1. Για να εμφανιστούν χωριστά τα έσοδα επενδύσεων έχουν αφαιρεθεί €1.386 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €49 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα».

2 Προκειμένου να εμφανιστούν χωριστά τα έσοδα επενδύσεων έχουν αφαιρεθεί €1.475 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €51 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα».

Αντίθετα με τον ΦΠΑ, τα έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης (ΕΦΚ) παρουσίασαν στο οκτάμηνο μείωση 1,5% έναντι του 2018 καθώς και υστέρηση έναντι του στόχου οκταμήνου κατά €127 εκατ. Σε ετήσια βάση οι εισπράξεις από τους ΕΦΚ προβλέπεται στον Προϋπολογισμό του 2019 να αυξηθούν κατά 2,6%. Προκειμένου να επιτευχθεί ο ετήσιος στόχος, θα πρέπει στο υπόλοιπο του έτους οι σχετικές εισπράξεις να αυξηθούν με ρυθμό 11,3%, ενδεχόμενο το οποίο θεωρείται πως παρουσιάζει μικρή πιθανότητα. Η υστέρηση εντοπίζεται κυρίως στα έσοδα από τη



φορολογία καπνού (€112 εκατ.) και σε μικρότερο βαθμό στις εισπράξεις από τον ΕΦΚ καυσίμων. Σημειώνεται ότι οι πωλήσεις επιβατικών αυτοκινήτων στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου σημείωσαν άνοδο 9,8% σε σχέση με το 2018, έφθασαν τα 86,9 χιλιάδες οχήματα και ήταν οι μεγαλύτερες της τελευταίας πενταετίας. Η άνοδος των πωλήσεων αντανακλάται τόσο στα έσοδα από το φόρο ταξινόμησης οχημάτων (αύξηση 6,8%), όσο και στα τέλη κυκλοφορίας (αύξηση 3,8%). Άρα, όλα τα στοιχεία δεν δικαιολογούν την υποχώρηση του ΕΦΚ καυσίμων. Επιπλέον, υποδηλώνουν εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Τέλος, μείωση έναντι του 2018 παρουσίασαν τα έσοδα από λοιπούς φόρους στην παραγωγή (-28,0%), από λοιπούς τρέχοντες φόρους (-16,3%) καθώς και τα λοιπά τρέχοντα έσοδα (-14,0%, Πίνακας 2.8).

Οι επιστροφές φόρων περιορίστηκαν κατά 9,9% σε σχέση με το 2018. Έτσι, τα καθαρά έσοδα του ΤΠ αυξήθηκαν στο οκτάμηνο ταχύτερα από τα ακαθάριστα (6,5% σε σχέση με 4,8%) και διαμορφώθηκαν στα €31.604 εκατ. (Πίνακας 2.8).

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι η θετική πορεία των εσόδων οφείλεται κυρίως στα έκτακτα μη φορολογικά έσοδα και σε μικρό βαθμό στα υψηλότερα έσοδα ΦΠΑ και στην αύξηση της κυκλοφορίας των οχημάτων. Επιπλέον, οι εξελίξεις στα έσοδα δεν φαίνεται να αντανακλούν την εκτιμώμενη για φέτος άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας κατά 2,0% σε πραγματικούς όρους στο πρόσφατο προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2020, ούτε και την άνοδο των εισοδημάτων από τα έκτακτα επιδόματα του Δεκεμβρίου 2018 και Μαΐου 2019, καθώς και από την αύξηση του κατώτατου μισθού. Βάσει των προβλέψεων στον Προϋπολογισμό του 2019, στο τελευταίο τετράμηνο του έτους αναμένεται να εισπραχθούν €19,5 δισεκ., ή το 36,1% των ετησίων εσόδων. Στο ποσό αυτό δεν συμπεριλαμβάνεται η επίδραση στα έσοδα από την πρόσφατη μείωση του ΕΝΦΙΑ.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Οι πληρωμές του ΤΠ σημείωσαν την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου μικρή άνοδο 1,3% έναντι του 2018 και διαμορφώθηκαν σε €2.718 εκατ. Ειδικά οι πρωτογενείς δαπάνες εμφάνισαν μείωση 1,0% έναντι του προηγούμενου έτους (Πίνακας 2.9). Αυτά τα αποτελέσματα είναι αρκετά θετικά, ιδιαίτερα εάν ληφθεί υπόψη πως το πρώτο εξάμηνο φέτος πραγματοποιήθηκαν δαπάνες, όπως το έκτακτο βοήθημα του Μαΐου προς τους συνταξιούχους, το επίδομα στέγασης κ.λπ., οι οποίες δεν υπήρχαν το 2018. Ωστόσο, από την ανάλυση των διαθέσιμων στοιχείων διαπιστώνεται συγκράτηση άλλων κατηγοριών δαπανών, η οποία όμως θεωρείται δύσκολο να διατηρηθεί έως το τέλος του τρέχοντος έτους.

Από τις επιμέρους κατηγορίες δαπανών, οι παροχές σε εργαζόμενους αυξήθηκαν στο οκτάμηνο κατά 7,3% και έφθασαν τα €8.905 εκατ. Αυτός ο ρυθμός περιορίζεται στο 3,4% εάν αφαιρεθούν τα €326 εκατ. που αφορούν στην καταβολή αναδρομικών τον Ιανουάριο σε όσους αμείβονται με ειδικά μισθολόγια. Υπενθυμίζεται ότι για αυτά τα αναδρομικά υπήρχε πίστωση στον Προϋπολογισμό του 2019 ύψους €982 εκατ., οπότε υπήρξε εξοικονόμηση €656 εκατ. Ωστόσο ο διορθωμένος ρυθμός 3,4% παραμένει υψηλός και επιβεβαιώνει τη συνεχή ανοδική πορεία των μισθολογικών δαπανών την τελευταία τριετία (Πίνακας 2.9).

Οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές παρουσιάζουν μεγάλη μείωση από την αρχή του έτους επειδή οι πληρωμές για τα οικογενειακά επιδόματα μεταφέρθηκαν από 01/01/2019 στην κατηγορία Μεταβιβάσεις. Από την άλλη πλευρά, οι πληρωμές του οκταμήνου για κοινωνικές παροχές (€320 εκατ.) έχουν ήδη υπερβεί σημαντικά την ετήσια πίστωση ύψους €246 εκατ. (Πίνακας 2.9).



Πίνακας 2.9

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (σε εκατ. €)

	Ιαν.-Αύγ.		%	2018*	2019*	%
	2018*	2019*	Μεταβ.		Προϋπ.	Μεταβ.
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	33.791	34.718	2,7	56.372	56.796	0,8
Δαπάνες ΤΠ (1+ 2)	32.314	32.718	1,3	50.135	50.045	-0,2
1.Πρωτογενείς δαπ. ΤΠ	28.508	28.219	-1,0	45.459	44.445	
Παροχές σε εργαζόμενους	8.298	8.905	7,3	13.121	13.016	-0,8
Κοινωνικές παροχές	814	320	-60,7	1.978	246	-87,5
Μεταβιβάσεις	18.334	17.930	-2,2	28.179	26.104	-7,3
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	11.853	12.727	7,4			
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	878	745	-15,1	1.532	1.324	-13,6
Επιδότησεις	38	119	213,2	75	150	100,0
Λοιπές δαπάνες	18	36	100,0	32	51	59,4
Πιστώσεις υπό κατανομή	-	-	-	-	2.938	-
Αγορές παγίων	128	165	28,9	542	617	13,8
2. Τόκοι ¹ (ακαθάριστη βάση)	3.806	4.499	18,2	4.6761	5.6001	19,8
3. Δαπάνες ΠΔΕ	1.477	2.000	35,4	6.237	6.750	8,2

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2019, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2018 Πίνακας 3.2 και Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού - Αύγουστος 2019, Σεπτέμβριος 2019

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019.

1. Από τον Ιανουάριο του 2019 οι ετήσιες δαπάνες για τόκους εμφανίζονται από το ΓΛΚ μειωμένες κατά €844 εκατ. για το 2018 και κατά €1.000 εκατ. για το 2019, σε σχέση με τα ποσά που εμφανίστηκαν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2019 (Πίνακας 3.2).

Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη των δαπανών, οι πληρωμές για Μεταβιβάσεις είναι η μεγαλύτερη κατηγορία πρωτογενών δαπανών και περιλαμβάνει ένα πλήθος υποκατηγοριών. Οι δαπάνες αυτές μειώθηκαν στο οκτάμηνο κατά 2,2% έναντι του 2018, παρά το γεγονός ότι περιλαμβάνουν το έκτακτο εφάπαξ βοήθημα του Μαΐου, ύψους €971 εκατ., για το οποίο δεν υπήρχε πίστωση στον Προϋπολογισμό. Όμως, σε άλλες υποκατηγορίες σημειώθηκε στο οκτάμηνο σημαντική καθυστέρηση στην εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, σε σχέση με πέρυσι¹⁵. Τέτοιες περιπτώσεις είναι οι αποδόσεις ίδιων πόρων στους ΟΤΑ (€454 εκατ.), οι επιχορηγήσεις νοσοκομείων (€150 εκατ.) και οι καταπτώσεις εγγυήσεων, οι οποίες στο οκτάμηνο είναι πολύ λίγες, €88 εκατ., ενώ την ίδια περίοδο του 2018 είχαν φτάσει στα €915 εκατ. Πρόκειται για εξοικονόμηση σε σχέση με πέρυσι ύψους €826 εκατ. Έτσι μόνο από τις τρεις αυτές κατηγορίες και από τα αναδρομικά των ειδικών μισθολογίων η εξοικονόμηση φθάνει τα €2.086 εκατ. Αποτελεί κρίσιμο ζήτημα για την εξέλιξη των δαπανών στο τρέχον έτος το εάν η συγκράτηση θα έχει μόνιμο χαρακτήρα ή θα ανατραπεί στο τελευταίο τετράμηνο. Σημειώνεται ότι προκειμένου να επιτευχθούν οι ετήσιοι στόχοι για τις τρεις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν (νοσοκομεία, ΟΤΑ και καταπτώσεις) απαιτούνται στο τελευταίο τετράμηνο €1.544 εκατ.

Οι πληρωμές για απόκτηση παγίων (το 86,0% αφορά αγορά αμυντικού εξοπλισμού) παρουσιάζουν επίσης μεγάλη υστέρηση έναντι του ετήσιου στόχου, καθώς έχει εκταμιευθεί μόνο

¹⁵ Δεν υπάρχουν δημοσιευμένες αναλυτικές πληροφορίες για τους μηνιαίους στόχους των δαπανών, εκτός από κάποια συνολικά μεγέθη τα οποία εμφανίζονται στον Πίνακα 1 του εκάστοτε μηνιαίου Δελτίου Εκτέλεσης του ΚΠ.



το 26,7%. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πρόβλεψη του Προϋπολογισμού απαιτείται η εκταμίευση €452 εκατ. στο τελευταίο τετράμηνο του έτους (Πίνακας 2.9).

Όσον αφορά τις πληρωμές για τόκους, είναι υψηλότερες κατά 18,2% έναντι του 2018, στα €4.499 εκατ. Η άνοδος αυτή ήταν αναμενόμενη και κινείται πολύ κοντά στον προβλεπόμενο ετήσιο ρυθμό 19,8%.

Συνολικά, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις στην περίοδο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου αλλά και την εμπειρία των τελευταίων 3-4 ετών, όπου δυσανάλογα μεγάλο μέρος των δαπανών εκταμιεύθηκε στο τελευταίο δίμηνο του έτους, εκτιμάται ότι οι εξελίξεις του οκταμήνου δεν δικαιολογούν κανένα εφησυχασμό. Εξάλλου στο υπόλοιπο του έτους, ίσως να καταστεί αναγκαία η έκτακτη ενίσχυση του ΕΦΚΑ, της ΔΕΗ ή των ΕΛΤΑ.

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

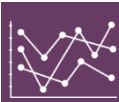
Στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου το έλλειμμα του ΠΔΕ διαμορφώθηκε στα €474 εκατ., έναντι ελλείμματος €42 εκατ. το 2018. Η διεύρυνση του ελλείμματος οφείλεται στην επιτάχυνση του ρυθμού εκταμίευσης των ενισχύσεων σε σχέση με το περυσινό οκτάμηνο (+35,4%), ενώ την ίδια περίοδο τα έσοδα αυξήθηκαν μόνο κατά 6,3% (Πίνακας 2.7).

Παρά την επιτάχυνση των πληρωμών, έως το τέλος Αυγούστου έχει εκταμιευθεί μόνο το 29,6% των ετήσιων πιστώσεων, καθώς η υψηλή αύξηση οφείλεται στις πολύ χαμηλές δαπάνες του 2018 (αποτέλεσμα βάσης). Εάν το ΠΔΕ εκτελεστεί χωρίς αποκλίσεις, τότε στο υπόλοιπο του έτους θα πρέπει να εκταμιευθούν €4.750 εκατ.

Ο ρυθμός αύξησης των εσόδων (6,3%) δεν είναι καθόλου ικανοποιητικός δεδομένου ότι σε ετήσια βάση προβλέπεται άνοδος εισπράξεων κατά 41,8%. Ιδιαίτερα χαμηλός είναι ο ρυθμός αύξησης των απολήψεων (6,7%) από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), καθώς για το σύνολο του έτους προβλέπεται ρυθμός ανόδου 71,1%. Σημειώνεται ότι το 2018 οι απολήψεις του ΠΔΕ από τα Ταμεία της ΕΕ ήταν οι χαμηλότερες τουλάχιστον των τελευταίων δύο δεκαετιών. Άρα η άνοδος 6,7% στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους δεν είναι ικανοποιητική. Επίσης υπενθυμίζεται πως πέρυσι, λόγω των πολύ χαμηλών απολήψεων από την ΕΕ και του επαπειλούμενου υψηλού ελλείμματος στο ΠΔΕ, κρίθηκε αναγκαία η περικοπή των επενδύσεων κατά €513 εκατ. και τα ίδια έσοδα έφτασαν τα €540 εκατ., ενώ η πρόβλεψη στον Προϋπολογισμό του 2018 για ίδια έσοδα ήταν μόνο €180 εκατ., όσα περίπου και στο φετινό προϋπολογισμό (€150 εκατ.).

Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2020

Σύμφωνα με το Προσχέδιο του νέου Προϋπολογισμού που δημοσιοποιήθηκε πρόσφατα, εκτιμάται ότι το έλλειμμα του ΚΠ για το 2019 θα διαμορφωθεί σε €2,0 δισεκ., έναντι αρχικής πρόβλεψης (Προϋπολογισμός 2019) για έλλειμμα €3,8 δισεκ. Η περαιτέρω συγκράτηση του ελλείμματος, σε σχέση με τον αρχικό στόχο, προέρχεται κατά €1,3 δισεκ. από την υπέρβαση των εσόδων και κατά €0,5 δισεκ. από την συγκράτηση των δαπανών, συμπεριλαμβανομένης της περικοπής των δημόσιων επενδύσεων (Πίνακας 2.7 και Πίνακας 2.10).



Οι εκτιμήσεις αυτές, σύμφωνα με τη μεθοδολογία της «Ενισχυμένης Εποπτείας», συνεπάγονται πρωτογενές πλεόνασμα ΓΚ ύψους 3,68% του ΑΕΠ για το 2019 (εθνικολογιστική βάση). Έτσι, ικανοποιείται ο στόχος για πρωτογενές πλεόνασμα Γενικής Κυβέρνησης ύψους 3,5% του ΑΕΠ το 2019.

Όσον αφορά στο 2020, οι εκτιμήσεις για τα δημοσιονομικά μεγέθη βασίζονται σε ένα αισιόδοξο μακροοικονομικό σενάριο, το οποίο προβλέπει επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης στο 2,8%. Η επιτάχυνση βασίζεται στην άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης με ρυθμό τριπλάσιο αυτού του 2019, καθώς και στην αύξηση των ακαθάριστων επενδύσεων κατά 13,4%. Σύμφωνα με το Προσχέδιο (σελ. 16), «...ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου αναμένεται να έχει τη μεγαλύτερη συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ το 2020...».

Πίνακας 2.10

Έσοδα, δαπάνες και έλλειμμα ΚΠ - (Σε εκατ. €)

	2019 εκτιμήσεις	2020 Προϋπολογισμός	% Μεταβολή
Καθαρά έσοδα ΚΠ	54.306	54.129	-0,3
Εκ των οποίων: έσοδα ΠΔΕ	3.724	4.100	10,1
Δαπάνες ΚΠ	56.302	57.052	1,3
Εκ των οποίων: δαπάνες ΠΔΕ	6.150	6.750	9,8
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ	49.802	51.052	2,5
Έλλειμμα ΚΠ	-1.996	-2.923	
% στο ΑΕΠ	-1,1	-1,5	
Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	4.499	3.077	
% στο ΑΕΠ	2,4	1,6	
Στόχος Πρωτογενούς Πλεονάσματος ΓΚ Ενισχυμένης Εποπτείας (% στο ΑΕΠ)	3,5	3,5	
Πρωτογενές πλεόνασμα Ενισχ. Εποπτ. ΓΚ	3,68	3,5	
ΑΕΠ	190.004	197.315	

Πηγή: Πίνακες 2.9 και 2.10, Προσχέδιο Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Οκτώβριος 2019

Όσον αφορά στα δημοσιονομικά μεγέθη, τα καθαρά έσοδα του ΚΠ αναμένεται να είναι ελαφρά μειωμένα, κατά €177 εκατ. ή 0,3%, σε σχέση με το 2019. Αντίθετα, οι δαπάνες προβλέπεται να αυξηθούν κατά 1,3% έναντι του προηγούμενου έτους. Η άνοδος των δαπανών οφείλεται στην αύξηση των δημοσίων επενδύσεων κατά 9,8%, και των πρωτογενών δαπανών κατά 2,5%. Αντιθέτως, οι δαπάνες για τόκους θα μειωθούν κατά 7,7% (Πίνακας 2.10).

Οι προβλέψεις για το 2020 στο σκέλος των δαπανών επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τον εξορθολογισμό των λειτουργικών και άλλων εξόδων, με τον οποίο προβλέπεται να εξοικονομηθούν €500 εκατ., καθώς και με τη μείωση των πληρωμών για τόκους έναντι του 2019, επίσης κατά €500 εκατ. Στην πλευρά των εσόδων, η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αναμένεται να αποδώσει πρόσθετα έσοδα ύψους €642 εκατ. (Προσχέδιο σελ. 40). Όπως ακριβώς και τα τέσσερα προηγούμενα χρόνια, οι δαπάνες για επενδύσεις προβλέπονται στα €6.750 εκατ., ενώ τα έσοδα επενδύσεων θα ανέλθουν στα €4.100 εκατ. Από αυτά τα μεγέθη προκύπτει για το 2020 αυξημένο έλλειμμα ΚΠ ύψους €2.923 εκατ. και μειωμένο πρωτογενές πλεόνασμα ύψους €3.077 εκατ., σε σχέση με το προηγούμενο έτος (Πίνακας 2.10).



Σε επίπεδο ΓΚ, οι παραπάνω προβλέψεις για τον ΚΠ, οδηγούν σε πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ, όπως αυτό μετράται σύμφωνα με τη μεθοδολογία της «Ενισχυμένης Εποπτείας» (Πίνακας 2.10).

Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

- Έντονη μείωση του κόστους νέου δανεισμού για το ελληνικό δημόσιο, spread 10-ετούς ομολόγου σε ελάχιστο επίπεδο δεκαετίας
- Έγκριση του σχεδίου προστασίας περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών «Ηρακλής» για ταχύτερη μείωση των ΜΕΔ, που θα συμβάλει στην επίτευξη των φιλόδοξων στόχων για τα ΜΕΔ έως το 2021
- Πλήρης άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων έπειτα από τέσσερα έτη
- Κλιμακούμενη ανάκαμψη χρηματοδότησης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις
- Συνεχιζόμενη, σταθερή πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά
- Σταδιακή ανάκαμψη των ιδιωτικών καταθέσεων

Η συστηματική μείωση των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων, τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα, ήταν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των χρηματοοικονομικών εξελίξεων το τρίτο τρίμηνο του 2019. Στους αγοραίους παράγοντες που ενίσχυσαν το εγχώριο επενδυτικό κλίμα συγκαταλέγονται ο σχηματισμός αυτοδύναμης κυβέρνησης σε συνέχεια των βουλευτικών εκλογών, νωρίτερα από ότι αναμενόταν στην αρχή του 2019, η εξαγγελία μιας σειράς φοροελαφρύνσεων καθώς και τα συνεχιζόμενα διαχρονικά μέγιστα επίπεδα ρευστότητας διεθνώς, υπό την επίδραση της παράτασης των διευκολυντικών νομισματικών πολιτικών. Αυτές οι εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση των αποδόσεων των ελληνικών κρατικών ομολόγων, σε ιστορικά ελάχιστα επίπεδα, κάτω του 1,5% για το δεκαετές, καθώς και του spread του έναντι των γερμανικών ομολόγων στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2009, κοντά στις 200 μονάδες βάσης. Ταυτόχρονα, βελτιώνονται οι προοπτικές για το τραπεζικό σύστημα μεσοπρόθεσμα, καθώς αναμένεται η εφαρμογή δραστικότερων εργαλείων για την μείωση των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ), ύστερα από την έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του σχεδίου «Ηρακλής» για την προστασία περιουσιακών στοιχείων για τις τράπεζες (Asset Protection Scheme). Επίσης θετικά στο τραπεζικό σύστημα επιδρούν η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, η πλήρης άρση των κεφαλαιακών περιορισμών, η συνεχιζόμενη αύξηση των καταθέσεων, η βελτίωση των όρων άντλησης κεφαλαίων από εναλλακτικές πηγές, η σταδιακή αύξηση των πωλήσεων χαρτοφυλακίων ΜΕΔ, αλλά και κανονιστικές αλλαγές σε σχέση με τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά.

Παρά αυτές τις θετικές εξελίξεις, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες εξακολουθούν να είναι μεγάλες. Μεταξύ αυτών, ξεχωρίζουν τα αδύναμα ποιοτικά στοιχεία του ενεργητικού και των ιδίων κεφαλαίων τους, σε συνδυασμό με τους φιλόδοξους στόχους μείωσης των ΜΕΔ έως το τέλος του 2021. Ως προς τις πρόσφατες αλλαγές στο ρυθμιστικό πλαίσιο, είναι κρίσιμη η αποτελεσματική εφαρμογή της πλατφόρμας για την προστασία της πρώτης κατοικίας, καθώς και οι πλειστηριασμοί ακινήτων. Σε ότι αφορά την επίδραση των τραπεζών στην πραγματική οικονομία, η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά παραμένει αμείωτη και το κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα παραμένει υψηλό συγκριτικά με τους ευρωπαϊούς εταίρους. Ωστόσο, σημαντική θετική εξέλιξη είναι ότι ενισχύεται η ανάκαμψη στη



χρηματοδότηση των επιχειρήσεων από τις αρχές του 2019, έπειτα από οκτώ συναπτά έτη πιστωτικής συρρίκνωσης.

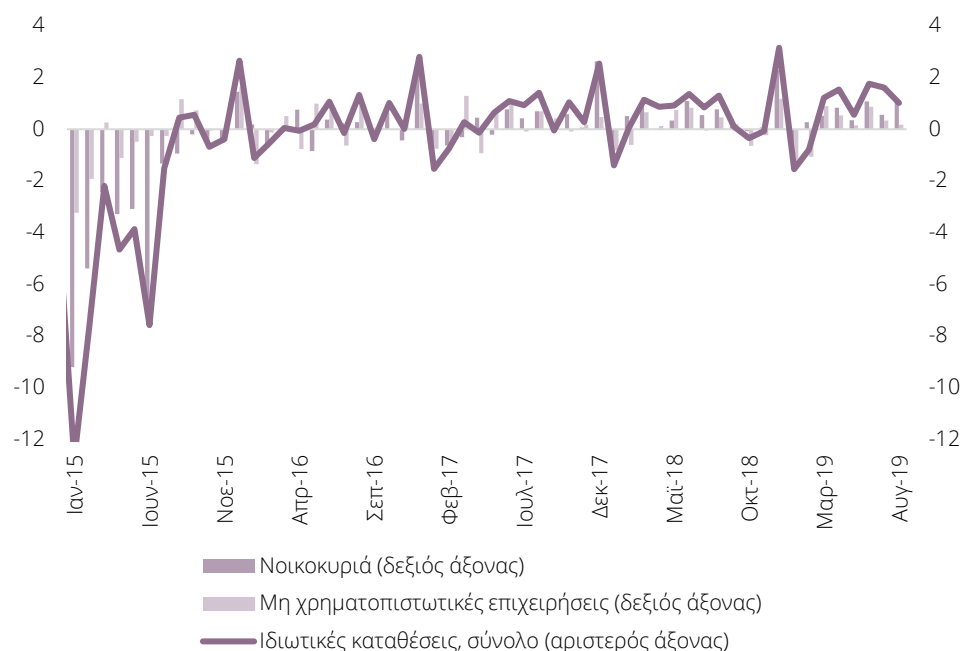
Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών συνεχίστηκε η ανάκαμψη των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα. Το χρονικό διάστημα Ιουνίου-Αυγούστου 2019, καταγράφηκε μέση μηνιαία καθαρή εισροή ύψους €1,5 δισεκ., εκ των οποίων €0,5 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και €0,9 δισεκ. από νοικοκυριά (Διάγραμμα 2.6). Σε σύγκριση με τη μέση μηνιαία καθαρή εισροή το ίδιο χρονικό διάστημα του 2018, η ροή καταθέσεων σημείωσε μικρή αύξηση, κατά €46 εκατ. και €97 εκατ. αντίστοιχα. Ως προς τη μέση μηνιαία εισροή καταθέσεων από τον Αύγουστο 2015 έως και τον Αύγουστο 2019, οι εισροές από ΜΧΕ και νοικοκυριά ήταν βελτιωμένες κατά €252 εκατ. και €578 εκατ. αντίστοιχα. Σε κυλιόμενη 12-μηνιαία βάση, η μέση μηνιαία τάση επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων καταγράφηκε σε €683 εκατ. τον Αύγουστο του 2019, υψηλότερα από τις αρχές του έτους (€659 εκατ. καθαρή μέση εισροή), αλλά χαμηλότερα από τον αντίστοιχο μήνα του 2018 (€741 εκατ. καθαρή μηνιαία εισροή).

Από τον Αύγουστο του 2015 έως τον Αύγουστο του 2019 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα διευρύνθηκαν κατά €25,8 δισεκ., εκ των οποίων €15,4 δισεκ. προήλθαν από νοικοκυριά και €10,1 δισεκ. από μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις. Πάρα ταύτα, το απόθεμα των συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων υπολείπεται αρκετά του επιπέδου του 2014 (Νοέμβριο), κατά €19,8 δισεκ., εκ των οποίων υστέρηση €18,5 δισεκ. προέρχεται από τα νοικοκυριά και μόλις €1,3 δισεκ. από επιχειρήσεις. Εξ' αυτών, οι μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις σημειώνουν αύξηση από το 2015, κατά €1,9 δισεκ. Η άρση των εναπομεινάντων περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, όσων αφορά τα εμβάσματα προς το εξωτερικό, έκλεισε τον Σεπτέμβριο του 2019 έναν τετραετή κύκλο capital controls, ο οποίος είχε κλονίσει σημαντικά την εμπιστοσύνη πολιτών και επιχειρήσεων προς το τραπεζικό σύστημα.

Διάγραμμα 2.6

Μηνιαία καθαρή ροή ιδιωτικών καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες (δισεκ. €)

Συνεχίστηκε η αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων νοικοκυριών και επιχειρήσεων την περίοδο Ιουνίου-Αυγούστου 2019



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

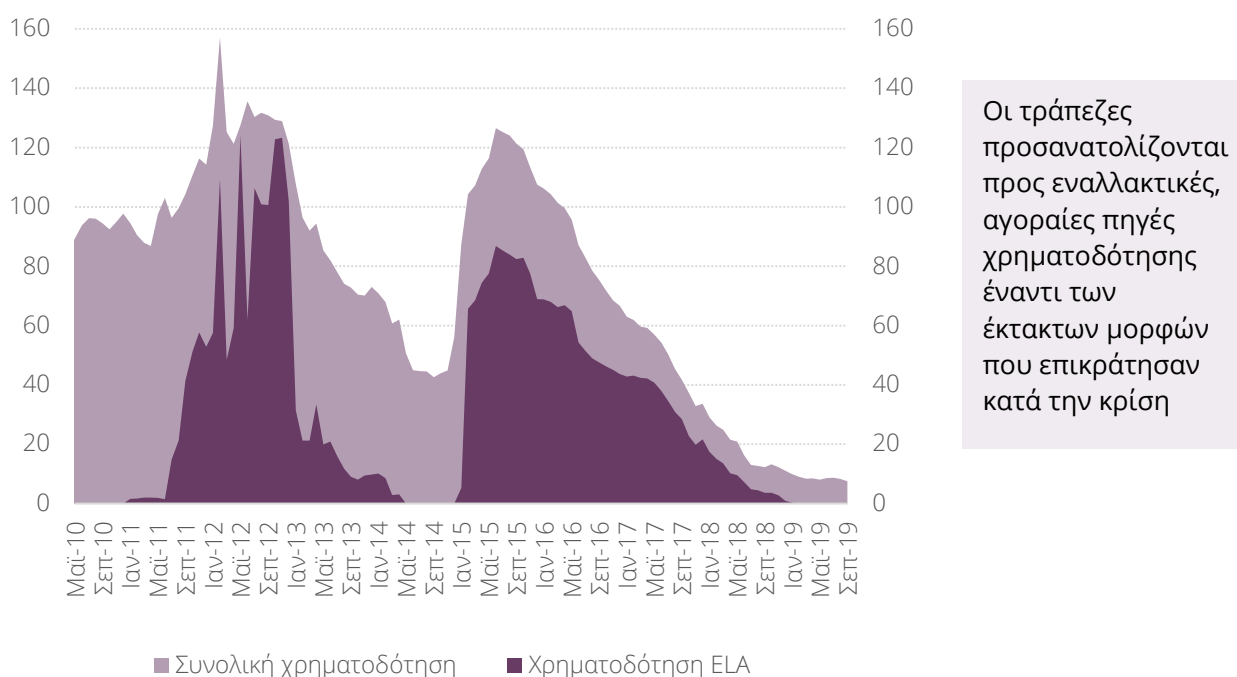


Για το τελευταίο τρίμηνο του 2019 και το 2020 αναμένεται συνέχιση της ήπιας θετικής τάσης στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς οι πολίτες ανακτούν σταδιακά την εμπιστοσύνη τους προς το τραπεζικό σύστημα, η οικονομία ανακάμπτει και εφόσον οι ασκούντες πολιτική δώσουν προτεραιότητα σε φιλικές προς την μακροχρόνια ανάπτυξη μεταρρυθμίσεις.

Το δεύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά στη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα (Διάγραμμα 2.7). Η εξάλειψη της χρηματοδότησης από τον μηχανισμό έκτακτης παροχής ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA) στις αρχές του 2019 προσανατολίζει τις τράπεζες στην αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών ρευστότητας, όπως μέσα από repos στην διατραπεζική αγορά, την έκδοση ομολογιών, καθώς και από φθηνότερες πηγές απευθείας από την ΕΚΤ, όταν και εφόσον οι εγγυήσεις των τραπεζών αναγνωριστούν ως «επαρκείς», αναγνώριση η οποία συνδέεται άμεσα με τη βαθμίδα αξιολόγησης του ελληνικού Δημοσίου. Οι αναβαθμίσεις των ελληνικών τραπεζών από διεθνείς οίκους κατά τη διάρκεια του 2019 έχουν θετική επίδραση στο κόστος αυτών των εναλλακτικών πηγών ρευστότητας.

Διάγραμμα 2.7

Χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (δισεκ. €)



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, επιταχύνθηκε στην περίοδο Ιουλίου - Αυγούστου η αύξηση των πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις που καταγράφηκε από τις αρχές του 2019, έπειτα από οκτώ έτη συρρίκνωσης, ενώ συνεχίζεται για ένατο έτος ο περιορισμός των πιστώσεων προς τα νοικοκυριά. Σε αυτές τις τάσεις συντελούν τόσο παράγοντες της προσφοράς όσο και της ζήτησης δανείων. Στην πλευρά της ζήτησης, θετικά επιδρά η ανάκαμψη της οικονομίας, ειδικά σε κλάδους όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία, οι μεταφορές, και οι κατασκευές, ενώ αρνητικά επενεργεί ο μεγάλος αριθμός υπερχρεωμένων νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Στην πλευρά της προσφοράς, ανασταλτικά στην πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών δρουν η



αδύναμη ποιότητα των ίδιων κεφαλαίων και του ενεργητικού τους, καθώς και η εξαίρεση των ελληνικών τίτλων από το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, ενώ θετικά επιδρά ο περιορισμός της εξάρτησης των τραπεζών από ακριβές πηγές έκτακτης χρηματοδότησης.

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνυπολογίζονται οι διαγραφές δανείων, συρρικνώθηκε στο δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου κατά μόλις 0,1% σε όρους ετήσιας μεταβολής, τάση ελαφρά βελτιωμένη σε σχέση με το -0,2% το δεύτερο τρίμηνο του 2019, καθώς και το -0,7% το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους (Διάγραμμα 2.8). Το χρονικό διάστημα Ιουλίου-Αυγούστου φέτος η ετήσια συρρίκνωση των πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα προήλθε από τον περιορισμό τους κατά 2,8% προς τα νοικοκυριά και κατά 2,3% προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίες αντιστάθμισαν την πιστωτική επέκταση κατά 2,9% προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (Πίνακας 2.11). Η πιστωτική επέκταση προς τις ΜΧΕ κατέγραψε θετικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2,2% στο οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου φέτος, για πρώτη φορά μετά από οκτώ χρόνια. Οι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής το αντίστοιχο οκτάμηνο του 2018 ήταν -2,2% προς τα νοικοκυριά, -1,0% προς τους ελεύθερους επαγγελματίες και -0,8% προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Η μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση καταγράφηκε κατά σειρά στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας των Μεταφορών, της Ενέργειας, του Τουρισμού, της Ναυτιλίας και των Κατασκευών. Σε αντιδιαστολή, καταγράφηκε συρρίκνωση προς τη Γεωργία, τη Βιομηχανία και το Εμπόριο.

Πίνακας 2.11

Εγχώρια τραπεζική χρηματοδότηση ανά κλάδο (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Τρίμηνο/Έτος	3/18	4/18	1/19	2/19	Ιούλ.19	Αύγ.19
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	-1,4	-1,3	-0,7	-0,2	-0,1	-0,1
Νοικοκυριά & ΜΚΙ	-2,0	-2,1	-2,2	-2,4	-2,8	-2,8
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	-1,5	-1,9	-1,7	-1,8	-2,3	-2,4
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	-0,7	-0,3	1,3	2,6	2,9	2,9
Γεωργία	3,8	5,6	3,0	0,7	0,1	-1,0
Βιομηχανία	1,4	-0,6	0,3	0,1	-0,6	-0,4
Εμπόριο	-0,3	-0,7	-0,5	-0,3	0,0	-0,2
Τουρισμός	3,4	4,1	3,9	5,5	4,5	3,9
Ναυτιλία	-3,9	-1,9	1,8	2,2	1,1	1,9
Κατασκευές	-2,4	-1,8	-0,7	-0,1	0,2	0,4
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	-10,1	0,3	8,1	18,4	27,6	27,2
Μεταφορές και logistics	-1,3	-0,5	33,1	50,5	48,3	48,5
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)						
Καταναλωτική πίστη	9,87	9,44	9,10	9,49	9,68	9,65
Στεγαστική πίστη	3,01	3,24	3,20	3,16	3,25	3,16
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	4,05	4,08	4,06	4,06	3,70	3,95

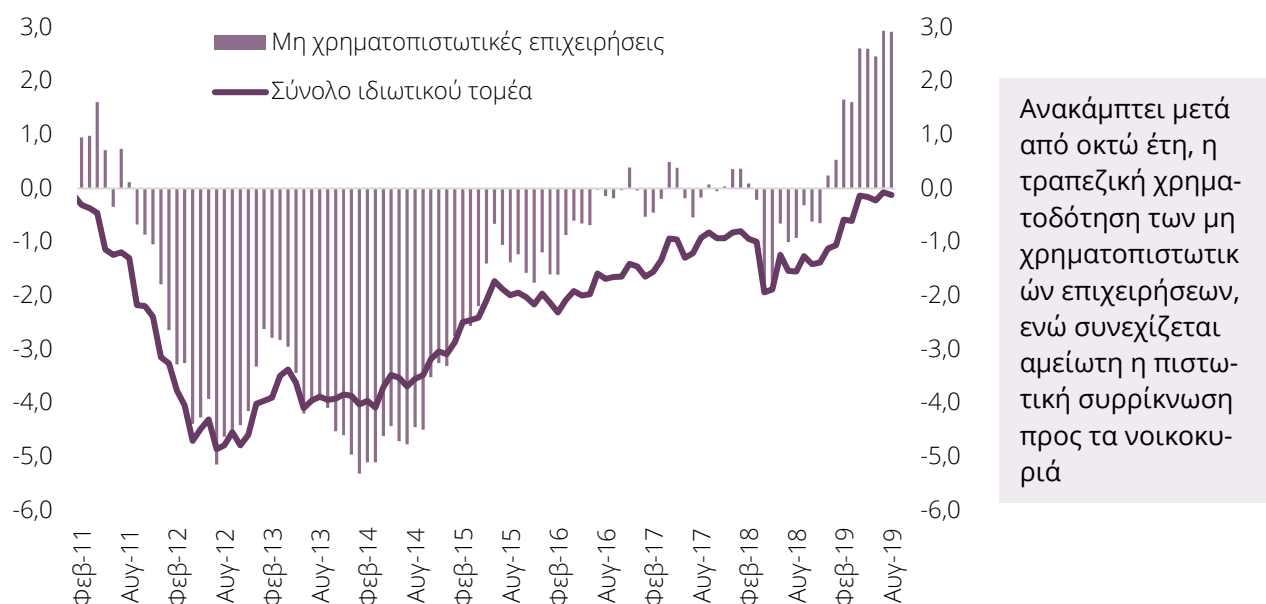
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.



Διάγραμμα 2.8

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα 2011-2019 (ετήσια % μεταβολή ροών*)



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.

Από την πλευρά της ζήτησης, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το δεύτερο τρίμηνο του 2019, συνέχισε να καταγράφει ενίσχυση της ζήτησης δανείων, ενώ τα πιστωτικά κριτήρια παρέμειναν στάσιμα, χωρίς να αναμένεται να μεταβληθούν βραχυπρόθεσμα. Ενδεικτικά, η ζήτηση δανείων βρίσκεται σε επίπεδο αντίστοιχο του 2014, έπειτα από μια πτώση την περίοδο 2015-2018, με κινητήριο μοχλό τις μεγάλες επιχειρήσεις καθώς και τα δάνεια μακροχρόνιου ορίζοντα.

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) υποχώρησαν το δεύτερο τρίμηνο του 2019 κατά 5,7% ή €4,5 δισεκ., σημαντικά γρηγορότερα από το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (-2,3%)¹⁶. Το συνολικό ύψος των ΜΕΔ τον Ιούνιο του 2019 ήταν €75,4 δισεκ. ή 43,6% των συνολικών δανείων, περίπου €31,8 δισεκ. ή 29,7% χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ μειώθηκαν σε 42,6% το δεύτερο τρίμηνο του 2019, από 43,9% το πρώτο τρίμηνο, ενώ η αντίστοιχη μείωση ήταν από 54,0% σε 52% για τα καταναλωτικά και από 44,7% σε 43,1% για τα στεγαστικά χαρτοφυλάκια.¹⁷

Επισημαίνεται ότι ο αρχικός στόχος που είχε συμφωνηθεί από τις τράπεζες και τον ΣSM προσέβλεπε σε σωρευτική μείωση των ΜΕΔ από το επίπεδο του Μαρτίου 2016 έως το τέλος του τρέχοντος έτους κατά περίπου €43,0 δισεκ. ή 40%, στα €65 δισεκ. Σύμφωνα με αυτόν τον στόχο,

¹⁶ Παρουσιάζονται στοιχεία για τα ΜΕΔ που περιλαμβάνουν μόνο τα στοιχεία εντός ισολογισμού

¹⁷ Η τριμηνιαία έκδοση της ΤτΕ με τίτλο «Επιχειρησιακοί Στόχοι ΜΕΔ» έχει διακοπεί, οπότε στατιστικά στοιχεία εξέλιξης των ΜΕΔ στα επιμέρους χαρτοφυλάκια των επιχειρησιακών δανείων, αλλά και στοιχεία για τους παράγοντες που οδήγησαν στην μείωση των ΜΕΔ για το δεύτερο τρίμηνο του 2019 δεν είναι διαθέσιμα



έως τον Ιούνιο του 2019 οι τράπεζες είχαν επιτυχώς υλοποιήσει το 74% της συνολικής διόρθωσης. Εκτός από τους ποσοτικούς στόχους, είναι απαραίτητο να βελτιωθούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιορισμού των ΜΕΔ. Άνω του μισού της σωρευτικής μείωσης των ΜΕΔ από τις αρχές του 2016 έχει βασιστεί σε διαγραφές δανείων, εργαλείο που έχει την εντονότερη επίπτωση στην κερδοφορία και τους κεφαλαιακούς δείκτες των τραπεζών. Από τον περασμένο χρόνο άρχισαν να κερδίζουν έδαφος οι πωλήσεις «κόκκινων» χαρτοφυλακίων, ενώ έχουν δρομολογηθεί πωλήσεις χαρτοφυλακίων σημαντικού ύψους για το τρέχον έτος. Ως προς τα εργαλεία για τον περιορισμό των ΜΕΔ που εξακολουθούν να υπο-αξιοποιούνται, ξεχωρίζουν (α) οι χαμηλές εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης (β) οι χαμηλές εισπράξεις από πλειστηριασμούς και ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων, (γ) το υψηλό ποσοστό δανείων που τίθενται σε καθεστώς ρύθμισης, αλλά εμφανίζουν πάλι καθυστέρηση σε μικρό χρονικό διάστημα μετά τη συνομολόγηση της ρύθμισης.

Σε αυτές τις συνθήκες, συμφωνήθηκαν αναθεωρημένοι επιχειρησιακοί στόχοι μείωσης των ΜΕΔ με σκοπό στα τέλη του 2021 να διαμορφωθούν χαμηλότερα από 20% του συνόλου των δανείων. Σύμφωνα με τους νέους στόχους, η μεγαλύτερη μείωση θα προέλθει από πωλήσεις δανείων, με δεύτερη σε έκταση συμβολή από τις ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων και μόλις τρίτη τις διαγραφές. Σε σχέση με τα επιμέρους χαρτοφυλάκια, προβλέπεται ότι το 55% της σωρευτικής μείωσης των ΜΕΔ θα προέλθει από επιχειρηματικά δάνεια, το 33% από στεγαστικά και μόλις το 12% από καταναλωτικά. Προκειμένου να επιτευχθούν οι αναθεωρημένοι στόχοι, να βελτιωθεί το μείγμα επίτευξής τους και να επιταχυνθεί η εξυγίανση του ενεργητικού των τραπεζών, έχουν τεθεί υπό επεξεργασία δύο σχέδια προτάσεις για την δραστικότερη μείωση των ΜΕΔ, ένα σχέδιο από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και ένα από την Τράπεζα της Ελλάδος. Οι δύο προτάσεις περιγράφουν εναλλακτικούς τρόπους προκειμένου ένα μέρος των ΜΕΔ αλλά και των απαιτήσεων των τραπεζών από αναβαλλόμενη φορολογία να τιτλοποιηθούν και να πωληθούν σε τρίτους, μέσω οχημάτων ειδικού σκοπού.

Στο πλαίσιο του σχεδίου του ΤΧΣ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε στις 10 Οκτωβρίου 2019 ως συμβατό με τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων, μια εκδοχή του με την ονομασία «Ηρακλής», καθώς θεώρησε ότι το ελληνικό Δημόσιο θα αμείβεται σύμφωνα με τους όρους της αγοράς για τον κίνδυνο που αναλαμβάνει όταν παρέχει εγγύηση για τιτλοποιημένα ΜΕΔ. Το σχέδιο που αναμένεται να εφαρμοστεί άμεσα, στην ουσία διευκολύνει τις τράπεζες να τιτλοποιούν ΜΕΔ και να τα αφαιρούν από τους ισολογισμούς τους, ενώ ταυτόχρονα για τους τίτλους χαμηλότερου κινδύνου, το κράτος θα μπορεί να παρέχει την εγγύηση του Δημοσίου, λαμβάνοντας σε αντάλλαγμα αμοιβή σύμφωνα με τους όρους της αγοράς. Το μέγιστο ύψος εγγυήσεων είναι €9 δισεκ. εντός 18 μηνών, με δυνατότητα παράτασης για ένα εξάμηνο. Με αυτές τις εγγυήσεις έχει εκτιμηθεί πως οι τράπεζες θα μπορούν να τιτλοποιήσουν δάνεια περίπου έως €30 δισεκ., Η αμοιβή του δημοσίου θα βασίζεται σε δείκτη αναφοράς ο οποίος θα είναι αυξανόμενος όσο το επίπεδο του κινδύνου και η διάρκεια της χορηγούμενης εγγύησης είναι μεγαλύτερα. Οι πρόσφατες εξελίξεις μείωσης του κόστους νέου δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου συμπαρασύρουν καθοδικά τα ασφάλιστρα κινδύνου CDS και καθιστούν το σχέδιο «Ηρακλής» ελκυστικότερο για τις τράπεζες βελτιώνοντας την προοπτική αποτελεσματικότητάς του.

Μεσοπρόθεσμα, οι τρέχοντες ρυθμοί μείωσης των ΜΕΔ δεν αρκούν για να επιτευχθεί άμεσα σύγκλιση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο τους, ο οποίος είναι κοντά στο 3%. Προκειμένου να επιτευχθούν οι αναθεωρημένοι φιλόδοξοι στόχοι για την περίοδο 2019-2021, ο ρυθμός μείωσης των ΜΕΔ πρέπει να επιταχυνθεί και το μείγμα περιορισμού τους να βελτιωθεί. Η άμεση εφαρμογή



του σχεδίου «Ηρακλής», καθώς και συμπληρωματικά εργαλεία που περιέχονται στην πρόταση της ΤτΕ θα αποτελέσουν κλειδί για την ταχύτερη μείωση των ΜΕΔ, η οποία σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη οικονομική ανάκαμψη αναμένεται να έχουν σταδιακά θετική επίδραση στην πιστοδοτική πολιτική των τραπεζών, ειδικά σε σχέση με τα επιχειρηματικά χαρτοφυλάκια.

Τα επιτόκια νέων καταθέσεων μειώθηκαν το τρίτο τρίμηνο για τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και τα νοικοκυριά, σε 0,23% και 0,27% αντίστοιχα, από 0,27% και 0,28% το πρώτο εξάμηνο του 2019. Τα επιτόκια νέων χορηγήσεων μειώθηκαν οριακά, σε 4,6% το τρίτο τρίμηνο του 2019, έναντι 4,7% στο πρώτο εξάμηνο του 2019, κυρίως λόγω της μείωσης του κόστους δανεισμού προς τις ΜΧΕ, η οποία αντιστάθμισε την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού προς ιδιώτες για καταναλωτικούς σκοπούς (Πίνακας 2.11).

Το μέσο κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης των ΜΧΕ του ιδιωτικού τομέα αυξήθηκε στην περιοχή του 4,0% τον Αύγουστο του 2019, ελαφρώς υψηλότερα από το 3,7% τον προηγούμενο μήνα και το ιστορικά ελάχιστο επίπεδο του 3,6% τον περασμένο Νοέμβριο. Το κόστος εξακολουθεί να παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το σταθμισμένο δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της ΕΚΤ (Διάγραμμα 2.9), το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις τον Αύγουστο του 2019 διαμορφώθηκε σε 1,5% στην Ευρωζώνη, 1,5% στην Γερμανία, και 2,2% στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία). Το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μ.ό. της Ευρωζώνης και το μ.ό. του «νότου» διατηρήθηκε σε επίπεδα κοντά σε 250 μ.β. και 185 μ.β. αντίστοιχα, από το ελάχιστο επίπεδο της πρόσφατης οκταετίας που καταγράφηκε το Νοέμβριο του 2018, στις 198 και 127 μονάδες βάσης αντίστοιχα. Σε σχέση με το επίπεδο προ κρίσης, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις παραμένει υψηλότερο σήμερα. Συμπερασματικά, το μέσο κόστος νέου δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις παραμένει αισθητά υψηλότερο από το μέσο όρο των άλλων χωρών της περιφέρειας της Ευρωζώνης.

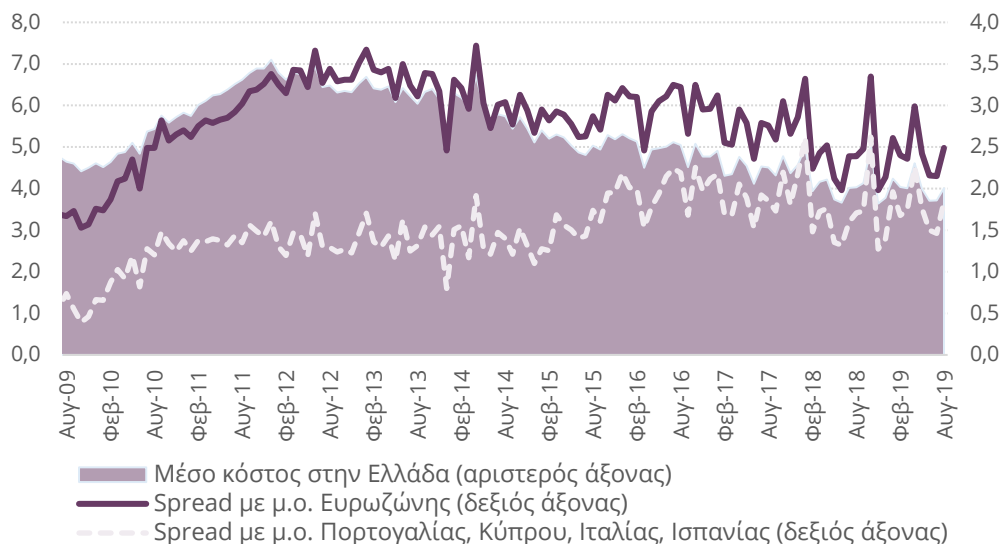
Κατά τη διάρκεια του τρίτου τριμήνου του 2019, συνεχίστηκε η έντονη αποκλιμάκωση στην απόδοση των κρατικών ομολόγων, η οποία για το 10-ετές αξιόγραφο κυμάνθηκε τον Σεπτέμβριο στο ιστορικά χαμηλό μέσο επίπεδο του 1,5%. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην έκδοση 3-μηνων έντοκων γραμματίων στις αρχές του Οκτωβρίου 2019, καταγράφηκε και οριακά αρνητικό επιτόκιο δανεισμού. Σε αυτή την τάση συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό το βελτιωμένο διεθνές επενδυτικό κλίμα, η επιτυχημένη επανέκδοση από το Ελληνικό Δημόσιο συμπληρωματικού μέρους του δεκαετούς ομολόγου με λήξη τον Μάρτιο του 2029, αλλά και η βελτίωση του εγχώριου οικονομικού κλίματος το οποίο εν μέρει σχετίζεται με μειωμένη πολιτική αβεβαιότητα μετά τις πρόσφατες εκλογές. Η επιπλέον επιβάρυνση στο νέο κόστος δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου από τις αγορές σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, υποχώρησε στα επίπεδα του τέλους του 2009 (Διάγραμμα 2.10), δηλαδή στις 209 μονάδες βάσης σε σχέση με το γερμανικό δεκαετές ομόλογο (από 409 μ.β. στο τέλος του 2018), και στις 106 μονάδες βάσης σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης (από 220 μ.β. τον Δεκέμβριο του 2018). Η μείωση του κόστους δημόσιου δανεισμού εκτός από κρίσιμη ένδειξη του βαθμού εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών στην ελληνική οικονομία, έχει και άμεσα οφέλη, τόσο σε σχέση με τις προοπτικές αποτελεσματικής εφαρμογής του σχεδίου κρατικών εγγυήσεων σε μέρος των ΜΕΔ των



τραπεζών, όσο και δημοσιονομικά οφέλη.¹⁸ Πάρα τη σημαντική μείωση του επιτοκίου δανεισμού, η πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδας παραμένει ακόμα μεταξύ τριών και τεσσάρων βαθμίδων μακριά από την κατηγορία της «επενδυτικής βαθμίδας».

Διάγραμμα 2.9

Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

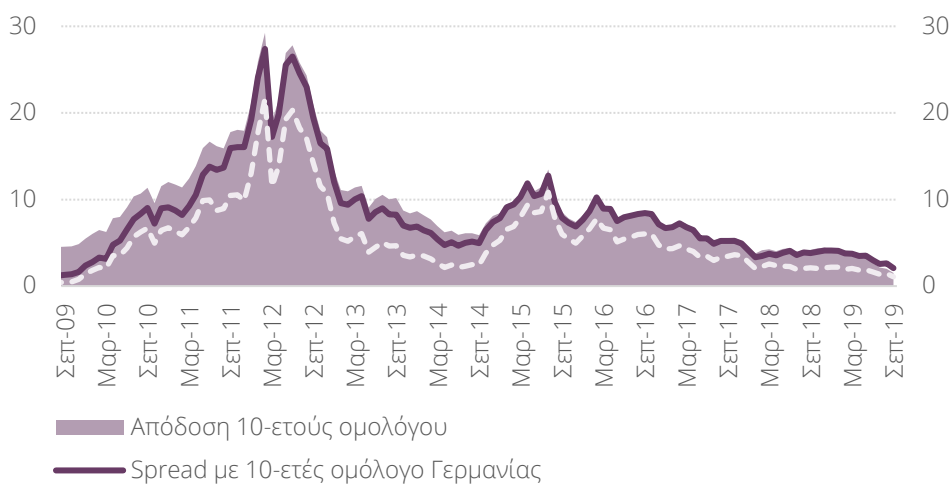


Το κόστος νέου δανεισμού των επιχειρήσεων τον Αύγουστο παρέμεινε 185 μ.β. υψηλότερο από τον μ.ό. του «νότου» της Ευρωζώνης

Πηγή: ΕΚΤ

Διάγραμμα 2.10

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)



Επιταχύνθηκε η αποκλιμάκωση του spread του 10-ετούς Ελληνικού ομολόγου έναντι του Γερμανικού, σε επίπεδο περί τις 200 μ.β. τον Σεπτέμβριο, που αποτελεί ελάχιστο δεκαετίας

Πηγή: ΕΚΤ

¹⁸ Με βάση τα στοιχεία του ΟΔΔΗΧ για το χρονοδιάγραμμα λήξης χρέους κεντρικής διοίκησης, υποθέτοντας ότι το Ελληνικό Δημόσιο μετακυλούσε το χρέος στο τρέχον επιτόκιο της αγοράς μόνο για τα ποσά που λήγουν, και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ενδεχόμενη πρόωρη αποπληρωμή μέρους του χρέους, τότε 100 μονάδες βάσης μείωσης επιτοκίου για τα ομόλογα του Ελληνικού δημοσίου εξοικονομεί έως και €1 δισεκ. σωρευτικά την περίοδο 2019-2023.



3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

- Επιτάχυνση ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα το β' τρίμ. 2019 στο 1,9%, από 1,1% το προηγούμενο τρίμηνο και 1,5% το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι
- Συνολικά στο α' εξαμ. φέτος αύξηση ΑΕΠ 1,5%, έναντι 2,1% την ίδια περίοδο του 2018
- Η επιτάχυνση στο β' τρίμ. προήλθε κυρίως από τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, με την άνοδο των εξαγωγών να υπερβαίνει εκείνη των εισαγωγών (5,4% έναντι 3,7%).
- Έπεται σε συμβολή στην ανάπτυξη η δημόσια κατανάλωση, υπό την επίδραση του εκλογικού κύκλου (+5,3%)
- Αντιθέτως, αρνητική επίδραση ιδιωτικής κατανάλωσης, για πρώτη φορά από το πρώτο τρίμηνο του 2018 (-0,7%)
- Έντονη αποκλιμάκωση της αύξησης των επενδύσεων, σε 1,1% από 14,5% πρώτο τρίμηνο. Εξαιρουμένης της μεταβολής των αποθεμάτων, υποχώρησή τους κατά 5,8%.

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας επιταχύνθηκε στο δεύτερο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο, στο 1,9% από 1,1%. Επιπλέον, ήταν υψηλότερος εκείνου στην αντίστοιχη περίοδο του 2018 (1,5%). Όμως, συνολικά στο αρχικό εξάμηνο φέτος το ΑΕΠ αυξήθηκε λιγότερο από ότι ένα έτος νωρίτερα, κατά 1,5% αντί 2,1%. Η επιτάχυνση στο δεύτερο τρίμηνο προήλθε κυρίως από τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, με το ελλειμματικό ισοζύγιο του προηγούμενου τριμήνου να εξελίσσεται σε πλεονασματικό, εξαιτίας της ισχυρότερης ανόδου των εξαγωγών σε σύγκριση με τις εισαγωγές. Τη δεύτερη μεγαλύτερη συμβολή είχε η σημαντική επέκταση της δημόσιας κατανάλωσης, για πρώτη φορά μετά από τρεισήμισι έτη, εξέλιξη η οποία θεωρείται πως συνδέεται με τις επιδράσεις του εκλογικού κύκλου στις δημόσιες δαπάνες στο

συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (π.χ. έκτακτο επίδομα στους συνταξιούχους τον Μάιο). Οριακή ήταν η ενίσχυση των επενδύσεων, ενώ η ιδιωτική κατανάλωση υποχώρησε σε σύγκριση με πριν ένα χρόνο, εξέλιξη η οποία δεν είχε σημειωθεί από το τελευταίο τρίμηνο του 2017.

Ως προς τις ακριβείς εξελίξεις στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη από την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, κατά 0,5%. Από την άλλη πλευρά, αυτή η αύξηση είναι οριακά μεγαλύτερη εκείνης στο αρχικό εξάμηνο του 2018 (0,3%). Η άνοδος προήλθε από την ίδια τάση σε μια εκ των δύο βασικών συνιστωσών της καταναλωτικής ζήτησης σε καθένα από τα δύο τρίμηνα. Στο πρώτο διευρύνθηκε η κατανάλωση των νοικοκυριών, στο δεύτερο οι καταναλωτικές δαπάνες του δημόσιου τομέα, μάλλον ως αποτέλεσμα των επενεργειών του εκλογικού κύκλου, όπως προαναφέρθηκε. Συνολικά στο πρώτο εξάμηνο φέτος η ιδιωτική κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη από πέρυσι (-0,1%), ενώ τότε είχε ενισχυθεί 1,0%. Η κατανάλωση του κράτους είναι φέτος 1,9% υψηλότερη, αύξηση η οποία σχεδόν αντισταθμίζει την περιστολή της κατά 2,1% πριν ένα έτος.

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 7,6% στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου του τρέχοντος έτους, σε αντίθεση με την κάμψη τους πέρυσι σε αυτό το χρονικό διάστημα του έτους κατά 13,8%. Όμως, η άνοδός τους εξασθένησε έντονα μεταξύ των πρώτων δύο τριμήνων του 2019, από 14,5% σε 1,1%. Επιπλέον, μη λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση των μεταβολών στα αποθέματα στο επίπεδο των επενδύσεων, η οποία στο πρώτο εξάμηνο του 2018 ήταν αρνητική (-€306 εκατ.) και ένα χρόνο μετά είναι θετική (+€436 εκατ.), προκύπτει ότι ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου είναι οριακά μεγαλύτερος φέτος σε σύγκριση με πέρυσι. Συγκεκριμένα, ήταν μόλις 0,7% υψηλότερος, όταν ένα έτος νωρίτερα ενισχυόταν κατά 4,4%. Επομένως, η αύξηση στις επενδύσεις στο πρώτο μισό του 2019 οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη διαφορετική τάση των αποθεμάτων.

Η τάση στην πλειονότητα των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου είναι ανοδική, με την έντασή της να διαφέρει σημαντικά μεταξύ όσων κατηγοριών παρουσιάζουν ενίσχυση. Η ισχυρότερη αύξηση, σε σχετικούς και απόλυτους όρους, σημειώθηκε στις επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα, κατά 43,6% ή €555 εκατ., αντισταθμίζοντας σε μικρό βαθμό τη συρρίκνωσή τους κατά 51,6% πέρυσι, η οποία είχε προέλθει από την κατακόρυφη πτώση των επενδύσεων σε πλοία (-73,2% ή -€1,73 δισεκ. οι σχετικές εισαγωγές). Τη δεύτερη ευρύτερη άνοδο, πολύ μικρότερη εκείνης στα μεταφορικά μέσα, παρουσίασε ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε κατοικίες, κατά 13,1% ή €85 εκατ., συνεχίζοντας τη διεύρυνσή του στην περίοδο Ιανουαρίου - Ιουνίου 2018 κατά 8,5%. Ίδιας έκτασης ενίσχυση σε απόλυτους όρους με τις κατοικίες αλλά αναλογικά πολύ μικρότερη ήταν αυτή στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό – οπλικά συστήματα (+3,1% ή +€80 εκατ.), όταν ένα χρόνο νωρίτερα έφτανε το 21,9%, άνοδος που ήταν η ισχυρότερη μεταξύ των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου. Οριακά μεγαλύτερος από πέρυσι ήταν ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε εξοπλισμό ΤΠΕ (+1,1% ή +€9 εκατ.), σε αντίθεση με την τότε αύξησή του κατά 21,3%.

Στον αντίποδα, η ήπια πτώση στο πρώτο τρίμηνο φέτος στις λοιπές κατασκευές, οι οποίες ως επί το πλείστον αφορούν σε δημόσιες επενδύσεις, κλιμακώθηκε έντονα στο επόμενο τρίμηνο, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου του 2019 στο 26,9% (-€1,12 δισεκ.), υπεραντισταθμίζοντας την ενίσχυσή τους την ίδια περίοδο πέρυσι κατά 21,6%. Πολύ μικρότερη ήταν η κάμψη στα αγροτικά προϊόντα και τα λοιπά προϊόντα, τα οποία έχουν μικρή συμβολή στην εγχώρια επενδυτική δραστηριότητα, -2,9% (-€1 εκατ.) και -0,6% (-€9 εκατ.) αντίστοιχα.



Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, η άνοδος των εξαγωγών στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου του τρέχοντος έτους κλιμακώθηκε ελαφρώς στο επόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου στο 4,8%. Αυτή της η έκταση είναι σχεδόν η μισή εκείνης στο πρώτο εξάμηνο του 2018, όταν είχε φτάσει το 8,9%. Η φετινή αύξηση προέρχεται κατά τα $\frac{3}{4}$ από τις περισσότερες εξαγωγές υπηρεσιών, οι οποίες ενισχύθηκαν κατά 8,0%, λόγω της νέας κλιμάκωσης της τουριστικής κίνησης, αλλά και των διεθνών μεταφορών, σύμφωνα με τα στοιχεία εσόδων τους της Τράπεζας της Ελλάδος. Η άνοδος στο σκέλος των αγαθών ήταν αρκετά ηπιότερη, 1,8%, από την αύξησή τους μόνο στο δεύτερο τρίμηνο. Πριν ένα χρόνο η ζήτηση αγαθών από το εξωτερικό ενισχυόταν κατά 8,9%. Από την άλλη πλευρά, το ελαφρώς αυξημένο επίπεδο των εξαγωγών προϊόντων στο πρώτο εξάμηνο του 2019 είναι το νέο διαχρονικά μέγιστό τους για τη συγκεκριμένη περίοδο ενός έτους, ενώ το επίπεδο των εξαγωγών υπηρεσιών υπολείπεται 10,6% της αντίστοιχης μέγιστης τιμής του, η οποία σημειώθηκε το 2008.

Σε αντίθεση με τις εξαγωγές, η ποσοστιαία ενίσχυση των εισαγωγών εξασθένησε στο δεύτερο τρίμηνο φέτος σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο. Πάρα ταύτα, κατά μέσο όρο στο εξάμηνο Ιανουαρίου – Ιουνίου διαμορφώθηκε υψηλότερα από την διεύρυνση των εξαγωγών, στο 6,7%. Στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2018 οι εισαγωγές είχαν υποχωρήσει κατά 2,5%, λόγω της κάμψης τους κατά το πρώτο τρίμηνό του. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η τότε υποχώρηση οφειλόταν στην κατακόρυφη πτώση στις εισαγωγές πλοίων, η οποία οδήγησε το σύνολο των εισαγωγών προϊόντων σε μείωση 5,8%. Ένα έτος μετά, οι εισαγωγές αγαθών ήταν 6,9% περισσότερες, διαμορφώνοντας κατά κύριο λόγο την τάση στο σύνολο των εισαγωγών, καθώς διαχρονικά το απόλυτο μέγεθος των εισαγωγών υπηρεσιών είναι πολύ μικρότερο. Οι εισαγωγές υπηρεσιών παρέμειναν σε τροχιά ανόδου στο αρχικό εξάμηνο του 2019 για τέταρτο συνεχόμενο έτος. Ωστόσο η ταχύτητά της ήταν σαφώς μικρότερη από ότι τα προηγούμενα χρόνια, 4,5%, έναντι 13,9% πέρυσι και 11,6% το 2017. Η μεγαλύτερη ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης σε σύγκριση με την άνοδο των εξαγωγών επιδείνωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνικολογιστικούς όρους, έφτασε τα €1,57 δισεκ. (+69,3% έναντι του πρώτου εξαμήνου του 2018) ή 1,63% του ΑΕΠ.

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στο πρώτο εξάμηνο φέτος ήταν 1,3% υψηλότερη έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018, κατά την οποία ενισχύθηκε κατά 1,8%. Σε τέσσερις εκ των δέκα βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας η δραστηριότητα ενισχύθηκε, σε έναν παρέμεινε στο περυσινό της επίπεδο, ενώ υποχώρησε σε τέσσερις. Τη μεγαλύτερη αύξηση προϊόντος, σε απόλυτους και σχετικούς όρους, παρουσίασαν οι Κατασκευές, κατά €686 εκατ. ή +35,1%, σε συνέχεια της αύξησής της ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 6,4%. Στις Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες σημειώθηκε η δεύτερη αναλογικά μεγαλύτερη ενίσχυση δραστηριότητας, κατά 3,5% (ή €135 εκατ.), ωστόσο αυτή η αύξηση ήταν ηπιότερη εκείνης ένα έτος νωρίτερα (6,8%). Ακολούθησε το Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, μεταφορές - αποθήκευση, ξενοδοχεία - εστιατόρια, με άνοδο 2,7% (+€466 εκατ.), επίσης μικρότερη από ότι πέρυσι (+3,5%). Τη μικρότερη διεύρυνση παραγωγής παρουσίασε η Βιομηχανία, κατά 0,6%, όταν πριν ένα χρόνο αναπτυσσόταν με ρυθμό 1,9%. Ουσιαστικά αμετάβλητη από πέρυσι στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου ήταν φέτος η προστιθέμενη αξία στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας (+0,2%), συνεχίζοντας την περυσινή της τάση.

Μεταξύ των κλάδων με υποχώρηση δραστηριότητας στο πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, αυτή ήταν εντονότερη στις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-10,0%), όπως

και πριν ένα χρόνο (-9,4%). Έπονται, με αρκετά μικρότερη κάμψη στο προϊόν τους, ο Πρωτογενής τομέας (-2,5%) και η Δημόσια διοίκηση – άμυνα – κοινωνική ασφάλιση (-1,3%), όταν στο ίδιο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους αμφότεροι μεγεθύνονταν, με ρυθμούς 3,0% και 1,7% αντίστοιχα. Τη μικρότερη κάμψη παρουσίασαν η Ενημέρωση – επικοινωνία και οι Τέχνες – διασκέδαση – ψυχαγωγία, κατά 0,6% και 0,4% αντίστοιχα, κατόπιν παραπλήσιας υποχώρησης πριν ένα έτος στον πρώτο κλάδο (-0,8%) και διεύρυνσης δραστηριότητας κατά 7,1% στο δεύτερο, που ήταν η ισχυρότερη μεταξύ των τομέων της ελληνικής οικονομίας.

Η συνέχιση της σημαντικής ενίσχυσης των εξαγωγών υπηρεσιών στο τρίμηνο Απριλίου – Ιουνίου του τρέχοντος έτους αποτυπώθηκε αντιστοίχως στην απασχόληση των κλάδων οι οποίοι τις παρέχουν. Σε συνδυασμό με την αύξηση των θέσεων εργασίας στη Βιομηχανία και κυρίως στην Εκπαίδευση, αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες της νέας διεύρυνσης της απασχόλησης στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κατά 2,5% ή 96,0 χιλ. άτομα. Η υψηλότερη απασχόληση ήταν για άλλο ένα τρίμηνο σχεδόν ο μοναδικός λόγος της περαιτέρω, σημαντικής κάμψης της ανεργίας, στο 16,9% (95,0% της μείωσης του αριθμού των ανέργων). Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου φέτος η ανεργία διαμορφώθηκε στο 18,1%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος, όταν είχε περιοριστεί οριακά περισσότερο (2,1 ποσοστιαίες μονάδες). Η πτώση της προήλθε κατά 95,4% από την κλιμάκωση της απασχόλησης (+93,1 χιλ. άτομα) και κατά 4,6% από τη μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (-4,4 χιλ. άτομα). Από την τάση της ανεργίας στο πρώτο εξάμηνο του 2019, το βασικό παράγοντα ο οποίος την προξένησε (άνοδος απασχόλησης), τη σύγκριση αυτών των εξελίξεων με την αντίστοιχη περίοδο του 2018 και λαμβάνοντας υπόψη την ηπιότερη ανάπτυξη φέτος, προς το παρόν δεν προκύπτει κάποια αισθητή αρνητική επενέργεια στην αγορά εργασίας από την αύξηση του κατώτατου μισθού και την κατάργηση του υποκατώτατου από τον περασμένο Φεβρουάριο.

Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το πρώτο εξάμηνο του 2018 δημιουργήθηκαν πρωτίστως στον κλάδο της Εκπαίδευσης (+22,9 χιλ. ή +7,5%). Όπως έχει αναφερθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η έντονη διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση από την αρχή του 2019, θεωρείται ασυνήθιστη για έναν κλάδο εν πολλοίς μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών, λόγω της υψηλής δραστηριοποίησης σε αυτόν του δημόσιου τομέα. Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης ο τομέας του Τουρισμού (+20,4 χιλ. ή +5,9%) και ο κλάδος των Υπηρεσιών Μεταφοράς – Αποθήκευσης (+16,3 χιλ. ή +8,8%). Οριακά μικρότερη ήταν η διεύρυνση της απασχόλησης στο εξάμηνο Ιανουαρίου - Ιουνίου φέτος στη Μεταποίηση (+15,8 χιλ. ή +4,4%), εξέλιξη η οποία είναι συναφή με την υψηλότερη από πέρυσι παραγωγή του τομέα, όπως θα δειχθεί στην παρουσίαση των μακροοικονομικών προβλέψεων. Την πεντάδα των κλάδων με τη μεγαλύτερη συμβολή στη δημιουργία θέσεων εργασίας το τρέχον έτος συμπληρώνει η Δημόσια διοίκηση, άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (+13,1 χιλ. ή +3,9%). Ενώ οι εξελίξεις στην απασχόληση του πρώτου κλάδου συνάδουν με εκείνες στη δραστηριότητά του, δεν ισχύει το ίδιο για τη Μεταποίηση, όπως και για τις Κατασκευές, όπου, παρά την εκτεταμένη διεύρυνση της δραστηριότητας στο αρχικό τρίμηνο φέτος που προαναφέρθηκε, η απασχόληση υποχώρησε κατά 4,7 χιλ. θέσεις (-3,1%), μείωση η απόλυτη έκταση της οποίας ήταν η τρίτη μεγαλύτερη σε επίπεδο κλάδων. Μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον Πρωτογενή τομέα (-8,0 χιλ. ή -1,7%), στις Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες, αντανακλώντας τη φάση αναδιάρθρωσης την οποία διέρχεται ο κλάδος (-3,9 χιλ. ή 4,4%) και στις Κατασκευές (-2,8 χιλ. ή -1,9%), τάση η οποία λαμβάνοντας υπόψη την κατακόρυφη ενίσχυση της δραστηριότητας στο συγκεκριμένο τομέα η οποία προαναφέρθηκε, επίσης θεωρείται δυσερμίνευτη.



Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών-Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2006	242.800	5,6%	208.007	3,6%	59.923	23,7%	50.966	5,1%	77.707	13,2%
2007	250.517	3,2%	216.981	4,3%	64.994	8,5%	56.373	10,6%	88.904	14,4%
2008	249.872	-0,3%	221.538	2,1%	59.020	-9,2%	58.486	3,7%	89.864	1,1%
2009	239.118	-4,3%	219.976	-0,7%	43.186	-26,8%	47.790	-18,3%	71.705	-20,2%
2010	226.146	-5,4%	207.102	-5,9%	38.614	-10,6%	49.959	4,5%	69.237	-3,4%
2011	205.345	-9,2%	188.127	-9,2%	30.202	-21,8%	49.998	0,1%	63.436	-8,4%
2012	190.326	-7,3%	173.953	-7,5%	22.966	-24,0%	50.577	1,2%	57.497	-9,4%
2013*	184.243	-3,2%	167.798	-3,5%	20.701	-9,9%	51.387	1,6%	55.585	-3,3%
α' 2014	46.308	0,6%	42.064	0,8%	4.915	-16,9%	13.296	5,6%	14.124	0,1%
β' 2014	46.230	0,4%	42.109	0,7%	5.441	8,9%	13.466	4,5%	14.998	8,9%
γ' 2014	46.827	1,3%	42.292	0,6%	5.907	11,0%	14.358	9,0%	15.174	5,5%
δ' 2014	46.302	0,8%	42.051	-0,2%	5.801	29,8%	14.232	11,7%	15.574	16,9%
2014*	185.667	0,8%	168.516	0,5%	22.065	6,6%	55.352	7,7%	59.870	7,7%
α' 2015	46.475	0,4%	42.333	0,6%	4.927	0,3%	15.006	12,9%	16.357	15,8%
β' 2015	46.508	0,6%	42.343	0,6%	4.215	-22,5%	15.021	11,6%	15.684	4,6%
γ' 2015	45.607	-2,6%	41.636	-1,6%	4.580	-22,5%	13.191	-8,1%	13.022	-14,2%
δ' 2015	46.170	-0,3%	42.131	0,2%	5.661	-2,4%	13.698	-3,8%	15.049	-3,4%
2015*	184.760	-0,5%	168.443	0,0%	19.383	-12,2%	56.916	2,8%	60.112	0,4%
α' 2016	46.177	-0,6%	41.862	-1,1%	5.236	6,3%	13.622	-9,2%	14.827	-9,4%
β' 2016	45.914	-1,3%	41.833	-1,2%	5.821	38,1%	13.485	-10,2%	15.383	-1,9%
γ' 2016	46.056	1,0%	42.216	1,4%	4.818	5,2%	14.366	8,9%	14.843	14,0%
δ' 2016	46.130	-0,1%	42.197	0,2%	4.661	-17,7%	14.344	4,7%	15.751	4,7%
2016*	184.277	-0,3%	168.107	-0,2%	20.537	5,9%	55.817	-1,9%	60.805	1,2%
α' 2017	46.172	0,0%	42.169	0,7%	6.790	29,7%	14.438	6,0%	17.220	16,1%
β' 2017	46.716	1,7%	42.410	1,4%	5.727	-1,6%	14.703	9,0%	16.275	5,8%
γ' 2017	46.927	1,9%	42.412	0,5%	4.514	-6,3%	15.370	7,0%	15.553	4,8%
δ' 2017	47.118	2,1%	42.298	0,2%	5.454	17,0%	15.137	5,5%	16.254	3,2%
2017*	186.932	1,4%	169.290	0,7%	22.486	9,5%	59.649	6,9%	65.302	7,4%
α' 2018	47.403	2,7%	42.576	1,0%	5.212	-23,2%	15.689	8,7%	15.923	-7,5%
β' 2018	47.400	1,5%	42.271	-0,3%	5.577	-2,6%	16.036	9,1%	16.729	2,8%
γ' 2018	47.873	2,0%	42.400	0,0%	6.367	41,1%	16.435	6,9%	17.977	15,6%
δ' 2018	47.837	1,5%	42.452	0,4%	5.685	4,2%	16.683	10,2%	16.606	2,2%
2018	190.513	1,9%	169.699	0,2%	22.842	1,6%	64.843	8,7%	67.235	3,0%
α' 2019	47.909	1,1%	42.461	-0,3%	5.968	14,5%	16.360	4,3%	17.486	9,8%
β' 2019	48.312	1,9%	42.769	1,2%	5.637	1,1%	16.899	5,4%	17.344	3,7%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛ.ΣΤΑΤ, Σεπτέμβριος 2019

Η υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών στο περασμένο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου η οποία καταγράφηκε παραπάνω, η παραμονή της τιμής του πετρελαίου σε αυτό το χρονικό διάστημα σε επίπεδα ελαφρώς χαμηλότερα των περυσινών και η μείωση του ΦΠΑ στην

εστίαση, τα τρόφιμα και την ενέργεια από το τέλος του Μαΐου, οδήγησαν σε επανάκαμψη αντιπληθωριστικών τάσεων από το τέλος του δεύτερου τριμήνου, για πρώτη φορά από το πρώτο τρίμηνο του 2018. Ακολούθως, στην περίοδο Απριλίου – Ιουνίου ο μέσος ρυθμός μεταβολής του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) διαμορφώθηκε στο 0,3%, από 0,7% στο προηγούμενο τρίμηνο και 0,5% την ίδια περίοδο πέρυσι. Στο σύνολο του αρχικού εξαμήνου του 2019 ο μέσος πληθωρισμός ήταν 0,5%, όσος και ένα χρόνο νωρίτερα. Στις πέντε από τις 12 βασικές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν το ΔΤΚ οι τιμές υποχώρησαν στο πρώτο μισό του 2019, κυρίως στα Διαρκή αγαθά (-1,7%), στην Αναψυχή - πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,6%) και στην Ένδυση - υπόδηση (-1,3%). Στον αντίποδα, υψηλή άνοδο τιμών παρουσίασαν μόνο οι Επικοινωνίες (+4,7%), ωστόσο και αυτή αποκλιμακώνεται σταδιακά. Έπονται ως προς την αύξηση τιμών, σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα, τα Αλκοολούχα ποτά - Καπνός (+1,1%), η Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά (+1,0%) και οι Μεταφορές (+1,0%), κυρίως λόγω της ανόδου τους στο πρώτο τρίμηνο.

Ανακεφαλαιώνοντας, από τις τάσεις των συνιστωσών του ΑΕΠ κατά το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, προκύπτει ότι συνεχίζεται η παρατηρούμενη από την αρχή του 2019 αντιστροφή της θετικής επίδρασης που ασκούσε πέρυσι στο εγχώριο προϊόν ο εξωτερικός τομέας. Όπως επισημάνθηκε από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, αυτή η εξέλιξη δεν οφείλεται στην υποχώρηση των εξαγωγών, αλλά στη μικρότερη ενίσχυσή τους από τις εισαγωγές. Η κάμψη της στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τις εξαγωγές ήταν αναμενόμενη, εξαιτίας της ολοκλήρωσης της επέκτασης του προγράμματος ποσοτικής επέκτασης από την ΕΚΤ, καθώς και των επιπτώσεων των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού και των αντίμετρων σε αυτά. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται η σημαντική ενίσχυση για άλλο ένα έτος της διεθνούς ζήτησης υπηρεσιών, η οποία έχει αποτρέψει μια μεγαλύτερη εξασθένηση των θετικών επενεργειών των εξαγωγών. Φαίνεται, όπως θα αποτυπωθεί στην επόμενη υποενότητα, στα πλέον πρόσφατα στοιχεία βραχυπρόθεσμων δεικτών τα οποία αφορούν στο τρίτο τρίμηνο, πως οι εκτιμήσεις στην αρχή της χρονιάς για υποχώρηση των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό δεν επαληθεύονται και σε συνδυασμό με την πολύ καλή πορεία των εσόδων από διεθνείς μεταφορές συντηρούν ένα μεγάλο μέρος της αναπτυξιακής δυναμικής λόγω των εξαγωγών κατά τα προηγούμενα έτη.

Επιπρόσθετα, η σημαντική διεύρυνση των εισαγωγών προϊόντων προέρχεται κυρίως από την ενισχυμένη ζήτηση για πρώτες ύλες και βιομηχανικά προϊόντα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πανελλήνιου Συνδέσμου Εξαγωγέων, σε αυτή οφείλεται το 69,8% της αύξησης των εισαγωγών αγαθών, με αποτέλεσμα τη μικρή άνοδο του μεριδίου αυτών των κατηγοριών στις εισαγωγές προϊόντων, από το 58,2% στο 58,7%. Επομένως, η ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης δεν συνεπάγεται μεγαλύτερη υποκατάσταση εγχωρίως παραγόμενων καταναλωτικών προϊόντων από εισαγόμενα, αλλά αφορά στον ίδιο βαθμό με πέρυσι σε εισροές στην παραγωγή και σε κεφαλαιουχικά προϊόντα, τα οποία συμβάλλουν στην αναβάθμιση της παραγωγικής δυναμικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η αναμενόμενη εξασθένηση της ανόδου των εισαγωγών στο δεύτερο εξάμηνο, εξαιτίας της ισχυρής αύξησής τους στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, σε συνδυασμό με τη δυναμική που έχει δημιουργηθεί στις εξαγωγές υπηρεσιών, αναμένεται να αντιστρέψουν την αρνητική επίδραση του εξωτερικού τομέα στο δεύτερο μισό του τρέχοντος έτους.

Εξίσου υποτονική με πέρυσι είναι η συμβολή της εγχώριας ζήτησης στην ανάπτυξη (ιδιωτ. κατανάλωση+δημ. κατανάλωση+σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου), στην περιοχή του 0,3-0,4%. Ωστόσο το τρέχον έτος μια σειρά από εξελίξεις στις οποίες περιλαμβάνονται α) το κοινωνικό



μέρισμα που χορηγήθηκε στο τέλος του 2018, β) η καταβολή αναδρομικών σε όσους αμείβονται με ειδικά μισθολόγια τον Ιανουάριο, γ) η αύξηση του κατώτατου μισθού και της κατάργησης του υποκατώτατου μισθού για νέους έως 25 ετών, δ) η καταβολή έκτακτης συνταξιοδοτικής παροχής τον Μάιο και ε) η νέα, σημαντική υποχώρηση της ανεργίας, αναμενόταν πως θα δώσουν μια σημαντική ώθηση στην καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών. Ενδεχομένως η αύξηση των καταθέσεων τους στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου κατά €2,5 δισεκ. να αντανakλά την απόφασή τους να αυξήσουν χάρη στα παραπάνω γεγονότα την αποταμίευσή τους, παρά την κατανάλωσή τους. Όμως, αυτή η εξέλιξη θα έπρεπε να αποτυπωθεί στην επενδυτική δραστηριότητα. Αν και ταυτόχρονα με την υψηλότερη αποταμίευση αυξήθηκαν οι τραπεζικές χορηγήσεις προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, δεν υπήρξε θετικός αντίκτυπος στην επενδυτική δραστηριότητα. Ενδεχομένως ο εκλογικός κύκλος να επενέργησε ανασταλτικά στην υλοποίηση επενδύσεων, εν αναμονή τυχόν αλλαγών στην οικονομική πολιτική από την ανάδειξη μιας νέας κυβέρνησης, οι οποίες θα αφορούν στις επιχειρήσεις. Η ολοκλήρωσή του, σε συνδυασμό με τα πρόσφατα ανακοινωθέντα μέτρα ελάφρυνσης της άμεσης φορολογίας για τις επιχειρήσεις, ευνοούν την αξιοποίηση των θετικών δεδομένων για τις επενδύσεις το τρέχον εξάμηνο. Ωστόσο, δεν αναμένεται τουλάχιστον σε αυτήν την περίοδο ουσιαστική αναθέρμανση της καταναλωτικής ζήτησης. Στην επόμενη υποενοότητα παρουσιάζονται αναλυτικά οι μακροοικονομικές προβλέψεις για το υπόλοιπο του 2019 και για το 2020.

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

- Πρόβλεψη ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2019 κατά 1,5-1,7% και κατά 2,3-2,5% στο επόμενο έτος
- Άνοδος καταναλωτικών δαπανών φέτος 0,5% και 1,1% το 2020. Επιτάχυνση το προσεχές έτος από φοροελαφρύνσεις και περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας.
- Αύξηση δημόσιας κατανάλωσης 1,4% το 2019 και μικρή περιστολή της το 2020, από διαρθρωτικές αλλαγές στον προϋπολογισμό (επισκόπηση δημοσίων δαπανών - εσόδων, προϋπολογισμός επιδόσεων)
- Χαμηλότερη της αναμενόμενης άνοδος επενδυτικής δραστηριότητας το τρέχον έτος (+6-7%), η οποία θα κλιμακωθεί έντονα στο επόμενο (+15%), από μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση, χαμηλά επιτόκια, φοροελαφρύνσεις και επενδύσεις σε μεγάλες παραχωρήσεις-αποκρατικοποιήσεις
- Άνοδος εξαγωγών 5,0-5,5%, που θα συνεχιστεί με τον ίδιο ρυθμό, ίσως ελαφρώς χαμηλότερο, το ερχόμενο έτος, λόγω αναταράξεων σε οικονομίες με μεγάλη βαρύτητα στις ελληνικές εξαγωγές (Τουρκία, Λίβανος, Αίγυπτος) και αβεβαιότητα για τις επιπτώσεις του Brexit. Επιτάχυνση ζήτησης από Ευρωζώνη το 2020, χάρη και στο νέο Q-E.

Η ολοκλήρωση των επιδράσεων του εκλογικού κύκλου, η αποσαφήνιση των μεταβολών στην οικονομική πολιτική από τη νέα κυβέρνηση και η εκκίνηση υλοποίησής τους, αποτελούν τις πλέον σημαντικές εξελίξεις στο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον εγχωρίως την τρέχουσα περίοδο και τους επόμενους μήνες. Όπως συνήθως συμβαίνει σε περιπτώσεις κυβερνητικής αλλαγής κατόπιν εκλογών, οι προσδοκίες επιχειρήσεων και νοικοκυριών είναι ενισχυμένες μετεκλογικά. Σε αυτήν την εξέλιξη έχει συμβάλει η υλοποίηση αμέσως ορισμένων εκ των προεκλογικών δεσμεύσεων (μείωση ΕΝΦΙΑ 10% - 30%, επέκταση ρύθμισης οφειλών έως 120 δόσεις προς τις επιχειρήσεις, με ευμενέστερους όρους πληρωμής). Τα μέτρα για το 2020 τα οποία περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού (μείωση άμεσης φορολογίας επιχειρήσεων και

νοικοκυριών, μείωση των ασφαλιστικών εισφορών εργαζομένων πλήρους απασχόλησης κατά περίπου μια ποσοστιαία μονάδα, αναστολή ΦΠΑ στις νέες οικοδομές για τρία έτη και του φόρου υπεραξίας ακινήτων κ.ά.) αναδεικνύουν τη συνέχιση υλοποίησης των προεκλογικών εξαγγελιών προς τις οικονομικές μονάδες της χώρας, περιορίζοντας τη φορολογική τους επιβάρυνση και ενισχύοντας σε γενικές γραμμές τα κίνητρα για παραγωγή και εργασία. Ένας συνδυασμός αυτών για τις επιχειρήσεις με επενδυτικά κίνητρα, θα είχε μεγαλύτερο θετικό αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα. Τούτων δεδομένων δεν αναμένεται σύντομα μεταβολή της τάσης στις προσδοκίες σε αρνητική, δεν αποκλείονται όμως διακυμάνσεις τους κοντά στα τρέχοντα επίπεδα.

Από την άλλη πλευρά, προκειμένου παράλληλα με τις φοροελαφρύνσεις να επιτευχθούν οι απαιτητικοί δημοσιονομικοί στόχοι για άλλο ένα έτος, είναι απαραίτητος ένας προσεκτικός ανασχεδιασμός των δημοσίων δαπανών και η υλοποίηση αποτελεσματικών δράσεων για την ενίσχυση των φορολογικών εσόδων. Δημοσιονομικές παρεμβάσεις με στόχευση τον εξορθολογισμό και την παρακολούθηση των δημόσιων οικονομικών περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού, όπως η επισκόπηση δαπανών και εσόδων σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, η μετάβαση σε προϋπολογισμό επιδόσεων, με τη δημιουργία ενός συστήματος δεικτών επίδοσης (KPIs). Στο σκέλος των παρεμβάσεων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, ενώ η επιδιωκόμενη αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών αποτελεί έναν αρκετά αποτελεσματικό τρόπο για τον περιορισμό της, προκειμένου η αποτελεσματικότητά τους να μεγιστοποιηθεί, θα ήταν καλύτερο να είναι εστιασμένες σε κλάδους και δραστηριότητες στους οποίους διαχρονικά έχει βρεθεί πως αυτό το φαινόμενο είναι οξύτερο. Η επίτευξη ενός υψηλότερου ως προς το εισόδημα επιπέδου πληρωμών με ηλεκτρονικά μέσα η οποία μπορεί να γίνει και με δαπάνες σε κλάδους με χαμηλή φοροδιαφυγή, δεν θα ενισχύσει έντονα τα φορολογικά έσοδα. Σε κάθε περίπτωση, οι νέες μεταβολές στην οικονομική πολιτική τελούν υπό αξιολόγηση από τη διαδικασία Ενισχυμένης Εποπτείας, αλλά και από τακτικές διαδικασίες σε επίπεδο ΕΕ, όπως το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο.

Η διατήρηση της βελτίωσης των προσδοκιών και η περαιτέρω καλυτέρευσή τους συνδέονται στενά και με την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων. Σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις και τους δυνητικούς επενδυτές, ευνόητα αυτές θα πρέπει να αφορούν στη διευκόλυνση της εκκίνησης ή επέκτασης δραστηριότητας, ιδίως σε κλάδους διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων – υπηρεσιών οι οποίοι παρουσιάζουν μεγαλύτερες προοπτικές, στην απλοποίηση των συναλλαγών με το δημόσιο τομέα, στην επιτάχυνση της απονομής δικαιοσύνης κ.λπ. Ωστόσο, για την επίτευξη ενός καλού οικονομικού περιβάλλοντος στα περισσότερα τμήματα μιας οικονομίας, απαραίτητη και η κάμψη της απαισιοδοξίας στα νοικοκυριά. Επομένως, χρειάζεται η δρομολόγηση μεταρρυθμίσεων οι οποίες να τα αφορούν, όπως αυτές στην υγεία, στο ασφαλιστικό σύστημα, στις συναλλαγές με το κράτος, στην παιδεία, στη λειτουργία των μηχανισμών εσωτερικής ασφάλειας κ.ά. Ως προς την υλοποίηση των συμφωνημένων μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της Ενισχυμένης Εποπτείας, παρότι οι διαδικασίες για την τέταρτη αξιολόγηση ολοκληρώθηκαν προς το τέλος Σεπτεμβρίου, η έκθεση της Επιτροπής που τις συνοδεύει δεν είχε εκδοθεί μέχρι την έκδοση της παρούσας έκθεσης του IOBE για την ελληνική οικονομία. Συνεπώς, δεν υπάρχει πρόσφατη πληροφόρηση ως προς την πρόοδο που έχει σημειωθεί σε αυτά τα θέματα. Κατά πάσα πιθανότητα ο εκλογικός κύκλος επενέργησε ανασχετικά στην υλοποίησή τους. Επομένως, μάλλον θα χρειαστεί επιτάχυνση των σχετικών πράξεων πολιτικής την προσεχή περίοδο.

Η αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας, με γοργό ρυθμό, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη της Ελλάδας στο νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την ενίσχυση της ρευστότητας. Καθώς αυτό δεν έχει προκαθορισμένη διάρκεια, είναι



αρκετά πιθανό να επιτευχθεί η εισδοχή της χώρας, εφόσον λάβουν χώρα ορισμένες εξελίξεις. Πλέον καθοριστική εξέλιξη είναι ο περιορισμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών. Για την επίτευξή του, οι τράπεζες προχωρούν κυρίως στην πώλησή τους σε εταιρείες διαχείρισης. Η έγκριση προσφάτως του σχεδίου «Ηρακλής» από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένεται να επιταχύνει τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων. Η άνοδος των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις) από την αρχή του έτους συνεχίζεται έως τα μέσα του τρίτου τριμήνου και κλιμακώνεται. Εφόσον αυτή η δυναμική διατηρηθεί, θα συμβάλει σε σημαντικό βαθμό στην ενίσχυση της ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος μεσοπρόθεσμα, όπως επίσης της πιστωτικής επέκτασης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις η οποία έχει ξεκινήσει από τον Ιανουάριο φέτος.

Στις πρόσφατες και αναμενόμενες πολιτικοοικονομικές εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον οι οποίες θα επηρεάσουν την ελληνική οικονομία, κυριαρχεί η προαναφερθείσα επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, το οποίο, εκτός των επιδιωκόμενων άμεσων επιδράσεων, μπορεί να έχει έμμεσες, όπως στο παρελθόν, μέσω της σημαντικής διεύρυνσης των εξαγωγών της Ελλάδας στις χώρες της Ευρωζώνης. Μια περισσότερο υποστηρικτική νομισματική πολιτική ακολουθούν και άλλες κεντρικές τράπεζες, όπως η FED. Οι επιπτώσεις των πολιτικών εμπορικού προστατευτισμού από ΗΠΑ και Κίνα διατηρούνται και κλιμακώνονται, κατόπιν των νέων δασμών οι οποίοι επιβλήθηκαν εκατέρωθεν στο τέλος Αυγούστου. Στο θέμα του Brexit, η αβεβαιότητα υποχωρεί ελαφρώς κατόπιν της επίτευξης συμφωνίας για συναινετική έξοδο από την ΕΕ, ωστόσο εκκρεμεί η έγκρισή της από το κοινοβούλιο του Ην. Βασιλείου, παρατείνοντας εκ νέου τη σχετική αβεβαιότητα.

Αυτές οι εξελίξεις, πρόσφατες, τρέχουσες και αναμενόμενες, διαμορφώνουν το πλαίσιο των παραδοχών στις οποίες στηρίζονται οι μακροοικονομικές προβλέψεις του IOBE για την ελληνική οικονομία και συνοψίζονται στο Πλαίσιο 3.1.

Πλαίσιο 3.1

Υποθέσεις βασικού μακροοικονομικού σεναρίου IOBE

- Συνέχιση δημοσιονομικής προσαρμογής, με περιορισμό φορολογικών βαρών, στοχευμένες παρεμβάσεις για εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών και ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης
 - Κλιμάκωση υλοποίησης μεταρρυθμίσεων
 - Επίτευξη στόχων εξυγίανσης στοιχείων ενεργητικού τραπεζικού συστήματος
 - Θετικές επενέργειες υποστηρικτικής νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ
 - Ήπιες επιπτώσεις από τα κλιμακούμενα μέτρα εμπορικού προστατευτισμού και τη διαδικασία του Brexit

Αναλυτικά, η ολοκλήρωση του εκλογικού κύκλου στις αρχές Ιουλίου, περίπου τέσσερις μήνες νωρίτερα από τη σχετική προθεσμία που προβλέπεται για τις βουλευτικές εκλογές, σε συνδυασμό με τις υλοποιημένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις κατόπιν των εκλογών και όσες έχουν εξαγγελθεί για το 2020, θεωρούνται οι βασικοί λόγοι της βελτίωσης των προσδοκιών νοικοκυριών και επιχειρήσεων κατά το τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Σε αυτήν την εξέλιξη θεωρείται πως συνέβαλε και η συνέχιση και κλιμάκωση της κάμψης της ανεργίας, το ποσοστό της οποίας (μη

εποχικά προσαρμοσμένης) υποχώρησε στην περίοδο Φεβρουαρίου – Ιουλίου σχεδόν κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα τον τελευταίο μήνα να βρεθεί στο χαμηλότερο επίπεδο για αυτήν την περίοδο του έτους από το 2011 (16,7%). Τον Σεπτέμβριο ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαμορφώθηκε στο υψηλότερο επίπεδό του από τον Μάρτιο του 2008, στις 107,2 μονάδες, από 100,8 τον Μάιο, πριν τις δημοτικές και περιφερειακές. Η ενίσχυσή του συγκεκριμένου δείκτη προήλθε κυρίως από την καλυτέρευση των προσδοκιών των νοικοκυριών, με το σχετικό δείκτη (Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης) να φθάνει τον Σεπτέμβριο τις -6,8 μονάδες, 21 μονάδες υψηλότερα από ότι προεκλογικά, επίπεδο το οποίο είναι το υψηλότερο σχεδόν των τελευταίων 19 ετών, από το Οκτώβριο του 2000. Η εκτεταμένη υποχώρηση της απαισιοδοξίας των νοικοκυριών αποτυπώνεται στην πλευρά των επιχειρήσεων στη σημαντική ενίσχυση των προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο, με αποτέλεσμα ο σχετικός δείκτης να φτάσει τον Σεπτέμβριο τις 126,5 μονάδες, σε επίπεδο πλησίον του μέγιστου του διαχρονικά (128,7 μον.) και 23,5 μονάδες παραπάνω από εκείνο πριν τέσσερις μήνες. Έπονται σε βελτίωση έναντι του περασμένου Μαΐου οι τομείς των Υπηρεσιών και της Βιομηχανίας, με 7,1 και 2,6 μονάδες αντίστοιχα, που τους διαμόρφωσαν πλησίον των μέγιστων επιπέδων τους από τον Μάιο του 2008 και τον Οκτώβριο του 2007 αντίστοιχα. Επιδείνωση προσδοκιών, κατά 3,8 μονάδες, παρουσίασαν μόνο οι Κατασκευές, με αποτέλεσμα αυτές να διαμορφωθούν και χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο. Η διαφορετική αντίδραση στις Κατασκευές αντικατοπτρίζει κυρίως τις συνεχιζόμενες πιέσεις στην προγραμματισμένη παραγωγή τους, η οποία ενδεχομένως οφείλεται εν μέρει στην αναμονή μέχρι την οριστικοποίηση της «εμβέλειας» της ρύθμισης για την αναστολή του ΦΠΑ στα νεόδομητα ακίνητα¹⁹.

Η τάση στις προσδοκίες των οικονομικών μονάδων θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό, αλλά όχι αποκλειστικά, από την πορεία εφαρμογής των εξαγγελθέντων μέτρων και μεταρρυθμίσεων μετεκλογικά. Είναι αρκετά πιθανό τους προσεχείς μήνες να ενταθούν οι επιδράσεις σε αυτές από τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, ιδίως στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και ευρύτερα (πόλεμος Τουρκίας – Συρίας, τάση μεταναστευτικών ροών από τη Μέση Ανατολή, γεωστρατηγικές εξελίξεις ως προς την κυπριακή ΑΟΖ, Brexit). Όπως προαναφέρθηκε, τα μέτρα φοροελαφρύνσεων που περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2020 εντάσσονται στο πλαίσιο των προεκλογικών εξαγγελιών και αναμένεται να ενισχύσουν τα κίνητρα για παραγωγή και εργασία. Τα σημαντικότερα είναι ο περιορισμός του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων από το 28% στο 24%, η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών για απασχολούμενους πλήρους απασχόλησης κατά περίπου μια ποσοστιαία μονάδα και η μείωση του εισαγωγικού συντελεστή φορολογίας εισοδήματος στο 9%.

Προκειμένου η αποτελεσματικότητα των νέων μέτρων για την πάταξη της φοροδιαφυγής να είναι υψηλή, ένα τμήμα της αύξησης των απαιτούμενων ηλεκτρονικών συναλλαγών για την επίτευξη της μέγιστης έκπτωσης φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων ή το σύνολο αυτής, θα έπρεπε να αφορά σε κλάδους και δραστηριότητες στους οποίους αυτό το φαινόμενο είναι οξυμένο. Η σημαντικότητα της στόχευσης του συγκεκριμένου μέτρου ενισχύεται από το γεγονός ότι από αυτό προβλέπεται στον Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020 να προέλθει περισσότερο από το 50% της απόδοσης των εξισορροπητικών παρεμβάσεων στις φοροελαφρύνσεις και τις κοινωνικές παροχές (€642 εκατ. από τα €1,23 δισεκ.). Η αβεβαιότητα ως προς την αποτελεσματικότητα αυτών των παρεμβάσεων αποτυπώνεται στα συμπεράσματα του

¹⁹ Δεν έχει οριστεί εάν θα αφορά σε όσα ακίνητα θα ολοκληρωθούν εφεξής ή και τα ολοκληρωμένα μη πωληθέντα



Euroworking Group της 26/09/2019, στα οποία αναφέρεται η ύπαρξη ενός προκαταρκτικού «δημοσιονομικού κενού» περί το €1 δισεκ. (0,55% του ΑΕΠ). Αυτό επαναξιολογείται κατόπιν της κατάθεσης του Προσχεδίου του Κρατικού Προϋπολογισμού στην Επιτροπή στις 15/10, με την τελική αξιολόγηση ως προς την ύπαρξη και το μέγεθος του να περιλαμβάνεται στην τέταρτη έκθεση στο πλαίσιο της Ενισχυμένης Εποπτείας, η οποία θα δημοσιευτεί προς το τέλος του τρέχοντος μήνα.

Ανεξαρτήτως των επιδράσεων στο δημοσιονομικό ισοζύγιο το προσεχές και στα επόμενα έτη από τα μέτρα τα οποία περιλαμβάνονται στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020, αυτά αναμένεται να ενισχύσουν το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών και ακολούθως τις καταναλωτικές τους δαπάνες. Ωστόσο, κατόπιν των επενεργειών στα εισοδήματα το 2019 από τις διαδοχικές εφάπαξ δημοσιονομικές παρεμβάσεις στη διάρκειά του («κοινωνικό μέρισμα» στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς, καταβολή αναδρομικών σε ειδικά μισθολόγια, έκτακτη παροχή σε συνταξιούχους), ενδεχομένως η ενίσχυσή τους στο νέο έτος από τα μέτρα να μην είναι μεγαλύτερη από ότι φέτος. Πρόσφατο, πρόσθετο παράγοντα ενίσχυσης των εισοδημάτων το τρέχον αποτελεί η μείωση του ΕΝΦΙΑ από 10% έως 30%, ενώ τονωτικά σε αυτά επενέργησε και η προς τα πάνω αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού από την 1^η Φεβρουαρίου κατά 10,9%, στα €650, μαζί με την κατάργηση του υποκατώτατου μισθού για εργαζομένους ηλικίας έως 24 ετών.

Μεγαλύτερη ενίσχυση από τα νέα μέτρα από εκείνη στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, προβλέπεται πως θα επέλθει στη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Η αξιοποίησή της είναι ένα άλλος σημαντικός παράγοντας των επιδράσεων που θα έχει η δημοσιονομική πολιτική στο ΑΕΠ. Για παράδειγμα, είναι αρκετά πιθανό οι επιχειρήσεις να χρησιμοποιήσουν ένα σημαντικό μέρος της για την κάλυψη υποχρεώσεών τους και όχι στην πραγματοποίηση επενδυτικών σχεδίων.

Στο πεδίο των μεταρρυθμίσεων, πέραν όσων αφορούν στον έλεγχο των δημόσιων οικονομικών, όπως προαναφέρθηκε, ο εκλογικός κύκλος επενέργησε ανασχετικά στην υλοποίησή τους. Στις μεταρρυθμίσεις οι οποίες είχε προγραμματιστεί να έχουν ολοκληρωθεί έως την τέταρτη αξιολόγηση περιλαμβάνονταν η ολοκλήρωση του τρίτου κύκλου κινητικότητας στο δημόσιο τομέα η οποία ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2018, η αξιολόγηση της εφαρμογής action plans για τον περιορισμό και την εξάλειψη των ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου, η κατάρτιση ενός action plan για την εκκαθάριση των εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων σχετικά με τα χρεωμένα νοικοκυριά, η αξιολόγηση του ποινικού αστικού κώδικα σχετικά με τις δυνατότητες κατάχρησης των διαδικασιών για την προστασία της πρώτης κατοικίας κ.ά. Όμως χρειάζεται επιτάχυνση ενεργειών σε πολλές περιοχές πολιτικής, όπως διαπιστωνόταν στην έκθεση της Ενισχυμένης Εποπτείας για την τρίτη αξιολόγηση. Συνεπώς, είναι αναγκαία η επιτάχυνση των σχετικών πράξεων πολιτικής.

Μια εντατικοποίηση των ενεργειών και η επίτευξη αποτελεσμάτων στις μεταρρυθμίσεις, θα αποτελέσουν σημαντικό, αλλά όχι το μοναδικό παράγοντα για τη βελτίωση της αξιολόγησης του αξιόχρεου της ελληνικής οικονομίας. Κατά το τρίτο τρίμηνο, παρότι ολοκληρώθηκαν οι εκλογικές διαδικασίες και άρχισε να υποχωρεί η αβεβαιότητα που προκαλούν για την οικονομική πολιτική που θα ακολουθήσει η νέα κυβέρνηση, δεν σημειώθηκε κάποια βελτίωση στην αποτίμηση του αξιόχρεου της ελληνικής οικονομίας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Στο τέλος Αυγούστου, ο οίκος Moody's διατήρησε την αξιολόγηση του ελληνικού κράτους σε B1, με προοπτική διατήρησής της (stable). Η σταθερότητα ως προς τις προοπτικές αιτιολογήθηκε από τις αλλαγές στη δημοσιονομική πολιτική, συμπεριλαμβανομένων των προεκλογικών, οι οποίες

πάντως κρίνεται πως παρουσιάζουν χαμηλό ρίσκο, από τις μέτριες προοπτικές ανάπτυξης, αλλά και από την ανάγκη για θεσμικές βελτιώσεις στη δημόσια διοίκηση. Σχετικά με τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης, ο οίκος θεωρεί πως για τη βελτίωσή τους χρειάζεται σημαντική επιτάχυνση των επενδύσεων, για την οποία είναι αναγκαίες περαιτέρω μεταρρυθμίσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον, καθώς και να προωθηθεί ένα περισσότερο φιλικό για την ανάπτυξη φορολογικό καθεστώς, διατηρώντας ταυτόχρονα ένα συνετό δημοσιονομικό πλαίσιο. Συνεπώς, και η ανάλυση του οίκου Moody's για τις πολιτικές οι οποίες θα επιταχύνουν την ανάπτυξη και θα συμβάλουν στην καλυτέρευση της πιστοληπτικής ικανότητας, εστιάζει στην ταχύτερη υλοποίηση των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες αφορούν την επιχειρηματικότητα. Ευρύτερα, στην ανακοίνωση της Moody's αναφέρεται πως η ελληνική οικονομία θα παραμείνει στην κατηγορία «B» τα προσεχή έτη, εφόσον δεν σημειωθεί σημαντική περαιτέρω βελτίωση στην ισχυροποίηση των θεσμών και στις οικονομικές επιδόσεις²⁰.

Παρότι δεν έχει σημειωθεί κάποια βελτίωση της αξιολόγησης του αξιόχρεου της ελληνικής οικονομίας από την αρχή του περασμένου Μαρτίου, η σχεδόν συνεχής υποχώρηση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού κράτους σε αυτό το χρονικό διάστημα, συνιστά εκ των πραγμάτων ενίσχυση της αξιοπιστίας της ελληνικής οικονομίας. Η πρόσφατη έκδοση 10-ετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου στις 8 Οκτωβρίου έγινε με επιτόκιο 1,5%. Το ύψος των αντληθέντων κεφαλαίων ήταν μικρό, €1,5 δισεκ., όμως οι συνολικές προσφορές έφτασαν τα €5,4 δισεκ. Αυτό το επιτόκιο, πλησίον του οποίου κυμαίνεται έκτοτε η απόδοση του ελληνικού 10-ετούς ομολόγου, είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 1993, βάσει στοιχείων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Επιπλέον, το spread με το 10-ετές ομολόγο της Γερμανίας έχει υποχωρήσει στις 209 μονάδες βάσης, επίπεδο στο οποίο είχε βρεθεί τελευταία φορά πριν σχεδόν 10 έτη, τον Δεκέμβριο του 2009. Νωρίτερα, στα μέσα Ιουλίου, η έκδοση επταετούς ομολόγου συγκέντρωσε €2,5 δισεκ., με επιτόκιο 1,9%, ενώ οι προσφορές ξεπέρασαν τα €13 δισεκ. Η αποκλιμάκωση του επιτοκίου από τον προηγούμενο Δεκέμβριο οφείλεται στην υπέρβαση των δημοσιονομικών στόχων για το 2018, στην πρόωρη αποπληρωμή του 50% χρέους του ελληνικού δημοσίου προς το ΔΝΤ τον Απρίλιο, όπως επίσης στην πρόωρη προκήρυξη βουλευτικών εκλογών, καθώς και στην ανάδειξη νέας κυβέρνησης, η οποία έχει ξεκινήσει την εφαρμογή των προεκλογικών της εξαγγελιών για περιορισμό της άμεσης φορολογίας, ιδίως στην πλευρά των επιχειρήσεων, διευκολύνοντας την επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις. Τα επιτόκια δανεισμού του ελληνικού δημοσίου ευνοούνται και από την ευρύτερη τάση υποχώρησης των επιτοκίων στην Ευρωζώνη, εξαιτίας κυρίως της κλιμάκωσης ανησυχίας για τις προοπτικές της οικονομίας του Ην. Βασιλείου κατόπιν των πρόσφατων πολιτικών εξελίξεων σε αυτό, αλλά και λόγω του επερχόμενου Brexit, σύμφωνα με τα έως τώρα δεδομένα.

Η συνεχής φθίνουσα τάση τους κόστους δανεισμού του ελληνικού κράτους, εκτός του ότι περιορίζει τις δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους του, δημιουργώντας «δημοσιονομικό χώρο» για την εφαρμογή πολιτικών με διάφορες στοχεύσεις (ενίσχυση ασθενέστερων, υγεία, παιδεία, φοροελαφρύνσεις επιχειρήσεων, στήριξη επενδύσεων), διευκολύνει το δανεισμό των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων από την εγχώρια και διεθνείς αγορές κεφαλαίου, με βιώσιμους όρους. Και σε αυτό το θέμα ο εκλογικός κύκλος και η επακόλουθη θερινή περίοδος επενέργησαν ανασχετικά σε αποφάσεις και κινήσεις. Όμως από τον Σεπτέμβριο σημειώνεται σημαντική δραστηριότητα, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί στους μήνες οι οποίοι ακολουθούν. Πλέον

²⁰ Οι υψηλότερες τρεις κατηγορίες στην κλίμακα B υπάγονται στην επενδυτική βαθμίδα



πρόσφατη ενέργεια από τις τράπεζες αποτελεί η έκδοση στην αρχή του Ιουλίου από την Εθνική Τράπεζα ομολόγου μειωμένης εξασφάλισης (Tier II subordinated debt) ύψους €400 εκατ. με επιτόκιο 8,25%. Στοιχείο το οποίο αποτυπώνει το υψηλό ενδιαφέρον των επενδυτών για ελληνικά χρεόγραφα αποτελεί η υπερκάλυψη του στόχου της έκδοσης κατά παραπάνω από τέσσερις φορές σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα από το άνοιγμα των προσφορών, οπότε έκλεισε το βιβλίο προσφορών. Αντίστοιχες ενέργειες από τις υπόλοιπες τράπεζες, σε συνδυασμό με τον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, είναι απαραίτητες για την ενίσχυση της παροχής ρευστότητας προς την ελληνική οικονομία. Στην πλευρά των επιχειρήσεων, προσφάτως η ΤΕΡΝΑ ενεργειακή πραγματοποίησε την έκδοση επταετούς ομολόγου ύψους €150 εκατ., με επιτόκιο 2,7%. Στην αρχή του Οκτωβρίου η WIND Ελλάς ολοκλήρωσε την έκδοση ομολόγου πενταετούς διάρκειας στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, ύψους €525 εκατ., με κουπόνι στο 4,25%. Τα Ελληνικά Πετρέλαια άντλησαν €500 εκατ. με επιτόκιο 2,125%, έναντι στόχου €400 εκατ. και αρχικής απόδοσης 2,5%, με τις προσφορές να είναι τριπλάσιες του τελικά αντλούμενου ποσού. Στα μέσα Σεπτεμβρίου το επταετές ομόλογο του ΟΤΕ συγκέντρωσε επίσης €500 εκατ., εκ των οποίων €100 εκατ. από τη Deutsche Telekom, με επιτόκιο 0,875%.

Εκτός από τα χαμηλά επιτόκια, η διακύμανση την τρέχουσα περίοδο του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών σε επίπεδα αρκετά υψηλότερα εκείνων του τέλους του περασμένου Δεκεμβρίου (+43%), αποτυπώνει το επενδυτικό ενδιαφέρον και ευνοεί την άντληση κεφαλαίων με αύξηση μετοχικού κεφαλαίου (ΑΜΚ). Ενδεικτικά, η γενική συνέλευση της ΑΒΑΞ ενέκρινε στο τέλος Σεπτεμβρίου ΑΜΚ ύψους €20 εκατ.

Ως προς τις εξελίξεις για τον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων προκειμένου το τραπεζικό σύστημα να είναι σε θέση να προχωρήσει σε κλιμάκωση του νέου δανεισμού, πλέον σημαντική το τελευταίο χρονικό διάστημα είναι η έγκριση του σχεδίου «Ηρακλής» από τις αρμόδιες αρχές της Επιτροπής (DG Comp). Σύμφωνα με αυτό, με την παροχή εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο έως και €9 δισεκ., οι τράπεζες θα μπορούν να τιτλοποιήσουν δάνεια περίπου έως €30 δισεκ., στους επόμενους 18 μήνες, με δυνατότητα παράτασης του σχεδίου για άλλο ένα εξάμηνο. Για την παροχή εγγυήσεων οι τράπεζες θα καταβάλουν ετησίως προμήθεια στο κράτος. Ειδικά για το καλό τμήμα (senior tranche) των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) τα πρώτα έτη, η προμήθεια θα χαμηλότερη εκείνης που πληρώνουν οι ιταλικές στο πλαίσιο του αντίστοιχου σχεδίου, μάλλον χαμηλότερα από τις 180 μονάδες βάσης.

Από την πλευρά των τραπεζών, οι προσπάθειες περιορισμού των ΜΕΔ συνεχίζονται ως επί το πλείστον μέσω τιτλοποιήσεων και πωλήσεων δανείων και σε μικρότερο βαθμό με ρευστοποιήσεις και πλειστηριασμούς. Η Alpha Bank υλοποιεί την τρέχουσα περίοδο την πώληση χαρτοφυλακίου με δάνεια μικρομεσαίων επιχειρήσεων λογιστικής αξίας €1,8 δισεκ. και παράλληλα την τιτλοποίηση στεγαστικών δανείων, ονομαστικής αξίας €1,9 δισεκ. Η Eurobank τιτλοποιεί μέσω της PIMCO χαρτοφυλάκιο με στεγαστικά δάνεια λογιστικής αξίας €1,98 δισεκ. Η Εθνική Τράπεζα ετοιμάζει την πώληση τεσσάρων χαρτοφυλακίων, συνολικού ύψους €1,9 δισεκ. Από αυτό το ποσό, €900 εκατ. αφορούν σε δάνεια προς ΜμΕ, €400 εκατ. σε επιχειρηματικά δάνεια καθώς και δάνεια λιανικής στην Κύπρο, €300 εκατ. σε δάνεια σε ναυτιλιακές επιχειρήσεις και €200 εκατ. σε χορηγήσεις προς επιχειρήσεις στη Ρουμανία. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία για το υπόλοιπο των μη εξυπηρετούμενων δανείων όλων των τραπεζικών ιδρυμάτων αφορούν στο πρώτο τρίμηνο του 2019. Στο τέλος Μαρτίου τα ΜΕΔ είχαν διαμορφωθεί σε €80,0 δισεκ. (ή 45,2% του συνόλου των δανείων), μόλις €1,8 δισεκ. λιγότερα από ότι στο τέλος του 2018. Η υποχώρηση του αποθέματός τους προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από διαγραφές δανείων (€0,9 δισεκ.) και πωλήσεις (€0,8

δισεκ.). Από την άλλη πλευρά, όπως προαναφέρθηκε για τον περιορισμό της κατάχρησης της δυνατότητας αναβολής πλειστηριασμών, βρίσκεται σε εξέλιξη αξιολόγηση των σχετικών διατάξεων στον Αστικό Ποινικό Κώδικα, από τις ελληνικές αρχές και την Ελληνική Ένωση Τραπεζών. Επομένως θα αναθεωρηθούν οι προϋποθέσεις για τη διενέργεια πλειστηριασμών, μάλλον στο επόμενο έτος, δίνοντας ώθηση στην αξιοποίηση αυτής της διαδικασίας. Υπενθυμίζεται ότι τον περασμένο Σεπτέμβριο οι τράπεζες καθόρισαν αναθεωρημένους στόχους για τη μείωση των ΜΕΔ. Αυτοί εκτείνονται σε μια περίοδο μεγαλύτερη από τους αρχικούς, έως το 2021 (αντί του 2019), έως το τέλος του οποίου τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια θα πρέπει να έχουν περιοριστεί κάτω από το 20% των δανείων. Για το τέλος του τρέχοντος έτους ο σχετικός στόχος είναι €65,0 δισεκ., επομένως, τα ΜΕΔ θα πρέπει να περιοριστούν κατά €15 δισεκ. στα επόμενα τρία τρίμηνά του, στόχος που δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί.

Εκτός από τις ευνοϊκές εξελίξεις στην πλευρά των ΜΕΔ για τον περιορισμό τους και την κλιμάκωση του νέου δανεισμού με την έγκριση του σχεδίου «Ηρακλής», θετικές τάσεις διαγράφονται σε έναν άλλο καθοριστικό παράγοντα της χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, εγχώριες και Ευρωζώνης). Παραμένουν σε τροχιά ανόδου από τον περασμένο Μάρτιο, με αποτέλεσμα να έχουν ανέλθει σε αυτό το χρονικό διάστημα κατά 5,5% ή €7,5 δισεκ. φθάνοντας τα €137,7 δισεκ. Σε απόλυτους όρους, η άνοδος ήταν ευρύτερη στα νοικοκυριά, €4,6 δισεκ. ή 4,2%, στα οποία η αύξηση έχει ξεκινήσει αρκετά νωρίτερα, από την αρχή του 2018, υπερβαίνοντας πλέον τα €11,5 δισεκ. Η ποσοστιαία αύξηση στις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις είναι εντονότερη φέτος, 14,5% (+€2,9 δισεκ.), διαμορφώνοντας τις καταθέσεις τους σε €22,9 δισεκ. και αναδεικνύοντας την ενίσχυση της αξιοπιστίας του τραπεζικού συστήματος. Ωστόσο ή ήπια συνεχής αύξηση των καταθέσεων των νοικοκυριών επί 20 μήνες, που πλέον έχει καλύψει τις απώλειες της πλέον πρόσφατης υποχώρησής τους στην περίοδο Δεκέμβριος 2014 – Ιούλιος 2015, θεωρείται περισσότερο αξιόπιστη ένδειξη της κλιμάκωσης της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα.

Η διάρκεια και σταθερότητα της ανοδικής τάσης στις καταθέσεις των νοικοκυριών, η έως τώρα επίτευξη των στόχων για τα ΜΕΔ και η πλήρης επιστροφή της ενίσχυσης που είχαν λάβει οι τράπεζες από το μηχανισμό ELA της ΕΚΤ, το επιτόκιο του οποίου ήταν σχετικά υψηλό, θεωρείται πως είναι οι βασικοί παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στη διεύρυνση των χορηγήσεων του τραπεζικού συστήματος προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από την αρχή του 2019 έως τον πλέον πρόσφατο μήνα του για τον οποίο υπάρχουν στοιχεία (Αύγουστος), έναντι της αντίστοιχης περιόδου ένα χρόνο νωρίτερα. Τα δάνεια προς τη συγκεκριμένη κατηγορία δανειοληπτών αυξάνονται επί οκτάμηνο για πρώτη φορά από το πρώτο εξάμηνο του 2011. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, ο ρυθμός περιορισμού των χορηγήσεων προς ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα κλιμακώθηκε σε σύγκριση με τους προηγούμενους μήνες. Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων διευρύνθηκε την περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα με μέσο ρυθμό 1,6%, ενώ η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίστηκε με σταθερό ρυθμό 2,4%. Η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις κλιμακώθηκε στη διάρκεια αυτής της περιόδου, από 0,2% στην αρχή της σε 2,7% στο τέλος της. Ηπιότερη αύξηση παρουσίασε ο περιορισμός των δανείων προς τα νοικοκυριά, από 2,2% σε 2,8%, ρυθμός που είναι ο υψηλότερος από την αρχή του 2017. Κατόπιν αυτών των εξελίξεων, το σύνολο του υπόλοιπου της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα είναι ουσιαστικά σταθερό στο πεντάμηνο Απριλίου - Αυγούστου σε σχέση με ένα έτος πριν (-0,1%), για πρώτη φορά από το δίμηνο Δεκεμβρίου 2010 – Ιανουαρίου 2011. Από την



αρχή του 2019 οι χορηγήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα περιορίζονται κατά μέσο όρο κατά 0,4%, έναντι αντίστοιχης μείωσης 1,4% πέρυσι.

Εφόσον οι παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν έως τώρα στην πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και στην εξασθένιση της πιστωτικής συρρίκνωσης προς το σύνολο του ιδιωτικού τομέα συνεχιστούν, τότε, σε συνδυασμό με την εφαρμογή του σχεδίου «Ηρακλής», το οποίο μπορεί να συμβάλει στην τιτλοποίηση ενός πολύ μεγάλου μέρους των δανείων που υπολείπονται για την επίτευξη του στόχου ΜΕΔ στο τέλος του 2021, θεωρείται πλέον πιθανή η συνέχιση αυτών των τάσεων στη χρηματοδότηση στο υπόλοιπο του 2019 και το 2020. Ακολουθώντας, αναμένεται μικρή πιστωτική επέκταση στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα κατά το τρέχον εξάμηνο, για πρώτη φορά από το 2010, αποκλειστικά λόγω της αύξησης των δανείων προς τις επιχειρήσεις. Αυτή η εξέλιξη στις χορηγήσεις αναμένεται να συνεχιστεί και να κλιμακωθεί ήπια το επόμενο έτος, επενεργώντας καταλυτικά στην άνοδο των επενδύσεων. Σε ειδικό πλαίσιο παρακάτω παρουσιάζεται μια εκτίμηση του αποταμιευτικού και του κενού σε παραγωγικές επενδύσεις εγχωρίως από το 2000 και ειδικά στην περίοδο από την εκκίνηση της εγχώριας ύφεσης (πλαίσιο 3.1).

Ελαφρώς μεγαλύτερη στήριξη της ρευστότητας και της επενδυτικής δραστηριότητας σε σύγκριση με πέρυσι αναμένεται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Οι ενισχύσεις του στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος ήταν 35,4% υψηλότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα €2,0 δισεκ. Η συγκεκριμένη αύξηση οφείλεται στο επίπεδο των δαπανών του ΠΔΕ στο οκτάμηνο του 2018, που ήταν ένα από τα χαμηλότερα τουλάχιστον από το 2000. Άλλωστε, παρά τη σημαντική αύξηση, οι πληρωμές του ΠΔΕ από την αρχή του 2019 έως τον Αύγουστο αντιστοιχούν μόλις στο 29,6% του στόχου για το σύνολο του έτους στο φετινό Προϋπολογισμό, ο οποίος είναι ίδιος με εκείνον για το 2018 (€6,75 δισεκ.). Όμως, στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, ο στόχος δαπανών για φέτος έχει αναθεωρηθεί προς τα κάτω, στα €6,15 δισεκ, επίπεδο χαμηλότερο ακόμα και από το πολύ χαμηλό πέρυσι (€6,24 δισεκ.). Ενώ λοιπόν οι δημόσιες επενδύσεις είναι έως τον Αύγουστο περισσότερες φέτος από ότι την περασμένη χρονιά, στο σύνολο του 2019 θα υστερήσουν σε μικρό βαθμό έναντι του 2018. Ωστόσο, λόγω της περισσότερο εμπροσθοβαρούς υλοποίησης του ΠΔΕ φέτος, η συμβολή του στις επενδύσεις θεωρείται ότι θα είναι λίγο μεγαλύτερη. Για το 2020 δεν αναμένονται σημαντικές διαφορές, καθώς στο προσχέδιο ο στόχος ενισχύσεων έχει τεθεί για άλλο ένα έτος (πέμπτο κατά σειρά), στα €6,75 δισεκ.

Πλαίσιο 3.1

Εξέλιξη αποταμιευτικού και επενδυτικού κενού στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2018

Προκειμένου η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας να συνεχιστεί και να κλιμακωθεί τα επόμενα έτη, αλλά και για τη μετάβαση σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο, με μικρότερη εξάρτηση από την εγχώρια κατανάλωση και έμφαση στην αύξηση της παραγωγικότητας και της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, είναι απαραίτητη η αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου. Άλλωστε, η κατακόρυφη υποχώρηση των επενδύσεων παγίου σε σταθερές τιμές την περίοδο 2008 – 2013, κατά 64,0%, αποτέλεσε την κύρια αιτία της ισχυρής ύφεσης σε εκείνο το χρονικό διάστημα, με μέση αρνητική επίδραση ετησίως 3,2% του ΑΕΠ, σε μέση ετήσια υποχώρησή του κατά 5,0%. Στην ανάλυση που ακολουθεί αναδεικνύεται η κομβική σημασία σε αυτήν την αρνητική εξέλιξη της μείωσης των αποταμιεύσεων, που συνεπώς καθιστά αναγκαία μια γρήγορη κλιμάκωσή τους για την αναθέρμανση της επενδυτικής δραστηριότητας και την κλιμάκωση της ανάπτυξης.

Συγκεκριμένα, παρότι η ύφεση εγχωρίως ουσιαστικά ολοκληρώθηκε το 2013, με το ΑΕΠ να παρουσιάζει μεταξύ 2014 – 2017 μικρή διακύμανση γύρω από τα €185 δισεκ. και να υπερβαίνει ουσιαστικά πρώτη φορά αυτό το επίπεδο πέρυσι, εντούτοις οι αποταμιεύσεις παραμένουν σε πολύ χαμηλό επίπεδο, σημειώνοντας συστηματικά «αποταμιευτικό κενό». Αυτό προκύπτει τόσο σε σύγκριση με το μ.ό. αποταμιεύσεων της ΕΕ, αλλά και με τον αντίστοιχο μ.ό. στην Ελλάδα προ κρίσης. Αυτό προκύπτει τόσο σε σύγκριση με το μ.ό. αποταμιεύσεων της ΕΕ, αλλά και με τον αντίστοιχο μ.ό. στην Ελλάδα προ κρίσης. Το χρονικό διάστημα 2000-2007 οι αποταμιεύσεις αποτελούσαν κατά μέσο όρο το 8,9% του διαθέσιμου εισοδήματος (Διάγραμμα 1). Επισημαίνεται πως το εν λόγω διάστημα η Ελλάδα κινούνταν σχετικά κοντά στο μέσο επίπεδο της ΕΕ, σε αντίθεση με τα τελευταία έτη, στα οποία η απόκλιση με την Ευρώπη έχει διευρυνθεί σημαντικά. Από το 2010 και μετά, η αποταμίευση βρίσκεται σχεδόν συνεχώς σε πτωτική τροχιά, με εξαίρεση το 2014. Ειδικά το 2013 και την περίοδο 2015-2017, η καθαρή αποταμίευση ήταν αρνητική. Το 2017, τα ελληνικά νοικοκυριά σημείωσαν τη δεύτερη χειρότερη επίδοση αποταμίευσης στην ΕΕ ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος, καθώς αυτή μειώθηκε κατά 3,1% του διαθέσιμου εισοδήματός τους (Διάγραμμα 1). Στο σύνολο της περιόδου 2009 - 2017, τα ελληνικά νοικοκυριά σημείωσαν σημαντική υστέρηση αποταμιεύσεων, ως ποσοστό του ετήσιου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, («αποταμιευτικό κενό») σε σύγκριση με το μ.ό. της ΕΕ το ίδιο χρονικό διάστημα, κατά 7,3 π.μ. Σωρευτικά, σε απόλυτο μέγεθος, η υστέρηση έφτασε τα €94 δισεκ. Ως προς το μ.ό. αποταμιεύσεων στην Ελλάδα πριν την κρίση, που αποτελεί προσέγγιση των προοπτικών αποταμίευσης εγχωρίως μεσοπρόθεσμα, τα νοικοκυριά αποταμίευαν εντός της κρίσης 7,0 π.μ. του διαθέσιμου εισοδήματός τους λιγότερο και σωρευτικά €88 δισεκ.

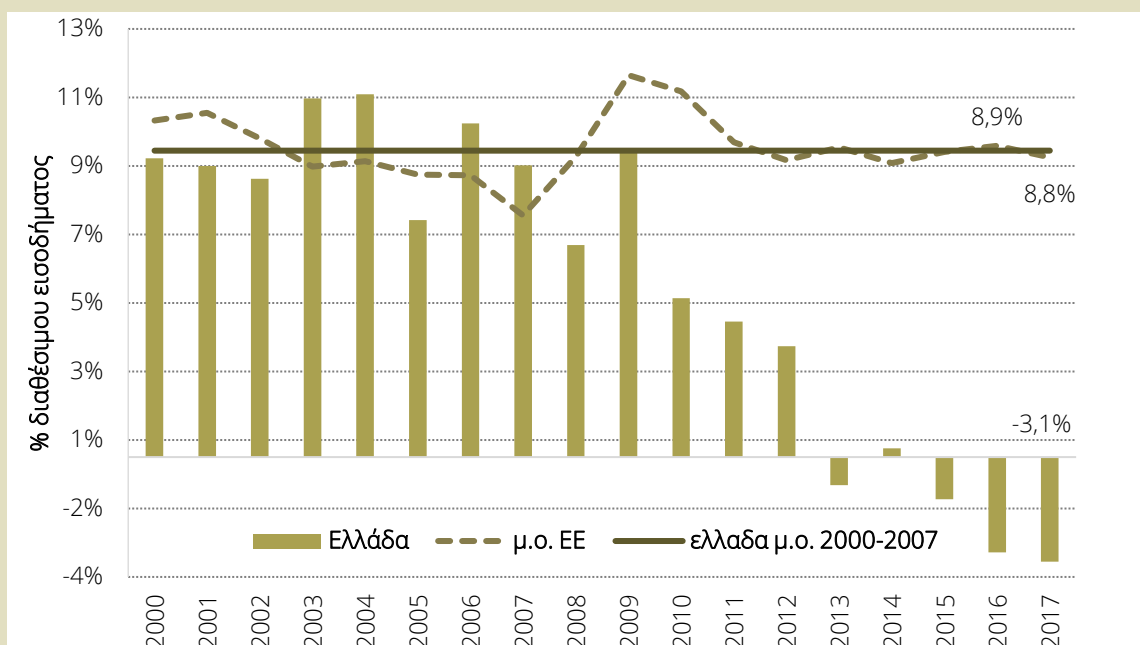
Όπως αναφέρθηκε, οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στην Ελλάδα σημείωσαν έντονη πτώση μετά το 2007, τόσο σε απόλυτο μέγεθος όσο και ως ποσοστό του μειούμενου, ένεκα της κρίσης, ΑΕΠ. Ειδικά οι επενδύσεις σε κατασκευές κατοικιών υποχώρησαν εντονότερα, κατά 95,1% (σωρευτικά το διάστημα 2008-2018 κατά €23 δισεκ.), συμπαρασύροντας το σύνολο των επενδύσεων παγίου. Επιπλέον, διαχωρίζοντας τις παραγωγικές επενδύσεις (Μηχανήματα



και εξοπλισμός, Κατασκευές κτιρίων και αμυντικό εξοπλισμό) από τις κατοικίες, η Ελλάδα παρουσίαζε σημαντική απόκλιση ως προς την επενδυτική δραστηριότητα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, όχι μόνο κατά τη διάρκεια αλλά και πριν την οικονομική κρίση. Συγκεκριμένα, με εξαίρεση τα έτη 2001 και 2003, το επίπεδο των παραγωγικών επενδύσεων στην Ελλάδα την περίοδο 2001 - 2018 υπολείπεται συνεχώς του αντίστοιχου μ.ό. στην ΕΕ-28 (Διάγραμμα 2). Σε αυτήν την χρονική περίοδο, ο σχηματισμός παγίου κεφαλαίου πλην της κατασκευής κατοικιών στην Ελλάδα κατέγραψε ετησίως «επενδυτικό κενό» σε σύγκριση με τον μ.ό. της ΕΕ, δηλαδή υστέρηση της τάξης των 2,6 π.μ. του ΑΕΠ. Αυτή η διάσταση συνεπάγεται μικρότερες ετήσιες επενδύσεις πλην κατοικιών κατά €5,2 δισεκ. κάθε έτος ή σωρευτικά κατά €94 δισεκ. στην περίοδο 2000-2018, στο υποθετικό σενάριο στο οποίο η χώρα μας θα βρισκόταν στο μ.ό. της ΕΕ την ίδια περίοδο.

Διάγραμμα 3.1

Αποταμίευση νοικοκυριών σε Ελλάδα και μ.ο. ΕΕ, ως % του διαθέσιμου εισοδήματος



Πηγή: Eurostat

Σημ.: Για τον μ.ό. της ΕΕ, χρησιμοποιήθηκε ο αριθμητικός μέσος των χωρών μελών πλην Ελλάδας. Εξαιρέθηκαν οι χώρες Κροατία και Μάλτα λόγω μη διαθεσιμότητας στοιχείων.

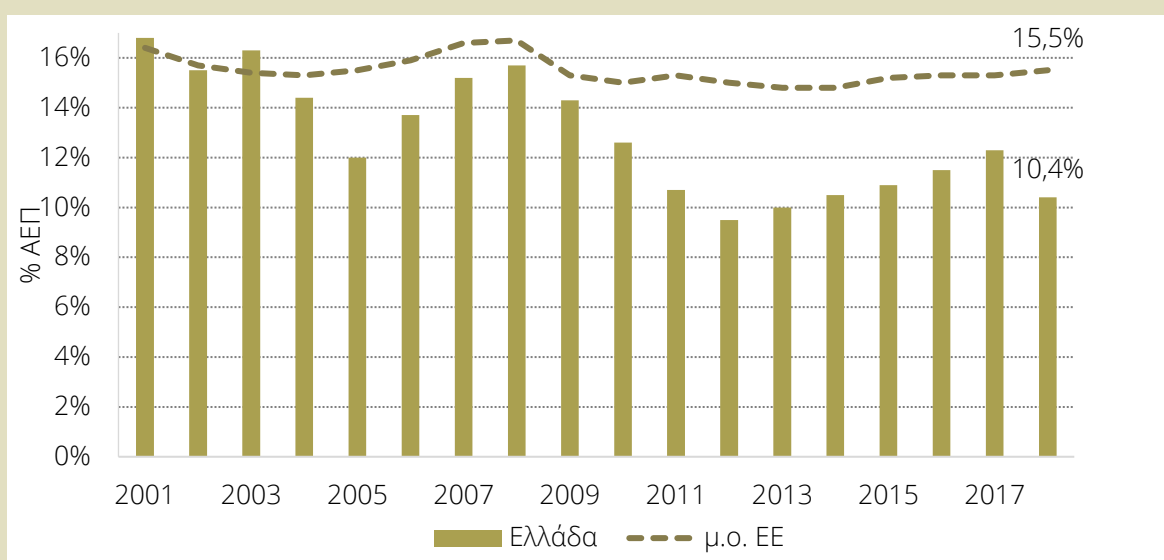
Επομένως, στην περίοδο της κρίσης, τόσο το αποταμιευτικό όσο και το επενδυτικό κενό αυξήθηκαν σημαντικά. Όπως προαναφέρθηκε, το αποταμιευτικό κενό έναντι της ΕΕ ήταν κατά μέσο όρο 7,3 π.μ. του διαθέσιμου εισοδήματος ή σωρευτικά €94 δισεκ., ενώ το επενδυτικό κενό 3,6 π.μ. του ΑΕΠ. ή σωρευτικά €75 δισεκ. Συνεπώς, παρότι εάν δεν υπήρχε το αποταμιευτικό κενό, θα αξιοποιούταν και σε χρήσεις εκτός των παραγωγικών επενδύσεων, η

ύπαρξή του θεωρείται ένας πολύ σημαντικός παράγοντας της έντονης υστέρησης των παραγωγικών επενδύσεων στην Ελλάδα σε σχέση με την ΕΕ την περίοδο 2009-2017.

Η διαχρονική υστέρηση, και πριν την εγχώρια κρίση, της Ελλάδας σε σχέση με τις ευρωπαϊκές επιδόσεις στις παραγωγικές επενδύσεις, οφείλεται στο γεγονός ότι διαχρονικά το μέσο ελληνικό νοικοκυριό επενδύει μεγάλο μέρος των αποταμιεύσεών του στην αγορά ακινήτων. Αντιθέτως, οι επενδύσεις σε κινητές αξίες μέσα από θεσμικούς επενδυτές είναι πολύ λίγες και από τις χαμηλότερες στην ΕΕ. Κατά κύριο λόγο αυτό συμβαίνει εξαιτίας των μικρών αποθεματικών στα ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία, αλλά και του μικρού μεγέθους των τοποθετήσεων σε εθελοντικά συνταξιοδοτικά – αποταμιευτικά προγράμματα.

Διάγραμμα 3.2

Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου πλην κατασκευών κατοικιών (Ελλάδα και μ.ό. ΕΕ)



Πηγή: Eurostat

Σημ.: Για τον μ.ό. της ΕΕ, χρησιμοποιήθηκε ο αριθμητικός μέσος των χωρών μελών πλην Ελλάδας. Εξαιρέθηκαν οι χώρες Κροατία και Μάλτα λόγω μη διαθεσιμότητας στοιχείων.

Στην περίοδο της κρίσης η επενδυτική υστέρηση οξύνθηκε από την εξασθένηση της αποταμίευσης, η οποία δείχθηκε προηγουμένως, και τα υπόλοιπα προβλήματα του τραπεζικού συστήματος (απώλειες λόγω PSI, διόγκωση μη εξυπηρετούμενων δανείων). Μια μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού τομέα με τόνωση του 2ου και 3ου πυλώνα ασφάλισης, σε συνδυασμό με την προώθηση φορολογικών κινήτρων στα νοικοκυριά για χρημ/κές επενδύσεις με μακροχρόνιο ορίζοντα, θα περιορίσει το «κενό επενδύσεων», συμβάλλοντας στη συνέχιση και επιτάχυνση της ανάπτυξης, όπως επίσης στην αλλαγή του αναπτυξιακού προτύπου.



Μικρότερη έναντι του προηγούμενου έτους προβλέπεται η τόνωση της ρευστότητας από την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου. Στο επτάμηνο Ιανουαρίου – Ιουλίου του τρέχοντος έτους δεν διατέθηκαν επιχορηγήσεις σε φορείς του δημοσίου τομέα για ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων²¹. Επιπλέον, €67,5 εκατ. που είχαν διατεθεί στους φορείς κοινωνικής ασφάλισης για αυτόν το σκοπό, ανακατευθύνθηκαν στην αποπληρωμή εκκρεμών αιτήσεων συνταξιοδότησης, περιορίζοντας τους διαθέσιμους πόρους των ασφαλιστικών ταμείων. Το ίδιο χρονικό διάστημα καταβλήθηκαν σε δικαιούχους €107,6 εκατ., ενώ οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις διευρύνθηκαν σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2018 κατά €83,7 εκατ., στα €1,68 δισεκ., αποκλειστικά από την αύξηση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων εξαιρουμένων των επιστροφών φόρων κατά €121 εκατ.²² Την αντίστοιχη περίοδο του 2018 οι πληρωμές είχαν φτάσει τα €526,7 εκατ., ενώ η τάση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ήταν αρκετά πτωτική έναντι του τέλους του 2017 (-€584 εκατ.), διαμορφώνοντας το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών τον περυσινό Ιούλιο στα €2,72 δισεκ. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, στον κρατικό προϋπολογισμό του 2019 δεν τέθηκε κάποιος στόχος σχετικά με τις ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, π.χ. περιορισμού τους σε συγκεκριμένο επίπεδο ή καταβολής συγκεκριμένου ποσού για αυτόν το σκοπό. Ούτε στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, στο οποίο υπάρχει ενότητα για την εξέλιξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών από το 2016 έως το επτάμηνο Ιανουαρίου – Ιουλίου της φετινής χρονιάς, αναφέρεται κάποιος στόχος για το τρέχον και το προσεχές έτος. Ενδεχομένως για το 2020 να υπάρξει πληροφόρηση στον Κρατικό Προϋπολογισμό, ο οποίος θα κατατεθεί τον Νοέμβριο. Τούτων δεδομένων, παραμένει η εκτίμηση πως η εξόφλησή τους φέτος θα είναι μικρότερη από ότι το 2018, ενώ προς το παρόν δεν είναι εφικτές οι προβλέψεις για το επόμενο έτος.

Εστιάζοντας σε άλλες παραμέτρους του εγχώριου επενδυτικού περιβάλλοντος οι οποίες επηρεάζονται από το δημόσιο τομέα, εκτός του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, οι ιδιωτικοποιήσεις και παραχωρήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια θα επενεργήσουν περισσότερο τονωτικά στην επενδυτική δραστηριότητα φέτος, όπως έχει εκτιμηθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία. Υπενθυμίζεται ότι πέρυσι ολοκληρώθηκαν έξι μεγάλες διαγωνιστικές διαδικασίες: η πώληση του 5% των μετοχών της ΟΤΕ ΑΕ, του 66% του μετοχικού κεφαλαίου του ΔΕΣΦΑ, του 67% του ΟΛΘ και του 100% της ΕΕΣΣΤΥ. Επιπλέον, ολοκληρώθηκαν, πρώτον, ο διαγωνισμός για τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων 1800 MHz για τα έτη 2018 – 2035 και καταβλήθηκε η πρώτη δόση του τιμήματος, δεύτερον, η 20ετής επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του αεροδρομίου Αθηνών (ΔΑΑ). Εξ' αυτών, η περαιτέρω παραχώρηση του ΔΑΑ, του οποίου ξεκίνησε από πέρυσι η πρώτη φάση επέκτασης, και τα δικαιώματα για τις ραδιοσυχνότητες, αναμένεται να συμβάλλουν από φέτος στην επενδυτική δραστηριότητα.

Για το 2019, η πρόβλεψη στον προϋπολογισμό για το σύνολο των εσόδων των αποκρατικοποιήσεων, εξαιρουμένου του τιμήματος για την επέκταση παραχώρησης του ΔΑΑ, η οποία είχε καταχωρηθεί στις ενέργειες οι οποίες ολοκληρώθηκαν πέρυσι, είναι €1,53 δισεκ. Το

²¹ Περιλαμβάνονται εκκρεμείς επιστροφές φόρων οι οποίες μπορούν να αποπληρωθούν. Δηλαδή, δεν παρουσιάζουν κάποιο κώλυμα (π.χ. μη ανταπόκριση δικαιούχου ή μη προσκόμιση δικαιολογητικών

²² Δελτίο ενισχύσεων/επιχορηγήσεων – πληρωμών ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων Γενικής Κυβέρνησης – Ιούλιος 2019, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Σεπτέμβριος 2019.

γεγονός ότι παραπάνω από το 97% αυτών των εσόδων έχει προγραμματιστεί να εκταμιευθεί στο τελευταίο τρίμηνο μάλλον σχετίζεται και με την αδράνεια στη λειτουργία του κράτους λόγω των εκλογικών αναμετρήσεων. Όμως, καθώς αυτή η περίοδος έχει φτάσει και δεν έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε αρκετές από τις διαδικασίες οι οποίες προβλεπόταν να αποφέρουν έσοδα στη διάρκειά της (πωλήσεις τμήματος μετοχικού κεφαλαίου ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, ΕΛΠΕ και ΔΕΠΑ, παραχώρηση Εγνατίας Οδού), είναι πλέον πιθανή η μη επίτευξη των αναμενόμενων εσόδων για φέτος και η σημαντική υστέρηση των εισπράξεων έναντι αυτών. Αναλυτικά, έως τον Σεπτέμβριο καταβλήθηκε το τίμημα για την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του ΔΑΑ (€1,4 δισεκ.), όπως επίσης το τίμημα της πώλησης του 100% της ΕΕΣΣΤΥ (€22 εκατ.). Επιπλέον, αναδείχθηκε προτιμητέος επενδυτής για την 40ετή παραχώρηση της μαρίνας Αλίμου και παραχωρήθηκε για 40 έτη η μαρίνα Χίου. Τον Ιούνιο δημοσιεύτηκε η πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για το 30% του μετοχικού κεφαλαίου της «Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών ΑΕ». Από την άλλη πλευρά, δεν κατατέθηκαν δεσμευτικές προσφορές στη β' φάση του διαγωνισμού για την απόκτηση του 50,1% του μετοχικού κεφαλαίου των ΕΛΠΕ, παραμένουν προσκόμματα στην παραχώρηση της Εγνατίας Οδού για 35 χρόνια και δεν έχει σημειωθεί κάποια εξέλιξη ως προς τις πωλήσεις του 11% και του 24% του μετοχικού κεφαλαίου της ΕΥΔΑΠ και της ΕΥΑΘ αντίστοιχα²³. Σε ότι αφορά τη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ το επόμενο έτος, δεν περιλαμβάνεται σχετικός προγραμματισμός στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, ο οποίος αναμένεται να περιληφθεί στον Κρατικό Προϋπολογισμό τον Νοέμβριο.

Όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι εξαγωγές θα ενισχύσουν για άλλο ένα έτος την οικονομική δραστηριότητα, αλλά ηπιότερα από ότι στα προηγούμενα δύο χρόνια. Επιπλέον, φέτος, αντίθετα από πέρυσι, η άνοδος των εισπράξεων από υπηρεσίες θα είναι σαφώς μεγαλύτερη από ότι στα προϊόντα, με τις μεταφορές να έχουν εξίσου σημαντική συνεισφορά στην αύξηση με τον τουρισμό. Όπως είχε εκτιμηθεί νωρίτερα φέτος, η ελληνική οικονομία δεν φαίνεται να έχει άμεσες επιπτώσεις από την εφαρμογή μέτρων εμπορικού προστατευτισμού στις ΗΠΑ, καθώς οι εξαγωγές αγαθών προς αυτές διευρύνονται εκ νέου, με ρυθμό υψηλότερο από το μέσο όρο της αύξησης των εξαγωγών προϊόντων. Βεβαίως, υφίστανται και έμμεσες αρνητικές επιδράσεις από αυτήν την επιδείνωση των συνθηκών διεθνούς εμπορίου, μέσω της ζήτησης εξαγωγών των ΗΠΑ από τις χώρες - εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, οι οποίες συνολικά αποτελούν το σημαντικότερο εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων. Ωστόσο οι εξαγωγές προς την Ευρωζώνη διευρύνονται και φέτος σημαντικά, άνω του 7% σε τρέχουσες τιμές στο επτάμηνο Ιανουαρίου - Ιουλίου. Η επιβράδυνση της ανόδου τους σε σύγκριση με πριν ένα έτος (≈13%), πρέπει εν μέρει να αποδοθεί στην ολοκλήρωση της επέκτασης του προγράμματος Ποσοτικής Χαλάρωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στο τέλος του 2018, καθώς στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομία της Γερμανίας εξαιτίας της αυτοκινητοβιομηχανίας της, όχι αποκλειστικά στις έμμεσες συνέπειες του «εμπορικού πόλεμου».

Η παρατηρούμενη απώλεια της ισχυρής δυναμικής του προηγούμενου έτους στη διεθνή ζήτηση προϊόντων φαίνεται να σχετίζεται κυρίως με την υποχώρησή της σε γειτονικές στην Ελλάδα χώρες, με σχετικά σημαντικό μερίδιο στις εξαγωγές της, κυρίως στην Τουρκία, αλλά και στο Λίβανο και την Αίγυπτο. Συνεπώς, η παρατεταμένη κρίση την τούρκικη οικονομία έχει αντίκτυπο και στην εγχώρια, ο οποίος είναι πιθανό να κλιμακωθεί από την πρόσφατη πολεμική σύρραξη στα

²³ "Enhanced Surveillance Report, Greece, June 2019", Institutional Paper 103, Ευρωπαϊκή Επιτροπή



σύνορα με την Συρία και τις κυρώσεις εξαιτίας της στην Τουρκία από τις ΗΠΑ και ενδεχομένως προσεχώς από άλλες χώρες. Αντίρροπα σε αυτές τις πιέσεις αναμένεται να λειτουργήσει η επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ.

Βάσει των πλέον πρόσφατων προβλέψεων για το ρυθμό μεγέθυνσης του όγκου παγκόσμιου εμπορίου φέτος, αυτός θα επιβραδυνθεί σε 1,1%, από 3,6% πέρυσι, ενώ για το προσεχές έτος προβλέπεται κλιμάκωσή του, κοντά στο ρυθμό του 2018 (+3,2%).²⁴ Από τα διαθέσιμα στοιχεία για το διεθνές εμπόριο παγκοσμίως το 2019, στο πλέον πρόσφατο τρίμηνο που αυτά αφορούν (Μάιος – Ιούλιος) σημειώθηκε υποχώρηση του όγκου του κατά 1,1% σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν, έναντι σταθερότητας στο αρχικό τετράμηνο φέτος και διεύρυνσης 4,8% στο αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Η υποχώρηση είναι η εντονότερη σε τρίμηνο από το 2010²⁵.

Σε ότι αφορά τις πρόσφατες τάσεις στις διεθνείς εμπορικές ροές ελληνικών αγαθών και υπηρεσιών, τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2019 αφορούν έως τον περασμένο Αύγουστο. Από αυτά προκύπτει στο πρόσφατο τετράμηνο μεταβολή της τάσης στις εξαγωγές προϊόντων από ήπια ανοδική σε πτωτική, όπως επίσης επιβράδυνση της ανόδου στις υπηρεσίες. Αναλυτικά, οι εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, υποχώρησαν στην περίοδο Μαΐου – Αυγούστου φέτος, σε σύγκριση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018, κατά 1,4%, ενώ στο αρχικό τετράμηνο του 2019 αυξάνονταν κατά 3,8% και στο δεύτερο τετράμηνο πέρυσι κατά 22,0%. Η υποχώρηση των εξαγωγών προήλθε κατά κύριο λόγο από τη μείωση των εξαγωγών πετρελαιοειδών κατά 7,5% ή €306,1 εκατ., ενώ ένα έτος νωρίτερα αυτές είχαν ενισχυθεί κατά 44,1% ή €1,25 δισεκ. και στο αρχικό τετράμηνο του τρέχοντος έτους ήταν στάσιμες. Έντονα πτωτικά κινήθηκαν οι εξαγωγές πλοίων, κατά 73,6%, ωστόσο το απόλυτο μέγεθός τους είναι πολύ μικρότερο από τις εκροές καυσίμων, για αυτό σε απόλυτους όρους η υποχώρηση ήταν €67,0 εκατ. Η πτώση τους υπερέβηκε την περυσινή άνοδο κατά 133% και ήταν πολύ ισχυρότερη της υποχώρησης στο τετράμηνο Ιανουαρίου – Απριλίου φέτος κατά 8,3%. Από τις βασικές συνιστώσες των εξαγωγών αγαθών ανοδικά κινήθηκαν μόνο οι εξαγωγές εκείνων εκτός καυσίμων – πλοίων, κατά 2,9% ή €215 εκατ., όμως στο αρχικό τετράμηνο ενισχύονταν κατά 5,7% και ένα έτος νωρίτερα κατά 11,7%. Καθώς οι εισαγωγές αγαθών διευρύνθηκαν στο πρόσφατο τετράμηνο κατά 2,2%, πολύ λιγότερο πάντως από ότι την ίδια περίοδο πέρυσι (+17,7%), σε συνδυασμό με την κάμψη των εξαγωγών, όξυναν το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου ανήλθε κατά 7,4%, σε €7,36 δισεκ., από €6,86 δισεκ. Συνολικά από την αρχή του έτους το έλλειμμα είναι μεγαλύτερο κατά €1,05 δισεκ. (+7,7%).

Στο σκέλος των διεθνών ροών υπηρεσιών, τα πλέον πρόσφατα στοιχεία αφορούν στο τρίμηνο περασμένο Μαΐου – Ιουλίου. Από αυτά προκύπτει μια επιβράδυνση της αύξησης των εισπράξεων (+6,8% ή +€842,8 εκατ.), τόσο σε σύγκριση με το πρώτο τετράμηνο (+11,1%), όσο και ως προς το ίδιο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς (+13,7%). Η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών προέρχεται για άλλο ένα έτος κυρίως από ο διεθνή τουρισμό (+11,0% ή +€768,4 εκατ.), η οποία είναι ηπιότερη εκείνης στο προηγούμενο τετράμηνο (+22,8%) και στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 (+15,5%). Έπονται σε ενίσχυση οι διεθνείς μεταφορικές υπηρεσίες, της τάξης του 3,8% (+€161,0 εκατ.), από 9,8% στην αρχή του χρόνου και 17,2% πέρυσι. Μεταβολή τάσης σημειώθηκε

²⁴ World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019

²⁵ CPB Netherlands World Trade Monitor

στην παροχή λοιπών υπηρεσιών στο εξωτερικό, από ανοδική στην περίοδο Ιανουαρίου – Απριλίου (+7,1%) σε πτωτική στο πρόσφατο τρίμηνο (-7,5%), όπως και πριν ένα έτος (-5.5%). Ενίσχυση παρουσίασε στο τρίμηνο Μαΐου - Ιουλίου και η εγχώρια ζήτηση για υπηρεσίες από το εξωτερικό ηπιότερη των εξαγωγών τους. Αυξήθηκαν κατά 4,9% ή €219,2 εκατ., ίδιας έκτασης με το προηγούμενο τετράμηνο, αλλά αρκετά μικρότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+14,4%). Η υψηλότερη ζήτηση αφορά κυρίως σε τουριστικές υπηρεσίες (+23,3% ή +€126,4 εκατ.) και σε υπηρεσίες μεταφορών (+3,8% ή +€104,4 εκατ.). Κατόπιν της μεγαλύτερης ανόδου των εξαγωγών υπηρεσιών από τις εισαγωγές τους, το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών βελτιώθηκε κατά 7,8% ή €623,5 εκατ. Συνολικά από την αρχή του έτους το πλεόνασμα στις διεθνείς ροές υπηρεσιών είναι μεγαλύτερο κατά €1,12 δισεκ. (+11,6%).

Στην πλευρά των τάσεων σε βασικά μεγέθη της διεθνούς οικονομίας τα οποία επηρεάζουν τις προοπτικές όλων των εθνικών οικονομιών, η τιμή του πετρελαίου (Brent) διαμορφώθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2019 στα \$61,9/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 17,5% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο πέρυσι (\$75,1/βαρέλι). Επομένως, παρά την παράταση του περιορισμού της παραγωγής πετρελαίου από τον ΟΠΕΚ έως τον Μάρτιο του 2020, τις γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή, τη συνεχιζόμενη ένταση στις σχέσεις ΗΠΑ – Ιράν και τις κυρώσεις στη Βενεζουέλα, η τιμή του πετρελαίου συνέχισε να διακυμαίνεται σε επίπεδα σαφώς χαμηλότερα εκείνων ένα χρόνο νωρίτερα. Αντίρροπα στις παραπάνω εξελίξεις επενεργεί η αύξηση της παραγωγής στις ΗΠΑ, με τις πετρελαιοπαραγωγές επιχειρήσεις στον Κόλπο του Μεξικού να έχουν αυξήσει το τρέχον έτος την παραγωγή τους κατά 2 εκατ. βαρέλια ημερησίως. Οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις θα διατηρήσουν την παραγωγή τους σε αυτά τα επίπεδα, ακόμα και εάν οι τιμές του πετρελαίου παραμείνουν χαμηλές. Επομένως, μάλλον θα επενεργήσουν ανασχετικά σε μια πιθανή άνοδο τιμών και το 2020. Από την άλλη πλευρά, την υποχώρηση στην τιμή του πετρελαίου σε σχέση με πέρυσι θα περιορίσει έντονα τον Δεκέμβριο η έντονη πτώση που είχε παρουσιάσει ένα έτος νωρίτερα.

Εκτός των παραγόντων οι οποίοι διαμορφώνουν την παραγωγή πετρελαίου, η πτωτική τάση της τιμής του οφείλεται στη σημαντική επιβράδυνση της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας το τρέχον έτος σε σχέση με πέρυσι. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών, ο ρυθμός ανάπτυξης της το 2019 θα διαμορφωθεί σε 3,0%, έναντι αρχικής πρόβλεψης στο τέλος του προηγούμενου έτους 3,4%, επίδοση που είναι η χαμηλότερη μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση της διετίας 2008-2009. Οι επιπτώσεις της επιβράδυνσης είναι ιδιαίτερα αισθητές στο παγκόσμιο εμπόριο, με το ρυθμό διεύρυνσής του να περιορίζεται φέτος σε 1,1%, από 3,6%. Προς το παρόν, προβλέπεται κλιμάκωση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, στο 3,4%, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου (+3,2%). Η επιτάχυνση το επόμενο έτος δεν αναμένεται να προέλθει από τις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες, αλλά από την ανάκαμψη ή την υποχώρηση της ύφεσης σε μεγάλες αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και στη Ρωσία. Υπό αυτές τις επιδράσεις, η τιμή του πετρελαίου στο σύνολο του τρέχοντος αναμένεται να διαμορφωθεί περίπου \$8,3 ή 11,5% χαμηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα \$63,0 ενώ για το 2020 αναμένεται ήπια ανάκαμψή της, κατά περίπου \$5,0 ή 8,0%, στα €68,0.

Οι αντιπληθωριστικές ή ήπιες πληθωριστικές επιδράσεις από τη χαμηλότερη τιμή του πετρελαίου μέχρι τώρα στη διάρκεια του 2019, μετριάζονται στις χώρες της Ευρωζώνης από τη συνεχώς χαμηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου. Από τον Ιούλιο έως τα μέσα Οκτωβρίου η διαφορά από πέρυσι έχει περιοριστεί, όχι λόγω ανατίμησης του ευρώ, η ισοτιμία του οποίου υποχωρεί οριακά σε αυτό το χρονικό διάστημα, αλλά επειδή πριν ένα έτος



η ισοτιμία είχε παρουσιάσει πτωτική τάση. Ως αποτέλεσμα, η διαφορά σε σύγκριση με το 2018 υποχώρησε τη συγκεκριμένη περίοδο στο 4,4%, από περίπου 7,5% στο πρώτο εξάμηνο. Την τρέχουσα περίοδο η ισοτιμία κυμαίνεται στην περιοχή του 1,10, επίπεδο που είναι το χαμηλότερο από τα μέσα Μαΐου του 2017. Η υποχώρηση της ισοτιμίας σε όλη τη διάρκεια του 2019 θεωρείται πως αντανάκλα τις πιέσεις που αντιμετωπίζει φέτος η οικονομία της Ευρωζώνης, όπως π.χ. από τις δυσχέρειες της αυτοκινητοβιομηχανίας της Γερμανίας στην προσαρμογή της στις προδιαγραφές εκπομπής ρύπων και την υποχώρηση της ζήτησης από την Κίνα, από τη μετριοπαθέστερη πιστωτική πολιτική και τα μέτρα εμπορικού προστατευτισμού. Βασική αιτία είναι η επιτοκιακή διαφορά με τις ΗΠΑ κατόπιν των οκτώ διαδοχικών αυξήσεων του επιτοκίου παρέμβασης από τη FED μεταξύ Δεκεμβρίου 2016 – Δεκεμβρίου 2018. Η διάσταση των επιτοκίων μετριάστηκε από τις δύο πρόσφατες μειώσεις από τη FED, τον περασμένο Ιούλιο σε 2,25% και τον Σεπτέμβριο σε 2,0%. Από την πλευρά της, η ΕΚΤ ανακοίνωσε τον Σεπτέμβριο ότι θα διατηρήσει το βασικό επιτόκιο δανεισμού στο τρέχον επίπεδο (0,25%), το οποίο ισχύει από τον Μάρτιο του 2016, μέχρι να φανεί πως ο πληθωρισμός συγκλίνει σίγουρα σε ένα επίπεδο κοντά στο 2,0%, αλλά χαμηλότερα από αυτό.

Εκτός από τις παραπάνω εξελίξεις, προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωζώνη την τρέχουσα και την προσεχή περίοδο είναι η διαδικασία εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, η διαχείριση των προσφυγικών ροών, ιδίως κατόπιν της πολεμικής σύρραξης στα σύνορα Τουρκίας – Συρίας, η απομόχλευση του τραπεζικού συστήματος σε ορισμένες χώρες κ.ά. Στο εξωτερικό της περιβάλλον, οι επιπτώσεις του εμπορικού προστατευτισμού κλιμακώνονται: στα μέσα Αυγούστου η Κίνα επέβαλε δασμούς σε εισαγωγές από τις ΗΠΑ, η αξία των οποίων ετησίως εκτιμάται σε \$75 δισεκ., μετά από ανακοίνωση από τις ΗΠΑ για επιβολή δασμών σε δύο φάσεις σε εισαγωγές κινέζικων προϊόντων, συνολικού ύψους \$300 δισεκ. Η πρώτη φάση ξεκίνησε από την 1^η Σεπτεμβρίου και αφορά σε εισαγωγές αξίας κατ' έτος \$125 δισεκ, ενώ η δεύτερη έχει προγραμματιστεί για τις 15 Δεκεμβρίου του τρέχοντος έτους. Από τις 19 Σεπτεμβρίου βρίσκονται σε εξέλιξη διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών για το διμερές εμπόριό τους. Ο κλιμακούμενος εμπορικός πόλεμος πλήττει τη ζήτηση εξαγωγών της Ευρωζώνης από την Κίνα. Όμως και η αμερικάνικη οικονομία έχει αρχίσει να εμφανίζει σημάδια «κόπωσης», καθώς ο ρυθμός ανάπτυξής της επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο δεύτερο τρίμηνο, σε 2,3%, από 2,7% στο προηγούμενο και 3,1% στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι. Υπό αυτές τις ποικίλες επιδράσεις, θεωρείται ως πλέον πιθανή εξέλιξη η διακύμανση της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου στο υπόλοιπο του 2019 και στην αρχή του 2020 γύρω από το τρέχον επίπεδό της, επομένως ελαφρώς χαμηλότερα από εκείνο ένα χρόνο νωρίτερα. Συνεπώς, θα επενεργεί ελαφρώς ανασχετικά στην υποχώρηση του ενεργειακού κόστους λόγω της κάμψης της τιμής του πετρελαίου, όμως θα ευνοεί σε σχέση με πέρυσι την ανταγωνιστικότητα στις ΗΠΑ των προϊόντων και υπηρεσιών της Ευρωζώνης στα οποία δεν υφίστανται περιορισμοί.

Ως προς τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως στις αρχές του τρέχοντος έτους, καθώς και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, τα διαθέσιμα στοιχεία καλύπτουν τους δύο πρώτους μήνες του τρίτου τριμήνου και ορισμένα μόνο τον Ιούλιο. Σε αυτά αποτυπώνονται μεικτές τάσεις, καθώς σε κάποιους κλάδους η ανάκαμψη επιταχύνεται σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, σε άλλους επιβραδύνεται, ενώ ορισμένους η τάση έχει αντιστραφεί σε πτωτική. Αναλυτικά, βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων, η τάση στη βιομηχανική παραγωγή μεταστράφηκε στο πλέον πρόσφατο τετράμηνο για το οποίο υπάρχουν στοιχεία (Μάιος – Αύγουστος) σε ήπια πτωτική (-0,5%), από ανοδική στο αρχικό τετράμηνο φέτος

(+1,9%), όπως και κατά την ίδια περίοδο του 2018 (+01,5%). Αιτία της μεταβολής της τάσης ήταν η παρόμοια εξέλιξη στην Παροχή Ηλεκτρισμού, από άνοδο 2,3% το πρώτο τετράμηνο, σε υποχώρηση 4,1% το επόμενο. Η μεγαλύτερη κάμψη προϊόντος σε βιομηχανικό τομέα σημειώθηκε στα Ορυχεία – Λατομεία, κατά 12,6%, αν και ήταν οριακά ηπιότερη από ότι στην αρχή του έτους (-14,6%). Καθώς επιβραδύνθηκε η αύξηση της παραγωγής στη Μεταποίηση, από 2,4% σε 0,9%, δεν ήταν δυνατό να αποτραπεί η πτώση στο σύνολο της βιομηχανίας. Μόνο στην Παροχή Νερού οι εξελίξεις ήταν θετικές, καθώς παρουσίασε στο τετράμηνο Μαΐου - Αυγούστου άνοδο 1,7%, έναντι προηγούμενης πτώσης 0,7%). Η πτωτική τάση στην οικοδομική δραστηριότητα κατά το αρχικό τρίμηνο, αντιστράφηκε στο επόμενο. Οι νέες οικοδομές ήταν περισσότερες στην περίοδο Απριλίου – Ιουνίου από πέρυσι (+10,6% ο αριθμός των αδειών), με μεγαλύτερη επιφάνεια (+13,8%) και περισσότερο όγκο (+9,4%). Στην αρχή του τρίτου τριμήνου, τον Ιούλιο, η άνοδος στα οικοδομικά έργα κλιμακώθηκε, με διψήφιες αυξήσεις σε όλα τα χαρακτηριστικά (18,5%, 34,7% και 26,3%). Αντίθετα από ότι αναμενόταν μέχρι το πρώτο δίμηνο φέτος, η δραστηριότητα στον τουριστικό τομέα βρίσκεται σε τροχιά ανόδου για άλλη μια χρονιά. Όπως προαναφέρθηκε, η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών υπηρεσιών στο τρίμηνο Μαΐου - Ιουλίου προέρχεται για άλλο ένα έτος κυρίως από τις περισσότερες κατά 11,0% τουριστικές εισπράξεις. Τα έως τώρα διαθέσιμα στοιχεία διεθνών αεροπορικών αφίξεων για το καλοκαιρινό τρίμηνο είναι επίσης ενθαρρυντικά, καθώς σημειώνεται στο δίμηνο Ιουλίου – Αυγούστου αύξηση ηπιότερη από ότι στο πρώτο εξάμηνο (≈6,0%), κατά 2,9% ή 215,1 χιλ. άτομα. Στην ίδια περίοδο αυξάνονται, για πρώτη φορά εντός του τρέχοντος έτους, οι διεθνείς οδικές αυξήσεις, κατά 6,2% ή κατά 267,9 χιλ.

Στο σκέλος των μεγεθών τα οποία αντανakλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της εγχώριας οικονομίας, η υποχώρηση στο Λιανικό Εμπόριο συνεχίζεται στο περασμένο τρίμηνο Μαΐου – Ιουλίου και ενισχύεται οριακά σε σύγκριση με το αρχικό τετράμηνο φέτος, σε 1,1% από 0,9%, παρότι σε αυτήν την περίοδο χορηγήθηκε έκτακτη συνταξιοδοτική παροχή στους συνταξιούχους, ύψους €970 εκατ., και περιορίστηκε ο ΦΠΑ στα τρόφιμα. Από την άλλη πλευρά, αυτή η μείωση του ΦΠΑ αποτυπώνεται στην πτώση τιμών στην κατηγορία αγαθών Διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, κατά 1,8%, η οποία είναι οριακά η δεύτερη μεγαλύτερη μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων – υπηρεσιών οι οποίες διαμορφώνουν τον εγχώριο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή. Η επίδραση της μείωσης του ΦΠΑ γίνεται περισσότερο αντιληπτή λαμβάνοντας υπόψη ότι στα συγκεκριμένα προϊόντα σημειώθηκε η δεύτερη μεγαλύτερη άνοδος τιμών στο αρχικό τετράμηνο φέτος, πριν τις αλλαγές στο ΦΠΑ. Η αλλαγή της τάσης των τιμών στη Στέγαση από ανοδική σε ήπια πτωτική επίσης οφείλεται στον ίδιο λόγο (-0,3% στο γ' τρίμ., από 1,3% στο αρχικό τετράμηνο). Τη μεγαλύτερη μείωση τιμών στο τρίτο τρίμηνο παρουσίασαν τα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες, κατά 2,0% και την τρίτη μεγαλύτερη η Αναψυχή – πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,7%). Στο τρίτο τρίμηνο ο ρυθμός μεταβολής του ΔΤΚ ήταν οριακά αρνητικός (-0,1%), για πρώτη φορά από το πρώτο τρίμηνο πέρυσι και ενώ ήταν θετικός στο προηγούμενο τρίμηνο φέτος(+0,6%). Τη μεγαλύτερη αύξηση τιμών στην πρόσφατη περίοδο παρουσιάζουν οι Επικοινωνίες (+3,0%), οι υπηρεσίες Υγείας (+2,0%) και οι Μεταφορές (+1,7%), κυρίως από την άνοδο των τιμών στα αεροπορικά εισιτήρια.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις τρέχουσες και αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως τις αλλαγές στην άμεση φορολογία επιχειρήσεων και νοικοκυριών και τα υπόλοιπα μέτρα στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020, τις δημοσιονομικές παρεμβάσεις του Μαΐου, την πτωτική τάση στα επιτόκια δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, τα ρίσκα ως επί το πλείστον επιδείνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος, αλλά και την πρόσφατη απόφαση της ΕΚΤ για επανεκκίνηση του Q-E για την πραγματοποίηση



προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, δεν αναμένεται σημαντική ενίσχυση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών το τρέχον εξάμηνο. Άλλωστε, στο πρώτο μισό του τρέχοντος έτους, παρά την καταβολή «κοινωνικού μερίσματος» στο τέλος Δεκεμβρίου, με θετικό αντίκτυπο στην αρχή του 2019, τα αναδρομικά στα ειδικά μισθολόγια τον Ιανουάριο, την αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 10% από τον Φεβρουάριο και τη χορήγηση έκτακτης συνταξιοδοτικής παροχής τον Μάιο, η ιδιωτική κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα. Ενδεχομένως, παρά αυτές τις ευνοϊκές εξελίξεις για τα εισοδήματά τους, τα νοικοκυριά να ήταν σε εκείνη την περίοδο επιφυλακτικά ως προς τη χρησιμοποίησή τους για καταναλωτικούς σκοπούς ενόψει των βουλευτικών εκλογών και τυχόν δυσμενών για αυτά αλλαγών στην οικονομική πολιτική από την κυβέρνηση η οποία θα πρόκυπτε από αυτές. Αυτήν τη στάση απέναντι στο συγκεκριμένο γεγονός μάλλον αντικατοπτρίζει η αύξηση των αποταμιεύσεων τους σε εκείνο το χρονικό διάστημα. Η ενίσχυση του δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης, που είχε ξεκινήσει ήπια από τον περασμένο Μάρτιο και κλιμακώθηκε έντονα στο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, κατόπιν της ολοκλήρωσης του εκλογικού κύκλου, διαμορφώνοντας το δείκτη στο μέγιστο επίπεδο των τελευταίων 19 ετών, επίσης δείχνει την αβεβαιότητα που αυτός είχε προξενήσει.

Από την άλλη πλευρά, δεν προκύπτει έως τώρα από βραχυχρόνιους δείκτες δραστηριότητας οι οποίοι σχετίζονται στενά με τα νοικοκυριά, όπως ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο, μια μεταβολή της συμπεριφοράς τους αμέσως μετά τις εκλογές του Ιουλίου. Όμως είναι πιθανό αυτή να αρχίσει να εκδηλώνεται αργότερα εντός του 2019. Η συνέχιση υλοποίησης των προεκλογικών εξαγγελιών με τα μέτρα τα οποία περιλαμβάνονται στο πρόσφατο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2020 και τα αφορούν (μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή εισοδήματος και ασφαλιστικών εισφορών), είναι πλέον πιθανό ότι θα ενισχύσει περαιτέρω τις προσδοκίες τους, συμβάλλοντας σε μια αλλαγή της καταναλωτικής τους διάθεσης σε σχέση με το αρχικό εξάμηνο φέτος. Ευνόητα, η επίδραση αυτών των μέτρων θα εκδηλωθεί πλήρως στη διάρκεια του προσεχούς έτους. Την ενίσχυση της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης την επόμενη χρονιά, θα ευνοήσει, όπως φέτος, η περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας. Η διεύρυνση της απασχόλησης αναμένεται να προέλθει και πάλι κυρίως από κλάδους διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών, όπως ο Τουρισμός, οι Μεταφορές και ορισμένους μεταποιητικούς. Όμως, δεν προβλέπεται για ακόμα ένα έτος από τόνωση των καταναλωτικών εξόδων από την τραπεζική χρηματοδότηση, η αύξηση της οποίας κατά πάσα πιθανότητα θα διοχετευτεί εξ' ολοκλήρου στις επιχειρήσεις. Συνεκτιμώντας το ότι η καταναλωτική ζήτηση του ιδιωτικού τομέα δεν παρουσίασε ανοδική δυναμική στο εξάμηνο Ιανουαρίου - Ιουνίου, παρά την καταβολή μεταβιβαστικών πληρωμών και αναδρομικών, προβλέπεται ότι η αύξησή της φέτος θα είναι σαφώς μικρότερη της αναμενόμενης σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, στην περιοχή του 0,5%. Το 2020 η άνοδος θα κλιμακωθεί ήπια, στην περιοχή του 1,0%.

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης, το οποίο πραγματοποιείται από το δημόσιο τομέα, η συγκυριακή, ισχυρή αύξηση στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου, υπό την επίδραση του εκλογικού κύκλου, η οποία είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, δεν θα συνεχιστεί στα επόμενα τρίμηνα. Η τάση της δημόσιας κατανάλωσης μάλλον θα επανέλθει κατά το τρέχον εξάμηνο κοντά στο πλαίσιο στο οποίο κινούταν προ των εκλογών. Σε αυτήν την εξέλιξη θα συντείνει το επίπεδό της στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι, το οποίο ήταν σαφώς υψηλότερο των προηγούμενων τριμήνων και αναμένεται να προκαλέσει ένα αρνητικό αποτέλεσμα βάσης ένα έτος μετά. Ανασχετικά σε μια εκτεταμένη υποχώρηση των δημόσιων

καταναλωτικών δαπανών την ίδια περίοδο θα λειτουργήσει η πρόσληψη 3.015 εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής από τον Οκτώβριο, η οποία είχε προγραμματιστεί στον περυσινό Προϋπολογισμό. Το 2020 θα επενεργήσουν αντίρροπα στη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές σε αυτούς. Συγκεκριμένα, η προβλεπόμενη στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του προσεχούς έτους επισκόπηση δημοσίων δαπανών και εσόδων, η οποία θα οδηγήσει σε αναπροσαρμογή των «οροφών» των δαπανών, αναμένεται να επιφέρει εξοικονόμηση πόρων €500 εκατ. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η επίτευξη αυτής της επίδοσης θα εξαρτηθεί από την ετοιμότητα των σχετικών μηχανισμών κατά μήκος της δημόσιας διοίκησης σχετικά νωρίς το 2020. Αντιθέτως, η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών του δημοσίου, κυρίως λόγω της αύξησης του ποσοστού των εργοδοτικών εισφορών υπέρ του ΕΦΚΑ από 10% φέτος σε 13,33% την επόμενη χρονιά, θα διευρύνει τη δημόσια κατανάλωση κατά €327 εκατ. Επιπλέον, δεν θα επαναληφθούν οι σχετιζόμενες με τις εκλογές δαπάνες που έγιναν το 2019. Υπό τις παραπάνω επιδράσεις, η άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης το τρέχον έτος θα είναι της τάξης του 1,3%, ενώ για το επόμενο αναμένεται μικρή υποχώρησή της.

Στο πεδίο των επενδύσεων, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η ολοκλήρωση του εκλογικού κύκλου, νωρίτερα από ότι αναμενόταν πριν τις ευρωεκλογές, συνεπάγεται ταχύτερη υποχώρηση της αβεβαιότητας για ένα τμήμα της επιχειρηματικότητας το οποίο έδινε αυξημένη βαρύτητα στις πολιτικοοικονομικές εξελίξεις που θα προκύπταν από αυτές, επηρεάζοντας θετικά τις προσδοκίες του στο τρέχον εξάμηνο και διευκολύνοντας την ανάληψη επενδυτικού ρίσκου. Αυτές τις τάσεις υποστηρίζουν τα ήδη ληφθέντα μέτρα από τη νέα κυβέρνηση, χωρίς να αποτιμώνται εδώ οι δημοσιονομικές τους επιδράσεις (επέκταση 120 δόσεων στις επιχειρήσεις), αλλά κυρίως οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις για το 2020 στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού που αφορούν στις επιχειρήσεις (μείωση φορολογικού συντελεστή νομικών προσώπων κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες για τη χρήση του 2019, μείωση εργοδοτικών εισφορών). Σε γενικές γραμμές, τα μέτρα παρέχουν κεφαλαιακή στήριξη στην επιχειρηματικότητα, με όσα αφορούν στην άμεση φορολογία να ενισχύουν και τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων.

Ως προς το μέτρο αναστολής του ΦΠΑ στις νέες οικοδομές επί τρία έτη, εκ της διάρκειάς του θα έχει συγκεκριμένη χρονικά τονωτική επίδραση στη δραστηριότητα του Κατασκευαστικού τομέα. Η επένεργειά του θα εξαρτηθεί από το εάν θα αφορά σε ακίνητα τα οποία θα κατασκευαστούν/ολοκληρωθούν από το 2020 ή και στα ήδη κατασκευασμένα, μη πωληθέντα ακίνητα, κάτι που προς το παρόν δεν έχει οριστικοποιηθεί. Στην πρώτη περίπτωση προκύπτει μεγαλύτερο κίνητρο αύξησης των κατασκευών, αλλά η φορολογική ελάφρυνση είναι μικρότερη. Επίσης, θα δημιουργηθούν διαφορετικές κατηγορίες ακινήτων, ανάλογα με το εάν υπάγονται στη μείωση του ΦΠΑ ή όχι. Έως ότου διευκρινιστούν τα χαρακτηριστικά της αναστολής του ΦΠΑ, πιθανότατα στον Προϋπολογισμό του 2020, πολλές από τις οικοδομικές επιχειρήσεις θα τηρήσουν στάση αναμονής, επομένως θα υπάρξει μια περίοδος σχετικής αδράνειας. Την οικοδομική δραστηριότητα ευνοεί από φέτος η μείωση του ΕΝΦΙΑ από 10% έως 30%. Πάντως, η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές το προσεχές έτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις, όπως αυτά στην περιοχή του Ελληνικού, στον ΟΛΠ, για την επέκταση του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, στα περιφερειακά αεροδρόμια κ.λπ. Από την άλλη πλευρά, η χαμηλή δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ φέτος θα ανακόψει αυτήν τη δυναμική, τουλάχιστον προσωρινά, στα επόμενα έτη.

Οι εξελίξεις που προαναφέρθηκαν στα θέματα της διαχείρισης των «κόκκινων» δανείων και των επιτοκίων, θεωρούνται εξίσου σημαντικές με τις φοροελαφρύνσεις από τα νέα δημοσιονομικά



μέτρα, ενώ ενδεχομένως να έχουν ισχυρότερο θετικό αντίκτυπο. Όπως δείχθηκε προηγουμένως, κατόπιν της κάμψης της αβεβαιότητας από τις εκλογές, ορισμένες πολύ μεγάλες επιχειρήσεις, αντί του τραπεζικού δανεισμού, έσπευσαν να αξιοποιήσουν τους τρέχοντες, πολύ καλούς όρους άντλησης πόρων από τις αγορές κεφαλαίων. Αυτή η πρακτική μάλλον θα κλιμακωθεί τους επόμενους μήνες του 2019 και στη χρονιά που ακολουθεί. Για τις επιχειρήσεις που δεν έχουν ευχέρεια πρόσβασης σε αυτές τις αγορές, η διαφαινόμενη επιτάχυνση της πιστωτικής επέκτασης από το τραπεζικό σύστημα, κατόπιν της συνέχισης επίτευξης των στόχων για τη μείωση των «κόκκινων» δανείων, η οποία εκτιμάται πως θα επιταχυνθεί με το σχέδιο «Ηρακλής», καθώς και χάρη στην περαιτέρω, ωστόσο ήπια επιστροφή καταθέσεων, θα αποτελέσει το βασικό υποστηρικτικό παράγοντα στην υλοποίηση επενδύσεων στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους και περισσότερο το 2020.

Η αύξηση των εξαγωγών για ακόμα ένα έτος το 2019 και η εκτιμώμενη περαιτέρω ενίσχυσή τους στο ερχόμενο, ευνοεί και θα συνεχίσει να υποστηρίζει τις επενδύσεις από επιχειρήσεις στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους ή σε εκείνους με ταχύτατα ανερχόμενη εξωστρέφεια. Σε επίπεδο κλάδων το επενδυτικό ενδιαφέρον προβλέπεται να εκδηλωθεί κυρίως στον Τουρισμό (συμπεριλαμβανομένων των ενοικιάσεων μέσω Airbnb), σε κλάδους της Μεταποίησης, στις Μεταφορές και την Αποθήκευση. Όπως έχει επισημανθεί επανειλημμένως, ένα μεγάλο τμήμα τους θα αφορά στην απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού, τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, μεταφορικών μέσων, η οποία καλύπτεται σε σημαντικό βαθμό από εισαγωγές.

Ως προς τη συμβολή στις επενδύσεις του δημόσιου τομέα εκτός εκείνης η οποία οφείλεται στη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ και αξιολογήθηκε παραπάνω, εκτιμάται για φέτος μικρή τόνωσή της από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, εξαιτίας της περισσότερο εμπροσθοβαρούς υλοποίησής σε σχέση με πέρυσι και όχι λόγω του συνολικού επιπέδου των ενισχύσεων, το οποίο μάλλον θα είναι λίγο μικρότερο εκείνου το 2018 (€6,24 δισεκ.). Δεδομένου ότι ο προϋπολογισμός δαπανών του ΠΔΕ το 2020 είναι αμετάβλητος για πέμπτο έτος (€6,75 δισεκ.), δεν αναμένεται μια ουσιαστική κλιμάκωση της συμβολής του στις επενδύσεις.

Συνεκτιμώντας την οριακή αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους, την ανασταλτική επίδραση στις επενδύσεις του εκλογικού κύκλου, που εκτείνεται τουλάχιστον έως την εκκίνηση άσκησης οικονομικής πολιτικής από τη νέα κυβέρνηση και τις τάσεις, παρατηρούμενες και αναμενόμενες, στους παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδύσεις, θεωρείται πλέον πιθανή μια αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας φέτος μικρότερη από ότι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, στην περιοχή του 6-7%. Οι επενδύσεις θα κλιμακωθούν έντονα το 2020, με τη διεύρυνσή τους να κυμαίνεται σε διψήφιο ποσοστό, στην περιοχή του 15%.

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παρατέθηκαν προηγουμένως, η τάση στις εξαγωγές προϊόντων σε τρέχουσες τιμές έχει μεταστραφεί σε πτωτική στο τετράμηνο Μαΐου – Αυγούστου (-1,4%), ενώ η διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών επιβραδύνθηκε, αν και η έντασή της παραμένει ισχυρή (+6,8%). Οι εξελίξεις στις εξαγωγές αγαθών οφείλονται κυρίως σε συγκεκριμένες χώρες, όχι στις τάσεις περιφερειακών ζωνών. Συγκεκριμένα, από την αρχή του έτους οι εξαγωγές στην Τουρκία περιορίστηκαν κατά €351,6 εκατ. ή 22,5%, εξέλιξη η οποία οφείλεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομία της και έχουν την οδηγία σε ύφεση από το τελευταίο τρίμηνο του 2018 έως τουλάχιστον το δεύτερο τρίμηνο φέτος. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία έχει φέτος υποχωρήσει από τη δεύτερη στην

τέταρτη θέση μεταξύ των πλέον σημαντικών εξαγωγικών προορισμών. Έπονται σε υποχώρηση ο Λίβανος (-€214,3 εκατ.), η Σιγκαπούρη (-€195,9 εκατ.) και η Αίγυπτος (-€154,7%). Οι πτώσεις εξαγωγών από αυτές τις χώρες υπερβαίνουν κατά πολύ τη μείωση στο πρόσφατο τετράμηνο (-€157,8 εκατ.). Κατόπιν της έναρξης πολεμικής σύρραξης στα σύνορα Τουρκίας – Συρίας και της επιβολής κυρώσεων από τις ΗΠΑ, ενδεχομένως και από άλλες χώρες και ενώσεις κρατών, οι πιέσεις στην τούρκικη οικονομία θα κλιμακωθούν. Η εκ νέου διεύρυνση φέτος των εξαγωγών προς την Ευρωζώνη, την πλέον σημαντική περιφέρεια για τις ελληνικές εξαγωγές, αν και είναι ισχυρή για άλλο ένα έτος (+7,6%), σαφώς υπολείπεται της αντίστοιχης περυσινής (+14,0%) και από μόνη της δεν επαρκεί για την κάλυψη αυτών των απωλειών.

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η εξασθένηση φέτος της ανόδου των εξαγωγών από την Ευρωζώνη οφείλεται στην επιβράδυνση της ανάπτυξης, με το ρυθμό της στο δεύτερο τρίμηνο του 2019 να είναι, όπως στο προηγούμενο, 1,2%, έναντι 2,3% ένα χρόνο νωρίτερα. Η υποχώρηση της ανάπτυξης προέρχεται κυρίως από την ολοκλήρωση της επέκτασης της πολιτικής νομισματικής χαλάρωσης από την ΕΚΤ (Q-E), τις επιπλοκές στην οικονομία της Γερμανίας, εξαιτίας ζητημάτων προσαρμογής στην αυτοκινητοβιομηχανία της και την κάμψη της εξαγωγικής ζήτησης από την Κίνα, λόγω της επίδρασης των πολιτικών εμπορικού προστατευτισμού στην οικονομία της. Οι περισσότερες από αυτές τις δυσμενείς επιδράσεις θα συνεχιστούν στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους και τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνο του 2020. Εξαιρεση αποτελεί αυτή της μη επέκτασης του Q-E, την οποία η ΕΚΤ ανακοίνωσε στα μέσα Σεπτεμβρίου πως θα σταματήσει από την 1^η Νοεμβρίου, προχωρώντας σε αγορές περιουσιακών στοιχείων με μικρότερο ρυθμό από ότι στην εκκίνηση της εφαρμογής του (€20 δισεκ. μηνιαίως). Παραμένει δύσκολο να εκτιμηθούν οι επενέργειες του επερχόμενου Brexit, ανεξαρτήτως του εάν θα είναι συναινετικό ή όχι. Κυρίως υπό αυτές τις επιδράσεις προβλέπεται στις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών πως η οικονομία της Ευρωζώνης μεγεθυνθεί κατά 1,2% το 2019 και 1,4% το επόμενο έτος, από 1,9% πέρυσι και 2,4% το 2017, επιβράδυνση η οποία θα κάμψει τη ζήτηση εισαγωγών της. Για αυτόν το λόγο, είναι πλέον πιθανή μια μικρή επιτάχυνση των ελληνικών εξαγωγών προς την Ευρωζώνη το προσεχές έτος. Ως προς τις άμεσες επενέργειες των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού από τις ΗΠΑ στις εξαγωγές προϊόντων της Ελλάδας, προς το παρόν δεν φαίνεται κάποιος έντονος αρνητικός αντίκτυπός τους, με την άνοδο να συνεχίζεται στο οκτάμηνο φέτος με ρυθμό 6,1%, ωστόσο σαφώς μικρότερο από ότι πριν ένα χρόνο (14,0%).

Στο σκέλος των εξαγωγών που αφορούν σε υπηρεσίες, η συνεχιζόμενη βάσει των σχετικών στοιχείων που αναφέρθηκαν παραπάνω άνοδος των διεθνών αφίξεων στη διάρκεια των δύο πρώτων μηνών του τρίτου τριμήνου, όπως επίσης η σημαντική αύξηση των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό στο πλέον πρόσφατο τρίμηνο για το οποίο υπάρχουν στοιχεία (Μάιος – Ιούλιος), προμηνύουν τη διεύρυνση των τουριστικών εσόδων για ακόμα ένα καλοκαίρι. Συνολικά στο επτάμηνο Ιανουαρίου – Ιουλίου οι διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις διευρύνονται με ρυθμό ελαφρώς μικρότερο από πέρυσι, 12,4% έναντι 14,5%, γεγονός το οποίο σηματοδοτεί μια σημαντική ενίσχυση της δραστηριότητας στον κλάδο του Τουρισμού για άλλο ένα έτος, παρά την πιέσεις από ανταγωνιστικούς προορισμούς, όπως της Τουρκίας και της Αιγύπτου. Ωστόσο η πρόσφατη χρεωκοπία της Thomas Cook θα ανασχέσει σε κάποιο βαθμό αυτήν τη δυναμική. Καθώς το μεγαλύτερο τμήμα της τουριστικής περιόδου είχε παρέλθει, δεν αναμένονται ισχυρές επιπτώσεις, όμως προς το παρόν είναι δύσκολο να εκτιμηθούν. Προβλέψεις για την τάση το 2020 είναι πολύ πρόωρο να γίνουν. Εφόσον η διάρκεια και η έκταση της πολεμικής σύγκρουσης στα σύνορα Τουρκίας – Συρίας είναι μεγάλες, θα επηρεαστεί αρνητικά η τουριστική κίνηση στη



γείτονα χώρα στη χρονιά που ακολουθεί. Η διεύρυνση των εισπράξεων από την παροχή υπηρεσιών διεθνώς υποστηρίζεται από την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών, τα έσοδα των οποίων ήταν 6,9% περισσότερα στο επτάμηνο φέτος. Στην ανάπτυξή τους στα έτη που έρχονται μπορούν να συμβάλουν η πώληση πέρυσι του 67% του ΟΛΘ και η επέκταση της δραστηριότητας της Cosco στον Πειραιά. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις και εξελίξεις, η μέση ενίσχυση των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών φέτος εκτιμάται πως θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 5,0% - 5,5%. Στο επόμενο έτος η άνοδός τους θα κυμανθεί στο ίδιο επίπεδο, ίσως ελαφρώς χαμηλότερα, με το Brexit και τις εξελίξεις στην Τουρκία να έχουν βαρύνουσα σημασία για την έντασή της.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2017	2018	2019	2020
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	1,5	1,9	2,1*	2,2*
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,9	1,1	1,3	1,2
Δημόσια Κατανάλωση	-0,4	-2,5	3,1	0,4
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	9,1	-12,2	10,1	10,8
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	6,8	8,7	4,7	4,2
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,1	4,2	5,7	4,1
Απασχόληση	1,5	1,7	1,5	1,3
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	0,5	1,3	2,4	1,7
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,0	0,5	0,5	-0,4
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	1,1	0,8	0,8	0,8
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	1,6	-1,3	2,6	2,1
Καθαρές Εξαγωγές	-0,1	1,5	-0,4	0,0
Αποθέματα	0,1	1,8	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	0,7	1,1	0,5	-0,1
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-1,1	-1,4	-1,0	-0,8
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	176,2	181,1	174,9	168,9
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	21,5	19,3	18,2	16,8

*Πηγή: European Economic Forecast, summer 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούλιος 2019

Πηγή: European Economic Forecast, spring 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2019

Η μικρή άνοδος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, σε συνδυασμό με τη χαμηλότερη της αναμενόμενης νωρίτερα το 2019 επέκτασης της επενδυτικής δραστηριότητας, επενεργούν ανασχετικά στην αύξηση της ζήτησης για προϊόντα από το εξωτερικό. Από την άλλη πλευρά, την άνοδό τους συντηρεί η βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων, καθώς το εισαγωγικό περιεχόμενο των εξαγωγών είναι υψηλό. Ένας τεχνικός παράγοντας ο οποίος μάλλον θα ανακόψει την άνοδο του συνόλου των εισαγωγών κατά το τρίτο τρίμηνο, είναι η έντονη αύξηση των εισαγωγών προϊόντων την ίδια περίοδο του 2018, όταν είχαν διευρυνθεί κατά 15,5%. Αντιθέτως, περισσότερο από ότι αρχικά αναμενόταν ενισχύεται η ζήτηση για υπηρεσίες από το εξωτερικό, εξέλιξη η οποία οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στις τουριστικές υπηρεσίες, με τη διεύρυνση των σχετικών

πληρωμών στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουλίου να φτάνει το 25,3%. Αυτή η τάση εκτιμάται πως ισχυροποιήθηκε περαιτέρω τουλάχιστον στους υπόλοιπους μήνες του τρίτου τριμήνου.

Σε ότι αφορά την προβλεπόμενη δυναμική των εισαγωγών το 2020, οι πολύ περισσότερες επενδύσεις, αλλά και η μεγαλύτερη ιδιωτική κατανάλωση, θα κλιμακώσουν τη ζήτηση εισαγωγών αγαθών. Όμως, καθώς ένα μεγάλο τμήμα των περισσότερων επενδύσεων θα αφορά σε κατασκευές, οι οποίες πραγματοποιούνται κυρίως με εγχωρίως παραγόμενα υλικά, η ποσοστιαία ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης λόγω των επενδύσεων αναλογικά θα είναι αρκετά μικρότερη της αύξησης των δευτέρων. Νέα άνοδο θα παρουσιάσει η ζήτηση ταξιδιωτικών υπηρεσιών από το εξωτερικό. Συνισταμένη των επιμέρους τάσεων θα είναι η άνοδος των εισαγωγών το τρέχον έτος, κατά 3,5-4,0%, η οποία θα επιταχυνθεί σε 6,0-6,5% το 2020.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2019 – 2020 (σε σταθερές αγοραίες τιμές, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ		ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
ΑΕΠ	2,0	2,8	2,1*	2,2*	1,8	2,3-2,5	2,0	2,2	2,1	2,0
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,6	1,8	1,3	1,2	0,5	1,0	1,0**	1,2**	1,0	1,5
Δημόσια Κατανάλωση	1,6	0,6	3,1	0,4	1,3	-0,5	0,3**	0,5**	2,3	1,2
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	8,8	13,4	10,1	10,8	3,5	18,0	4,0**	10,7**	1,2	8,4
Εξαγωγές	4,9	5,1	4,7	4,2	5,3	4,7	8,1**	5,7**	5,3	3,1
Εισαγωγές	4,1	5,2	5,7	4,1	3,8	6,2	5,2**	5,2**	2,8	3,8
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	0,6	0,7	0,8*	0,8*	0,2	0,6	0,6	0,9	0,8	1,3
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	17,4	15,6	18,2	16,8	17,3	15,5	17,8	16,8	18,1	17,3
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	1,3	0,8	0,5	-0,1	:	:	-0,3	-1,0	0,1	0,3
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-1,0	-0,8	:	:	-3,0	-3,3	-1,3	-1,2

* Πηγή: European Economic Forecast, summer 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούλιος 2019

** Πηγή: First Post – Program Monitoring Discussions, ΔΝΤ, Μάρτιος 2019

Πηγές: Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Οκτώβριος 2019 – European Economic Forecast, spring 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2019 – Η Ελληνική Οικονομία 03/19, ΙΟΒΕ, Οκτώβριος 2019 – World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019 – Fiscal Monitor, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019 – Economic Outlook 105, ΟΟΣΑ, Μάιος 2019

Συνοψίζοντας τις προβλέψεις για τις τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το 2019, καθώς παρά τις υψηλές έκτακτες κοινωνικές μεταβιβάσεις στο πρώτο εξάμηνό του, την αύξηση του κατώτατου μισθού και την αποκλιμάκωση της ανεργίας, η ιδιωτική κατανάλωση ήταν αμετάβλητη από πέρυσι, δεν αναμένεται σημαντική ενίσχυσή της το τρέχον εξάμηνο. Από την άλλη πλευρά, ενδεχομένως, τα νοικοκυριά να ήταν σε εκείνη την περίοδο επιφυλακτικά ενόψει των βουλευτικών εκλογών, όπως αναδεικνύει η εκτεταμένη ενίσχυση του δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης κατόπιν αυτών, στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, και να εκδηλωθεί μια μεταβολή στην καταναλωτική συμπεριφορά τους προοδευτικά στο δεύτερο εξάμηνο. Οι φοροελαφρύνσεις στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020 θα βελτιώσουν περαιτέρω τις προσδοκίες τους και θα τονώσουν το πραγματικό εισόδημά τους στο προσεχές έτος. Την ενίσχυση



της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης την επόμενη χρονιά, θα ευνοήσει η περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας.

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης, η τάση των καταναλωτικών δαπανών του δημόσιου τομέα πιθανότατα θα επανέλθει στο εξάμηνο Ιουλίου - Δεκεμβρίου κοντά στο πλαίσιο στο οποίο κινούνταν προ των εκλογών και θα είναι ήπια ανοδική. Το 2020 θα επενεργήσουν ανασχετικά στη διεύρυνσή τους ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές, όπως η επισκόπηση δημοσίων δαπανών και εσόδων, η καθιέρωση προϋπολογισμού επιδόσεων, με δείκτες επίδοσης (KPIs). Αντιθέτως, η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών του δημοσίου, θα διευρύνει τη δημόσια κατανάλωση.

Στο πεδίο των επενδύσεων, τα ήδη ληφθέντα μέτρα μετεκλογικά, αλλά κυρίως οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις για το 2020 στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού που αφορούν στις επιχειρήσεις, επιταχύνουν την αποκλιμάκωση της αβεβαιότητας εξαιτίας του εκλογικού κύκλου και ευνοούν την ανάληψη επενδυτικού ρίσκου. Το σύνολο των μέτρων συνιστά κεφαλαιακή στήριξη στην επιχειρηματικότητα, με όσα αφορούν στην άμεση φορολογία να ενισχύουν τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων. Η επενέργεια της αναστολής του ΦΠΑ στις νέες οικοδομές στη δραστηριότητα του Κατασκευαστικού τομέα θα εξαρτηθεί από την εμβέλεια εφαρμογής του. Η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές το προσεχές έτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις.

Οι εξελίξεις στη διαχείριση των «κόκκινων» δανείων και των επιτοκίων, θεωρούνται εξίσου σημαντικές με τις φοροελαφρύνσεις από τα νέα δημοσιονομικά μέτρα. Ήδη ορισμένες πολύ μεγάλες επιχειρήσεις έσπευσαν να αξιοποιήσουν τους πολύ καλούς όρους άντλησης πόρων από τις αγορές κεφαλαίων, κάτι που αναμένεται να κάνουν και άλλες επιχειρήσεις τους επόμενους μήνες και κυρίως στη χρονιά που ακολουθεί. Για τις επιχειρήσεις χωρίς δυνατότητα πρόσβασης σε αυτές τις αγορές, η διαφαινόμενη επιτάχυνση της πιστωτικής επέκτασης από το τραπεζικό σύστημα θα αποτελέσει το βασικό υποστηρικτικό παράγοντα στην υλοποίηση επενδύσεων. Η αύξηση των εξαγωγών για ακόμα ένα έτος το 2019 και η εκτιμώμενη περαιτέρω ενίσχυσή τους στο ερχόμενο, θα συνεχίσει να υποστηρίζει τις επενδύσεις από επιχειρήσεις στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους ή σε εκείνους με ταχύτατα ανερχόμενη εξωστρέφεια.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η ανοδική τάση στις εξαγωγές αγαθών θα εξασθενήσει στο τρέχον εξάμηνο, από την εκτεταμένη υποχώρηση των εξαγωγών σε συγκεκριμένες χώρες (Τουρκία, Λίβανος, Σιγκαπούρη) και καθώς δεν αναμένεται επιτάχυνση της ανάπτυξης στον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, την Ευρωζώνη. Κατόπιν της έναρξης πολεμικής σύρραξης στα σύνορα Τουρκίας - Συρίας και της επιβολής κυρώσεων από τις ΗΠΑ, ενδεχομένως και από άλλες χώρες και ενώσεις κρατών, οι πιέσεις στην τούρκικη οικονομία θα κλιμακωθούν. Η φετινή επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη θα υποχωρήσει ελαφρώς το 2020, με τη συνδρομή της περισσότερο υποβοηθητικής νομισματικής πολιτικής, κατόπιν της επανεκκίνησης του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης. Προς το παρόν δεν φαίνεται κάποιος έντονος άμεσος αρνητικός αντίκτυπος των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού από τις ΗΠΑ, με τις εξαγωγές προς αυτές να αυξάνονται ηπιότερα το τρέχον έτος. Στο σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, τα έως τώρα στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο, σηματοδοτούν μια σημαντική ενίσχυση της δραστηριότητας στον κλάδο του Τουρισμού για άλλο ένα έτος. Ωστόσο η χρεωκοπία της Thomas Cook θα ανασχέσει σε κάποιο βαθμό αυτήν τη δυναμική, ο οποίος προς το παρόν είναι δύσκολο να εκτιμηθεί. Προβλέψεις για την τάση του τουρισμού το 2020 είναι πρόωπο να γίνουν. Στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών συμβάλλει και η κλιμάκωση των διεθνών μεταφορών μέσω

Ελλάδας, η οποία παρουσιάζει ισχυρές προοπτικές τα επόμενα χρόνια με την πώληση του ΟΛΘ και την επέκταση της δραστηριότητας της Cosco στον Πειραιά.

Λόγω της μικρής ανόδου της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, σε συνδυασμό με τη χαμηλότερη της αναμενόμενης νωρίτερα το 2019 διεύρυνση της επενδυτικής δραστηριότητας, η αύξηση της ζήτησης για προϊόντα από το εξωτερικό θα είναι μικρότερη από όσο αρχικά προβλεπόταν. Αντιθέτως, περισσότερο από ότι αρχικά αναμενόταν ενισχύεται η ζήτηση για υπηρεσίες από το εξωτερικό, σχεδόν αποκλειστικά από τις τουριστικές υπηρεσίες. Οι πολύ περισσότερες επενδύσεις, η μεγαλύτερη ιδιωτική κατανάλωση, θα κλιμακώσουν τη ζήτηση εισαγωγών αγαθών το 2020. Νέα άνοδο θα παρουσιάσει η ζήτηση ταξιδιωτικών υπηρεσιών από το εξωτερικό.

Συνισταμένη των τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο και των προβλεπόμενων για φέτος και τη προσεχή χρονιά εξελίξεων στους παράγοντες οι οποίοι τις επηρεάζουν, αποτελεί η πρόβλεψη για αύξησή του το 2019 έως 1,8%, η οποία θα επιταχυνθεί επόμενο έτος στην περιοχή του 2,3% - 2,5%. Επισημαίνεται πως οι προβλέψεις για το ΑΕΠ του 2019 και του 2020 πραγματοποιούνται με τα δεδομένα για το ΑΕΠ του 2018 από τις προσωρινές εκτιμήσεις του περασμένου Μαρτίου, καθώς η προγραμματισμένη για τις 16 Οκτωβρίου δεύτερη εκτίμησή του αναβλήθηκε. Η αναβολή οφείλεται στις εργασίες αναθεώρησης των στοιχείων, οι οποίες αυτήν τη φορά περιλαμβάνουν και την ενσωμάτωση διοικητικών οικονομικών στοιχείων από τις φορολογικές αρχές. Επομένως, τυχόν σημαντικές αλλαγές στο ΑΕΠ του 2018 και τις συνιστώσες του από την τρέχουσα αναθεώρηση ενδέχεται να επηρεάσουν τις προβλέψεις σε επόμενες εκθέσεις του IOBE για το τρέχον και το επόμενο έτος, με τρόπο ο οποίος δεν μπορεί να προβλεφθεί.

Η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών στο δεύτερο εξάμηνο του 2019 και το 2020, θα εξακολουθήσει να αποτελεί τη σημαντικότερη αιτία υποχώρησης της ανεργίας, μέσω της αύξησης της απασχόλησης στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους, τον Τουρισμό, τις Μεταφορές – αποθήκευση και τη Μεταποίηση. Η ισχυρή διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση στο αρχικό εξάμηνο φέτος, θα συνεχιστεί και θα κλιμακωθεί στο υπόλοιπο του έτους, κατόπιν της πρόσληψης 3,0 χιλ. εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για το διδακτικό έτος 2019-2020. Όπως στο παρελθόν, ο δημόσιος τομέας θα συμβάλει στην τόνωση της απασχόλησης εποχικού χαρακτήρα μέσω των προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας, καθώς εντός του Νοεμβρίου αναμένεται η προκήρυξη ενός νέου προγράμματος διάρκειας οκτώ μηνών, με 35 χιλ. ωφελούμενους. Ευρύτερα, η προβλεπόμενη σημαντική κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν (φοροελαφρύνσεις, συνέχιση και αύξηση πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις, δανεισμός από τις αγορές κεφαλαίου με βιώσιμους όρους, έργα σε μεγάλες παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις) θα έχει θετικό αντίκτυπο στη δημιουργία θέσεων εργασίας, μεταξύ άλλων κλάδων σε εκείνον των Κατασκευών. Ανασχετικά στην υποχώρηση της ανεργίας ενδέχεται να επενεργήσουν η αύξηση του κατώτατου μισθού και η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού για νέους έως 25 ετών. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 0,5% από 01/06/2019 και η προβλεπόμενη συνέχισή της στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020 κατά μια ποσοστιαία μονάδα, θα ενισχύσουν κυρίως την προσφορά εργασίας. Συνεκτιμώντας τους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την απασχόληση, η υποχώρηση της ανεργίας το 2019 θα είναι ισχυρότερη της αρχικά αναμενόμενης, κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, στο 17,3%, ενώ θα συνεχιστεί με παραπλήσια ένταση στο ερχόμενο έτος (15,5%).

Ολοκληρώνοντας τις προβλέψεις με αυτές για τις τιμές καταναλωτή, δεδομένης της αρνητικής επενέργειας της έμμεσης φορολογίας κατόπιν της μείωσης του ΦΠΑ στα τρόφιμα και τον



ηλεκτρισμό – φυσικό αέριο και της συνεχούς μηδενικής επίδρασης του κόστους ενέργειας, ο μοναδικός παράγοντας άσκησης αυξητικών επιδράσεων στο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο τρίτο τρίμηνο και στο υπόλοιπο του 2019 θα είναι η εγχώρια ζήτηση. Ωστόσο οι επιδράσεις έμμεσης φορολογίας και εγχώριας ζήτησης στις τιμές σχεδόν αλληλεξουδετερώνονται από τον Ιούνιο. Στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019 η εγχώρια ζήτηση θα τονωθεί ελαφρώς από τα πρόσφατα δημοσιονομικά μέτρα, κυρίως τη μείωση του ΕΝΦΙΑ. Οι περιοριστικές πιέσεις στις τιμές καταναλωτή θα κλιμακωθούν πρόσκαιρα τον Οκτώβριο από το σχετικά υψηλό επίπεδό τους ένα έτος νωρίτερα, λόγω της τότε αύξησης της τιμής του πετρελαίου.

Για το προσεχές έτος δεν έχει προγραμματιστεί κάποια μεταβολή έμμεσου φόρου στην κατανάλωση, σύμφωνα με το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2020, όμως θα συνεχιστεί έως τον Μάιο, έστω φθίνουσα, η αποπληθωριστική επίδραση από τις μειώσεις του ΦΠΑ φέτος. Όμως, τα νέα μέτρα που αφορούν στα νοικοκυριά (μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22% σε 9%, μείωση ασφαλιστικών εισφορών), θα ενισχύσουν σε κάποιο βαθμό τα πραγματικά εισοδήματα και ακολούθως την καταναλωτική ζήτηση. Θα συνεχιστεί και η τόνωση σε αυτήν από την υποχώρηση της ανεργίας. Ωστόσο, δεν αναμένεται το 2020 η θετική επίδραση ορισμένων έκτακτων μεταβιβαστικών πληρωμών και εξελίξεων φέτος, όπως η συνταξιοδοτική παροχή που δόθηκε τον Μάιο, τα αναδρομικά στα ειδικά μισθολόγια και η αύξηση του κατώτατου μισθού. Για αυτό, ενώ προβλέπεται πως η ζήτηση θα επενεργήσει πληθωριστικά και το προσεχές έτος, εντούτοις η έντασή της θα είναι χαμηλότερη από φέτος. Σε ότι αφορά την επίδραση της τιμής της ενέργειας, η επιτάχυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, στο 3,4%, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου (+3,2%), θα ενισχύσει και τη ζήτηση πετρελαίου. Η επίδρασή της στις τιμές θα μετριαστεί από την προσαρμογή της παγκόσμιας παραγωγής, κυρίως στις ΗΠΑ. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και τάσεις, η άνοδος του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή φέτος εκτιμάται πως θα είναι οριακή, χαμηλότερη της περυσινής, 0,1% - 0,3%. Το προσεχές έτος ο πληθωρισμός θα επιταχυνθεί ελαφρώς, στο 0,3% - 0,6%.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

- Βελτίωση της βιομηχανικής παραγωγής στο οκτάμηνο (+0,78% αντί 1,1% πέρσι). Ωστόσο, σημειώθηκε μείωση της παραγωγής τον Αύγουστο. Σημαντική μείωση και στην ευρωπαϊκή βιομηχανία κυρίως εξαιτίας της γερμανικής βιομηχανίας
- Μειωμένη δραστηριότητα στις Κατασκευές κατά 12,1% αντί ηπιότερης κάμψης κατά 2,8%
- Απώλειες και στον όγκο του Λιανικού Εμπορίου στο επτάμηνο του 2019 (-1,0% αντί +1,7%)
- Μείωση του κύκλου εργασιών σε εννέα από τους δεκατρείς υποκλάδους των Υπηρεσιών κατά το πρώτο μισό του 2019 σε σχέση με το 2018.

Βιομηχανία

Παρά την υποχώρηση του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής φέτος τον Αύγουστο κατά 0,3%, στο σύνολο του οκταμήνου Ιανουαρίου - Αυγούστου του τρέχοντος έτους η βιομηχανική παραγωγή αυξανόταν με ρυθμό 0,7%, όταν πέρυσι ανερχόταν με ελαφρώς μεγαλύτερο ρυθμό (+1,1%).

Σε ότι αφορά την τάση στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, κατά το οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου του 2019 ενισχύθηκαν κατά 0,7%, ρυθμός που είναι σημαντικά ηπιότερος από αυτόν του 2018 (+4,3%). Τάσεις σταθεροποίησης καταγράφονται και στον κύκλο εργασιών της ελληνικής βιομηχανίας κατά την ίδια περίοδο, καθώς αυξήθηκε κατά 1,2% αντί πολύ ισχυρότερης αύξησης πριν ένα χρόνο (8,8%).

Στην Ευρωζώνη, κατά το οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου του τρέχοντος έτους, η βιομηχανική παραγωγή περιορίστηκε κατά 1,2%, έναντι αύξησης 2,1% την ίδια περίοδο του 2018. Όπως έχει επισημανθεί και σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, ο δείκτης παραγωγής εμφανίζει πτωτική πορεία από την αρχή του 2019, η οποία μήνα με το μήνα επιταχύνεται. Η επιβράδυνση στις παραγγελίες παγκοσμίως, λόγω του εμπορικού πολέμου μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ φαίνεται να επηρεάζει και την ευρωπαϊκή βιομηχανία. Έντονη είναι και η αρνητική επενέργεια της φθίνουσας ζήτησης από την Κίνα στη Γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία, η οποία καλείται επιπλέον να προσαρμοστεί και στις νέες προδιαγραφές εκπομπών ρύπων. Για αυτό, η μεγαλύτερη κάμψη στη βιομηχανική παραγωγή μεταξύ των χωρών της ΕΖ καταγράφεται στη Γερμανία (-4,2% αντί αύξησης 2,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2018).

Ποικίλες τάσεις εκδηλώνονται στην παραγωγή βασικών τομέων της βιομηχανίας στην Ελλάδα στο οκτάμηνο του 2019. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στα Ορυχεία - Λατομεία, όπου η παραγωγή περιορίστηκε κατά 13,5% αντί αύξησης κατά 3,0% το 2018. Ακολουθεί, με πολύ μικρότερη υποχώρηση, κατά 1,0%, η Παροχή Ηλεκτρικής Ενέργειας, σε συνέχεια μείωσης 3,8% πέρυσι. Ανοδικά κινήθηκε το προϊόν της Μεταποίησης, αλλά με ρυθμό χαμηλότερο σε σχέση με πέρυσι (1,6% αντί 2,7%).

Αναλυτικότερα, στα Ορυχεία, έντονη μείωση της παραγωγής σημειώθηκε στην Εξόρυξη Άνθρακα και Λιγνίτη - άντληση αργού πετρελαίου (-20,0%, αντί ανόδου 32,9% πέρυσι). Ακολούθησαν σε υποχώρηση η Εξόρυξη Μεταλλευμάτων (-18,3%, σε συνέχεια υποχώρησης 14,2%) και τα Λοιπά Ορυχεία και Λατομεία (-9,6% φέτος, κατόπιν -5,2% το 2018). Ενίσχυση της παραγωγής με πολύ μικρότερο ρυθμό από πέρυσι εμφάνισε η Άντληση Αργού Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου (4,3% από 44,0%).

Στη Μεταποίηση, η παραγωγή αυξήθηκε στους μισούς κλάδους της (12 από τους 24). Σε κλάδους με αυξημένη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, τα Βασικά Φαρμακευτικά Προϊόντα διεύρυναν εκ νέου την παραγωγή τους κατά 26,7% (αντί +18,2% πέρυσι). Στα Τρόφιμα η άνοδος ήταν οριακή, 0,2% αντί 0,7% πριν ένα έτος, ενώ στα Βασικά Μέταλλα η παραγωγή περιορίστηκε κατά 1,6%, αντί ανόδου 2,8% την ίδια περίοδο του 2018.

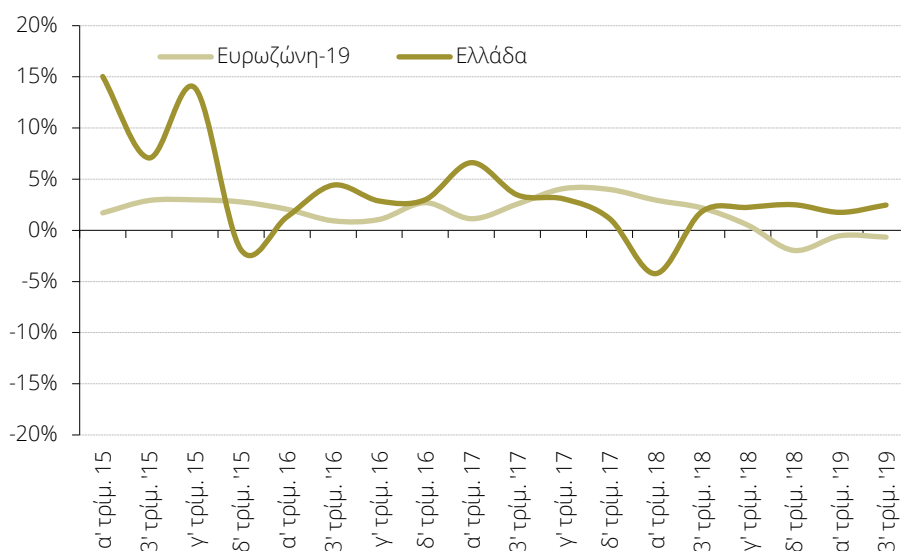
Στους υπόλοιπους κλάδους της Μεταποίησης, παρατηρείται επιτάχυνση των απωλειών σε όσους κινούνται αρνητικά σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα. Πιο συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη κάμψη στο οκτάμηνο φέτος σημειώθηκε στην παραγωγή Οπτάνθρακα και Προϊόντων Διύλισης Πετρελαίου (-6,9% αντί +4,0%), στην κατασκευή Λοιπού Εξοπλισμού Μεταφορών (-6,6% αντί -4,8%) και στην κατασκευή Ειδών Ένδυσης (-6,1% αντί -1,2%). Πτωτικά κινήθηκε το προϊόν της Κατασκευής



Μηχανοκίνητων Οχημάτων (-5,6% αντί -4,9%), των Μη μεταλλικών προϊόντων (-4,9% σε σχέση με -2,9%), της Χαρτοποιίας (-4,6% αντί +2,0%) και της Κλωστοϋφαντουργίας (-3,3% έναντι -4,5%).

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19, Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους



Μικρή αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα τον Ιαν. – Αύγουστο και φέτος, 0,7% αντί 1,1% πέρυσι. Συρρίκνωση και στη βιομηχανία της ΕΖ (-1,2%)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Αντιθέτως, η Παραγωγή Προϊόντων Καπνού ενισχύθηκε έντονα, κατά 30,8% σε αντίθεση με απώλειες 21,2%. Έπετα σε άνοδο η παραγωγή ηλεκτρονικών υπολογιστών (27,1% αντί 12,6%). Η παραγωγή στα Πλαστικά και Ελαστικά βελτιώθηκε κατά 8,0%, κατόπιν αύξησης 1,3% πριν ένα χρόνο, ενώ τα Χημικά προϊόντα αυξήθηκαν κατά 7,2% σχεδόν όσο πριν ένα έτος (6,8%).

Κατά την ίδια περίοδο, το προϊόν ενισχύθηκε σε μόλις 2 από τις 5 κύριες ομάδες βιομηχανικών αγαθών. Η παραγωγή Μη Διαρκών Καταναλωτικών Αγαθών αυξήθηκε 5,6%, ρυθμός υπερδιπλάσιος του περυσινού (+2,3%). Παρόμοια άνοδο παρουσίασαν και τα Κεφαλαιουχικά Αγαθά (+5,2% αντί +4,9%). Αντιθέτως, υποχώρηση σημειώθηκε στα Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά (-2,2% αντί +4,9%), στην Ενέργεια (-2,9% αντί -1,2%) και στα Ενδιάμεσα Αγαθά (-1,2% αντί 2,0%).

Κατασκευές

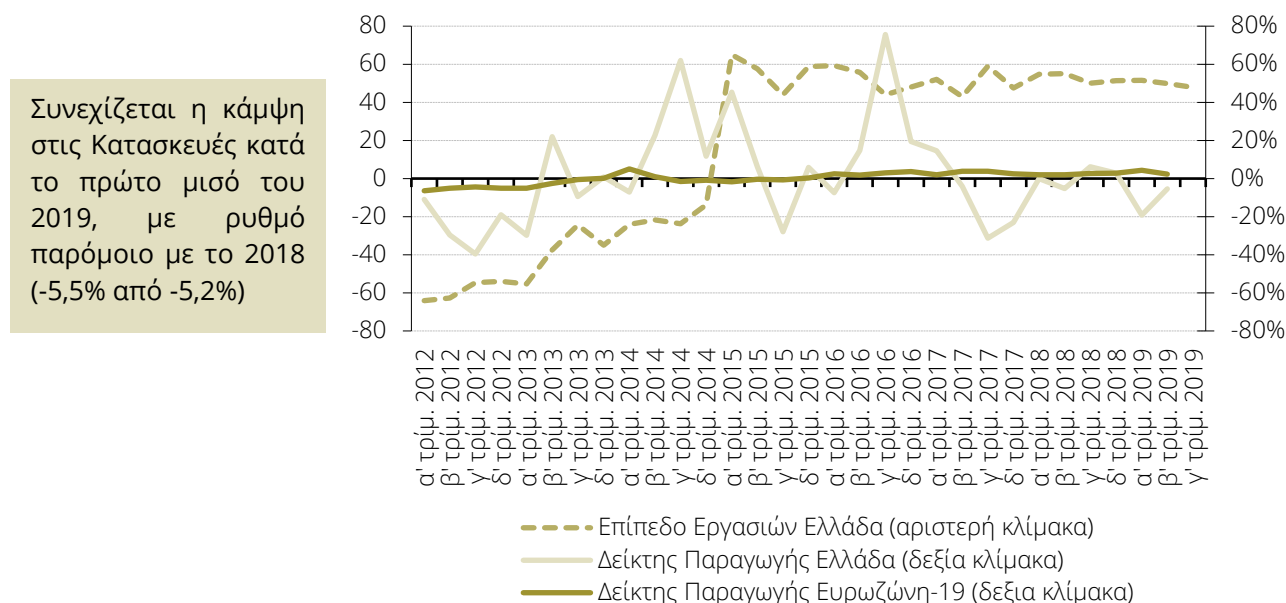
Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2019, ο δείκτης παραγωγής στον κλάδο Κατασκευών υποχώρησε με ρυθμό παρόμοιο με εκείνον του προηγούμενου έτους (-5,5% αντί -5,2%). Στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του έτους, ο δείκτης υποχώρησε κατά 12,1% αντί ηπιότερης κάμψης 2,8% πέρυσι. Ο δείκτης διαμορφώθηκε στις 35 μονάδες, απέχοντας 65 μονάδες από το μέσο επίπεδό του στο έτος βάσης (2010). Η παραγωγή στην Ευρωζώνη την ίδια περίοδο αυξήθηκε εκ νέου, με ρυθμό 3,3%, υψηλότερο από πέρυσι (+1,9%).

Στις επιμέρους δραστηριότητες, ο δείκτης παραγωγής στα Οικοδομικά έργα στην Ελλάδα ήταν 12,3% χαμηλότερος σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο του 2018 (+24,5%). Ο σχετικός δείκτης στα

Έργα πολιτικού μηχανικού μειώθηκε κατά 11,8%, σε συνέχεια μείωσης 22,6% ένα χρόνο νωρίτερα. Από τα μηνιαία στοιχεία οικοδομικής δραστηριότητας για την ίδια περίοδο προκύπτει αύξηση σε όρους αριθμού αδειών (4,8% αντί 8,8% πριν ένα χρόνο). Ωστόσο σημειώνεται μείωση σε όρους όγκου (-0,1% αντί 15,4%), ενώ διευρύνεται οριακά η επιφάνεια των νέων οικοδομών (0,2% αντί 16,5%).

Διάγραμμα 3.4

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Λιανικό Εμπόριο

Κατά το επτάμηνο του 2019, ο δείκτης όγκου στο Λιανικό εμπόριο περιορίστηκε κατά 1,0%, αντί ενίσχυσης 1,7% την αντίστοιχη περίοδο του ένα έτος νωρίτερα.

Ο όγκος εργασιών ενισχύθηκε σε 3 από τους 8 υποκλάδους. Η μεγαλύτερη άνοδός του σημειώθηκε στα Βιβλία – Χαρτικά Είδη, όπου αυξήθηκε κατά 10,9%, αντί ηπιότερης αύξησης 0,7% την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Σε απόσταση έπονται τα Έπιπλα, Ηλεκτρικά Είδη και ο Οικιακός Εξοπλισμός, όπου η δραστηριότητα ενισχύθηκε ηπιότερα από ότι πέρυσι (+4,1%, από +6,9%). Μικρή αύξηση σημειώθηκε στα Καύσιμα - Λιπαντικά Αυτοκινήτων (1,1%, αντί οριακών απωλειών 0,3%). Αντιθέτως, έντονες απώλειες παρουσίασαν τα Πολυκαταστήματα (-16,6% αντί +2,1%). Ακολούθησαν τα Τρόφιμα – Ποτά (-5,7% αντί -6,2%), τα Φαρμακευτικά – Καλλυντικά (-5,1% αντί +3,6%) και η Ένδυση – Υπόδηση (-2,4% σε σχέση με αύξηση 0,4%). Σχετικά σταθερά παρέμειναν τα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων (-0,2% αντί 3,9%).

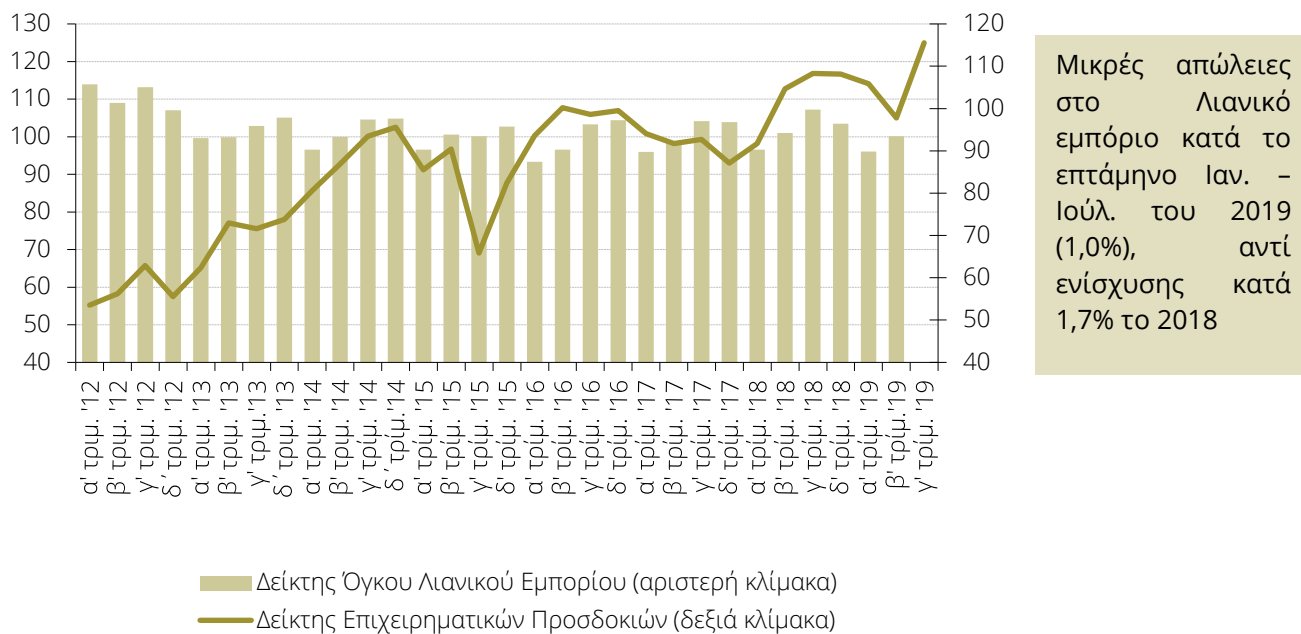
Παρά τις απώλειες στον κύκλο εργασιών, μικρή βελτίωση καταγράφεται στις προσδοκίες συνολικά στον κλάδο Λιανικού εμπορίου στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα, σύμφωνα με τους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE. Η ενίσχυση του σχετικού δείκτη για το σύνολο του Λιανικού Εμπορίου



φτάνει τις 2,6 μονάδες και είναι σαφώς μικρότερη σε σύγκριση με εκείνη την αντίστοιχη περίοδο του 2018, όταν αυξανόταν κατά 8,9 μονάδες.

Διάγραμμα 3.5

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Σε επίπεδο κλάδων, οι προσδοκίες ενισχύθηκαν κατά 15,9 μονάδες στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός, σε σχέση με οριακή αύξηση κατά 0,4 μονάδες το 2018. Ο δείκτης αυξήθηκε και στα Πολυκαταστήματα (+10,7 μονάδες, αντί +8,4 μονάδων πέρυσι). Αντιθέτως, οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-18,9 μονάδες, από +13,0 πριν ένα χρόνο) και στα Είδη Ένδυσης και Υπόδησης (-11,1 μονάδες, σε συνέχεια -8,1 το 2018). Στα Οχήματα - Ανταλλακτικά, ο δείκτης προσδοκιών υποχώρησε 4,0 μονάδες αντί βελτίωσης 15,9 μονάδων ένα χρόνο νωρίτερα. Ειδικά στα Οχήματα, οι επιδόσεις στο ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων υποχωρούν, καθώς μειώθηκε στις 44 μονάδες, έναντι 60 μονάδων το 2018, με πτώση του αριθμού των επιχειρήσεων που παρατήρησαν αύξηση στις πωλήσεις τους στο συγκεκριμένο τρίμηνο. Στο σκέλος των αποθεμάτων, υποχωρούν οι σταθεροποιητικές τάσεις και αυξάνεται ο αριθμός των επιχειρήσεων που εκτιμούν ως μειωμένα τα αποθέματα. Στο ισοζύγιο των παραγγελιών, όπως και στις εκτιμήσεις των μελλοντικών πωλήσεων καταγράφεται σαφής βελτίωση, με αυξημένο το ποσοστό όσων αναμένουν αυξημένες παραγγελίες και πωλήσεις στο επόμενο τρίμηνο. Τέλος, στο τμήμα της απασχόλησης οι ισχυρές σταθεροποιητικές τάσεις παραμένουν.

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	Ιαν. – Ιούλ. 2017	Ιαν. – Ιούλ. 2018	Ιαν. – Ιούλ. 2019	Μεταβολή 2018/2017	Μεταβολή 2019/2018
Γενικός Δείκτης	98,8	100,4	99,4	1,7%	-1,0%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	99,8	101,7	100,1	1,9%	-1,6%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	100,0	104,0	103,8	3,9%	-0,2%
Πολυκαταστήματα	106,7	108,9	90,8	2,1%	-16,6%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	92,5	92,3	93,2	-0,3%	1,1%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	93,9	88,0	83,0	-6,2%	-5,7%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	98,1	101,6	96,4	3,6%	-5,1%
Ένδυση-Υπόδηση	110,1	110,6	107,9	0,4%	-2,4%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	98,1	104,8	109,1	6,9%	4,1%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	104,0	104,7	116,1	0,7%	10,9%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	Ιαν. – Σεπτ. 2017	Ιαν. – Σεπτ. 2018	Ιαν. – Σεπτ. 2019	% Μεταβ. 2018/2017	% Μεταβ. 2019/2018
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	83,6	84,0	99,9	0,5%	18,9%
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	103,0	94,9	83,8	-7,9%	-11,7%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	82,3	95,3	76,4	15,8%	-19,8%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	106,7	122,6	118,6	14,9%	-3,3%
Πολυκαταστήματα	87,5	95,9	106,6	9,6%	11,2%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	91,3	100,2	102,8	9,7%	2,6%

Πηγή: IOBE

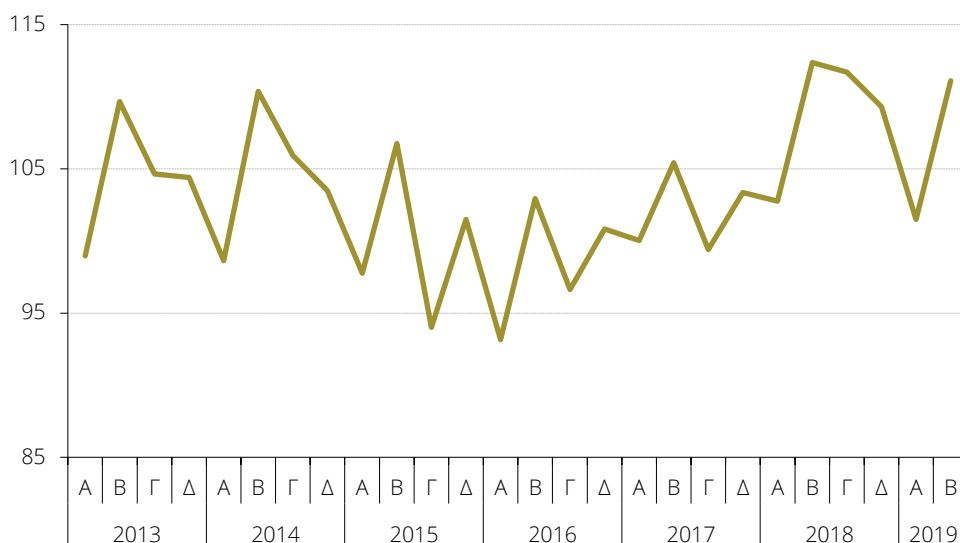
Χονδρικό εμπόριο

Η κάμψη που καταγράφηκε στο λιανικό εμπόριο αντικατοπτρίζεται και στο Χονδρικό εμπόριο, με το σχετικό δείκτη κύκλου εργασιών να μειώνεται κατά 1,2% κατά το πρώτο μισό του 2019, αντί ενίσχυσης 4,7% ένα έτος νωρίτερα.



Διάγραμμα 3.6

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο



Υποχώρηση κύκλου εργασιών στο Χονδρικό εμπόριο κατά 1,2% στο πρώτο εξάμηνο φέτος αντί αύξησης 4,7% πριν ένα χρόνο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2019, ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε σε εννέα από τους δεκατρείς κλάδους των Υπηρεσιών σε σχέση με το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου έτους.

Η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στις υπηρεσίες Άλλων Επαγγελματικών, Επιστημονικών και Τεχνικών δραστηριοτήτων, με τον κύκλο εργασιών να περιορίζεται κατά 10,7%, σε αντίθεση με την ενίσχυσή του κατά 8,9% στο περυσινό πρώτο εξάμηνο. Ακολούθησαν σε ύφεση οι υπηρεσίες Δραστηριοτήτων Καθαρισμού (-7,7%, σε συνέχεια υποχώρησης 5,9%), οι υπηρεσίες Παροχής Προστασίας (-5,4%, κατόπιν -1,5%), οι υπηρεσίες Διοικητικών Δραστηριοτήτων Γραφείου και Υποστήριξης προς τις Επιχειρήσεις (-4,3% αντί +4,6%) και οι υπηρεσίες Δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων και παροχής πληροφόρησης (-1,1%, από άνοδο 11,4%).

Στους κλάδους στους οποίους ο κύκλος εργασιών διευρύνθηκε την ίδια περίοδο σε σχέση με πριν ένα χρόνο συγκαταλέγονται οι υπηρεσίες σχετικές με την Απασχόληση (+21,1%, σε συνέχεια +23,3%), οι Εκδοτικές δραστηριότητες (+16,4%, αντί -15,5% ένα έτος νωρίτερα) και οι υπηρεσίες Επεξεργασίας Δεδομένων (10,7% αντί -1,7%). Έπονται σε άνοδο οι υπηρεσίες Ταχυδρομικών και Ταχυμεταφορικών δραστηριοτήτων (8,9% κατόπιν 7,0%), οι υπηρεσίες Πληροφορικής (3,8% από 8,0%) και οι Τηλεπικοινωνίες (1,6% αντί -0,1%).

Σύμφωνα με τους πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE που αφορούν στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους, εκδηλώνεται μικρή κάμψη στις προσδοκίες του κλάδου Υπηρεσιών, με το γενικό δείκτη να χάνει περίπου 2,2 μονάδες σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2018. Η μείωση οδηγείται κυρίως από την επιδείνωση των προσδοκιών στον Τουριστικό τομέα (-17,9 μονάδες, αντί αύξησης 1,6 μονάδων πριν ένα χρόνο) και σε λιγότερο

βαθμό από την κάμψη στους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς (-0,6 μονάδες, αντί ενίσχυσης κατά 2,4 μονάδες).

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών (2010=100)

Κλάδος Υπηρεσιών	% Μεταβ. α'εξαμ. 2018/2017	% Μεταβ. α'εξαμ. 2019/2018
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	23,3%	21,1%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες εκδοτικών δραστηριοτήτων	-15,5%	16,4%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων και δραστηριοτήτων παροχής πληροφόρησης	-1,7%	10,7%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων	7,0%	8,9%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης	4,3%	6,4%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες πληροφορικής	8,0%	3,8%
Δείκτης κλάδων 69 και 70.2 (αθροιστικά)	9,6%	2,3%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών	-0,1%	1,6%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων και μηχανικών και συναφών δραστηριοτήτων παροχής τεχνικών συμβουλών	-13,9%	0,6%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες διοικητικών δραστηριοτήτων γραφείου και στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις	11,4%	-1,1%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την παροχή προστασίας και τη διενέργεια έρευνας	-1,5%	-5,4%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων καθαρισμού	-5,9%	-7,7%
Δείκτης κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες άλλων επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων	8,9%	-10,7%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.7

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

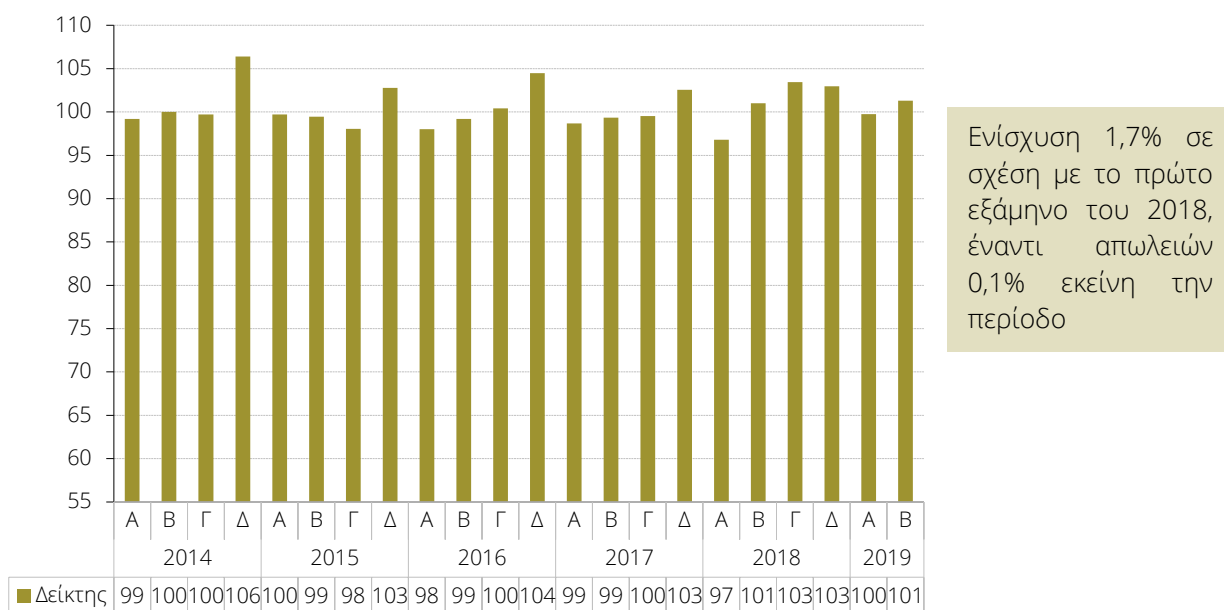
	Ιαν. – Σεπτ. 2017	Ιαν. – Σεπτ. 2018	Ιαν. – Σεπτ. 2019	ΠΜ%	ΠΜ%	Μεταβ. 2018/2017	Μεταβ. 2019/2018
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	109,8	111,4	93,5	1,5%	-16,07%	1,6	-17,9
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	63,3	66,2	85,6	4,6%	29,31%	2,9	19,4
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	87,8	90,2	89,6	2,7%	-0,67%	2,4	-0,6
Πληροφορική	72,2	69,3	79,4	-4,0%	14,57%	-2,9	10,1
Σύνολο Υπηρεσιών	86,5	91,4	89,2	5,7%	-2,41%	4,9	-2,2

Πηγή: IOBE



Διάγραμμα 3.7

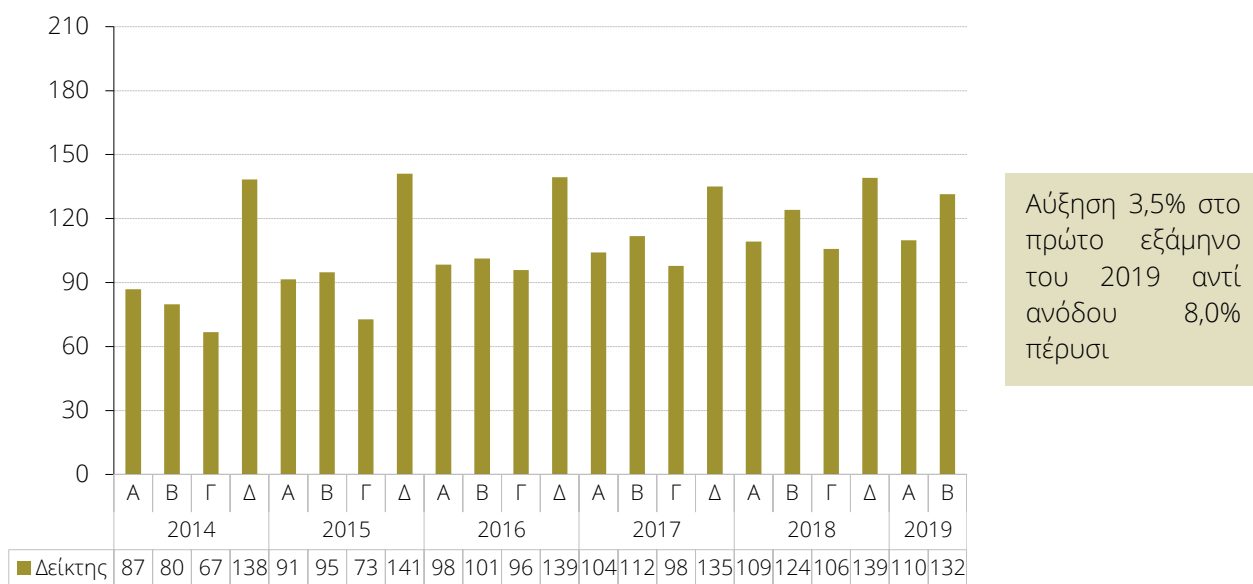
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

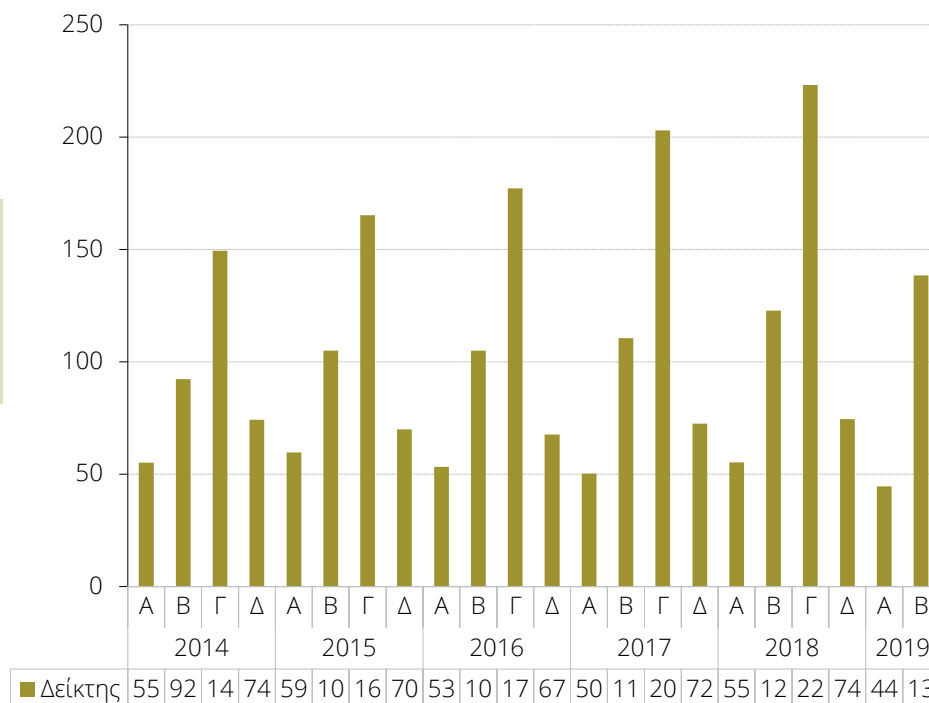


Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Περιορίζεται η αύξηση την περίοδο Ιαν. – Ιούν. του 2019 σε 2,9%, από 10,6% πριν ένα χρόνο



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

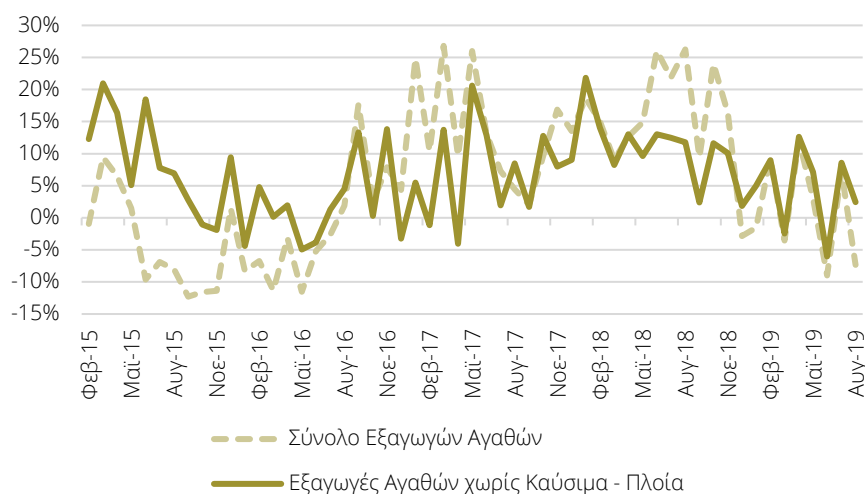
- Συνέχιση αύξησης των εξαγωγών προϊόντων στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος, (1,7%) και εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, +4,3% με ηπιότερο ρυθμό από το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι (+17,5%) και εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, +12,0%
- Ενίσχυση ζήτησης πρωτίστως από τις χώρες της ΕΕ (+7,3% ή +€826,0 εκατ.) και από τις χώρες της Β. Αμερικής (6,1% ή 65,7 €εκατ.)
- Από τις κατηγορίες προϊόντων, οι εξαγωγές Τροφίμων και ζώων ζωντανών, Χημικών Προϊόντων και Συναφών και τα Διάφορα βιομηχανικά είδη είχαν τη μεγαλύτερη συμβολή στην άνοδο

Οι εξαγωγές προϊόντων διαμορφώθηκαν στο οκτάμηνο του 2019 στα €22,1 δισεκ., έναντι €21,8 δισεκ. το 2018, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 1,7%. Εξαιρώντας τις εξαγωγές πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 4,3%, καθώς διαμορφώθηκαν στα €15,0 δισεκ., από €14,5 δισεκ. πέρυσι (Διάγραμμα 3.10). Και οι εισαγωγές παρουσίασαν το οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος αύξηση, κατά 3,7%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €36,0 δισεκ., από €34,7 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών, το έλλειμμα του διαμορφώθηκε στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος €926,2 εκατ. υψηλότερα από πέρυσι, στα €13,9 δισεκ., από τα €12,9 δισεκ. (+7,1%). Ακολούθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας αντιστοιχεί στο 61,4% των εισαγωγών της, ενώ το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου του 2018 αντιστοιχούσε στο 62,6%.



Διάγραμμα 3.10

Συνολικές εξαγωγές προϊόντων και εξαγωγές προϊόντων χωρίς καύσιμα-πλοία



Οι εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων ήταν την περίοδο Ιανουαρίου -Αυγούστου φέτος €15,0 δισεκ., 4,3% υψηλότερα από το 2018

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία: IOBE

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν μείωση 4,7% στο οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους, φθάνοντας τα €3,8 δισεκ., από €4,0 δισεκ. πριν ένα χρόνο, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε μείωση 3,4%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €7,3 δισεκ., από €7,5 δισεκ. πέρυσι (Πίνακας 3.8). Οι εξαγωγές των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών προϊόντων αντιστοιχούσαν φέτος στο 50,2% των εγχώριων εξαγωγών αγαθών, από 53,0% ένα χρόνο νωρίτερα. Η μείωση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την πτώση κατά 47,0% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €258,9 εκατ., από €488,2 εκατ. πριν ένα χρόνο, με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών από 2,2% το 2018 σε 1,2% φέτος. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 80,4% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν οριακή αύξηση, 0,4%, από €3,06 δισεκ. πέρυσι σε €3,07 δισεκ. φέτος. Στα Ποτά και προϊόντα καπνού, από τα οποία προέρχεται το 12,8% των εξαγωγών της κατηγορίας Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Αυγούστου του τρέχοντος έτους στα €489,3 εκατ., ενισχυμένη κατά 6,0% σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018 (€461,7 εκατ.).

Οι εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσίασαν αύξηση 8,4% στο οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος, με την αξία τους να αγγίζει τα €9,8 δισεκ., από €9,0 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Αυτή η άνοδος ερμηνεύεται κυρίως από την ενίσχυση της διεθνούς ζήτησης για Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 16,6%, με την αξία τους να φθάνει τα €2,6 δισεκ. Επίσης άνοδος εξαγωγών σημειώθηκε στα Διάφορα Βιομηχανικά Είδη, της τάξης του 25,7%, με αποτέλεσμα να φτάσουν τα €1,8 δισεκ. το 2019, από €1,4 δισεκ. το προηγούμενο έτος, ενώ ανοδικά κινήθηκαν τα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, κατά 4,3%, στα €1,99 δισεκ. φέτος από €1,91 δισεκ. το 2018. Αντιθέτως, μείωση 1,7% σημειώθηκε στις εξαγωγές σε Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη. Τέλος, ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές Πρώτων Υλών, κατά 10,6%, φθάνοντας τα €903,1 εκατ. από €816,6 εκατ., ενώ οι εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, κινήθηκαν καθοδικά κατά 12,4%, από €377,4 εκατ. το διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου 2018, στα €330,4 εκατ. την ίδια περίοδο φέτος.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, διευρύνθηκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 7,6% το τρέχον έτος, προσεγγίζοντας τα €8,7 δισεκ., από €8,0 δισεκ. το αντίστοιχο οκτάμηνο του περασμένου έτους. Ακολουθώντας, κατευθύνθηκε προς αυτές φέτος σχεδόν το 39,3% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Προς την ΕΕ28 σημειώθηκε αύξηση 7,3% ή €826,0 εκατ., με τις εξαγωγές να φθάνουν τα €12,1 δισεκ., από €11,3 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Στις χώρες της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των εξαγωγών προς αυτή, σημειώθηκε διεύρυνσή τους προς την Ιταλία κατά 6,3%, από €2,2 δισεκ. το 2018 σε €2,4 δισεκ. το τρέχον έτος και προς την Κύπρο, κατά 6,4%, από €1,1 δισεκ. σε €1,2 δισεκ., ενώ αύξηση 4,2% παρουσίασαν οι εξαγωγές και προς την Γερμανία, από €1,41 δισεκ. πέρυσι σε €1,48 εκατ. φέτος. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία συρρίκνωση των εξαγωγών την περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου του 2019 προς προορισμό της Ευρωζώνης σημειώθηκε προς τη Λετονία, κατά 24,9% ή €4,8 εκατ., με αποτέλεσμα αυτές να διαμορφωθούν σε €14,4 εκατ. Στον αντίποδα, η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση σημειώθηκε προς την Εσθονία, +98,1% ή κατά €14,3 εκατ.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 6,5% ή €211,9 εκατ., φθάνοντας τα €3,5 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών προς αυτή σε σχέση με το αντίστοιχο οκτάμηνο του 2018 κατά 12,6% ή €114,1 εκατ. Θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν προς δύο άλλες χώρες από τη συγκεκριμένη ομάδα χωρών οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, το Ην. Βασίλειο και την Ρουμανία, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 3,1% ή €24,2 εκατ. φθάνοντας τα €805,2 εκατ. και κατά 5,7% ή €35,7 εκατ., στα €658,3 εκατ. αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση, της τάξης του 85,2%, σημειώθηκε προς την Κροατία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά €55,4 εκατ., από €65,1 εκατ. πέρυσι στα €120,5 εκατ. φέτος.

Σε ότι αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, παρουσίασαν μείωση της ζήτησης ελληνικών εξαγωγών κατά 9,6% την περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος, στα €3,3 δισεκ. από €3,6 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα της περυσινής χρονιάς. Στην Τουρκία, η οποία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, σημειώθηκε σημαντική μείωση, της τάξης του 22,5%, από €1,6 δισεκ. σε €1,2 δισεκ. Η απόλυτη έκταση της μείωσης των εξαγωγών προς τη γείτονα χώρα (-€351,6 εκατ.) ήταν η μέγιστη που σημειώθηκε προς κάποια χώρα το τρέχον έτος.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής κινήθηκαν ανοδικά κατά 6,1%, από €1,0 δισεκ. το οκτάμηνο του 2018 στο €1,1 δισεκ. ένα χρόνο μετά, κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 6,9%, από €862,3 εκατ. πέρυσι σε €921,6 εκατ. το τρέχον έτος, και προς το Μεξικό, κατά 6,4% ή 6,8 εκατ. Οριακή υποχώρηση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς τον Καναδά (-0,3%).

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής μειώθηκαν κατά 4,3%, σε €3,3 δισεκ. από €3,4 δισεκ., κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς την Αίγυπτο (20,8%) όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Αυγούστου του 2019 στα €590,7 εκατ., έναντι €745,4 εκατ. πριν ένα χρόνο. Ακολούθως, η συγκεκριμένη χώρα υποχώρησε από την ένατη στη 13^η θέση των πλέον σημαντικών εξαγωγικών προορισμών (



Διάγραμμα 3.11). Η μείωση της εξαγωγικής δραστηριότητας προς τη συγκεκριμένη γεωγραφική περιφέρεια μετριάστηκε από την αύξηση προς την Λιβύη (+18,1%, από €280,4 εκατ. στα €331,0 εκατ.). Στον αντίποδα, σε έναν σημαντικό εξαγωγικό προορισμό στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 37,6%, στα €562,8 εκατ., ενώ αντίθετα προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ήταν λιγότερες κατά 11,7% και διαμορφώθηκαν στα €158,2 εκατ.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος – Αύγουστος (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		%	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019*	2018*	19*/18*	2019*	2018*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	3.825,5	4.014,3	-4,7%	17,3%	18,5%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	3.077,4	3.064,4	0,4%	13,9%	14,1%
Ποτά και Καπνός	489,3	461,7	6,0%	2,2%	2,1%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	258,9	488,2	-47,0%	1,2%	2,2%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	903,1	816,6	10,6%	4,1%	3,8%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	903,1	816,6	10,6%	4,1%	3,8%
ΚΑΥΣΙΜΑ	7.270,7	7.523,2	-3,4%	32,9%	34,6%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	7.270,7	7.523,2	-3,4%	32,9%	34,6%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	9.781,3	9.019,7	8,4%	44,2%	41,5%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	2.608,7	2.236,6	16,6%	11,8%	10,3%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	3.397,4	3.454,9	-1,7%	15,4%	15,9%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	1.994,1	1.911,5	4,3%	9,0%	8,8%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.781,1	1.416,6	25,7%	8,1%	6,5%
ΑΛΛΑ	330,4	377,4	-12,4%	1,5%	1,7%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	330,4	377,4	-12,4%	1,5%	1,7%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	22.111,0	21.751,1	1,7%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ.

Αυξημένη κατά 20,2% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων και προς την Ωκεανία, με την αξία τους το οκτάμηνο του 2019 να διαμορφώνεται στα €135,2 εκατ., όταν ένα χρόνο νωρίτερα βρισκόταν στα €112,4 εκατ. Η αύξηση των εξαγωγών προς στην Αυστραλία ήταν της τάξης του 19,1%, από €101,1 εκατ. το 2018 στα €120,3 εκατ. φέτος. Έντονη αύξηση 30,6% σημειώθηκε και προς τη Νέα Ζηλανδία.

Διεύρυνση της τάξης του 20,7%, εμφάνισαν στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος οι εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €285,4 εκατ., από €236,4 εκατ. ένα χρόνο πριν. Η βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων προς τις χώρες της συγκεκριμένης περιοχής οφείλεται κυρίως στην ενίσχυση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία, κατά 19,1%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €96,8 εκατ., από €81,2 εκατ. ένα χρόνο πριν, αλλά και από τον Παναμά, κατά 61,3%, στα €128,4 εκατ.

Υποχώρηση της διεθνούς ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες οι εξαγωγές συρρικνώθηκαν κατά 10,7% σε σχέση με το οκτάμηνο του 2018, στα €1,3 δισεκ. από €1,5 δισεκ. πέρυσι. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στην κάμψη της ζήτησης από την Σιγκαπούρη (-65,9%, στα €101,3 εκατ. από €297,2 εκατ. το 2018) και τις Φιλιππίνες (-93,3%, στα €4,2 εκατ. από €62,4 εκατ. το 2018). Αντιθέτως, εκτεταμένη άνοδος των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, 10,2%, καταγράφηκε προς την Κίνα, από €552,3 εκατ. το 2018 σε €608,6 εκατ. το



τρέχον έτος, καθώς και κατά 135,8% προς την Ιαπωνία, από €45,5 εκατ. το 2018 στα €107,2 εκατ. φέτος.



Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος-Αύγουστος*

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019	2018	19/18	2019	2018
ΚΟΣΜΟΣ	22.111,0	21.751,1	1,7%	100,0%	100,0%
ΟΟΣΑ	12.187,0	11.613,2	4,9%	55,1%	53,4%
Ε.Ε. (28)	12.168,6	11.342,5	7,3%	55,0%	52,1%
Ευρωζώνη	8.679,7	8.065,6	7,6%	39,3%	37,1%
G7	6.538,0	6.070,7	7,7%	29,6%	27,9%
Βόρεια Αμερική	1.135,9	1.070,2	6,1%	5,1%	4,9%
Χώρες BRICS	950,4	950,2	0,0%	4,3%	4,4%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	3.276,3	3.424,3	-4,3%	14,8%	15,7%
Βόρεια Αφρική	1.267,0	1.400,1	-9,5%	5,7%	6,4%
Ωκεανία	135,2	112,4	20,2%	0,6%	0,5%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	285,4	236,4	20,7%	1,3%	1,1%
Ασία	1.302,1	1.458,1	-10,7%	5,9%	6,7%
Χώρες OPEC	1.356,0	1.089,0	24,5%	6,1%	5,0%

* Προσωρινά στοιχεία

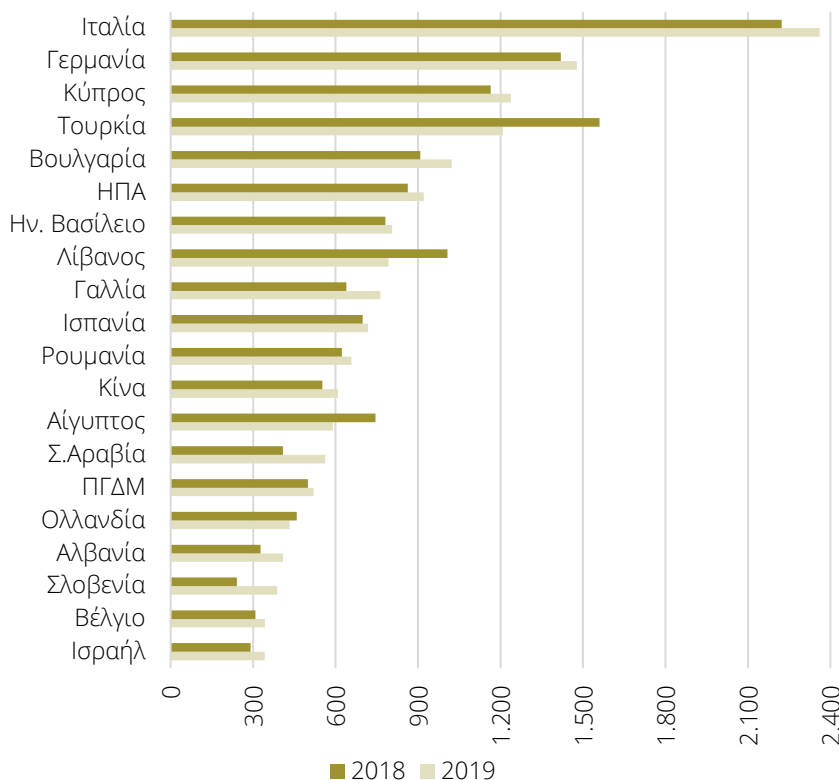
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων από το Κ.Ε.Ε.Μ.

Ανακεφαλαιώνοντας, στο οκτάμηνο Ιανουαρίου – Αυγούστου του τρέχοντος έτους, οι ελληνικές εξαγωγές κατέγραψαν μικρή αύξηση, 1,7%, ρυθμός πολύ χαμηλότερος σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους (17,5%), αλλά και σε σύγκριση με το πρώτο τετράμηνο, στην οποία η αύξηση ήταν της τάξης του 3,8%. Η έντονη επιβράδυνση δεν οφείλεται κυρίως στην παρόμοια εξέλιξη των εξαγωγών από την Ευρωζώνη, καθώς η ζήτηση από αυτήν την περιφέρεια αυξάνεται και φέτος πολύ περισσότερο από ότι η συνολική ζήτηση για ελληνικά προϊόντα. Σε ανοδική τροχιά, με ταχύτητα σαφώς υψηλότερη του συνόλου των εξαγωγών, βρίσκονται και οι εισαγωγές προς τις ΗΠΑ, συνεπώς δεν φαίνεται κάποιος έντονος άμεσος αρνητικός αντίκτυπος των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού. Η τάση στις εξαγωγές αγαθών οφείλεται κυρίως στην έντονη πτώση συγκεκριμένες χώρες, οι οποίες συγκαταλέγονται στους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς (Τουρκία, Λίβανος, Αίγυπτος), καθώς και στη Σιγκαπούρη. Από την αρχή του έτους έως τον Αύγουστο, οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων προς αυτές τις χώρες υποχώρησαν κατά €916,5 εκατ. Η διεύρυνση στο ίδιο χρονικό διάστημα των εξαγωγών προς την Ευρωζώνη κατά €614,1 εκατ. ή ευρύτερα, προς την ΕΕ (+€826,0 εκατ.) δεν επαρκεί για την κάλυψη αυτών των απωλειών, οι οποίες τουλάχιστον έως τον Αύγουστο υπεραντισταθμίζονταν από άλλους προορισμούς.

Κατόπιν της έναρξης πολεμικής σύρραξης στα σύνορα Τουρκίας – Συρίας και της επιβολής κυρώσεων από τις ΗΠΑ, ενδεχομένως και από άλλες χώρες προσεχώς, οι πιέσεις στην τούρκικη οικονομία θα κλιμακωθούν. Καθώς δεν αναμένεται κάποια σημαντική επιτάχυνση της οικονομίας της ΕΕ στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, είναι πολύ πιθανή μια μικρή μείωση του συνόλου των εξαγωγών στο σύνολο του έτους, για πρώτη φορά από το 2016. Ωστόσο εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, οι εξαγωγές προϊόντων θα αυξηθούν οριακά για ακόμα ένα έτος.

Διάγραμμα 3.11

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, Ιανουάριος - Αύγουστος (εκατ. €)



Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών προϊόντων την περίοδο Ιαν. - Αυγ. σε απόλυτους όρους προς την Σ. Αραβία (+€153,8 εκατ.). Παραμένει το μεγαλύτερο μερίδιο αυτό της Ιταλίας

Πηγή: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ. Επεξεργασία: IOBE

3.4 Απασχόληση - Ανεργία

- Το ποσοστό της ανεργίας το β' τρίμηνο του 2019 διαμορφώθηκε στο 16,9%, από 19% το β' τρίμηνο του 2018
- Μείωση ανεργίας κατά 95% από ενίσχυση της απασχόλησης και κατά 5% από μείωση του εργατικού δυναμικού
- Μεγαλύτερη αύξηση θέσεων εργασίας στην Εκπαίδευση (+25,6 χιλ. άτομα), στην Μεταφορά και Αποθήκευση (+21,4 χιλ. άτομα), στον Τουρισμό (+20,5 χιλ. άτομα), στην Μεταποίηση (+20,2 χιλ. άτομα)
- Ο εποχικά διορθωμένος δείκτης μισθολογικού κόστους αυξήθηκε κατά 2,2% στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, παρουσιάζοντας άνοδο για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο

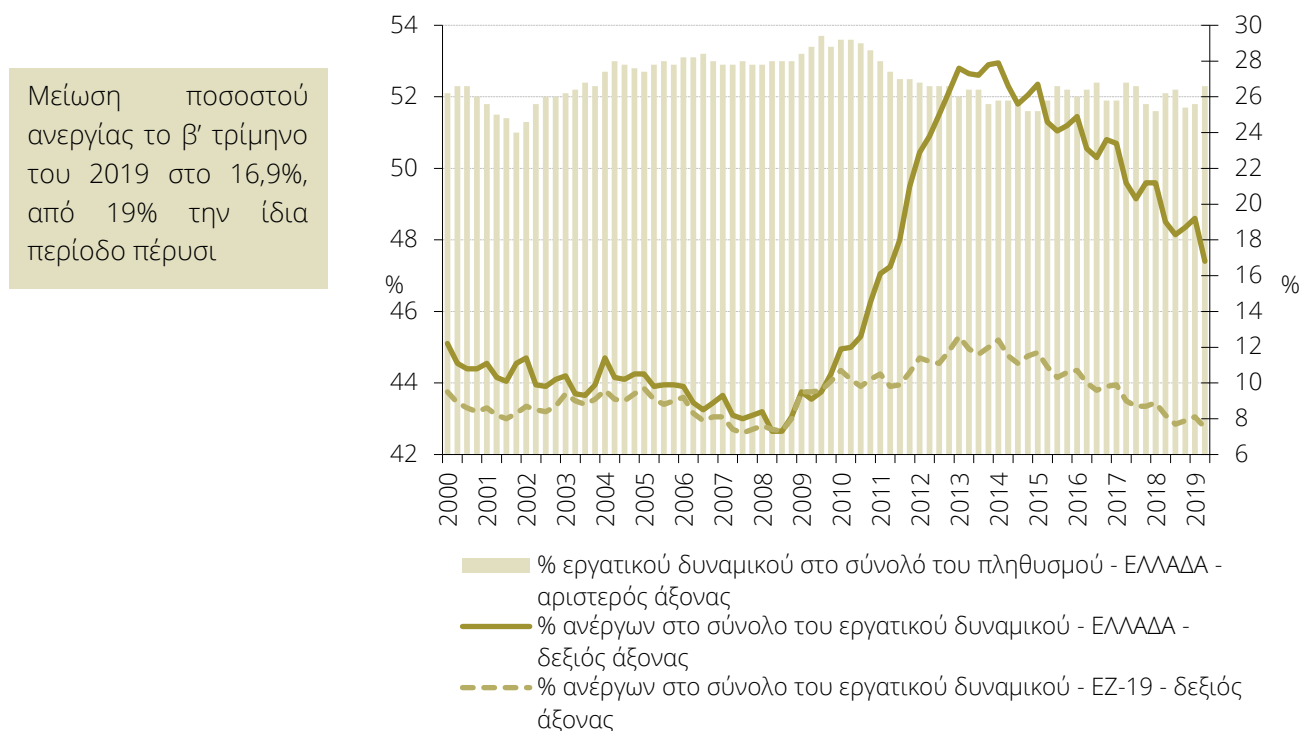
Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το β' τρίμηνο του τρέχοντος έτους το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα περιορίστηκε στο 16,9%, 2,1 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα συγκριτικά με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, ενώ είναι 2,3 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2019. Αυτό το επίπεδο είναι το χαμηλότερο στη συγκεκριμένη περίοδο του έτους από το 2012, ωστόσο παραμένει το υψηλότερο στην ΕΕ. Ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε κατά 101 χιλ. άτομα συγκριτικά με το ίδιο τρίμηνο του 2018 και διαμορφώθηκε στους 805 χιλ. από 906 χιλ. ένα έτος νωρίτερα. Η μείωση των ανέργων οφείλεται κατά 95% στην αύξηση των απασχολούμενων (+96 χιλ., από 3.860,4 χιλ. το β' τρίμ. του 2018 σε



3.956,4 χιλ.) και κατά μόλις 5% στη μείωση του εργατικού δυναμικού (-5 χιλ., από 4.766,4 χιλ. το β' τρίμ. του 2018, σε 4.761,4 χιλ.). Τον Ιούλιο του τρέχοντος έτους το μη εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας κατήλθε στο 16,7%, από 18,4% ένα έτος νωρίτερα.

Διάγραμμα 3.12

Εξέλιξη ποσοστού εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και ποσοστού ανέργων στο εργατικό δυναμικό



Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Παράλληλα, συνεχίζεται η αποκλιμάκωση της ανεργίας στην Ευρωζώνη, καθώς το β' τρίμηνο του τρέχοντος έτους περιορίστηκε στο 7,5%, από 8,2% ένα έτος νωρίτερα. Η Γερμανία παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ευρωζώνη, 3,1% από 3,5% το β' τρίμηνο του 2018, ενώ ακολουθούν με παραπλήσια ποσοστά η Ολλανδία και η Μάλτα, όπου το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε σε 3,3% (από 3,9%) και 3,4% (από 3,7%), αντίστοιχα. Στον αντίποδα, η Ισπανία παρουσιάζει – μετά την Ελλάδα – το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, το οποίο ήταν στο β' τρίμηνο φέτος 14%, 1,3 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από ότι το ίδιο τρίμηνο πέρυσι (15,3%). Στις άλλες μεγάλες οικονομίες της Ευρωζώνης, τη Γαλλία και την Ιταλία, η ανεργία παρουσιάζει πτώση κατά 0,6 (από 8,7% σε 8,1%) και 0,9 (από 10,7% σε 9,8%) ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα.

Ως προς την τάση της ανεργίας ανά φύλο στην Ελλάδα, το τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου φέτος η ανεργία στους άνδρες περιορίστηκε στο 13,7% από το 15,3% το ίδιο τρίμηνο πέρυσι, ενώ στις γυναίκες η μείωση ήταν ισχυρότερη, 3 ποσοστιαίες μονάδες στο 20,7% από 23,7%. Στην Ευρωζώνη, σε αντίθεση με την Ελλάδα, η διαφορά στα ποσοστά ανεργίας ανδρών και γυναικών

είναι χαμηλή. Στους άνδρες το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε από 7,9% το δεύτερο τρίμηνο του 2018 στο 7,2% ένα έτος αργότερα, ενώ στις γυναίκες περιορίστηκε αντιστοίχως από 8,5% σε 7,8%.

Ως προς την ηλικιακή διάρθρωση της ανεργίας εγχωρίως, σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες το ποσοστό ανεργίας είναι χαμηλότερο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ είναι υψηλότερο στα άτομα νεότερης ηλικίας. Έτσι, η υψηλότερη ανεργία στο δεύτερο τρίμηνο φέτος παρουσιάστηκε στα άτομα ηλικίας 15-19 ετών, στα οποία διαμορφώθηκε σε 41,5% από 48,9% ένα έτος νωρίτερα, παρουσιάζοντας και την ισχυρότερη πτώση ανάμεσα σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες. Από την άλλη πλευρά, στα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών το ποσοστό ανεργίας είναι το χαμηλότερο μεταξύ των ηλικιακών ομάδων και παρουσιάζει και τη μικρότερη πτώση, μόλις 0,1 ποσοστιαίες μονάδες (από 10,1% σε 10%). Στα άτομα ηλικίας 20-24 ετών η ανεργία μειώθηκε 4,8 ποσοστιαίες μονάδες, από 37,5% το β' τρίμηνο του 2018 σε 32,7% ένα χρόνο μετά, και στα άτομα 25-29 ετών κατά 2,4 ποσοστιαίες μονάδες (από 27% σε 24,6%). Τέλος, στα άτομα ηλικίας 30-44 και 45-64 ετών η ανεργία περιορίστηκε κατά 1,6 (από 18,2% σε 16,6%) και 1,9 (από 15,7% σε 13,8%) ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα.

Ως προς τη διάρθρωση της διάρκειας της ανεργίας, ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων μειώθηκε το β' τρίμηνο φέτος συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 κατά 83,4 χιλ. άτομα, δηλαδή από τους 653,4 χιλ. στους 570,1 χιλ. (μείωση κατά 12,8%). Ακολουθώντας, το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας περιορίστηκε για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στο 70,8%, από 72,1% το β' τρίμηνο του 2018.

Αναφορικά με το ποσοστό ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης σε όλες τις κατηγορίες, εκτός από τα άτομα που δεν πήγαν καθόλου σχολείο, σημειώθηκε υποχώρησή του από πέρυσι, ενώ αυτό είναι αντιστρόφως ανάλογο με το επίπεδο εκπαίδευσης. Αναλυτικά, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζουν τα άτομα με Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακό τίτλο, το οποίο το β' τρίμ. φέτος περιορίστηκε στο 8% από 9,4% ένα έτος νωρίτερα. Από την άλλη πλευρά, η υψηλότερη ανεργία εντοπίζεται στα άτομα που δεν πήγαν σχολείο, καθώς διαμορφώθηκε σε 57% από 44,6% το β' τρίμ. του 2018 (+12,4 ποσοστιαίες μονάδες). Η υψηλότερη μείωση στο ποσοστό ανεργίας σημειώθηκε στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού, κατά 5,7 ποσοστιαίες μονάδες, από 42,2% το β' τρίμηνο πέρυσι σε 36,5% ένα χρόνο μετά. Η ποσοστιαία μείωση στην ανεργία ήταν ίδια (2,3 ποσοστιαίες μονάδες) στα άτομα με Πτυχίο Ανώτατων Σχολών (από 14,1% σε 11,8%) και στα άτομα με Πτυχίο Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (από 19,8% σε 17,5%). Τέλος, ίδια ουσιαστικά ήταν η ποσοστιαία μείωση στα ποσοστά ανεργίας των ατόμων με Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης (-2,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 20,8% σε 18,7%) και των ατόμων με Απολυτήριο Γυμνασίου (-2,0 ποσοστιαίες μονάδες, από 21,7% σε 19,7%), ενώ στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού η ανεργία περιορίστηκε από το 21,1% στο 19,6%.

Ως προς την περιφερειακή διάσταση της ανεργίας, σε 11 από τις 13 περιφέρειες της χώρας αυτή ήταν χαμηλότερη στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους από ότι ένα χρόνο νωρίτερα. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάστηκε το β' τρίμηνο του τρέχοντος έτους στη Δυτική Μακεδονία, όπου περιορίστηκε στο 24,6% από 27,1% ένα έτος νωρίτερα (-2,5 ποσοστιαίες μονάδες), ενώ το χαμηλότερο στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, όπου διαμορφώθηκε σε 8,1% από 14,5% το β' τρίμηνο του 2018, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα και την υψηλότερη ποσοστιαία μείωση από τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας (-6,4 ποσοστιαίες μονάδες). Η χαμηλότερη ποσοστιαία μείωση της ανεργίας εντοπίζεται στην περιφέρεια Θεσσαλίας, από 18,9% σε 17,9%. Παράλληλα, στις Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και Δυτική Ελλάδα, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 0,8 (από 15,1% σε 15,9%) και 0,9 (από 23% σε 23,9%) ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα. Στη



μεγαλύτερη περιφέρεια της χώρας, την Αττική, η ανεργία περιορίστηκε από το 19,9% στο 17,2% (-2,7 ποσοστιαίες μονάδες), ενώ ισχυρή ήταν η μείωση του ποσοστού ανεργίας στην Ήπειρο (-5,2 ποσοστιαίες μονάδες, από 21,2% σε 16%) και στο Βόρειο Αιγαίο (-4,6 ποσοστιαίες μονάδες, από 21,7% το β' τρίμηνο του 2018 σε 17,1% το β' τρίμηνο του 2019).

Σε επίπεδο βασικών οικονομικών τομέων, η απασχόληση ενισχύθηκε στο Δευτερογενή και τον Τριτογενή τομέα και περιορίστηκε στον Πρωτογενή. Ξεκινώντας από τον τελευταίο τομέα, η απασχόληση περιορίστηκε ύστερα από έξι συνεχόμενα τρίμηνα ενίσχυσής της. Στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους περιορίστηκε κατά 3,5% ή 16,5 χιλ. απασχολούμενους (από τους 472,5 χιλ. το β' τρίμηνο του 2018 στους 456 χιλ.). Στο Δευτερογενή τομέα η απασχόληση παρέμεινε σε άνοδο για 18^ο συνεχόμενο τρίμηνο κατά το β' τρίμ. φέτος και ενισχύθηκε κατά 3,4% ή 19,9 χιλ. απασχολούμενους (από τους 586,5 χιλ. στους 606,4 χιλ.). Τέλος, ο Τριτογενής τομέας παρουσίασε τη μεγαλύτερη αύξηση στην απασχόληση σε απόλυτο μέγεθος, κατά 92,5 χιλ. άτομα (ή +3,3%), δηλαδή από τους 2.801,4 χιλ. στους 2.893,9 χιλ. απασχολούμενους.

Στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, σε 6 από τους 21 η απασχόληση περιορίστηκε. Σε απόλυτο μέγεθος, η υψηλότερη άνοδος απασχόλησης το β' τρίμηνο του 2019 παρουσιάστηκε στον κλάδο Εκπαίδευσης, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων από τους 307,7 χιλ. ένα έτος νωρίτερα αυξήθηκε στους 333,3 χιλ. (+25,6 χιλ. ή +8,3%). Έπονται ο κλάδος Μεταφοράς και Αποθήκευσης όπου η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 21,4 χιλ. άτομα ή +11,7% (από τους 183,4 χιλ. απασχολούμενους στους 204,8 χιλ.) και ο κλάδος Δραστηριοτήτων υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 20,5 χιλ. άτομα (ή +5,4%), στους 403,4 χιλ. το δεύτερο τρίμηνο φέτος. Στη συνέχεια ακολουθούν σε απόλυτη αύξηση οι κλάδοι της Μεταποίησης, με 20,2 χιλ. παραπάνω απασχολούμενους (ή +5,6%, στους 379,9 χιλ.) και Δημόσιας διοίκησης και άμυνας, με αύξηση 13,8 χιλ. (ή +4,2%, στους 344,1 χιλ.). Από την άλλη πλευρά, η απασχόληση στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο περιορίστηκε κατά 4,1 χιλ. άτομα (ή -0,6%, από 690,1 χιλ. στους 686,0 χιλ.) και στις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες κατά 2,5 χιλ. άτομα (ή -2,9%, από 86,2 χιλ. σε 83,7 χιλ.). Τέλος, στους κλάδους Κατασκευών και Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος-Φυσικού αερίου-Ατμού-Κλιματισμού η απασχόληση περιορίστηκε κατά 0,9 χιλ. (ή -0,6%, στους 150,4 χιλ. απασχολούμενους) και κατά 1,8 χιλ. απασχολούμενους (ή -5,6%, στους 30,3 χιλ. το β' τρίμηνο του 2019) αντίστοιχα.

Συμπερασματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι η συνολική αύξησή της το δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους προήλθε κυρίως από:

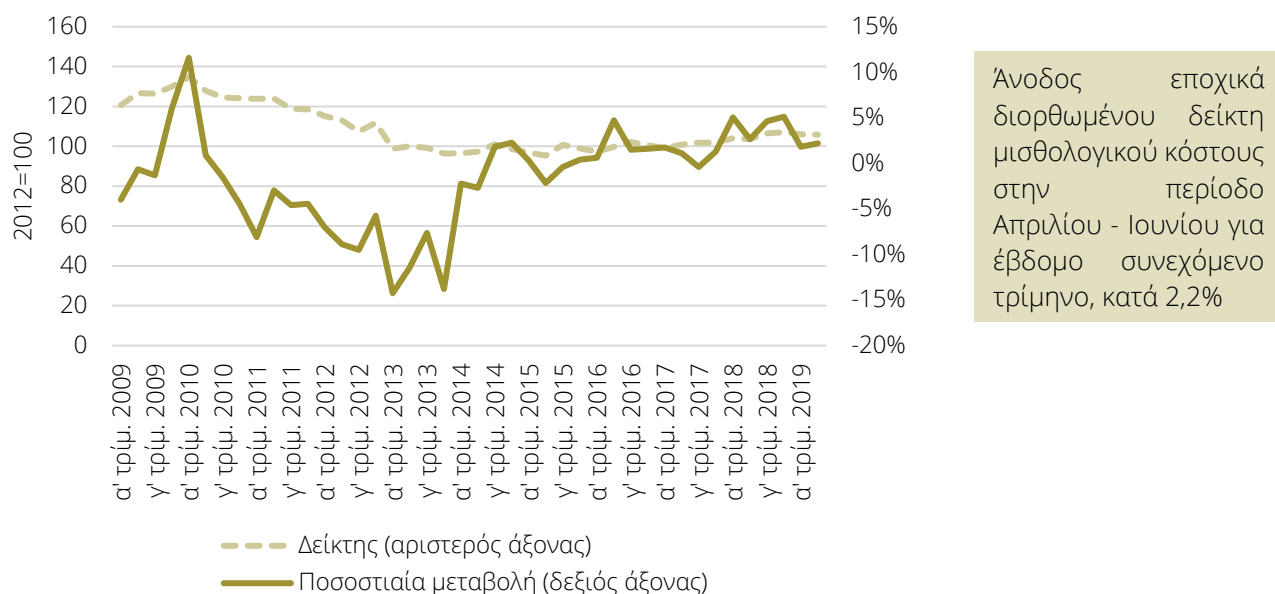
- Την ισχυρή άνοδο στον κλάδο της Εκπαίδευσης, για δεύτερο τρίμηνο (+25,6 χιλ. απασχολούμενοι), η οποία όμως είναι ασυνήθιστη για έναν κλάδο εν πολλοίς μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών, λόγω της υψηλής δραστηριοποίησης σε αυτόν του δημόσιου τομέα.
- Την αύξηση στον κλάδο Μεταφοράς και Αποθήκευσης (+21,4 χιλ. άτομα).
- Τη διεύρυνση στον Τουρισμό (+20,5 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με την άνοδο στις ταξιδιωτικές εισπράξεις το β' τρίμ. του 2019, συγκριτικά με το ίδιο τρίμηνο πέρυσι, κατά €346,2 εκατ. (ή +9,7%, από τα €3.566,2 εκατ. στα €3.912,5 εκατ.).
- Την ενίσχυση στη Μεταποίηση (+20,2 χιλ. άτομα), σε συνάφεια με την άνοδο του εποχικά διορθωμένου Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής κατά σχεδόν 1,0% στο δεύτερο τρίμηνο φέτος

συγκριτικά με την ίδια περίοδο πέρυσι (στις 109,9 από 108,9 μονάδες) και παρά την υποχώρηση της απασχόλησης στον Πρωτογενή τομέα (-16,5 χιλ.), το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (-4,1 χιλ.) και τις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-2,5 χιλ.).

Ως προς την τάση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, στο δεύτερο τρίμηνο φέτος παρουσίασε αύξηση για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αυξήθηκε κατά 2,2% διαμορφούμενος στις 105,9 μονάδες από 103,6 μονάδες στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2018.

Διάγραμμα 3.13

Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολή αυτού
(α' τρίμ. 2009 – β' τρίμ. 2019)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ



Πίνακας 3.10

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2006	9.374,1	53,1	4.527,5	91,0	448,2	9,0
2007	9.412,3	52,9	4.564,1	91,6	418,4	8,4
2008	9.435,1	53,0	4.610,5	92,3	387,9	7,8
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
α' τρίμ. 2015	9.259,1	51,6	3.504,4	73,4	1.272,5	26,6
β' τρίμ. 2015	9.250,7	51,9	3.625,5	75,4	1.180,1	24,6
γ' τρίμ. 2015	9.242,3	52,3	3.671,1	76,0	1.160,5	24,0
δ' τρίμ. 2015	9.234,1	52,2	3.641,7	75,6	1.174,7	24,4
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
α' τρίμ. 2016	9.226,3	52,0	3.606,3	75,1	1.195,1	24,9
β' τρίμ. 2016	9.217,2	52,2	3.702,6	76,9	1.112,1	23,1
γ' τρίμ. 2016	9.208,3	52,4	3.736,7	77,4	1.092,6	22,6
δ' τρίμ. 2016	9.199,4	51,9	3.648,6	76,4	1.124,0	23,6
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
α' τρίμ. 2017	9.190,7	51,9	3.659,3	76,7	1.114,7	23,3
β' τρίμ. 2017	9.181,4	52,4	3.791,4	78,9	1.016,6	21,1
γ' τρίμ. 2017	9.172,3	52,3	3.823,7	79,8	970,1	20,2
δ' τρίμ. 2017	9.163,3	51,8	3.736,3	78,8	1.006,8	21,2
2017	9.176,9	52,1	3.752,7	78,6	1.027,1	21,5
α' τρίμ. 2018	9.154,0	51,6	3.723,8	78,8	1.001,2	21,2
β' τρίμ. 2018	9.144,7	52,1	3.860,4	81,0	906,0	19,0
γ' τρίμ. 2018	9.135,5	52,2	3.894,2	81,7	871,8	18,3
δ' τρίμ. 2018	9.126,4	51,7	3.833,7	81,3	881,1	18,7
2018	9.140,2	51,9	3.828,0	80,7	915,0	19,3
α' τρίμ. 2019	9.117,3	51,8	3.814,0	80,8	907,1	19,2
β' τρίμ. 2019	9.108,0	52,3	3.956,4	83,1	805,0	16,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Στο κλίμα ενίσχυσης των προσδοκιών και υποχώρησης της αβεβαιότητας εγχωρίως κατόπιν των πρόσφατων βουλευτικών εκλογών, επίδρασε τονωτικά η εκκίνηση εφαρμογής των προεκλογικών εξαγγελιών της νέας κυβέρνησης, για μείωση του ΕΝΦΙΑ από το 2019 από 10% έως 30% και επέκταση της εφαρμογής της ρύθμισης των 120 δόσεων για οφειλές και στις επιχειρήσεις. Αυτές οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις αναμένεται να επιδράσουν θετικά στη ρευστότητα νοικοκυριών και επιχειρήσεων, τονώνοντας την κατανάλωση και τις επενδύσεις τους και ακολούθως την απασχόληση στο καταληκτικό τρίμηνο του 2018. Περαιτέρω, ισχυρότερες θετικές επενέργειες προβλέπεται πως θα προέλθουν το προσεχές έτος από τα μέτρα στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2020. Εξαιτίας αυτών των εξελίξεων αλλά κυρίως της συνέχισης της ενίσχυσης της εξαγωγικής ζήτησης, οι ισχυρότερες θετικές επιδράσεις στην απασχόληση το

τρέχον εξάμηνο αναμένεται και πάλι να προέλθουν από τον Τουρισμό, τη Μεταποίηση, τις Μεταφορές και τη Δημόσια διοίκηση. Το επόμενο έτος, θα προστεθεί σε αυτούς τους κλάδους ο κατασκευαστικός, ενώ θα συνεχιστεί η διεύρυνση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, κυρίως εποχικού χαρακτήρα.

Αναφορικά με τον Τουρισμό, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος οι ταξιδιωτικές εισπράξεις το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους ήταν κατά 10,4% ή €383,7 εκατ. υψηλότερες σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι, στα €4,08 δισεκ. Τα έως τώρα διαθέσιμα στοιχεία διεθνών αεροπορικών αφίξεων για το καλοκαιρινό τρίμηνο είναι επίσης ενθαρρυντικά, καθώς στο δίμηνο Ιουλίου – Αυγούστου σημειώθηκε άνοδος ηπιότερη από ότι στο πρώτο εξάμηνο (≈6,0%), ωστόσο εκτεταμένη, κατά 2,9% ή 215,1 χιλ. άτομα. Στην ίδια περίοδο, για πρώτη φορά εντός του τρέχοντος έτους, οι διεθνείς οδικές αφίξεις αυξήθηκαν, κατά 6,2% ή κατά 267,9 χιλ., τάσεις οι οποίες σηματοδοτούν τη διεύρυνση των τουριστικών εσόδων και το φετινό καλοκαίρι. Ακολουθώντας, η δραστηριότητα στον κλάδο του Τουρισμού θα ενισχυθεί για άλλο ένα έτος, έστω ηπιότερα από πέρυσι. Για το επόμενο έτος είναι πρόωρο να γίνουν προβλέψεις. Εφόσον η διάρκεια και η έκταση της πολεμικής σύρραξης στα σύνορα Τουρκίας – Συρίας είναι μεγάλες, θα επηρεαστεί αρνητικά η τουριστική κίνηση στη γείτονα χώρα στη χρονιά που ακολουθεί.

Στη Μεταποίηση, οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων στο επτάμηνο Ιανουαρίου του 2019 εμφανίζονται αυξημένες κατά 8% συγκριτικά με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, στα €8,1 δισεκ.). Ωστόσο, αυτός ο ρυθμός είναι μειωμένος συγκριτικά με πέρυσι (13% περίπου), κυρίως ως αποτέλεσμα της μείωσης των εξαγωγών προς την Τουρκία (-€329 εκατ. ή -23,4%) και της παραπλήσιας επιβράδυνσης της διεύρυνσης των εξαγωγών στην Ευρωζώνη. Η έντονη πτώση προς την Τουρκία προέρχεται από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομία της και την έχουν οδηγήσει σε ύφεση από το τελευταίο τρίμηνο του 2018. Μάλλον η πρόσφατη εκκίνηση της πολεμικής σύγκρουσης και η επιβολή κυρώσεων από τις ΗΠΑ και πιθανόν από άλλες χώρες προσεχώς, θα αυξήσουν τις πιέσεις στην τούρκικη οικονομία. Η εξασθένιση στην Ευρωζώνη οφείλεται στην υποχώρηση της ανάπτυξής της, η οποία σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών²⁶ θα συνεχιστεί καθ' όλο το 2019 (μέσος ρυθμός 1,2%, από 1,9% το 2018). Για το προσεχές έτος αναμένεται μικρή επιτάχυνσή της στο 1,4%, η οποία θα τονώσει ελαφρώς τη ζήτηση για εισαγωγές ελληνικών προϊόντων. Ενδεχομένως, κατόπιν της επανεκκίνησης του προγράμματος Ποσοτικής Χαλάρωσης της ΕΚΤ από την αρχή του Νοεμβρίου, με μικρότερη ένταση από ότι στο παρελθόν, η κλιμάκωση να είναι ελαφρώς μεγαλύτερη.

Στον τομέα των Κατασκευών, η πρόσφατη μείωση του ΕΝΦΙΑ και η αναστολή του ΦΠΑ στα νέα ακίνητα επί τριετία από την αρχή του 2020 θα επενεργήσουν τονωτικά στα οικοδομικά έργα. Όμως η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές το προσεχές έτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις (Ελληνικό, ΟΛΠ, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών, περιφερειακά αεροδρόμια κ.λπ.), ενισχύοντας την απασχόληση.

Γενικότερα, η πρόοδος στα θέματα της διαχείρισης των «κόκκινων» δανείων και η αύξηση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, που έχουν επιταχύνει από την αρχή του 2019 την πιστωτική επέκταση από το τραπεζικό σύστημα προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και η πρωτοφανής υποχώρηση των επιτοκίων δανεισμού από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου, έχουν

²⁶ World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019



διευκολύνει σημαντικά την άντληση πόρων για την υλοποίηση επενδύσεων, οι οποίες θα ενισχύσουν και την απασχόληση. Τις προοπτικές για τον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων το 2020 ενίσχυσε σημαντικά η πρόσφατη έγκριση του σχεδίου «Ηρακλής» από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Μέρος των επίσης προσφάτων επιτυχών εκδόσεων ομολογιακών δανείων από μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους (Ο.Τ.Ε., ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ, ΕΛ.ΠΕ., WIND) θα κατευθυνθεί και σε επενδυτικούς σκοπούς, με θετική επενέργεια στην απασχόληση.

Ως προς τις εξελίξεις στην απασχόληση στο δημόσιο τομέα, πρόσφατα ολοκληρώθηκε η πρόσληψη 3.015 εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για το διδακτικό έτος 2019-2020. Επιπλέον, είναι πλέον πιθανή η παράταση των προγραμμάτων κοινωνικού χαρακτήρα του ΟΑΕΔ που αφορούν τη δασοπυρόσβεση και το μεταναστευτικό ζήτημα, καθώς ακόμα δεν έχουν ολοκληρωθεί οι δραστηριότητες αμφοτέρων. Εξετάζεται η παράταση των προγραμμάτων που αφορούν σε 3.000 θέσεις για νοσηλευτικό προσωπικό σε νοσοκομεία, κέντρα υγείας και διοικήσεις υγειονομικών περιφερειών, 700 θέσεις σε διάφορες ειδικότητες και 300 θέσεις σε οργανισμούς εποπτευόμενους από το Υπουργείο Υγείας. Εντός του Νοεμβρίου αναμένεται η προκήρυξη ενός νέου προγράμματος κοινωνικού χαρακτήρα, διάρκειας οκτώ μηνών, το οποίο θα αφορά 35.000 θέσεις σε δήμους περιφέρειες, κέντρα κοινωνικής πρόνοιας και 37 υπηρεσίες του υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, οι θετικές επιδράσεις του οποίου στην απασχόληση θα αποτυπωθούν στην απασχόληση στο επόμενο έτος.

Ανασχετικά στην υποχώρηση της ανεργίας ενδέχεται να επενεργήσουν η αύξηση του κατώτατου μισθού και η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού για νέους έως 25 ετών. Ωστόσο, έως το τέλος του δεύτερου τριμήνου, δεν είχε γίνει αισθητή κάποια αρνητική επενέργειά τους στην αγορά εργασίας. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 0,5% από 01/06/2019 και η προβλεπόμενη συνέχισή της στο Προσχέδιο Προϋπολογισμού του 2020 κατά μια ποσοστιαία μονάδα, θα ενισχύσουν κυρίως την προσφορά εργασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η πρόβλεψη του IOBE για το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο του 2019 αναθεωρείται επί τα βελτίω συγκριτικά με την προηγούμενη έκθεση, στην περιοχή του 17,3%, από 19,3% πέρυσι. Για το 2020 προβλέπεται παραπλήσια πτώση της, κοντά στο 15,5%.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2019 σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο καταγράφεται επιδείνωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώνεται μικρή υποχώρηση στη Βιομηχανία και τις Κατασκευές, βελτίωση στο Λιανικό εμπόριο και ιδιαίτερα σημαντική βελτίωση στις Υπηρεσίες. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των +11 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου μειώνεται κατά 14 μονάδες κατά το γ' τρίμηνο του 2019. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος κατά 9 μονάδες. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα κινείται στο 14%, ενώ σημειώνει μείωση στο 11% (από 21%) το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (75% από 68%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν υποχώρηση στο ήδη χαμηλό ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο και διαμορφώνεται στις -41 μονάδες (από -30 μονάδες), σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2018 (-39 μονάδες). Το τρίτο τρίμηνο του 2019, το 51% (από 39%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 10% (από 8%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η έντονη επιδείνωση του σχετικού δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (-36 από -16 μον.) συνοδεύεται από ηπιότερη επιδείνωση του αντίστοιχου, πολύ χαμηλού ωστόσο δείκτη στα Δημόσια Έργα (-44 από -40 μον.).

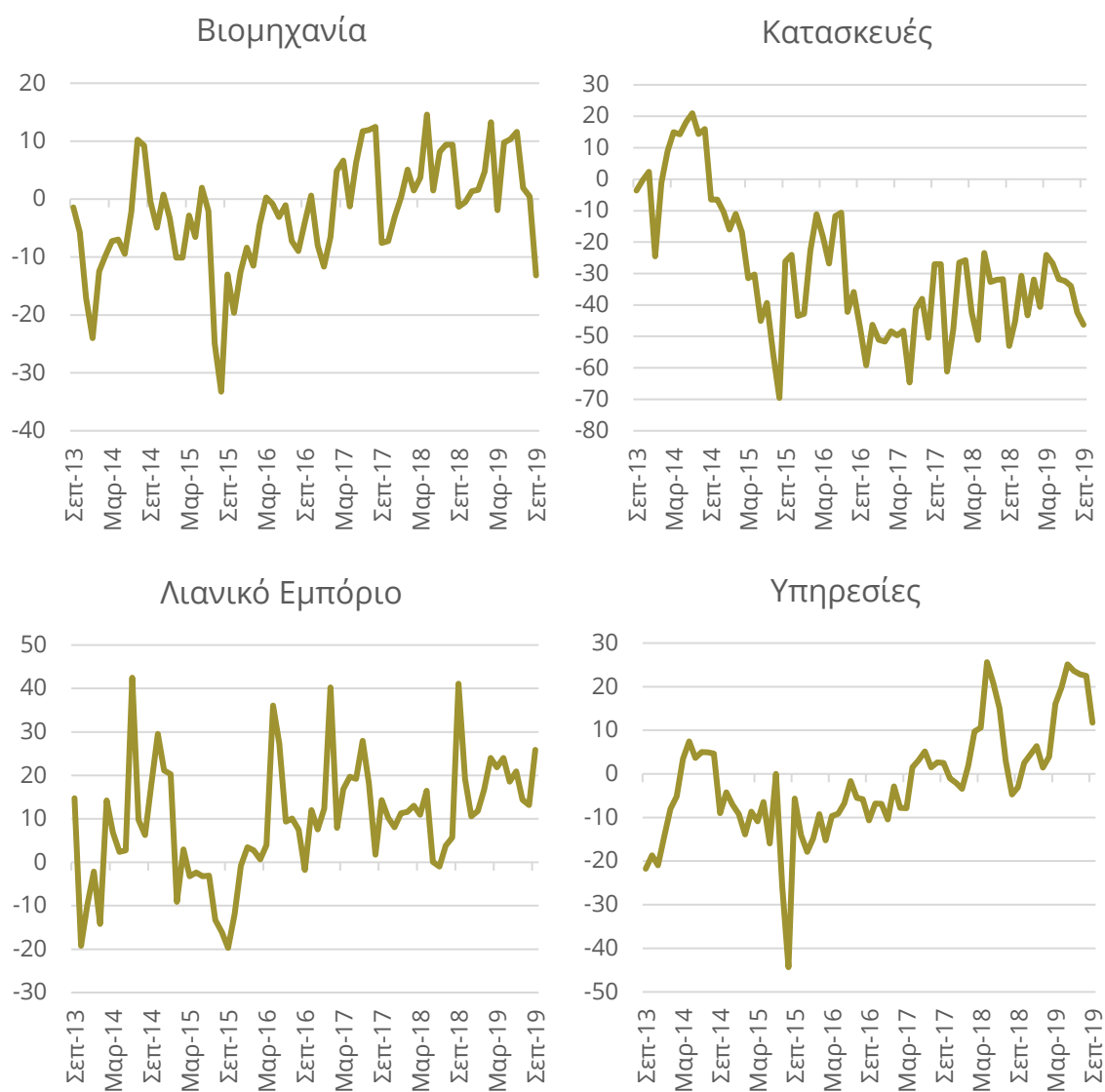
Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο μειώνεται ήπια κατά το τρίτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +18 μονάδες. Ωστόσο αυτή η επίδοση βρίσκεται οριακά υψηλότερα (κατά μία μονάδα) σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή. Το 3% (από 4%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 21% (από 25%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να κινούνται στο 75% (από 71%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους σημειώνεται αύξηση του σχετικού ισοζυγίου μόνο στα Είδη οικιακού εξοπλισμού, ενώ όλοι οι υπόλοιποι επιμέρους κλάδοι εμφανίζουν μείωση.

Οι Υπηρεσίες είναι επίσης τομέας στον οποίο οι προβλέψεις για την απασχόληση χάνουν έδαφος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, αν και ως προς το αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα σημειώνουν έντονη βελτίωση. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των +23 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου, κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο μειώνεται στις +19 μονάδες, ενώ σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018 αυξήθηκε κατά 21 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 4% σταθερά αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να κινείται στο 23% (από 27% στο προηγούμενο τρίμηνο). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι ανοδική στους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τις Χερσαίες μεταφορές-μεταφορές αγορών και πτωτική στους υπόλοιπους εξεταζόμενους κλάδους.



Διάγραμμα 3.14

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)



Πηγή: IOBE

Κατά το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2019, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, καταγράφεται υποχώρηση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς.

3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού

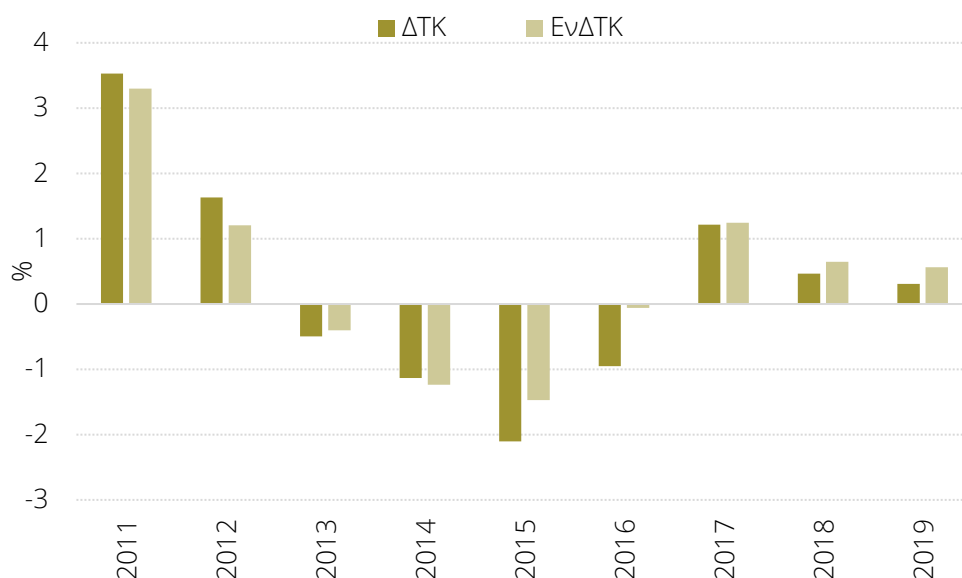
- Πληθωρισμός 0,3% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019, έναντι υψηλότερης αύξησης τιμών το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πέρυσι
- Αρνητική επίδραση στις τιμές από έμμεσους φόρους και μηδαμινή από ενεργειακά προϊόντα την περίοδο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους
- Ο ρυθμός μεταβολής του ΔΤΚ με σταθερούς φόρους και χωρίς την ενέργεια διαμορφώθηκε στο 1,2% την περίοδο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου (από 0,3% το 2018), αποτυπώνοντας την τονωτική επίδραση της εγχώριας ζήτησης
- Αναμένεται ρυθμός πληθωρισμού στην περιοχή του 0,1-0,3% για το σύνολο του 2019

Πρόσφατες εξελίξεις

Το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019, ο μέσος ρυθμός μεταβολής του εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) παρουσίασε ενίσχυση για τρίτο συνεχές έτος. Αναλυτικά, ο εγχώριος ΔΤΚ ενισχύθηκε το εν λόγω εννεάμηνο σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2018 κατά 0,3%, έναντι ελαφρώς μεγαλύτερης μεταβολής το προηγούμενο έτος, 0,5%. Επιπρόσθετα, ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) σημείωσε άνοδο κατά 0,6% στην ίδια περίοδο, όση ένα έτος νωρίτερα (Διάγραμμα 3.15). Τον Σεπτέμβριο του 2019 η ετήσια μεταβολή των τιμών βάσει του εγχώριου ΔΤΚ ήταν οριακά αρνητική, στο -0,1%, όταν η αντίστοιχη μεταβολή ένα έτος πριν ήταν σαφώς θετική 1,1% (Διάγραμμα 3.16).

Διάγραμμα 3.15

Ετήσια μεταβολή εγχώριου ΔΤΚ και Εναρμονισμένου ΔΤΚ στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου)



Ενισχύεται ο ΓΔΤΚ την περίοδο Ιαν.-Σεπτ. του 2019 κατά 0,3%, έναντι οριακά μεγαλύτερης ανόδου την ίδια περίοδο του 2018 (0,5%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.16



Μηνιαία εξέλιξη ΔΤΚ στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Παρέμεινε σε αρνητικό πεδίο η μεταβολή των τιμών τον Σεπτέμβριο, όταν το αντίστοιχο μήνα του 2018 ο ρυθμός μεταβολής ήταν θετικός



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Εξετάζοντας τις επιδράσεις των επιμέρους παραγόντων οι οποίοι καθορίζουν τις τιμές καταναλωτή, η μικρή αύξησή τους την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου φέτος φαίνεται να προήλθε σε μεγάλο βαθμό από την ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης, καθώς η μεταβολή του γενικού δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ήταν 1,2%. Επομένως, υπερέβη κατά πολύ τη συνολική μεταβολή του ΔΤΚ. Το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους ο συγκεκριμένος δείκτης αυξανόταν σαφώς λιγότερο, κατά 0,5% (Διάγραμμα 3.17). Επισημαίνεται ότι αύξηση τιμών εξαιρουμένης της ενέργειας και με σταθερούς φόρους καταγράφεται για δεύτερο έτος, έπειτα από οκτώ συνεχόμενα έτη υποχώρησής τους (2011-2017, Διάγραμμα 3.17).

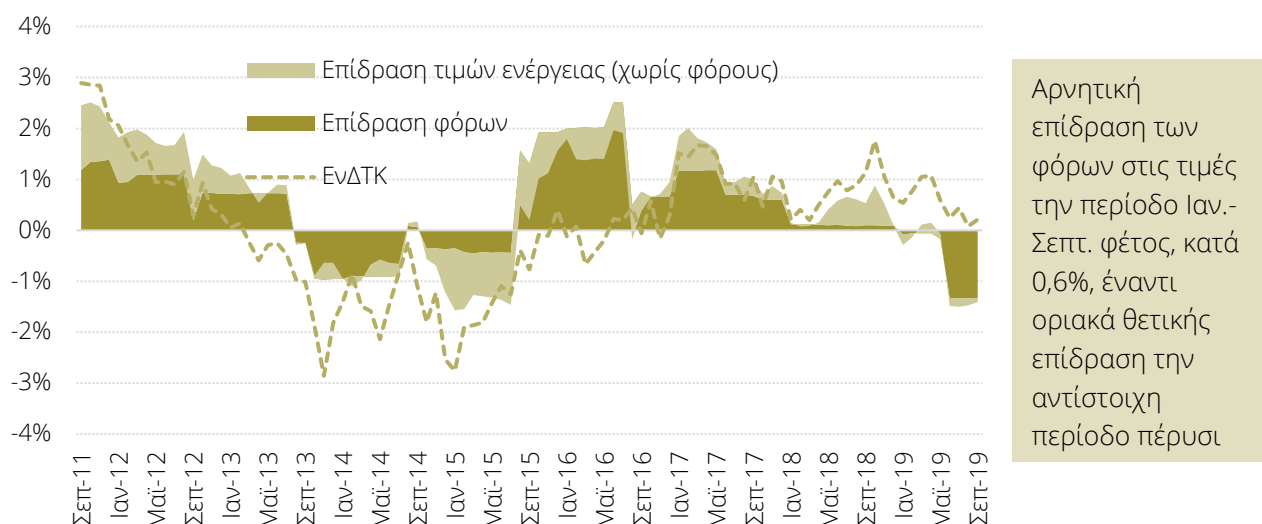
Ως προς την επίδραση της φορολογίας στη μεταβολή των τιμών καταναλωτή, είναι αρνητική το τρέχον έτος. Συγκεκριμένα, η επίδραση των έμμεσων φόρων στην ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους ήταν αρνητική, κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες, από οριακά θετική (0,2 ποσοστιαίες μονάδες), την αντίστοιχη περίοδο του περυσινού έτους (Διάγραμμα 3.17).

Σχετικά με την επίδραση των ενεργειακών αγαθών στη μεταβολή του ΔΤΚ, καταρχάς επισημαίνεται σχετικά πως η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2019 σημείωσε υποχώρηση έναντι του αντίστοιχου χρονικού διαστήματος πέρυσι. Όμως, η συνεχής αποκλιμάκωση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου από την αρχή του περυσινού Απριλίου, αντιστάθμισε σε ένα βαθμό την πτωτική τάση των διεθνών τιμών. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent το διάστημα Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019 διαμορφώθηκε στα \$64,6/βαρέλι, από \$72,2/βαρέλι πριν ένα χρόνο, παρουσιάζοντας εξασθένιση

της τάξης του 10,4%²⁷. Ωστόσο, η χαμηλότερη μέση ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου την ίδια περίοδο σε σχέση με πέρυσι, κατά 5,9%, στο 1,12 έναντι 1,19, μετρίασε την πτώση της τιμής του πετρελαίου σε ευρώ, η οποία στο εννεάμηνο φέτος διαμορφώθηκε στα €57,6/βαρέλι, 4,8% χαμηλότερη σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Δεδομένης αυτής της τάσης σε μια βασική συνιστώσα του ενεργειακού κόστους, η ήπια αρνητική μέση επίδραση της τιμής των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου φέτος, σύμφωνα με τον ΕνΔΤΚ ενεργειακών αγαθών με σταθερούς φόρους, ήταν αναμενόμενη (-0,1%). Την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι ο ίδιος δείκτης αυξανόταν οριακά, κατά 0,3%, ενώ αρνητική επίδραση και μάλιστα εντονότερη, είχε σημειωθεί την αντίστοιχη περίοδο του 2014 (-0,7%), λόγω της τότε ραγδαίας πτώσης της διεθνούς τιμής του πετρελαίου (Διάγραμμα 3.17).

Διάγραμμα 3.17

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία



Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

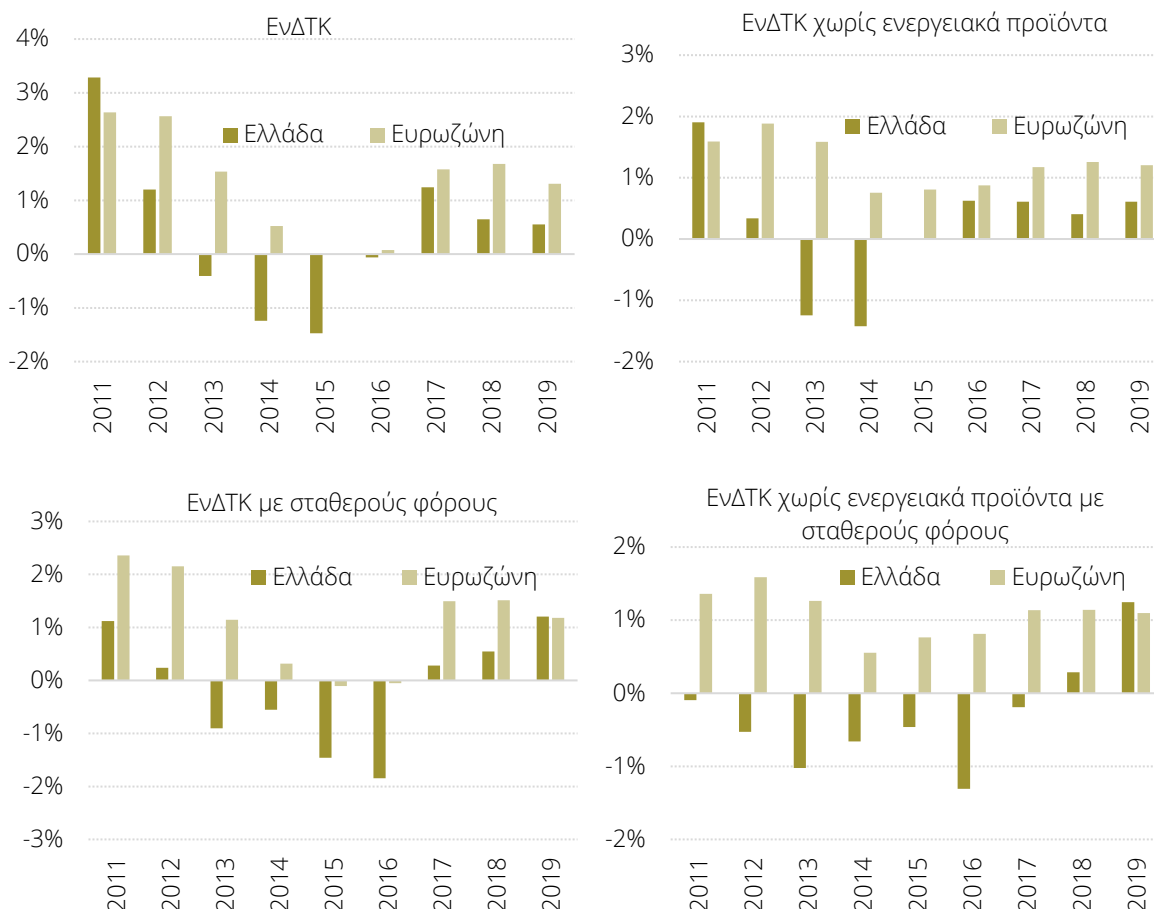
Η ποσοστιαία μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019 ήταν χαμηλότερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, 0,6% έναντι 1,3%, άνοδος η οποία κατατάσσει τη χώρα στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης ως προς τη μεταβολή των τιμών καταναλωτή, ελαφρώς υψηλότερα από την Πορτογαλία (0,3%). Ελαφρώς υψηλότερη ήταν η άνοδος τιμών στην Κύπρο (0,7%), ενώ σε Κροατία, Ιταλία και Δανία έφτασε το 0,8%. Η εγχώρια ζήτηση αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα της ανόδου των τιμών και στην Ευρωζώνη, καθώς ο δείκτης τιμών με σταθερούς φόρους και χωρίς ενεργειακά αγαθά ανήλθε τη συγκεκριμένη περίοδο κατά 1,1%, όπως πριν ένα χρόνο (Διάγραμμα 3.18).

²⁷ Μέσες τιμές περιόδου με βάση τη Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm



Διάγραμμα 3.18

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου)



Αύξηση τιμών εγχωρίως στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου αποκλειστικά από την ενίσχυση της ζήτησης

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Ως προς τις τάσεις την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου φέτος στις επιμέρους κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες απαρτίζουν το Γενικό Δείκτη Τιμών, ξεχωρίζουν οι Επικοινωνίες, οι οποίες κατέγραψαν τη μεγαλύτερη άνοδο τιμών, 4,1%, έναντι ηπιότερης ενίσχυσης 2,4% την ίδια περίοδο του περασμένου έτους. Σε αρκετά χαμηλότερα επίπεδα ανόδου ακολουθούν οι Μεταφορές, με 1,3%, και η Υγεία, με 1,2%, από 2,8% και 0,4%, αντίστοιχα στο εννεάμηνο του περυσινού έτους. Έπονται σε αύξηση τα Αλκοολούχα ποτά – Καπνός και τα Ξενοδοχεία, με 0,9%, και 0,5%, αντίστοιχα, έναντι αύξησης 3,1% και 1,3%, αντίστοιχα στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του προηγούμενου έτους. Οριακή ήταν η ενίσχυση τιμών στη Στέγαση και στη Διατροφή, 0,3% και 0,1%, έναντι μεταβολής -0,7% και 0,2% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2018. Στις υπόλοιπες πέντε κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στον εγχώριο ΔΤΚ, η τάση στις τιμές τους την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου φέτος σε σχέση με πριν ένα χρόνο ήταν πτωτική, με τη μεγαλύτερη μείωση να σημειώνεται στα



Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού κ.λπ., κατά 1,8%, και στην Αναψυχή, κατά 1,6%, σε συνέχεια της περυσινής υποχώρησης κατά 1,5% και 1,2% αντίστοιχα.

Ως προς τις τάσεις των τιμών στην πλευρά της παραγωγής, την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά συνέχισε να αυξάνεται για τρίτο έτος, ωστόσο ηπιότερα από ότι στο παρελθόν. Αναλυτικά, ο δείκτης σημείωσε οριακή άνοδο την εξεταζόμενη περίοδο το τρέχον έτος, κατά 0,7%, έναντι σαφώς ισχυρότερη ενίσχυσης κατά 4,3% την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους (



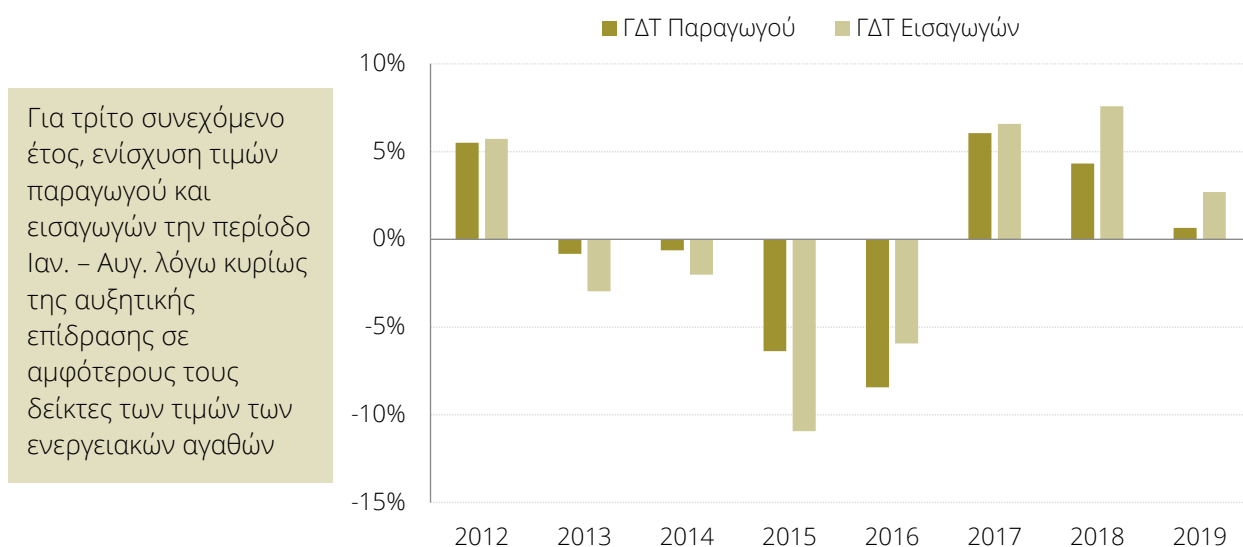
Διάγραμμα 3.19). Ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια κατέγραψε εκ νέου οριακή ενίσχυση, κατά 0,2%, ουσιαστικά όση ένα χρόνο νωρίτερα (0,3%). Ως προς τις τάσεις στις κατηγορίες βιομηχανικών προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο παρουσίασαν το Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο και ατμός και ο Ηλεκτρικός εξοπλισμός, κατά 5,0% και 4,8% αντίστοιχα, σε αντίθεση με την ήπια μείωσή τους, κατά 1% και 1,5%, αντίστοιχα στο εννεάμηνο του 2018. Ηπιότερη άνοδος τιμών καταγράφηκε στα Προϊόντα καπνού (+2,0%) έναντι υποχώρησης 1,3% στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους. Στον αντίποδα, η τάση στις τιμές παραγωγού στην παραγωγή Άνθρακα και Λιγνίτη ήταν έντονα πτωτική, σε συνέχεια ηπιότερης εξασθένησής τους ένα χρόνο νωρίτερα (-5,4% από -2,1%).

Στην πλευρά των εισαγωγών για παραγωγικούς σκοπούς, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ), παρουσίασε αισθητά ηπιότερη άνοδο την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου το τρέχον έτος από ότι πέρυσι, καθώς ο ρυθμός μεταβολής του διαμορφώθηκε σε 2,7%, από 7,6% πριν ένα χρόνο. Αυτή η άνοδος κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση ως προς την αύξηση τιμών εισαγωγών μεταξύ δέκα χωρών της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη συγκεκριμένη περίοδο, με την Ισπανία να έπεται (+1,2%). Στον αντίποδα βρίσκεται η Σλοβακία, με υποχώρηση 1,6%. Επισημαίνεται ότι το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Αυγούστου του 2019 οι μεταβολές που σημείωσαν οι τιμές εισαγωγών στις χώρες της Ευρωζώνης, είτε ανοδικές είτε πτωτικές, ήταν ηπιότερες σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του περυσινού έτους, με το σχετικό δείκτη στην Ευρωζώνη να παραμένει αμετάβλητος, από άνοδο 2,7% στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018. Οι ήπιες διαφορές μεταξύ των χωρών στην άνοδο του ΓΔΤΕ σχετίζονται με το διαφορετικό βαθμό χρήσης ενεργειακών προϊόντων, αλλά και από το μέγεθος των εμπορικών συναλλαγών τους με χώρες εκτός Ευρωζώνης.

Εξετάζοντας τις τάσεις στις επιμέρους κατηγορίες εισαγόμενων προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο την περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου του 2019 κατέγραψαν η Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, με 13,6%, σε συνέχεια αύξησης 14,2% την αντίστοιχη περίοδο του περυσινού έτους, καθώς και τα Προϊόντα διύλισης πετρελαίου, κατά 5,6%, από αισθητά ισχυρότερη άνοδο ένα χρόνο πριν (+24%). Ανοδικά κινήθηκαν οι τιμές και στην Εξόρυξη μεταλλευμάτων (+2,5%), έναντι ανόδου 3,2% στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, καθώς και στα Προϊόντα καπνού, κατά +1,7% από οριακή μείωση 0,6% την ίδια περίοδο πέρυσι. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση στις τιμές εισαγωγών καταγράφηκε στην Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη, κατά 1,6%, σε συνέχεια υποχώρησης 1,7% ένα χρόνο νωρίτερα και στα Βασικά μέταλλα, κατά 1,4%, έναντι ανόδου τον Ιανουάριο - Σεπτέμβριο του 2018 (+3,7%).

Διάγραμμα 3.19

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου-Αυγούστου)



Για τρίτο συνεχόμενο έτος, ενίσχυση τιμών παραγωγού και εισαγωγών την περίοδο Ιαν. – Αυγ. λόγω κυρίως της αυξητικής επίδρασης σε αμφότερους τους δείκτες των τιμών των ενεργειακών αγαθών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Από την εξέταση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο αρχικό εννεάμηνο του 2019 προέκυψε ότι η ήπια άνοδός του προήλθε αποκλειστικά από την αυξητική επίδραση της εγχώριας ζήτησης. Η έμμεση φορολογία άσκησε σε αυτήν την περίοδο μικρή αρνητική επίδραση, ενώ η επίδραση των ενεργειακών αγαθών ήταν αρνητική. Και στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους δεν αναμένονται πληθωριστικές πιέσεις από τα ενεργειακά αγαθά. Θα υπάρξουν όμως αντιπληθωριστικές επιδράσεις από την έμμεση φορολογία, ενώ θα συνεχιστεί η αυξητική επίδραση στις τιμές από την εγχώρια ζήτηση, χωρίς να αναμένεται κάποια κλιμάκωσή της.

Αναλυτικά, οι τελευταίες δημοσιονομικές παρεμβάσεις που επηρέασαν τις τιμές είναι αυτές του περασμένου Μαΐου, που περιλάμβαναν τη μείωση ορισμένων έμμεσων φόρων, η οποία τέθηκε σε ισχύ προς το τέλος του ίδιου μήνα. Στις μειώσεις περιλαμβάνονται αυτή του ΦΠΑ στην εστίαση από το 24% στο 13%, η μετάταξη των τροφίμων επίσης από το συντελεστή 24% στο χαμηλό συντελεστή 13%, καθώς και η μετάταξη του ηλεκτρισμού και του φυσικού αερίου από το ΦΠΑ 13% στον υπερεκπτώτικό συντελεστή 6%, για επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Στην περίοδο Ιουνίου – Σεπτεμβρίου, οι τιμές στη Στέγαση και στη Διατροφή, τις δύο κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών στις οποίες αφορούσαν οι μειώσεις, κατέγραψαν εξασθένιση τιμών κατά 1,6% και 0,4%, αντίστοιχα, ενώ το πρώτο πεντάμηνο του 2019 σημειωνόταν άνοδος σε αμφότερες, κατά 0,9% και 1,4%. Συνεπώς, υφίσταται σαφής αποπληθωριστική επίδραση από τα συγκεκριμένα μέτρα, η οποία θα συνεχιστεί και την επόμενη χρονιά, μέχρι να συμπληρωθεί ένα έτος από την επιβολή τους, επενεργώντας περιοριστικά στο γενικό δείκτη τιμών. Για το 2020 δεν έχει προγραμματιστεί κάποια μεταβολή έμμεσου φόρου στην κατανάλωση, σύμφωνα με το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού. Όμως, η τριετής αναστολή του ΦΠΑ στα νέα ακίνητα, αναμένεται να έχει δευτερεύουσες επιδράσεις στις τιμές προϊόντων και υπηρεσιών που σχετίζονται με την οικοδομική δραστηριότητα. Επιπλέον, κατόπιν της κλιμάκωσης των μεταναστευτικών ροών από



την Τουρκία, θα παραταθεί εκ νέου η έκπτωση στο ΦΠΑ στα πέντε νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, η οποία λήγει στο τέλος του 2019.

Ως προς την επίδραση των υπόλοιπων δημοσιονομικών παρεμβάσεων στις τιμές, τα νέα μέτρα που αφορούν στα νοικοκυριά (μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22% σε 9%, μείωση ασφαλιστικών εισφορών κατά μια ποσοστιαία μονάδα), θα ενισχύσουν σε κάποιο βαθμό τα πραγματικά εισοδήματα και ακολούθως την καταναλωτική ζήτηση. Μικρή τόνωση σε αυτή στους τελευταίους μήνες του 2019 θα προέλθει από τη μείωση του ΕΝΦΙΑ από 10% έως 30%. Η αυξητική επίδραση φέτος της ζήτησης των νοικοκυριών στις τιμές προέρχεται και από την περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας, η οποία θα συνεχιστεί στο τρέχον εξάμηνο και στο επόμενο έτος. Ωστόσο, δεν αναμένεται το 2020 η θετική επίδραση ορισμένων σημαντικών έκτακτων εξελίξεων, όπως η αύξηση του κατώτατου μισθού τον περασμένο Φεβρουάριο κατά 10,9% και η συνταξιοδοτική παροχή που δόθηκε φέτος τον Μάιο, ύψους €970 εκατ. Για αυτό, ενώ εκτιμάται πως η ζήτηση θα επενεργήσει πληθωριστικά και το προσεχές έτος, εντούτοις η έντασή της θα είναι χαμηλότερη από φέτος.

Αναφορικά με το κόστος της ενέργειας, η τιμή του πετρελαίου (Brent) διαμορφώθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2019 στα \$61,9/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 17,5% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο πέρυσι (\$75,1/βαρέλι). Επομένως, παρά τη συμφωνία του ΟΠΕΚ για περιορισμό της παραγωγής πετρελαίου από την αρχή του τρέχοντος έτους, τις γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή και τη συνεχιζόμενη ένταση στις σχέσεις ΗΠΑ – Ιράν, με πρόσφατη επίθεση σε ιρανικό τάνκερ, η τιμή του πετρελαίου συνέχισε να διακυμαίνεται σε επίπεδα σαφώς χαμηλότερα εκείνων ένα χρόνο νωρίτερα. Επισημαίνεται ότι ο ΟΠΕΚ έχει καταλήξει σε συμφωνία για τη διατήρηση των μειώσεων στην παραγωγή πετρελαίου έως το πρώτο τρίμηνο του 2020²⁸, ενώ η παραγωγή πετρελαίου της Λιβύης είναι αβέβαιη, λόγω πολεμικών διενέξεων και της εσωτερικής αστάθειας. Αντίρροπα σε αυτές τις πιέσεις στην παραγωγή πετρελαίου και στην αύξηση της τιμής του επενεργεί η ισχυρή διεύρυνσή της από τις ΗΠΑ. Οι πετρελαιοπαραγωγές επιχειρήσεις στον Κόλπο του Μεξικού διοχετεύουν μεγάλες ποσότητες πετρελαίου και δεν προτίθενται να περιορίσουν την παραγωγή τους, ακόμα και εάν οι τιμές του πετρελαίου κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα. Επομένως θα επενεργούν ανασχετικά σε μια άνοδο τιμών και το 2020. Το τρέχον έτος η παραγωγή πετρελαίου στην εν λόγω περιοχή αυξήθηκε κατά 2 εκατ. βαρέλια ημερησίως²⁹. Την αποπληθωριστική επίδραση της χαμηλότερης τιμής του πετρελαίου μετριάξει φέτος στις χώρες της Ευρωζώνης η χαμηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου. Αυτή η επίδραση μάλλον θα αντιστραφεί την επρχόμενη χρονιά, καθώς δεν αναμένεται περαιτέρω υποχώρησή της.

Εκτός από τους παράγοντες οι οποίοι διαμορφώνουν την παραγωγή και τη ζήτηση πετρελαίου, η τάση της τιμής του οφείλεται στη σημαντική επιβράδυνση της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας το τρέχον έτος σε σχέση με πέρυσι. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών, ο ρυθμός ανάπτυξής της το 2019 θα διαμορφωθεί σε 3,0%, έναντι αρχικής πρόβλεψης στο τέλος του προηγούμενου έτους 3,4%, επίδοση που είναι η χαμηλότερη μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση της διετίας 2008-2009³⁰. Η επιβράδυνση οφείλεται στις

²⁸ www.eia.gov

²⁹ <https://www.wsj.com/>, <https://www.bloomberg.com>

³⁰ Πηγή: World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019

επιπτώσεις των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού, στη λιγότερο υποστηρικτική νομισματική πολιτική από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες, στα έντονα προβλήματα ορισμένων μεγάλων αναπτυσσόμενων οικονομιών (Τουρκία, Αργεντινή), στις δυσχέρειες προσαρμογής της αυτοκινητοβιομηχανίας της Γερμανίας σε περιβαλλοντικές προδιαγραφές. Οι επιπτώσεις της επιβράδυνσης είναι ιδιαίτερα αισθητές στο παγκόσμιο εμπόριο, με το ρυθμό διεύρυνσής του να περιορίζεται φέτος σε 1,1%, από 3,6%. Προς το παρόν, προβλέπεται κλιμάκωση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, στο 3,4%, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου (+3,2%)³¹.

Δεδομένων των παραπάνω, η τιμή του πετρελαίου για το 2019 προβλέπεται να διαμορφωθεί στα \$63/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 11,5% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, ενώ το προσεχές έτος προβλέπεται να ανέλθει στα \$68/βαρέλι, καταγράφοντας ενίσχυση 7,9% σε σχέση με το 2019. Η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου κατά μέσο όρο το 2019 θα διαμορφωθεί στο 1,12, χαμηλότερα από ότι το 2018, ενώ για το προσεχές έτος αναμένεται ενίσχυσή της στο 1,16. Ακολουθώντας, η μέση τιμή του πετρελαίου σε ευρώ φέτος αναμένεται να διαμορφωθεί στα €56,3/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 6,7% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, ενώ για το 2020 εκτιμάται πως θα ανατιμηθεί ελαφρώς, στα €58,6/βαρέλι, εξέλιξη η οποία συνεπάγεται πληθωριστικές πιέσεις από το κόστος ενέργειας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και τάσεις, η άνοδος του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή φέτος εκτιμάται πως θα είναι οριακή, χαμηλότερη της περυσινής, 0,1% - 0,3%. Το προσεχές έτος αναμένεται ο ρυθμός μεταβολής του ΔTK να διαμορφωθεί στην περιοχή του 0,3% -0,6%, κυρίως λόγω πιθανής αυξητικής επίδρασης των ενεργειακών αγαθών και τόνωσης της εγχώριας ζήτησης, ενώ η επίδραση των έμμεσων φόρων θα είναι αρνητική, τουλάχιστον στο πρώτο πεντάμηνο.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο χρονικό διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι μεικτές κατά το γ' τρίμηνο του 2019 έναντι του β' τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να μειώνεται σε δύο τομείς (Βιομηχανία, Υπηρεσίες), να αυξάνεται ήπια στο Λιανικό Εμπόριο και εντονότερα στις Κατασκευές. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν αρνητική μεταβολή στη Βιομηχανία και ενισχύονται στους υπόλοιπους τομείς. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το γ' τρίμηνο του έτους διαμορφώθηκαν σε οριακά χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο ισοσκελισμένος δείκτης μειώθηκε κατά μία μονάδα το υπό εξέταση τρίμηνο (από +6 μον. το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 6% (από 8%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ κινείται στο 5% (από 8%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 88% (από 84%) να αναμένει σταθερότητα. Συνολικά το 2018 σε σχέση με το 2017, ο σχετικός δείκτης διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στις +3 μονάδες (από 0).

Στο Λιανικό Εμπόριο, το ισοζύγιο της +1 μονάδας στις τιμές των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο αυξήθηκε κατά 6 μονάδες, κινούμενο 4 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με το

³¹ Ό.π.



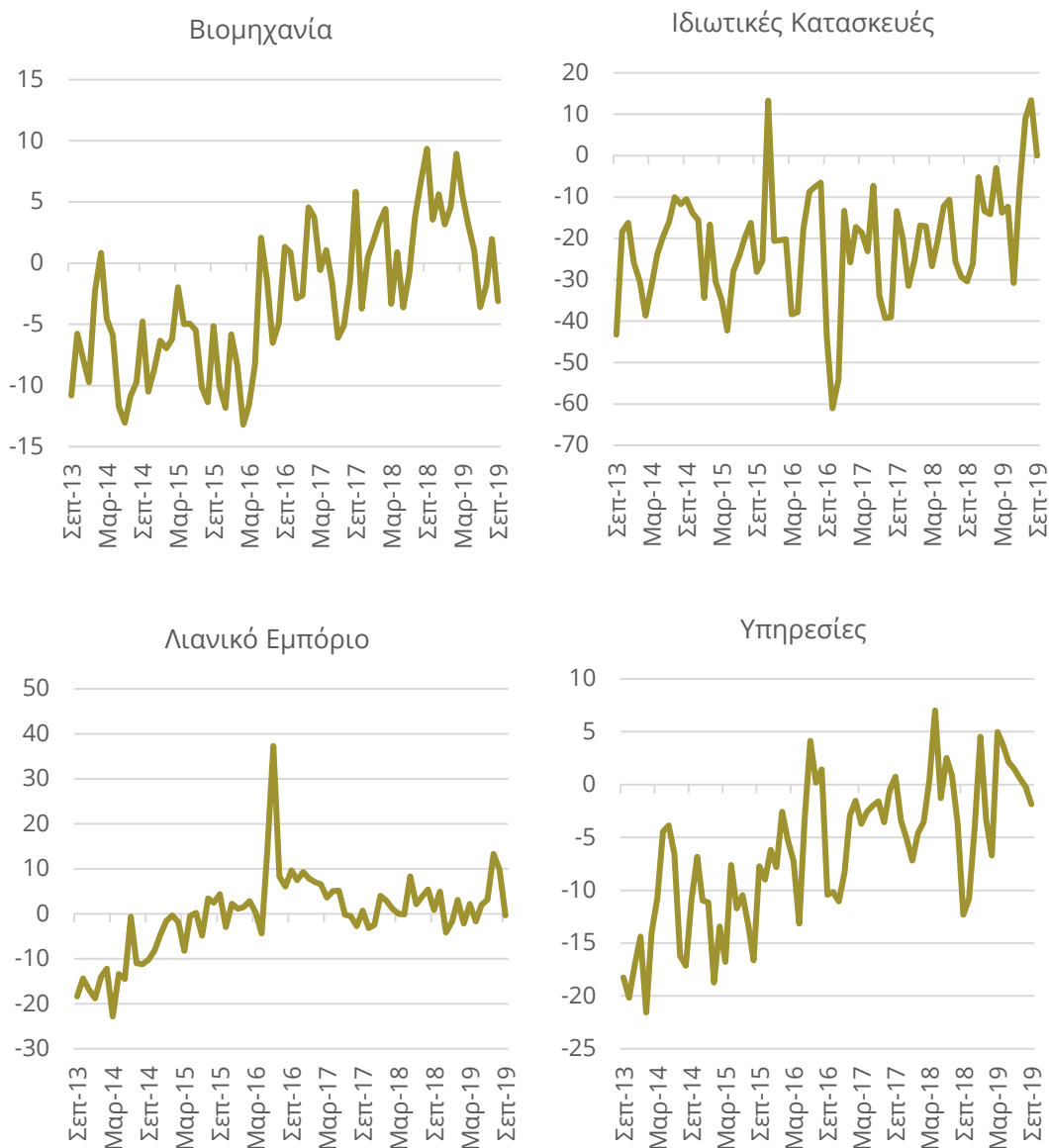
αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 4% (από 8%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ ανεβαίνει οριακά στο 11% το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 85% (από 84%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το β' τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο είναι έντονα ανοδικές στα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός, ηπιότερες στα Οχήματα- Ανταλλακτικά και στα είδη Οικιακού εξοπλισμού, ενώ στους υπόλοιπους επιμέρους κλάδους είναι πτωτικές.

Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο μειώθηκε ελαφρώς σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και ισοσκελίστηκε (από +2) μονάδες, ενώ κινήθηκε σε επίπεδο ελαφρά υψηλότερο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περυσινή του επίδοση (-5 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το 5% (από 7%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 5% (από 9%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης μειώθηκε στα Ξενοδοχεία, Εστιατόρια, Τουριστικά πρακτορεία, στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και στην Πληροφορική. και ενισχύθηκε στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και τις Χερσαίες μεταφορές

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο των -17 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου ενισχύθηκε έντονα στις +7 μονάδες, έχοντας παράλληλα μεταβληθεί έντονα ανοδικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο του προηγούμενου έτους (-28 μον.). Μόλις το 1% (από 17%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο από ισοσκελισμένο εμφανίζει άνοδο κατά 8 μονάδες, με το 92% (από 83%) να προβλέπει σταθερότητα τιμών.

Διάγραμμα 3.20

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)



Πηγή: IOBE

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι μεικτές το β' τρίμηνο έναντι του προηγούμενου, με το ισοζύγιο να μειώνεται σε δύο τομείς (Βιομηχανία, Υπηρεσίες), να αυξάνεται ήπια στο Λιανικό Εμπόριο και εντονότερα στις Κατασκευές



3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

- Μείωση του ελλείμματος στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών στην περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου 2019, στα €911 εκατ., από €1,9 δισεκ., λόγω μεγαλύτερης αύξησης εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές
- Η αύξηση του πλεονάσματος στα Ισοζύγια Υπηρεσιών και Εισοδημάτων υπερκάλυψε τη διόγκωση του εμπορικού ελλείμματος

Την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) ήταν ελλειμματικό, κατά €911 εκατ., έναντι ελλείμματος €1,9 δισεκ. στο αντίστοιχο διάστημα του 2018. Το έλλειμμα περιορίστηκε, καθώς η αύξηση του πλεονάσματος στα Ισοζύγια Υπηρεσιών και Εισοδημάτων υπερκάλυψε τη διόγκωση του εμπορικού ελλείμματος.

Στα επιμέρους στοιχεία, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών διαμορφώθηκε στα €15,5 δισεκ., παρουσιάζοντας αύξηση €982,1 εκατ. σε σχέση με πριν ένα χρόνο. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €21,6 δισεκ., ενισχυμένες κατά 1,1% (€231,1 εκατ.)³², έναντι πολύ μεγαλύτερης αύξησης κατά 17,4% το 2018, με άνοδο στα λοιπά αγαθά (4,8%), αλλά μείωση στις εξαγωγές καυσίμων (-6.2%). Οι εισαγωγές διευρύνθηκαν κατά 3,4% (€1,2 δισεκ.) και διαμορφώθηκαν στα €37,1 δισεκ., έναντι αύξησης κατά 13,7% το 2018, ενδεικτικό ότι το 2019 οι εξαγωγές και οι εισαγωγές περιορίσαν κατά πολύ την αύξησή τους. Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία προσέγγισε τα €11,7 δισεκ., διογκωμένο κατά 4,3% από πέρυσι. Το έλλειμμα του ισοζυγίου καυσίμων ενισχύθηκε στα €3,5 δισεκ. στο οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου, έναντι €3,3 δισεκ. το 2018, με μεγαλύτερη μείωση των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών.

Στο τέλος αυτής της ενότητας πραγματοποιείται ειδική ανάλυση για την εξέλιξη των εισαγωγών οχημάτων στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της ΕΕ (Πλαίσιο 3.3).

Το πλεόνασμα στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών ενισχύθηκε κατά €1,7 δισεκ. στην περίοδο Ιανουαρίου του 2019 και διαμορφώθηκε στα €15,2 δισεκ., με ταυτόχρονη άνοδο εισπράξεων και πληρωμών. Αναλυτικά, οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €27,4 δισεκ., ενισχυμένες κατά 8,9% σε σύγκριση με το 2018, ενώ ειδικότερα, οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €13,2 δισεκ., υψηλότερες κατά 13,6%, έναντι αύξησης κατά 10,1% το 2018. Επιπλέον, τα έσοδα από μεταφορικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν κατά 6,0%, στα €11,3 δισεκ., ενώ από λοιπές υπηρεσίες τα έσοδα ήταν σχεδόν αμετάβλητα, στα €2,8 δισεκ. Οι συνολικές πληρωμές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν στα €12,2 δισεκ. φέτος, έναντι €11,6 δισεκ. το 2018. Οι πληρωμές για ταξιδιωτικές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 28,3%, στα €1,8 δισεκ., ενώ οι πληρωμές για μεταφορικές υπηρεσίες κατέγραψαν μικρή άνοδο, κατά 2,5%, στα €7,3 δισεκ. και οι πληρωμές για λοιπές υπηρεσίες υποχώρησαν οριακά, στα €3,1 δισεκ.

Το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων αυξήθηκε κατά €59,5 εκατ. και διαμορφώθηκε στα €1,0 δισεκ. Οι εισπράξεις έφτασαν τα €4,4 δισεκ., μειωμένες κατά 2,5%, ενώ οι πληρωμές περιορίστηκαν κατά 3,1%, στα €5,4 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία

³² Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

αυξήθηκαν κατά 18,9%, στα €167 εκατ., από επενδύσεις ενισχύθηκαν κατά 1,9%, στα €1,8 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής) μειώθηκαν 6,6%, στα €2,4 δισεκ. Οι πληρωμές εισοδημάτων από εργασία αυξήθηκαν κατά 5,9%, στα €945 εκατ., από επενδύσεις μειώθηκαν κατά 5,8%, στα €4,1 δισεκ., ενώ στα λοιπά πρωτογενή εισοδήματα καταγράφηκε αύξηση, 9,9%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε €316 εκατ.

Το Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων εμφάνισε πλεόνασμα €349 εκατ. στο οκτάμηνο του 2019, έναντι πλεονάσματος €95 εκατ. ένα έτος νωρίτερα, με τις εισπράξεις να ανέρχονται σε €2,5 δισεκ., έναντι €1,6 δισεκ. το 2018, και τις πληρωμές στα €2,1 δισεκ., από €1,5 εκατ. πέρυσι.

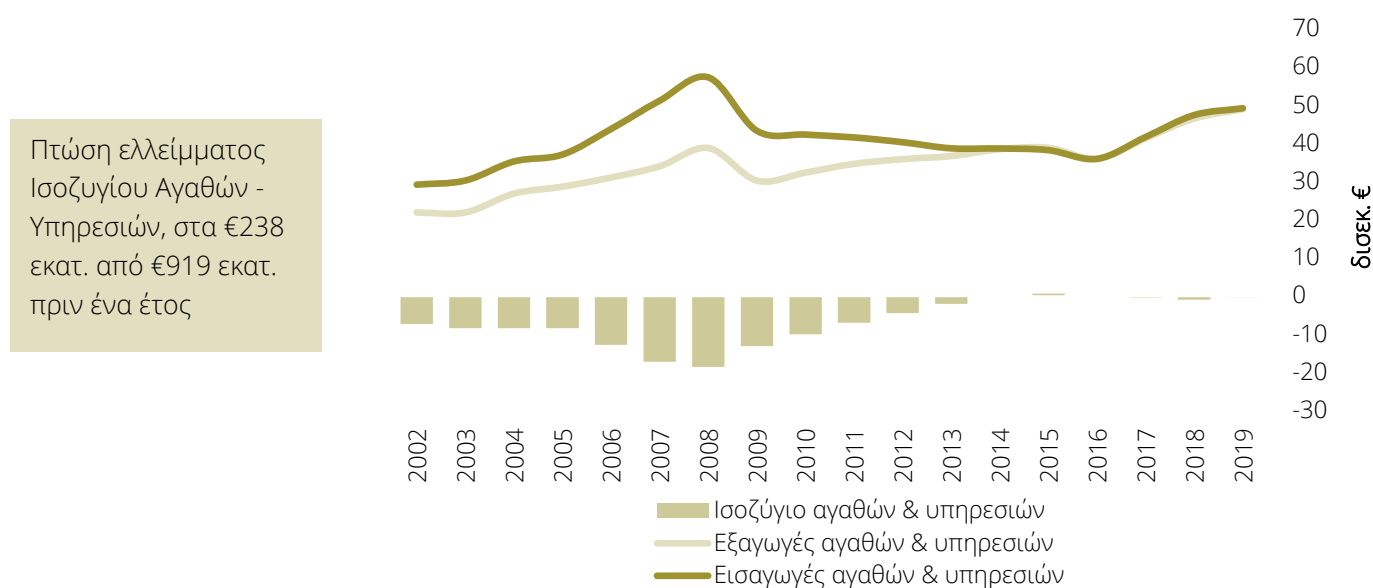
Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το Ισοζύγιο Κεφαλαίων³³ ήταν πλεονασματικό στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου φέτος, στα €262 εκατ., έναντι €284 εκατ. πέρυσι, με αύξηση των εισπράξεων στα €636 εκατ. και πληρωμών στα €374 εκατ.

Τέλος, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων, που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό, κατά €649 εκατ.³, έναντι ελλείμματος €1,6 δισεκ. το 2018.

Διάγραμμα 3.21

Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Αύγουστος) 2002-2019



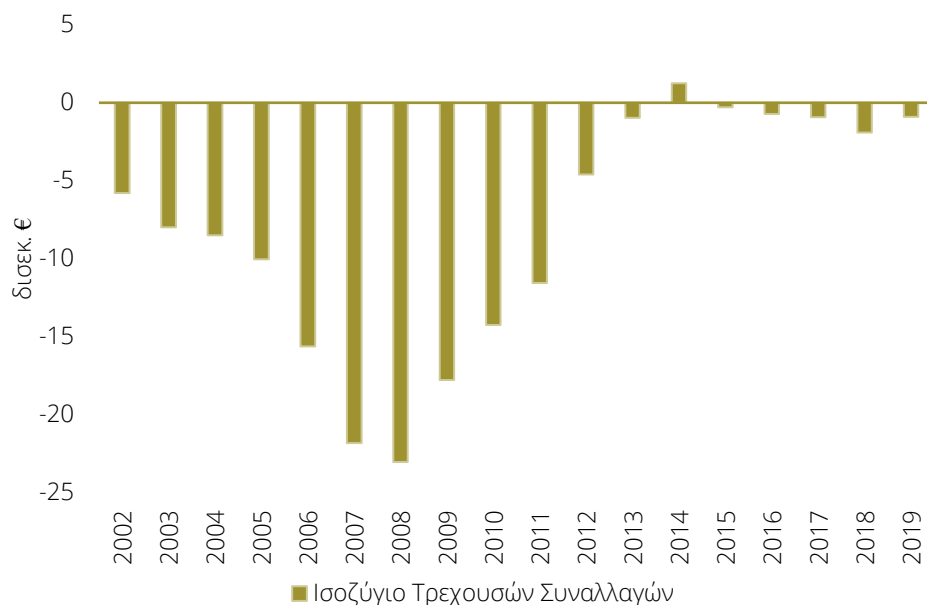
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

³³ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).



Διάγραμμα 3.22

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Αύγουστος) 2002-2019



Συρρίκνωση ελλείμματος Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών στην περίοδο Ιανουαρίου – Αυγούστου, κατά €994,7 εκατ., στα €911 εκατ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών ήταν πλεονασματικό στο πρώτο 8μηνο του 2019, κατά €126 εκατ., έναντι ελλείμματος €1,2 δισεκ. το 2018.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι επενδύσεις κατοίκων στο εξωτερικό (καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό) αυξήθηκαν κατά €183 εκατ., ενώ οι επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα (καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους) ενισχύθηκαν κατά €2,5 δισεκ.

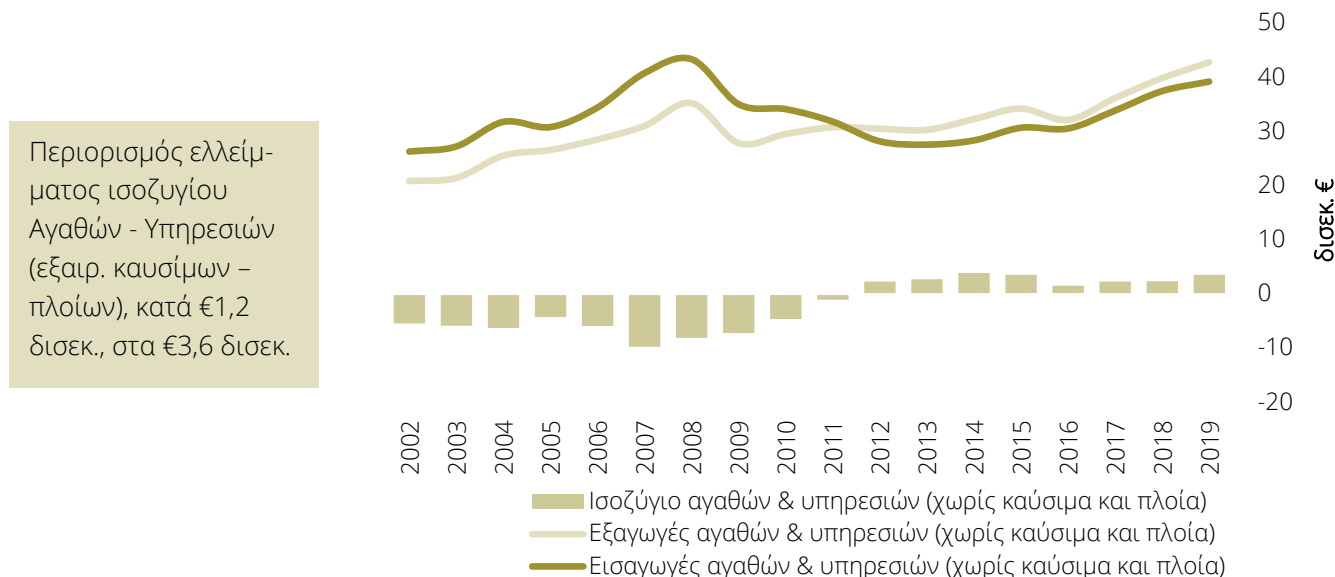
Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €1,9 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤτΕ σημειώθηκε αύξηση των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους αυξήθηκαν €4,1 δισεκ., λόγω της αύξησης των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εσωτερικού.

Στην κατηγορία των λοιπών επενδύσεων, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €319 εκατ., με καθαρή μείωση κατά €1,9 δισεκ. των καταθέσεων και repos κατοίκων στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις μειώθηκαν κατά €4,5 δισεκ., αποτυπώνοντας τον περιορισμό των δανειακών υποχρεώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα προς μη κατοίκους κατά €3,0 δισεκ. αλλά και την πτώση των καταθέσεων και repos μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά €1,5 δισεκ. (περιλαμβάνεται και ο λογαριασμός TARGET).

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Αυγούστου του 2019 στα €7,5 δισεκ., έναντι €6,1 δισεκ. τον Αύγουστο του 2018.

Διάγραμμα 3.23

Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Αύγουστος), 2002-2019



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πλαίσιο 3.2

Εξέλιξη εισαγωγών νέων οχημάτων στην περίοδο Οικονομικής Προσαρμογής

Τα οχήματα και ιδιαίτερα τα επιβατικά αυτοκίνητα αποτελούν βασικό στοιχείο των εισαγωγών της ελληνικής οικονομίας, καθώς η εγχώρια παραγωγή είναι σχεδόν μηδενική, αντιστοιχώντας μόλις στο 1,7% των εισαγωγών την περίοδο 2002-2018. Η αξία των εισαγωγών καινούριων οχημάτων, όλων των τύπων, ανερχόταν κατά μέσο όρο σε περίπου €4,4 δισεκ. την περίοδο 2002-2009, με υψηλότερη τιμή το 2007, όταν οι εισαγωγές ανήλθαν σε €5,6 δισεκ. Οι εισαγωγές οχημάτων αποτελούσαν την ίδια περίοδο κατά μέσο όρο το 10,4% των συνολικών εισαγωγών της χώρας, εκτός καυσίμων, χαμηλότερα από το σύνολο των Ευρωπαϊκών κρατών (11,1%) και από την Πορτογαλία (12,7%), η οποία παρουσιάζει παρόμοια χαρακτηριστικά με την ελληνική οικονομία. Ακόμα και σε χώρες παραγωγούς οχημάτων, το μερίδιό τους στις εισαγωγές ήταν υψηλότερο από την Ελλάδα: στην Ισπανία οι εισαγωγές οχημάτων αντιστοιχούσαν στο 16,8% των συνολικών εισαγωγών της χώρας, στην Ιταλία στο 12,8%, στο Ην. Βασίλειο στο 12,1%, στη Γαλλία στο 11,4% και στη Γερμανία το 10,5%.

Στο σύνολο των εισαγωγών οχημάτων τα καινούρια επιβατικά αποτελούσαν το 62% των εισαγωγών νέων οχημάτων το 2002 - 2009, έναντι 52,6% στην Ευρωπαϊκή Ένωση και 48,6% στην Πορτογαλία. Με βάση τα στοιχεία πωλήσεων επιβατικών στην Ελλάδα, το 80% σχεδόν ήταν λιανικές πωλήσεις, έναντι 20% που ήταν εταιρικές πωλήσεις, δηλαδή οχήματα για

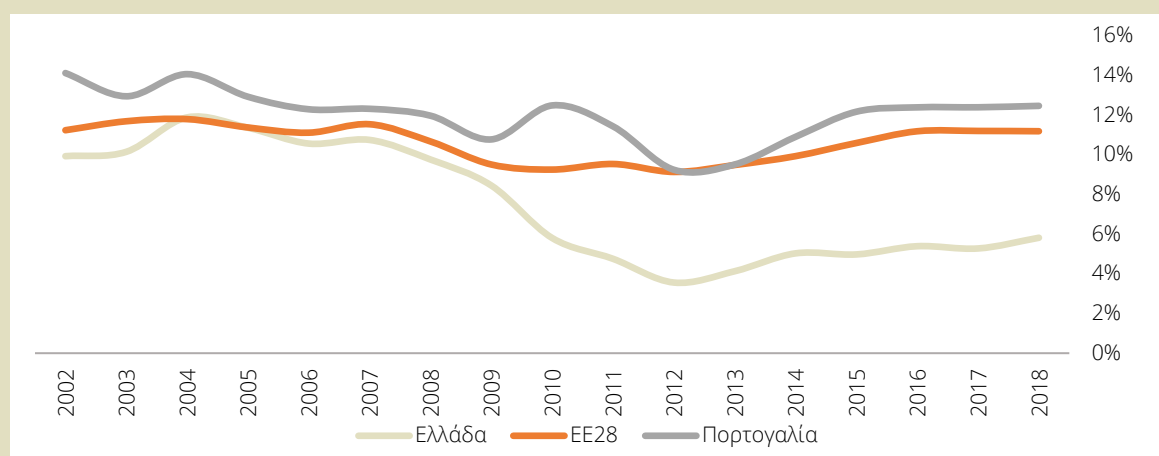


βραχυχρόνια (rent a car κυρίως) και μακροχρόνια (εταιρικοί στόλοι) μίσθωση. Επομένως, ένα πολύ μεγάλο τμήμα των εισαγωγών αφορούσε σε επιβατικά ιδιωτικής χρήσεως.

Μετά το 2010, και την είσοδο σε Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής, η κατανάλωση υποχώρησε σημαντικά, μεταβάλλοντας τις πωλήσεις οχημάτων, συνεπώς και τις εισαγωγές. Την περίοδο 2010-2018, η αξία των εισαγωγών οχημάτων υποχώρησε κατά μέσο όρο στα €1,6 δισεκ. με το ελάχιστο επίπεδο εισαγωγών να σημειώνεται το 2012, με €1,06 δισεκ. Η μεταβολή στις πωλήσεις μεταξύ 2009-2018 διαμορφώθηκε σε -40%, με την Ελλάδα να είναι η μοναδική χώρα με αρνητικό πρόσημο σε αυτήν την περίοδο.

Διάγραμμα 3.24

Μερίδιο εισαγωγών νέων οχημάτων στις συνολικές εισαγωγές (εκτός καυσίμων)



Πηγή: Eurostat

Το αποτέλεσμα της κατακόρυφης πτώσης είναι οι η αξία των εισαγωγών οχημάτων να αποτελεί το 5,0% των συνολικών εισαγωγών, εκτός καυσίμων, την περίοδο 2010-2018, δηλαδή να διαμορφωθεί στο ήμισυ του επιπέδου κατά την προηγούμενη περίοδο. Σε επίπεδο ΕΕ, οι εισαγωγές αντιστοιχούσαν σε αυτό το χρονικό διάστημα στο 10,2% των συνολικών εισαγωγών, ενώ παρά την κρίση του 2009-2010, τα μερίδια στις πέντε μεγάλες χώρες – παραγωγούς οχημάτων τα οποία αναφέρθηκαν προηγουμένως δεν άλλαξαν σημαντικά, με εξαίρεση την Ισπανία, όπου το μερίδιο των οχημάτων υποχώρησε στο 13,7%.

Από τα παραπάνω, είναι εμφανής η ισχυρή επίπτωση της ύφεσης στην αγορά αυτοκινήτου και στις εισαγωγές οχημάτων, καθώς παρά το γεγονός ότι το σύνολο των εισαγωγών αγαθών κατέγραψε μείωση μετά το 2010, ως αποτέλεσμα των μειωμένων εισοδημάτων, οι εισαγωγές οχημάτων μειώθηκαν με μεγαλύτερη ένταση, υποχωρώντας σε μικρότερο μερίδιο επί των συνολικών εισαγωγών. Η εξέλιξη αυτή ήταν εν μέρει αναμενόμενη, καθώς τα οχήματα αποτελούν διαρκή αγαθά, τα οποία έχουν ελαστικότητα ζήτησης ως προς το εισόδημα μεγαλύτερη της μονάδας. Για αυτόν το λόγο, σε περίπτωση περιορισμού του εισοδήματος,

παρουσιάζουν αναλογικά μεγαλύτερη πτώση από αυτό, καθώς και σε σύγκριση με τα μη διαρκή αγαθά.

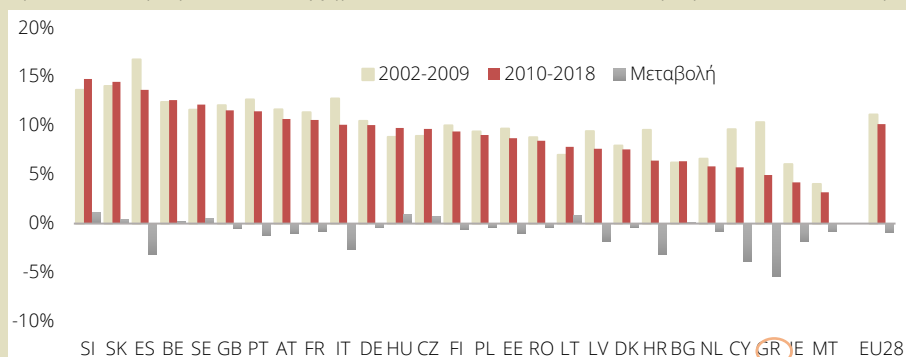
Η έντονη κάμψη των εισαγωγών είχε και ισχυρό αρνητικό οικονομικό αντίκτυπο. Το δίκτυο πώλησης οχημάτων συρρικνώθηκε κατά 1.100 καταστήματα. Σε όρους απασχόλησης, ο ευρύτερος κλάδος Εμπορίας - συντήρησης οχημάτων και πώλησης ανταλλακτικών συντηρούσε το 2009 97,3 χιλ. θέσεις εργασίας, οι οποίες αντιστοιχούσαν στο 2,1% της συνολικής απασχόλησης. Κατόπιν των πιέσεων της ύφεσης, αλλά και λόγω της αύξησης της φορολογίας, η απασχόλησή του μεταξύ 2010 - 2019 περιορίστηκε κατά 27 χιλ. άτομα, δηλαδή κατά 28%, συρρίκνωση πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο της οικονομίας (-16%).

Την περίοδο 2010-2018, τα καινούρια επιβατικά αποτελούσαν το 55% των νέων οχημάτων που εισάχθηκαν, έναντι 48% στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όταν την προηγούμενη περίοδο τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν, όπως προαναφέρθηκε, 62% και 52,6%. Στην Πορτογαλία οι εισαγωγές επιβατικών οχημάτων πλέον αντιστοιχούν στο 44% των συνολικών εισαγωγών οχημάτων. Επομένως, παρουσίασαν υποχώρηση του μεριδίου τους σε ποσοστιαίες μονάδες παρόμοια με το μέσο όρο στην ΕΕ, ενώ στην Ελλάδα η μείωση ήταν διπλάσια. Πέρα από τη μείωση των εισαγωγών, καταγράφηκε και αλλαγή στο μίγμα των νέων επιβατικών, καθώς πλέον οι λιανικές πωλήσεις αντιστοιχούν στο 53% των συνολικών πωλήσεων επιβατικών, έναντι 78% την προηγούμενη περίοδο 2002-2009.

Είναι προφανές, ότι οι εισαγωγές οχημάτων, με την απουσία εγχώριας παραγωγής, συνεπώς και έλλειψης εξαγωγών, επιβαρύνουν το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας. Ταυτόχρονα όμως, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, το μερίδιο των εισαγωγών οχημάτων στις εισαγωγές στην Ελλάδα, δεν ήταν σε απόσταση από το μέσο όρο της Ευρώπης, ενώ ήταν μικρότερη στην περίοδο πριν το 2009 από χώρες με παρόμοια διάρθρωση στην οικονομία τους. Πλέον βρίσκεται σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα, με σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση. Επίσης, οι εισαγωγές οχημάτων και ιδιαίτερα των καινούριων, εκτιμάται ότι ενισχύουν την παραγωγικότητα, την οδική ασφάλεια, ενώ συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, καθώς τα νέα οχήματα εκπέμπουν λιγότερους ρύπους.

Διάγραμμα 3.25

Μερίδιο εισαγωγών νέων οχημάτων στις συνολικές εισαγωγές (εκτός καυσίμων)



Πηγή: Eurostat



Πίνακας 3.11 Ισοζύγιο Πληρωμών (εκατ. €)

		Ιανουάριος – Αύγουστος			Αύγουστος		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-915,1	-1.905,4	-910,7	1.706,8	1.354,3	1.873,6
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-354,7	-918,5	-238,0	2.122,3	2.032,4	2.643,2
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-13.358,4	-14.497,4	-15.479,4	-1.796,5	-1.935,7	-1.868,2
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-2.660,2	-3.267,0	-3.528,5	-593,4	-558,4	-526,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-10.698,2	-11.230,4	-11.951,0	-1.203,2	-1.377,3	-1.342,2
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-9,8	-43,6	-280,1	9,2	-0,7	-164,5
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-13.348,7	-14.453,8	-15.199,4	-1.805,8	-1.935,0	-1.703,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-10.688,4	-11.186,8	-11.670,9	-1.212,4	-1.376,6	-1.177,7
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	18.180,7	21.347,2	21.578,3	1.973,1	2.519,9	2.330,0
	Καύσιμα	5.100,3	6.564,9	6.158,2	532,6	866,4	625,6
	Πλοία (πωλήσεις)	77,0	116,9	56,8	14,1	1,6	4,5
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	13.003,4	14.665,4	15.363,3	1.426,3	1.651,8	1.699,9
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	31.539,1	35.844,6	37.057,8	3.769,6	4.455,5	4.198,2
	Καύσιμα	7.760,5	9.831,9	9.686,7	1.126,0	1.424,8	1.151,5
	Πλοία (αγορές)	86,8	160,6	336,9	4,9	2,3	169,0
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	23.691,8	25.852,1	27.034,2	2.638,7	3.028,5	2.877,6
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	13.003,7	13.578,9	15.241,4	3.918,8	3.968,0	4.511,4
I.B.1	Εισπράξεις	23.191,2	25.199,5	27.436,3	5.188,9	5.480,4	6.071,3
	Ταξιδιωτικό	10.586,9	11.658,4	13.241,5	3.552,7	3.601,3	4.182,5
	Μεταφορές	9.568,1	10.669,7	11.310,6	1.246,7	1.552,3	1.560,5
	Λοιπές υπηρεσίες	3.036,2	2.871,5	2.884,2	389,4	326,8	328,4
I.B.2	Πληρωμές	10.187,5	11.620,7	12.194,9	1.270,0	1.512,3	1.559,9
	Ταξιδιωτικό	1.275,3	1.433,8	1.839,8	164,7	169,5	255,4
	Μεταφορές	6.195,6	7.121,3	7.298,2	802,5	941,5	980,6
	Λοιπές υπηρεσίες	2.716,6	3.065,6	3.056,8	302,8	401,2	324,0
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-442,5	-1.081,4	-1.021,9	-309,5	-576,1	-657,3
I.Γ.1	Εισπράξεις	4.757,9	4.502,6	4.389,5	528,2	316,6	380,2
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	152,0	140,1	166,7	16,7	19,1	17,9
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	2.288,8	1.747,5	1.781,3	399,7	192,8	191,0
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.317,1	2.615,0	2.441,5	111,9	104,7	171,4
I.Γ.2	Πληρωμές	5.200,3	5.584,0	5.411,5	837,7	892,6	1.037,5
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	911,8	892,8	945,2	107,4	113,9	123,8
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	4.004,4	4.404,0	4.150,7	702,6	755,1	888,0
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	284,1	287,2	315,6	27,7	23,6	25,8
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	-117,9	94,5	349,3	-106,0	-102,0	-112,3
I.Δ.1	Εισπράξεις	1.471,2	1.610,9	2.480,0	120,9	105,6	156,2
	Γενική κυβέρνηση	772,4	871,7	1.560,8	37,3	34,9	57,1
	Λοιποί τομείς	698,9	739,3	919,2	83,6	70,7	99,1
I.Δ.2	Πληρωμές	1.589,1	1.516,4	2.130,8	226,9	207,6	268,4
	Γενική κυβέρνηση	1.105,6	1.051,9	1.312,4	156,9	133,7	146,0
	Λοιποί τομείς	483,6	464,5	818,4	70,1	73,9	122,5
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	374,1	283,6	261,6	2,3	91,3	0,7
II.1	Εισπράξεις	476,2	497,5	636,0	12,4	117,0	61,0
	Γενική κυβέρνηση	425,0	301,9	507,9	0,6	66,1	54,3
	Λοιποί τομείς	51,2	195,5	128,0	11,8	50,9	6,7
II.2	Πληρωμές	102,0	213,8	374,3	10,1	25,6	60,3
	Γενική κυβέρνηση	1,8	1,9	2,4	0,2	0,4	0,4
	Λοιποί τομείς	100,2	211,9	371,9	9,9	25,3	59,9
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	-540,9	-1.621,7	-649,0	1.709,2	1.445,6	1.874,3
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	-673,4	-1.205,4	126,2	1.896,6	1.401,8	1.661,8
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-2.196,0	-2.208,4	-2.370,4	-167,1	-86,2	-195,9
	Απαιτήσεις	-56,2	222,0	183,5	13,2	20,4	-45,0
	Υποχρεώσεις	2.139,9	2.430,4	2.553,9	180,3	106,6	150,9
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	-5.226,6	-3.358,8	-2.169,8	-5.687,3	1.187,2	-1.128,3
	Απαιτήσεις	-8.564,3	-1.217,0	1.888,2	-4.865,3	605,1	-1.272,4
	Υποχρεώσεις	-3.337,6	2.141,8	4.058,0	822,0	-582,1	-144,2
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	6.807,3	4.630,8	4.817,5	7.383,0	523,8	2.870,0
	Απαιτήσεις	-6.966,5	-4.471,8	318,6	-119,0	2.478,4	3.261,0
	Υποχρεώσεις	-13.773,8	-9.102,6	-4.498,9	-7.502,0	1.954,7	391,0
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	4.665,3	20.156,0	-1.794,4	-0,6	14.995,2	2,0
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	-58,0	-269,0	-151,0	368,0	-223,0	116,0
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	-132,4	416,3	775,2	187,4	-43,8	-212,5
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				6.430	6.083	7.489

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΣΟΔΩΝ

- Η αξία συναλλαγών με κάρτες πληρωμής εκτοξεύτηκε από €6,1 δισεκ. το 2014 σε €23,1 δισεκ. το 2018.
- Τα έσοδα από ΦΠΑ ως ποσοστό του ΑΕΠ ανήλθαν σε 8,3% το 2018, από 7,1% το 2014.
- Η θέση της Ελλάδας παραμένει πολύ χαμηλή στην κατάταξη των χωρών μελών της ΕΕ με βάση τη χρήση καρτών πληρωμής.
- Παρά τη σημαντική αύξηση των εσόδων από ΦΠΑ, το «κενό» από τα έσοδα ΦΠΑ στην Ελλάδα παρέμεινε το δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ για το 2016.
- Επομένως, υπάρχει ακόμα μεγάλο περιθώριο για περαιτέρω περιορισμό της παραοικονομίας μέσα από ενίσχυση της χρήσης ΗΜΠ.
- Πολιτικές που θεσπίστηκαν για να συγκρατήσουν ισχυρή τη δυναμική φαίνεται πως απέδωσαν, ωστόσο χρειάζονται περαιτέρω μέτρα για να ενισχυθούν οι ηλεκτρονικές πληρωμές σε κλάδους που παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής.

4.1 Εισαγωγή

Η υπερβολική φορολογική επιβάρυνση αποτελεί τροχοπέδη στην οικονομική ανάκαμψη. Επιπλέον, αυξημένες παραμένουν οι ανάγκες για μέτρα στήριξης ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού που δέχθηκαν ιδιαίτερα ισχυρό πλήγμα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Δεδομένης της ανάγκης για κοινωνικές και αναπτυξιακές παρεμβάσεις, αλλά και του ιδιαίτερα στενού δημοσιονομικού χώρου, απαραίτητη είναι η εξεύρεση κάθε δυνατότητας για περιορισμό της φοροδιαφυγής και ενίσχυση των φορολογικών εσόδων μέσω διεύρυνση της φορολογικής βάσης.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η μελέτη του IOBE για τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής (ΗΜΠ) που δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 2018³⁴ ανέδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της αύξησης των εσόδων από ΦΠΑ και των ηλεκτρονικών πληρωμών. Η μελέτη ανέδειξε επίσης ότι η ραγδαία αύξηση της χρήσης των ΗΜΠ δεν οφείλεται μόνο στην επιβολή των περιορισμών στην ανάληψη μετρητών, αλλά στηρίζεται και στα μέτρα που λήφθηκαν με τον νόμο 4446/2016 (όπως προσαύξηση φόρου εισοδήματος σε περίπτωση χαμηλού ποσοστού ηλεκτρονικών πληρωμών, υποχρεωτική εγκατάσταση τερματικών αποδοχής καρτών πληρωμής και λοταρία με λαχνούς που προκύπτουν από ηλεκτρονικές πληρωμές).

Η ανάγκη για τη δημιουργία δημοσιονομικού χώρου και η θετική επίδραση των μέτρων ενίσχυσης της χρήσης ΗΜΠ στα φορολογικά έσοδα του κράτους δημιουργούν την ανάγκη για θέσπιση επιπλέον κινήτρων προς αυτή την κατεύθυνση. Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται πρόσφατες εξελίξεις σε σχέση με τη χρήση ΗΜΠ και τη φορολογική συμμόρφωση και εξετάζονται οι δυνατότητες για ενδυνάμωση των κινήτρων στη χρήση ΗΜΠ.

4.2 Πρόσφατες εξελίξεις και αποτίμηση τρέχουσας κατάστασης

Η χρήση των ΗΜΠ στην Ελλάδα ενισχύθηκε θεαματικά μετά την επιβολή των περιορισμών στην ανάληψη μετρητών από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα το 2015. Η αξία συναλλαγών με κάρτες πληρωμής εκτοξεύτηκε από €6,1 δισεκ. το 2014 σε €23,1 δισεκ. το 2018 (3,7 φορές υψηλότερα). Η αύξηση ήταν ακόμα μεγαλύτερη (κατά 7,1 φορές) σε όρους αριθμού συναλλαγών – από 88,0 εκατ. πληρωμές το 2014 σε 631,1 εκατ. πληρωμές το 2018 (Διάγραμμα 4.1). Ωστόσο, ο ρυθμός αύξησης των ηλεκτρονικών πληρωμών παρουσιάζει επιβράδυνση μετά το 2016, η οποία εντάθηκε το 2018 και στις αρχές του 2019.

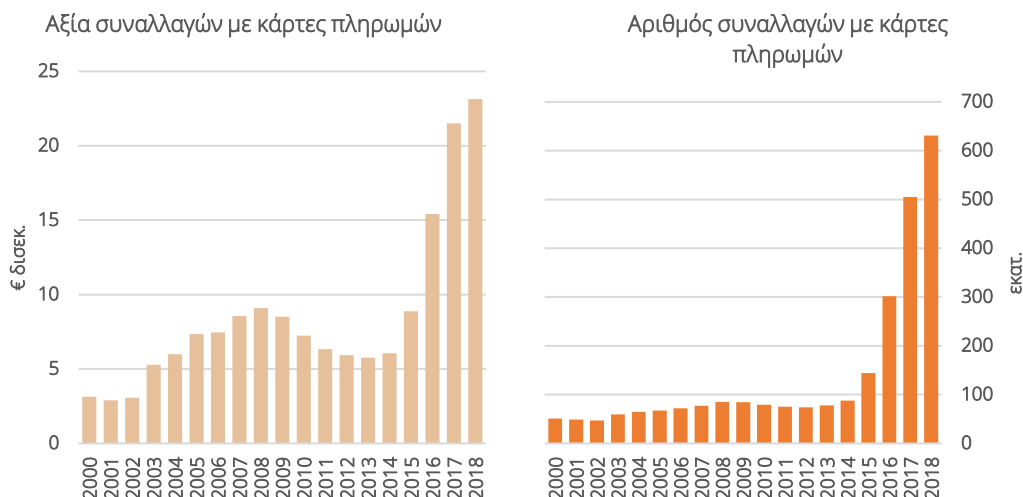
Παρά τη σημαντική πρόοδο από το 2015, η θέση της Ελλάδας παραμένει πολύ χαμηλή στην κατάταξη των χωρών μελών της ΕΕ με βάση τη χρήση καρτών πληρωμής, ενώ η απόσταση από τον μέσο όρο της ΕΕ και της Ευρωζώνης παραμένει μεγάλη (Διάγραμμα 2). Ενδεικτικά, η αξία συναλλαγών με κάρτες πληρωμών υπολογίζεται σε 18,4% της ιδιωτικής κατανάλωσης στην Ελλάδα, έναντι 29,3% κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη και 36,7% στην ΕΕ. Χαμηλότερα από την

³⁴ IOBE (2018), Οι ηλεκτρονικές πληρωμές μετά τους κεφαλαιακούς περιορισμούς: Μέτρα ενίσχυσης και φορολογικά έσοδα, www.iobe.gr/research_dtl.asp?RID=162

Ελλάδα με βάση το συγκεκριμένο δείκτη κατατάσσονται μόνο τρεις χώρες (Ρουμανία, Βουλγαρία και Γερμανία).

Διάγραμμα 4.1

Συναλλαγές με κάρτες πληρωμών στην Ελλάδα, 2000-2018

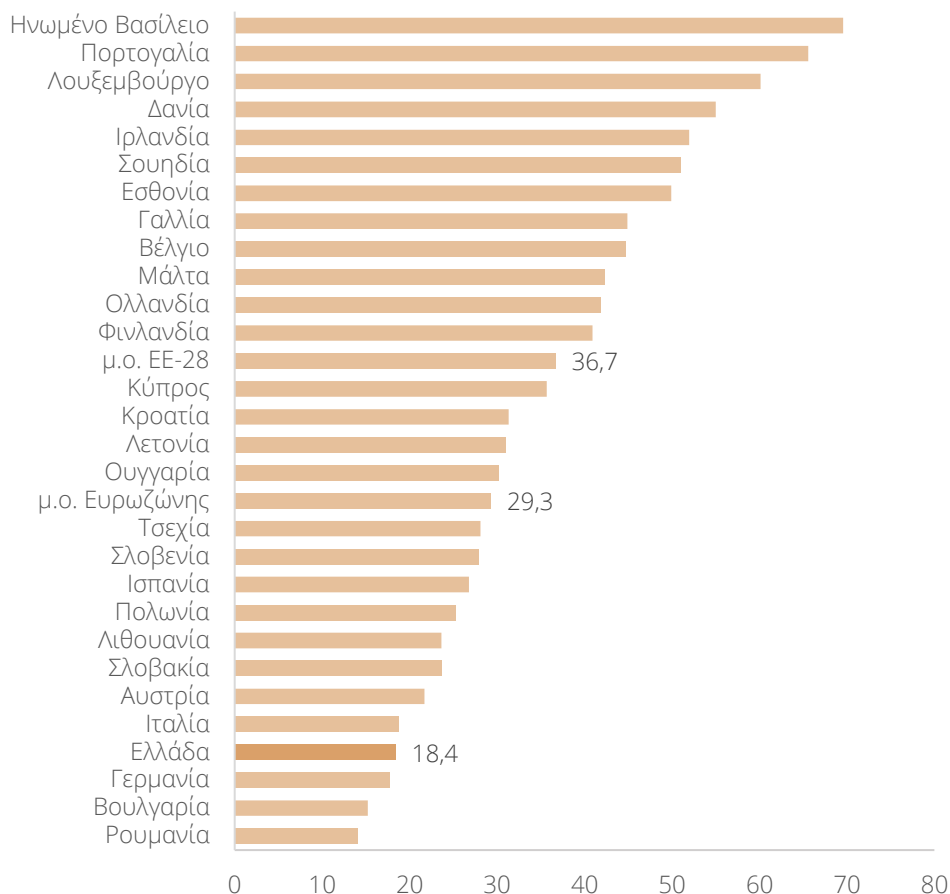


Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Παράλληλα με την ενίσχυση των ΗΜΠ, τα έσοδα από τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), αυξήθηκαν από €12,7 δισεκ. το 2014 σε €15,3 δισεκ. το 2018 (20,6% συνολική αύξηση). Ως ποσοστό του ΑΕΠ, τα έσοδα από ΦΠΑ ανήλθαν σε 8,3% το 2018 και 8,1% το 2017 (από 7,1% το 2014), καταγράφοντας τις υψηλότερες επιδόσεις στον συγκεκριμένο δείκτη τουλάχιστον από το 2000 (Διάγραμμα 4.3). Παρά τη σημαντική αύξηση των εσόδων από ΦΠΑ, σύμφωνα με πρόσφατη εκτίμηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το «κενό» από τα έσοδα ΦΠΑ στην Ελλάδα παρέμεινε το δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ για το 2016, καθώς εκτιμήθηκε ότι τα εισπραχθέντα έσοδα από ΦΠΑ ήταν χαμηλότερα από τα αναμενόμενα κατά περίπου 29% ή €6 δισεκ., ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος στην ΕΕ ήταν 10%.

Διάγραμμα 4.2

Αξία συναλλαγών με κάρτες πληρωμών στις χώρες της ΕΕ-28, ως ποσοστό της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2018

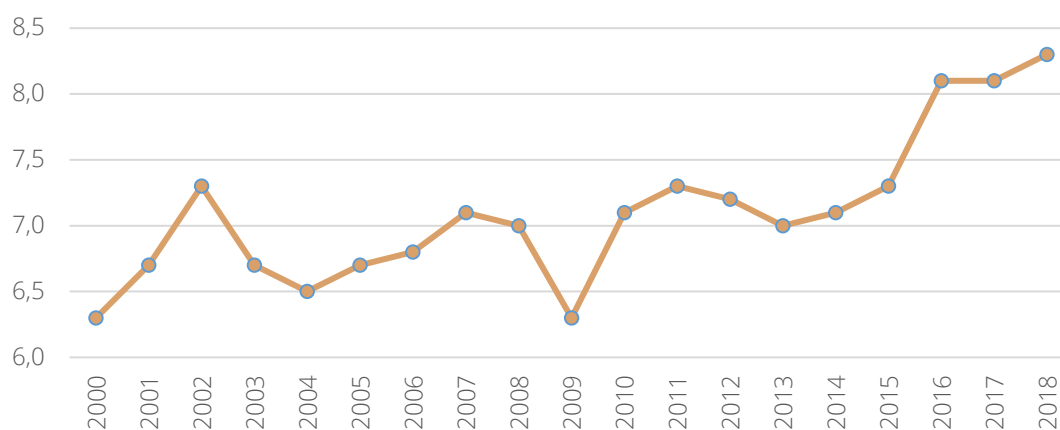


Σημ. Τα στοιχεία για το Ηνωμένο Βασίλειο αφορούν το έτος 2017, για τις υπόλοιπες χώρες το 2018.

Πηγή: ΕΚΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 4.3

Έσοδα από ΦΠΑ ως ποσοστό του ΑΕΠ



Πηγή: Eurostat

Επομένως, η πρόοδος που σημειώθηκε πρόσφατα στην Ελλάδα τόσο στην αύξηση της χρήσης των ηλεκτρονικών πληρωμών όσο και στη συλλογή εσόδων από ΦΠΑ είναι σημαντική. Τα μέτρα του νόμου 4446/2016 φαίνεται πως απέδωσαν θετικά αποτελέσματα για ενίσχυση συνολικά των ηλεκτρονικών πληρωμών. Η υποχρέωση για εγκατάσταση τερματικών αποδοχής καρτών (POS) σε μεγάλο αριθμό κλάδων, μαζί με την υποχρέωση για την επίτευξη ελάχιστης αξίας ηλεκτρονικών πληρωμών, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στην ανάληψη μετρητών από το τραπεζικό σύστημα, οδήγησαν σε σημαντική αλλαγή της κουλτούρας πληρωμών στη χώρα. Πλέον, η πληρωμή με κάρτα σε μεγάλα και μικρά καταστήματα τροφίμων, εστίασης και άλλων καταναλωτικών αγαθών δεν αποτελεί εξαίρεση.

Ωστόσο, υπάρχει ακόμα μεγάλο περιθώριο για περαιτέρω περιορισμό της παραοικονομίας μέσα από ενίσχυση της χρήσης ΗΜΠ. Φαίνεται πως εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλή η χρήση των ΗΜΠ σε κλάδους όπου ο κίνδυνος φοροδιαφυγής είναι αυξημένος. Συγκεκριμένα, σε κλάδους των υπηρεσιών, όπου είναι εφικτό ο καταναλωτής να πληρώσει χαμηλότερο τίμημα σε περίπτωση μη έκδοσης απόδειξης, η πληρωμή με κάρτες παραμένει υποτονική παρά την υποχρεωτική εγκατάσταση POS. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο ποσοστό των τερματικών POS σε αυτούς τους κλάδους να παραμένουν ανενεργά ή να υπολειπουργούν.

Επομένως, απαιτούνται ισχυρότερες παρεμβάσεις πολιτικής, με στόχευση στις συναλλαγές με υψηλό ρίσκο φοροδιαφυγής, για να μπορεί να αποδώσει περαιτέρω η αύξηση των ηλεκτρονικών πληρωμών σε όρους μείωσης της παραοικονομίας. Ο στόχος της βελτίωσης της φορολογικής συμμόρφωσης μπορεί να επιτευχθεί τόσο μέσα από την παροχή ισχυρότερων κινήτρων για χρήση ΗΜΠ, την παροχή αντικινήτρων για τη χρήση μετρητών, αλλά εξίσου και μέσα από την μετατροπή των υφιστάμενων κινήτρων για χρήση ΗΜΠ σε περισσότερο στοχευμένα κίνητρα.

4.3 Δυνατότητες ενίσχυσης των υφιστάμενων μέτρων

Προσαύξηση φόρου λόγω μη πραγματοποίησης ΗΜΠ

Βασικό μέτρο πολιτικής για ενίσχυση της χρήσης ΗΜΠ αποτελεί η προσαύξηση φόρου σε περίπτωση μη επαρκούς χρήσης ΗΜΠ για άτομα που λαμβάνουν εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις. Ορίζεται ως το γινόμενο ενός συντελεστή 22% επί τη διαφορά μεταξύ απαιτούμενης και πραγματικής χρήσης ΗΜΠ ανά κλιμάκιο εισοδήματος. Η «απαιτούμενη» χρήση ΗΜΠ ορίζεται σε 10% του εισοδήματος για ετήσιο εισόδημα έως €10 χιλ, 15% του εισοδήματος για ετήσιο εισόδημα μεταξύ €10χιλ. και €30 χιλ. και 20% του εισοδήματος και έως €30 χιλ. για ετήσιο εισόδημα άνω των €30 χιλ.

Οι κύριες αδυναμίες του υφιστάμενου μέτρου είναι ότι περιορίζεται στα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις, έχει αποκλειστικά τιμωρητικό χαρακτήρα, δημιουργούνται αντικίνητρα στην αποταμίευση για τα υψηλότερα εισοδήματα και δεν υπάρχει στόχευση σε συναλλαγές αυξημένου κινδύνου φοροδιαφυγής. Οι περισσότερες από αυτές τις αδυναμίες συσχετίζονται με τη νοητή διασύνδεση του μέτρου με την έκπτωση φόρου στα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις, η οποία λειτουργεί ως «αφορολόγητο».

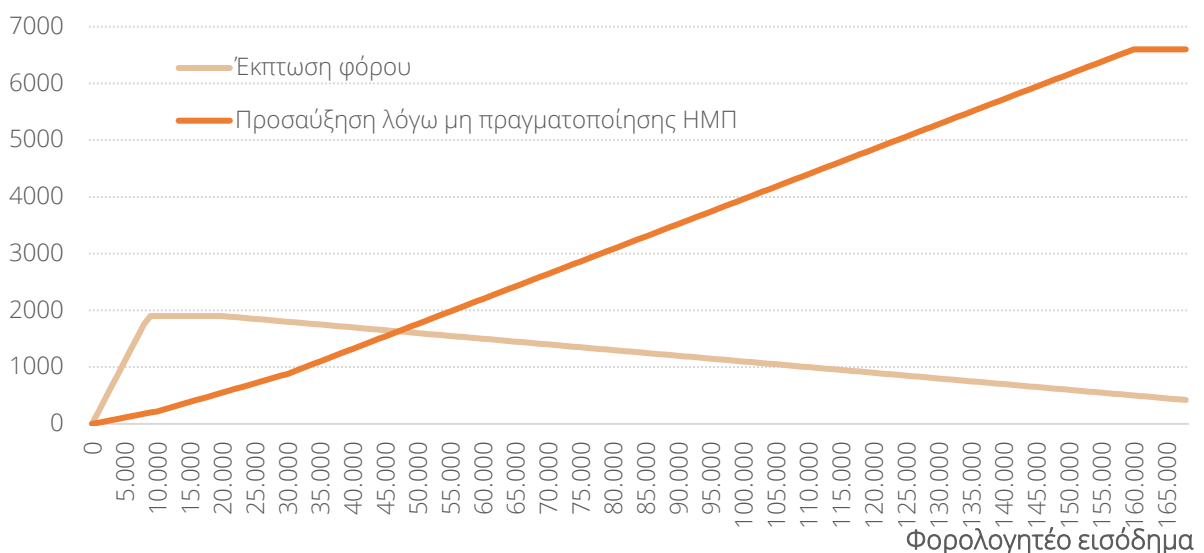
Η προσαύξηση έχει συνδεθεί λεκτικά με το αφορολόγητο, ωστόσο επί της ουσίας λειτουργεί ως ανεξάρτητο φορολογικό μέτρο. Η σύνδεση είναι μόνο λεκτική, καθώς εάν ένα άτομο που δεν κάνει καθόλου χρήση ΗΜΠ και δηλώνει εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις χαμηλότερα από ένα συγκεκριμένο όριο (περίπου €47 χιλ.), η έκπτωση φόρου που λαμβάνει είναι υψηλότερη σε σύγκριση με την προσαύξηση για μη χρήση ΗΜΠ. Αντίστοιχα, για άτομα με μεγαλύτερο εισόδημα η επιβάρυνση από την προσαύξηση σε περίπτωση μη χρήσης ΗΜΠ είναι αρκετά υψηλότερη σε σύγκριση με τη μείωση φόρου που λαμβάνουν (Διάγραμμα 4.4).

Η υψηλή προσαύξηση για μη χρήση ΗΜΠ στα υψηλά εισοδήματα λειτουργεί ως αντικίνητρο στην αποταμίευση στα υψηλά εισοδήματα. Το αντικίνητρο θα ενισχυθεί περαιτέρω εφόσον εφαρμοστεί η σχεδιασμένη αύξηση των συντελεστών που ορίζουν την απαιτούμενη χρήση ΗΜΠ σε 30% του εισοδήματος. Για περιορισμό αυτού του αντικινήτρου, προτείνεται μείωση του πλαφόν της προσαύξησης (€6.600) ή θέσπιση ισοδύναμων κινήτρων για ενίσχυση της αποταμίευσης (όπως έκπτωση φόρου για μακροχρόνιες τοποθετήσεις σε εγχώρια αξιόγραφα και ενίσχυση του 2^{ου} και 3^{ου} συνταξιοδοτικού πυλώνα).

Η διασύνδεση με το αφορολόγητο περιορίζει και την εμβέλεια του μέτρου σε εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις, καθώς ο φορολογικός κώδικας δεν προβλέπει έκπτωση φόρου για εισοδήματα από άλλες πηγές (π.χ. από επιχειρηματική δραστηριότητα). Έτσι, το υφιστάμενο φορολογικό μέτρο δεν κινητοποιεί σε χρήση ΗΜΠ ένα σημαντικό μέρος των φορολογουμένων (όπως οι ελεύθεροι επαγγελματίες). Η αποσύνδεση της προσαύξησης από το αφορολόγητο επιτρέπει την επέκταση του μέτρου και σε άλλες πηγές εισοδήματος.

Διάγραμμα 4.4

Προσαύξηση φόρου λόγω μη πραγματοποίησης ΗΜΠ και η έκπτωση φόρου (αφορολόγητο)



Η λεκτική διασύνδεση με το αφορολόγητο δημιουργεί κινδύνους για σημαντική αποδυνάμωση του κινήτρου της προσαύξησης. Σήμερα, το ποσοστό της προσαύξησης φόρου λόγω μη επαρκούς χρήσης ΗΜΠ και ο εισαγωγικός φορολογικός συντελεστής της φορολογικής κλίμακας έχουν την ίδια τιμή (22%). Εάν η σχεδιασμένη αλλαγή του εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22%

σε 9% παρασύρει και το ποσοστό της προσαύξησης φόρου, θα αποδυναμωθεί σημαντικά η ισχύς του συγκεκριμένου κινήτρου.

Στην κατεύθυνση ενίσχυσης της στόχευσης των υφιστάμενων μέτρων, μια πιθανή αλλαγή αφορά τη διαφοροποίηση του ορισμού της απαιτούμενης χρήσης. Συναλλαγές με χαμηλό εκτιμώμενο ρίσκο φοροδιαφυγής (π.χ. οι πληρωμές για υπηρεσίες κοινής ωφέλειας) θα μπορούσε να έχουν μειωμένη βαρύτητα ή να εξαιρούνται, ενώ αντίστοιχα συναλλαγές με υψηλό εκτιμώμενο ρίσκο φοροδιαφυγής θα μπορούσαν να έχουν αυξημένη βαρύτητα. Εναλλακτικά, θα μπορούσε μέρος της υπάρχουσας έκπτωσης φόρου να μετατραπεί σε υπό όρους έκπτωση συνδεδεμένη με επαρκή χρήση ΗΜΠ σε συναλλαγές με αυξημένο κίνδυνο φοροδιαφυγής.

Βασική αδυναμία της προσπάθειας στόχευσης μέσα από την υφιστάμενη προσαύξηση φόρου ή μέσα από πραγματική διασύνδεση με την έκπτωση φόρου είναι η αυξημένη περιπλοκότητα που εισάγεται στη φορολογία εισοδήματος. Μια από τις βασικές αρχές του σχεδιασμού φορολογικής πολιτικής είναι η φορολογία να είναι κατανοητή για τους φορολογούμενους. Όταν το φορολογικό σύστημα είναι περίπλοκο, δυσκολεύεται η λήψη βέλτιστων αποφάσεων από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, οι φορολογούμενοι ενδέχεται να μην συμπεριφέρονται όπως αναμένουν οι σχεδιαστές της φορολογικής πολιτικής και εν τέλει η φορολογική πολιτική κινδυνεύει να μην οδηγεί στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Επομένως, για στόχευση της χρήσης ΗΜΠ σε συναλλαγές αυξημένου κινδύνου φοροδιαφυγής, προτιμότερο είναι να εισαχθούν μέτρα που δεν έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα, δεν αυξάνουν με παραμετρικές αλλαγές την περιπλοκότητα υφιστάμενων μέτρων και δεν συνδέονται με μέτρα που έχουν θεσπιστεί για άλλους σκοπούς οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής (όπως η έκπτωση φόρου). Παρόμοια μέτρα περιγράφονται στο επόμενο τμήμα του παρόντος κεφαλαίου.

Λοταρία με λαχμούς που προκύπτουν από ηλεκτρονικές πληρωμές

Ένα επιπλέον μέτρο του νόμου 4446/2016 που επιδέχεται σημαντικές βελτιώσεις είναι η λοταρία για τη χρήση ΗΜΠ. Βελτιώσεις μπορούν να υπάρχουν τόσο ως προς τη στόχευσή της όσο και ως προς τη δημόσια προβολή της.

Είναι χρήσιμο η λοταρία να επικεντρωθεί σε συναλλαγές υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής, όπου είναι ιδιαίτερα δύσκολη η κινητοποίηση των καταναλωτών στη χρήση ΗΜΠ μέσω φοροαπαλλαγών. Σε αυτού του είδους συναλλαγές, οι συναλλασσόμενοι είναι στη θέση να αποφύγουν πλήρως την πληρωμή φόρου με τη χρήση μετρητών και επομένως το κίνητρο από εκπτώσεις φόρου δύσκολα μπορεί να υπερβεί το κέρδος των καταναλωτών από τη χρήση μετρητών και ταυτόχρονα να επιτευχθεί θετικό δημοσιονομικό αντίκτυπο. Σε αυτές τις περιπτώσεις έχει ιδιαίτερο νόημα η εφαρμογή του μέτρου της λοταρίας, με το οποίο εισέρχεται στη συναλλαγή το στοιχείο της τύχης. Ο καταναλωτής (αλλά και ο επαγγελματίας, όπως προτείνεται στην επόμενη ενότητα) αποκτά την ευκαιρία να κερδίσει ένα έπαθλο πολύ μεγαλύτερης αξίας από το κέρδος που λαμβάνει αποφεύγοντας να πληρώσει το ΦΠΑ.

Για να αυξηθεί η πιθανότητα κέρδους ανά συναλλαγή αυτού του τύπου, θα πρέπει η λοταρία να αφορά μόνο συναλλαγές υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής (π.χ. για υπηρεσίες που προσφέρουν

ελεύθεροι επαγγελματίες). Εναλλακτικά, θα μπορούσε να εξεταστεί η διαφοροποίηση της πριμοδότησης σε αριθμό λαχνών ανά κλάδο ανάλογα με τον κίνδυνο φοροδιαφυγής (χαμηλό, μέτριο και υψηλό).

Ως προς βελτίωση της δημόσιας προβολής, είναι ενδιαφέρον να μελετηθούν πρακτικές εφαρμογής της λοταρίας σε άλλες χώρες, όπως η Πορτογαλία και η Σερβία. Στην Πορτογαλία, η λοταρία έχει σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να υπάρχουν λιγότεροι μεν νικητές, αλλά μεγαλύτερα έπαθλα και περισσότερη διαφήμιση. Στην Σερβία, η λοταρία έχει λιγότερες κληρώσεις, αλλά απολαμβάνει μεγαλύτερη δημοσιογραφική κάλυψη.

4.4 Ενδεικτικά νέα μέτρα για αύξηση της χρήσης ΗΜΠ

Η διεθνής εμπειρία στη θέσπιση μέτρων προώθησης ηλεκτρονικών πληρωμών μας δείχνει ότι υπάρχουν ακόμα αρκετές παρεμβάσεις που θα μπορούσαν να εξεταστούν και για την περίπτωση της Ελλάδας. Οι πρόσθετες παρεμβάσεις στο θεσμικό πλαίσιο μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες αποδεκτών – τους καταναλωτές, τις επιχειρήσεις και το κράτος (Διάγραμμα 4.5).

Στην πλευρά των καταναλωτών, θα μπορούσε να δοθεί μια μικρή έκπτωση στο φόρο εισοδήματος για χρήση ΗΜΠ, εξαιρώντας τις συναλλαγές με χαμηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής (π.χ. καταστήματα τροφίμων, ενδυμάτων, οικιακού εξοπλισμού και άλλων καταναλωτικών αγαθών). Με αυτό τον τρόπο, θα μπορούσαν να επανέλθουν εκπτώσεις για συγκεκριμένες δαπάνες των νοικοκυριών, όπως πληρωμές για ιατρικές υπηρεσίες, οι οποίες καταργήθηκαν πρόσφατα, εφόσον τεθεί ως προϋπόθεση ότι πληρώνονται ηλεκτρονικά. Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής αυξάνει την αποτελεσματικότητα αυτών των φορολογικών εκπτώσεων σε όρους δήλωσης περισσότερης φορολογητέας ύλης, καθώς βελτιώνει τη διαφάνεια και τη δυνατότητα ελέγχων από τις φορολογικές αρχές μέσω διασταύρωσης με στοιχεία από το τραπεζικό σύστημα. Συνιστάται η θέσπιση ενός μέγιστου ορίου της μείωσης του φόρου εισοδήματος σε ευρώ ανά νοικοκυριό για συγκράτηση του κόστους του μέτρου.

Επιπλέον, θα μπορούσε να εφαρμοστεί ένα μέτρο που έφερε σημαντικά αποτελέσματα στη Νότια Κορέα, προσαρμοσμένο στα χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για επιστροφή ενός ποσοστού (π.χ. 5%) της αξίας συναλλαγών με ΗΜΠ σε κλάδους μέτριου και υψηλού ρίσκου φοροδιαφυγής ή ακόμα και σε περιοχές με χαμηλή χρήση ΗΜΠ. Η επιλογή των κλάδων και των περιοχών μπορεί να συνδεθεί και με πρόσφατες παρεμβάσεις στο ΦΠΑ, όπως η κατάργηση έκπτωσης στην εστίαση και σε νησιά του Αιγαίου. Η επιστροφή μέρους της αξίας συναλλαγών εφόσον γίνεται ηλεκτρονική πληρωμή σε συγκεκριμένους κλάδους και περιοχές μπορεί να γίνεται είτε στο τέλος κάθε συναλλαγής, είτε συγκεντρωτικά σε τακτική βάση (π.χ. με μηνιαία πίστωση σε τραπεζικούς λογαριασμούς). Και σε αυτό το κίνητρο, συνιστάται να υπάρχει ένα μέγιστο ποσό επιστροφής ανά νοικοκυριό (π.χ. €500 ετησίως), για να περιοριστεί το συνολικό δημοσιονομικό κόστος του μέτρου.

Στην πλευρά των επιχειρήσεων, πέρα από την πλήρη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον νόμο 4446/2016, υπάρχουν περιθώρια εισαγωγής θετικών κινήτρων για αποδοχή ΗΜΠ σε συναλλαγές μέτριου & υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής. Ενδεικτικά, είναι σκόπιμο να εξεταστεί η επέκταση της λοταρίας και της έκπτωσης φόρου εισοδήματος ξεχωριστά για τους ελεύθερους επαγγελματίες και κατηγορίες επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται σε

κλάδους υψηλού ρίσκου φοροδιαφυγής και οι οποίοι επιτυγχάνουν ετήσιους στόχους αποδοχής ηλεκτρονικών πληρωμών. Οι επιχειρήσεις θα είναι επιλέξιμες κυρίως με βάση κλαδικά κριτήρια (ανάλογα με τον κωδικό αριθμό δραστηριότητας), αλλά και ενδεχομένως με βάση το μέγεθος ή τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους.

Διάγραμμα 4.5

Ενδεικτικά μέτρα πολιτικής για ενίσχυση κινήτρων χρήσης ΗΜΠ

Ζήτηση - Καταναλωτές

- Επιστροφή 5% επί της αξίας συναλλαγών με κάρτα σε στοχευμένους κλάδους ή περιοχές
- Μικρή έκπτωση στο φόρο εισοδήματος στοχευμένη σε περίπτωση υψηλής χρήσης ΗΜΠ σε κλάδους μέτριου & υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής

Προσφορά - Επιχειρηματίες

- Λοταρία ή έκπτωση φόρου για τους ελεύθερους επαγγελματίες που επιτυγχάνουν στόχους διείσδυσης ΗΜΠ
- Δυνατότητα να εκπίπτουν δαπάνες που έχουν πληρωθεί μόνο μέσω ΗΜΠ
- Εφαρμογή της ηλεκτρονικής τιμολόγησης

Κράτος

- Επιτήρηση της έγκαιρης και πλήρους εφαρμογής του Ν. 4446/2016
- Υποχρεωτική δήλωση όλων των επαγγελματικών λογαριασμών που χρησιμοποιούν επιχειρήσεις και ελεύθεροι επαγγελματίες, έως συγκεκριμένη καταληκτική ημερομηνία και επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης

Πηγή: IOBE (2018)

Οι στόχοι διείσδυσης ΗΜΠ μπορούν να περιλαμβάνουν συνδυασμούς τόσο του επιπέδου χρήσης ΗΜΠ όσο και της επιθυμητής αύξησης χρήσης τους με τον χρόνο. Για παράδειγμα, μια μικρή έκπτωση στον φόρο εισοδήματος ή η επιλεξιμότητα ενός επαγγελματία για τη λοταρία μπορεί να είναι συνάρτηση του συνολικού ετήσιου τζίρου του μέσω ΗΜΠ, ενώ μια μεγαλύτερη έκπτωση στο φόρο εισοδήματος μπορεί να οριστεί επί του επιπλέον τζίρου μέσω ΗΜΠ που επιτυγχάνει η επιχείρηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο να διασφαλιστεί η πλήρης εφαρμογή της υποχρεωτικής εγκατάστασης POS καθώς και της ηλεκτρονική τιμολόγησης σε όλες τις κατηγορίες επαγγελματιών σύμφωνα με τα χρονικά στάδια που ορίζει ο νόμος 4446/2016. Εκτός από την επιτήρηση και εφαρμογή προστίμων σε περίπτωση άρνησης εξυπηρέτησης με κάρτα, μπορούν να δοθούν κίνητρα στους καταναλωτές για την καταγγελία επιχειρήσεων και επαγγελματιών που δεν δέχονται πληρωμή με κάρτα (ακόμα και για περιπτώσεις όπου υπάρχει μεν POS αλλά επανειλημμένα αντιμετωπίζει «τεχνικό πρόβλημα»), με αυστηρότερες ποινές σε περιπτώσεις υποτροπής. Επιπλέον, η δυνατότητα να εκπίπτουν δαπάνες μιας επιχείρησης θα μπορούσε να πριμοδοτηθεί σε δαπάνες που έχουν πληρωθεί μέσω ΗΜΠ.

Από την πλευρά του κράτους, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί η επιτήρηση της έγκαιρης και πλήρους εφαρμογής του νόμου 4446/2016. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να εφαρμοστεί η επέκταση της υποχρεωτικής εγκατάστασης τερματικού POS σε επαγγελματικούς κλάδους όπου αυτό εκκρεμεί (π.χ. ταξί, δημόσια μέσα μεταφοράς). Είναι σημαντικό να αναπτυχθούν περαιτέρω οι υπηρεσίες ανάλυσης και αξιοποίησης των πληροφοριών από τις συναλλαγές με ΗΜΠ προς την καλύτερη στόχευση των ελέγχων από τις φορολογικές αρχές, με ταυτόχρονη διασφάλιση της προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Σε σχέση με επιπλέον διοικητικά μέτρα που δύνανται να αυξήσουν τη διείσδυση των ΗΜΠ, ένας σημαντικός τομέας είναι η υποχρεωτική καθιέρωση ΗΜΠ σε πάσης φύσεως μισθοδοσία. Αυτό αφορά τόσο την επιτήρηση του υφιστάμενου κανονισμού όπου πληρωμές μισθών, συντάξεων και επιδομάτων πρέπει να πραγματοποιούνται μέσω τραπεζικού συστήματος, αλλά και την εξάπλωσή του για πληρωμές εργολάβων και εργαζομένων με απόδειξη δαπάνης («μπλοκάκι»).

Ένας επιπλέον τομέας είναι η παροχή δυνατότητας χρήσης ΗΜΠ σε ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό δημόσιων υπηρεσιών και διαδικασιών. Αυτό περιλαμβάνει την εξάπλωση της δυνατότητας αποδοχής διαφορετικών ΗΜΠ από υπηρεσίες του δημοσίου και ΔΕΚΟ (π.χ. συσκευές με NFC για ανέπαφες συναλλαγές στα μέσα μαζικής μεταφοράς), ή την επέκταση χρήσης του e-παραβόλου σε συνδυασμό με τη δυνατότητα πληρωμών του με εναλλακτικά ΗΜΠ (π.χ. τερματικά POS σε ΚΕΠ και χρήση QR Code μέσω εφαρμογής σε κινητή συσκευή).

Ένα διοικητικό μέτρο το οποίο πάρθηκε στην Ελλάδα το 2014 ήταν η μείωση του ανώτατου ορίου συναλλαγών σε μετρητά στα €500. Καθώς η χρήση μετρητών στην Ελλάδα παραμένει υψηλή σε σχέση με άλλες χώρες, και παρόλο που η επιτήρηση εφαρμογής του μέτρου δεν είναι εύκολη, προτείνεται η περαιτέρω μείωση του ανώτατου ορίου για την εξόφληση τιμολογίων με μετρητά. Αυτό το όριο θα μπορούσε ακόμα και να μηδενιστεί για τα νομικά πρόσωπα, για τα οποία η μη συμμόρφωση με το μέτρο θα σημαίνει μη έκπτωση δαπάνης.

Ένα εμπόδιο στην περαιτέρω εξάπλωση της χρήσης ΗΜΠ, από την πλευρά τόσο των καταναλωτών όσο και των επιχειρήσεων, απορρέει από την αστάθεια και μεταβλητότητα της φορολογικής πολιτικής. Η αβεβαιότητα και συχνότητα των αλλαγών στη φορολογία επηρεάζει αρνητικά τη χρήση ΗΜΠ. Καταναλωτές ενδεχομένως ανησυχούν ότι οι συναλλαγές αυτές ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν μελλοντικά ως τεκμήριο διαβίωσης ή να αποτελέσουν έναυσμα για τη διεξαγωγή φορολογικών ελέγχων στα δικά τους στοιχεία. Είναι αναγκαίο να επιβραβευθεί η χρήση ΗΜΠ και να διασφαλιστεί ότι δεν θα χρησιμοποιηθεί ως μέτρο για περαιτέρω φορολογική επιβάρυνση συμμορφωμένων φορολογούμενων που κάνουν αυξημένη χρήση ΗΜΠ.

4.5 Συμπεράσματα

Η εξάπλωση της χρήσης ΗΜΠ στην Ελλάδα απέκτησε ισχυρή δυναμική μετά την επιβολή των περιορισμών στην ανάληψη μετρητών το καλοκαίρι του 2015. Αυτή η δυναμική δεν είχε προσωρινά χαρακτηριστικά, παρά τη σταδιακή χαλάρωση των περιορισμών, αλλά αντιθέτως ενισχύθηκε το 2017 και παρουσιάζει προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης στο μέλλον.

Πολιτικές που θεσπίστηκαν για να συγκρατήσουν ισχυρή τη δυναμική φαίνεται πως απέδωσαν, ωστόσο χρειάζονται περαιτέρω μέτρα για να ενισχυθούν οι ηλεκτρονικές πληρωμές σε κλάδους



που παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής. Η μεταφορά καλών πρακτικών στο εγχώριο θεσμικό πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας και παρέχοντας τα κατάλληλα κίνητρα σε καταναλωτές, επιχειρήσεις και κράτος, είναι σε θέση να διατηρήσουν και τονώσουν τη δυναμική διεξόδου των ΗΜΠ, με σημαντικά οφέλη για τα δημόσια οικονομικά της χώρας. Η άμεση εφαρμογή περισσότερων στοχευμένων κινήτρων ενίσχυσης της χρήσης ΗΜΠ θα οδηγήσει σε βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης και διεύρυνση της φορολογικής βάσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	-3,8	1,8	2,9	0,7	0	0,7	1,1	2	2,6	2,4
Βέλγιο	-2,3	2,7	1,8	0,2	0,2	1,3	1,7	1,5	1,7	1,4
Βουλγαρία	-3,6	1,3	1,9	0	0,5	1,8	3,5	3,9	3,8	3,1
Γαλλία	-2,9	1,9	2,2	0,3	0,6	1	1,1	1,1	2,3	1,7
Γερμανία	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	2,2	1,7	2,2	2,2	1,5
Δανία	-4,9	1,9	1,3	0,2	0,9	1,6	2,3	2,4	2,3	1,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	-4,8	2,3	1,8	-0,8	-0,5	2,7	5,3	2,5	4,4	3
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	-4,3	2,1	1,8	-0,4	0,3	1,8	2,3	2	2,5	2
Ελλάδα	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,4	-0,2	1,5	1,9
Εσθονία	-14,7	2,3	7,6	4,3	1,9	2,9	1,9	3,5	4,9	4,8
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-4,5	2,1	1,6	-0,9	-0,2	1,4	2,1	1,9	2,4	1,9
Ηνωμένο Βασίλειο	-4,2	1,7	1,6	1,4	2	2,9	2,3	1,8	1,8	1,4
Ιρλανδία	-5	1,9	3,7	0,2	1,3	8,8	25,1	5	7,2	8,2
Ισπανία	-3,6	0	-1	-2,9	-1,7	1,4	3,6	3,2	3	2,4
Ιταλία	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	0,1	0,9	1,1	1,7	0,8
Κροατία	-7,3	-1,5	-0,3	-2,3	-0,5	-0,1	2,4	3,5	2,9	2,6
Κύπρος	-2	1,3	0,4	-2,9	-5,8	-1,3	2	4,8	4,5	4,1
Λετονία	-14,4	-3,9	6,4	4	2,4	1,9	3	2,1	4,6	4,6
Λιθουανία	-14,8	1,6	6	3,8	3,5	3,5	2	2,4	4,1	3,6
Λουξεμβούργο	-4,4	4,9	2,5	-0,4	3,7	4,3	3,9	2,4	1,5	3,1
Μάλτα	-2,5	3,5	1,3	2,8	4,6	8,7	10,8	5,6	6,8	6,8
Ολλανδία	-3,7	1,3	1,6	-1	-0,1	1,4	2	2,2	2,9	2,6
Ουγγαρία	-6,6	0,7	1,7	-1,6	2,1	4,2	3,5	2,3	4,1	5,1
Πολωνία	2,8	3,6	5	1,6	1,4	3,3	3,8	3,1	4,8	5,1
Πορτογαλία	-3	1,9	-1,8	-4	-1,1	0,9	1,8	1,9	2,8	2,4
Ρουμανία	-5,5	-3,9	2	2,1	3,5	3,4	3,9	4,8	7	4
Σλοβακία	-5,4	5	2,8	1,7	1,5	2,8	4,2	3,1	3,2	4,1
Σλοβενία	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3	2,3	3,1	4,9	4,1
Σουηδία	-5,2	6	2,7	-0,3	1,2	2,6	4,5	2,7	2,1	2,3
Φινλανδία	-8,3	3	2,6	-1,4	-0,8	-0,6	0,5	2,8	3	1,7

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	79,9	82,7	82,4	81,9	81,3	84	84,7	83	78,2	73,8
Βέλγιο	99,5	99,7	102,6	104,3	105,5	107,5	106,4	106,1	103,4	102
Βουλγαρία	13,7	15,3	15,2	16,7	17,1	27,1	26,2	29,6	25,6	22,6
Γαλλία	83	85,3	87,8	90,6	93,4	94,9	95,6	98	98,4	98,4
Γερμανία	72,6	81,8	79,4	80,7	78,2	75,3	71,6	68,5	64,5	60,9
Δανία	40,2	42,6	46,1	44,9	44	44,3	39,8	37,2	35,5	34,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	73,3	79	81,6	84	85,8	86,6	84,6	83,4	81,7	32,7
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	33,6	37,4	39,8	44,5	44,9	42,2	40	36,8	34,7	80,1
Ελλάδα	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,1
Εσθονία	7	6,6	6,1	9,7	10,2	10,5	9,9	9,2	9,2	8,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	79,2	84,8	86,9	89,9	91,8	92	90,1	89,2	87,1	85,1
Ηνωμένο Βασίλειο	63,7	75,2	80,8	84,1	85,2	87	87,9	87,9	87,1	86,8
Ιρλανδία	61,5	86	110,9	119,9	119,7	104,1	76,8	73,5	68,5	64,8
Ισπανία	52,8	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,3	99	98,1	97,1
Ιταλία	112,5	115,4	116,5	123,4	129	131,8	131,6	131,4	131,4	132,2
Κροατία	48,3	57,3	63,9	69,5	80,4	84	83,7	80,5	77,8	74,6
Κύπρος	54,3	56,8	66,2	80,1	103,1	108	108	105,5	95,8	102,5
Λετονία	36,3	47,3	43,1	41,6	39,4	40,9	36,8	40,3	40	35,9
Λιθουανία	28	36,2	37,2	39,8	38,8	40,5	42,6	40	39,4	34,2
Λουξεμβούργο	15,7	19,8	18,7	22	23,7	22,7	22,2	20,7	23	21,4
Μάλτα	67,6	67,5	70,2	67,7	68,4	63,4	57,9	55,5	50,2	46
Ολλανδία	56,8	59,3	61,7	66,2	67,7	67,9	64,6	61,9	57	52,4
Ουγγαρία	77,8	80,2	80,5	78,4	77,2	76,7	76,7	76	73,4	70,8
Πολωνία	49,4	53,1	54,1	53,7	55,7	50,4	51,3	54,2	50,6	48,9
Πορτογαλία	83,6	96,2	111,4	126,2	129	130,6	128,8	129,2	124,8	121,5
Ρουμανία	21,9	29,8	34,2	37	37,6	39,2	37,8	37,3	35,2	35
Σλοβακία	36,3	41,2	43,7	52,2	54,7	53,5	52,2	51,8	50,9	48,9
Σλοβενία	34,6	38,4	46,6	53,8	70,4	80,4	82,6	78,7	74,1	70,1
Σουηδία	41,3	38,6	37,8	38,1	40,7	45,5	44,2	42,4	40,8	38,8
Φινλανδία	41,7	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,4	63	61,3	58,9

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-2,0	-2,7	-1,0	-1,6	-0,8	0,1
Βέλγιο	-5,4	-4,0	-4,2	-4,2	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,8	-0,7
Βουλγαρία	-4,1	-3,1	-2,0	-0,3	-0,4	-5,5	-1,7	0,1	1,2	2
Γαλλία	-7,2	-6,9	-5,2	-5,0	-4,1	-3,9	-3,6	-3,5	-2,8	-2,5
Γερμανία	-3,2	-4,2	-1,0	0,0	-0,1	0,6	0,8	0,9	1	1,7
Δανία	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,2	1,1	-1,3	-0,1	1,4	0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	-5,5	-4,2	-2,7	-3,9	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,6	0,9
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	-6,6	-6,4	-4,6	-4,3	-3,3	-2,9	-2,3	-1,7	-1	-0,6
Ελλάδα	-15,1	-11,2	-10,3	-8,9	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1,1
Εσθονία	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,2	0,7	0,1	-0,3	-0,4	-0,6
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-6,2	-6,2	-4,2	-3,7	-3,1	-2,5	-2,0	-1,6	-1	-0,5
Ηνωμένο Βασίλειο	-10,1	-9,3	-7,5	-8,1	-5,3	-5,3	-4,2	-2,9	-1,9	-1,5
Ιρλανδία	-13,8	-32,1	-12,8	-8,1	-6,2	-3,6	-1,9	-0,7	-0,3	0
Ισπανία	-11,0	-9,4	-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,3	-4,5	-3,1	-2,5
Ιταλία	-5,2	-4,2	-3,7	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	-2,5	-2,4	-2,1
Κροατία	-6,0	-6,3	-7,9	-5,3	-5,3	-5,1	-3,2	-1,0	0,8	0,2
Κύπρος	-5,4	-4,7	-5,7	-5,6	-5,1	-9,0	-1,3	0,3	1,8	-4,8
Λετονία	-9,5	-8,6	-4,3	-1,2	-1,2	-1,4	-1,4	0,1	-0,6	-1
Λιθουανία	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,7
Λουξεμβούργο	-0,7	-0,7	0,5	0,3	1,0	1,3	1,4	1,9	1,4	2,4
Μάλτα	-3,2	-2,4	-2,4	-3,5	-2,4	-1,7	-1,0	0,9	3,4	2
Ολλανδία	-5,1	-5,2	-4,4	-3,9	-2,9	-2,2	-2,0	0,0	1,2	1,5
Ουγγαρία	-4,5	-4,5	-5,4	-2,4	-2,6	-2,6	-1,9	-1,6	-2,2	-2,2
Πολωνία	-7,3	-7,3	-4,8	-3,7	-4,1	-3,7	-2,7	-2,2	-1,5	-0,4
Πορτογαλία	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0	-3	-0,5
Ρουμανία	-9,1	-6,9	-5,4	-3,7	-2,2	-1,3	-0,7	-2,7	-2,7	-3
Σλοβακία	-7,8	-7,5	-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,6	-2,2	-0,8	-0,7
Σλοβενία	-5,8	-5,6	-6,7	-4,0	-14,7	-5,5	-2,8	-1,9	0	0,7
Σουηδία	-0,7	0,0	-0,2	-1,0	-1,4	-1,6	0,0	1,0	1,4	0,9
Φινλανδία	-2,5	-2,6	-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,8	-1,7	-0,8	-0,7

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 147)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0	18,1	17,5
Βέλγιο	20,2	20,8	21,0	21,6	20,8	21,2	21,1	20,7	20,3	19,8
Βουλγαρία	46,2	49,2	49,1	49,3	48,0	40,1	41,3	40,4	38,9	32,8
Γαλλία	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	17,7	18,2	17	17,4
Γερμανία	20,0	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20,0	19,7	19	18,7
Δανία	17,6	18,3	17,6	17,5	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	14,0	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	14,0	13,3	12,2	12,2
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	:	23,8	24,3	24,8	24,6	24,4	23,8	23,5	22,4	21,7
Ελλάδα	27,6	27,7	31,0	34,6	35,7	36,0	35,7	35,6	34,8	31,8
Εσθονία	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	26,0	24,2	24,4	23,4	24,4
Ευρωζώνης (19 χώρες)	21,6	22,0	22,9	23,3	23,1	23,5	23,1	23,1	22,1	21,6
Ηνωμένο Βασίλειο	22,0	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1	23,5	22,2	22	:
Ιρλανδία	25,7	27,3	29,4	30,1	29,9	27,7	26,0	24,4	22,7	:
Ισπανία	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6	26,1
Ιταλία	24,9	25,0	28,1	29,9	28,5	28,3	28,7	30,0	28,9	27,3
Κροατία	:	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8
Κύπρος	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2	23,9
Λετονία	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4
Λιθουανία	29,6	34,0	33,1	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	28,3
Λουξεμβούργο	17,8	17,1	16,8	18,4	19,0	19,0	18,5	19,8	21,5	21,9
Μάλτα	20,3	21,2	22,1	23,1	24,6	23,9	23,0	20,3	19,3	19
Ολλανδία	15,1	15,1	15,7	15,0	15,9	16,5	16,4	16,7	17	16,7
Ουγγαρία	29,6	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6
Πολωνία	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5	18,9
Πορτογαλία	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3	21,6
Ρουμανία	43,0	41,5	40,9	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5
Σλοβακία	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3	:
Σλοβενία	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2
Σουηδία	17,8	17,7	18,5	17,7	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7	18
Φινλανδία	16,9	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)				Ιανουάριος - Σεπτέμβριος			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	0,8	1,0	2,2	2,1	2,2	2,1	1,5	-0,6	-0,1
Βέλγιο	0,6	1,8	2,2	2,3	2,3	2,2	1,5	-0,6	-0,1
Βουλγαρία	-1,1	-1,3	1,2	2,6	1,0	2,5	2,5	0,0	1,5
Γαλλία	0,1	0,3	1,2	2,1	1,1	2,1	1,3	-0,8	0,9
Γερμανία	0,1	0,4	1,7	1,9	1,7	1,8	1,6	-0,2	0,0
Δανία	0,2	0,0	1,1	0,7	1,0	0,7	0,8	0,0	-0,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,3	0,7	2,4	2,0	2,4	2,0	2,5	0,4	-0,4
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	0,0	0,3	1,7	1,9	1,7	1,8	1,4	-0,5	0,1
Ελλάδα	-1,1	0,0	1,1	0,8	1,2	0,6	0,6	-0,1	-0,6
Εσθονία	0,1	0,8	3,6	3,4	3,5	3,3	2,5	-0,9	-0,2
Ευρωζώνης (19 χώρες)	0,0	0,2	1,5	1,7	1,6	1,7	1,3	-0,4	0,1
Ηνωμένο Βασίλειο	0,1	0,6	2,7	2,5	2,6	2,5	:	:	0,0
Ιρλανδία	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,2	0,7	0,9	0,2	0,5
Ισπανία	-0,6	-0,3	2,0	1,7	2,2	1,7	0,9	-0,8	-0,5
Ιταλία	0,1	0,0	1,3	1,2	1,4	1,2	0,8	-0,4	-0,2
Κροατία	-0,3	-0,6	1,3	1,6	1,2	1,6	0,8	-0,9	0,4
Κύπρος	-1,5	-1,2	0,7	0,8	0,9	0,5	0,7	0,1	-0,3
Λετονία	0,2	0,1	2,9	2,6	3,0	2,4	3,0	0,5	-0,6
Λιθουανία	-0,7	0,7	3,7	2,5	3,6	2,6	2,3	-0,3	-1,0
Λουξεμβούργο	0,1	0,0	2,1	2,0	2,2	1,9	1,8	-0,1	-0,3
Μάλτα	1,2	0,9	1,3	1,7	1,2	1,8	1,6	-0,2	0,6
Ολλανδία	0,2	0,1	1,3	1,6	1,3	1,5	2,7	1,1	0,2
Ουγγαρία	0,1	0,5	2,4	2,9	2,4	2,8	3,4	0,6	0,4
Πολωνία	-0,7	-0,2	1,6	1,2	1,6	1,2	2,0	0,8	-0,4
Πορτογαλία	0,5	0,6	1,6	1,2	1,5	1,3	0,3	-0,9	-0,2
Ρουμανία	-0,4	-1,1	1,1	4,1	0,7	4,3	4,0	-0,3	3,6
Σλοβακία	-0,3	-0,5	1,4	2,5	1,2	2,7	2,7	0,0	1,5
Σλοβενία	-0,8	-0,2	1,6	1,9	1,6	1,9	1,7	-0,2	0,4
Σουηδία	0,7	1,1	1,9	2,0	1,9	2,0	1,7	-0,2	0,1
Φινλανδία	-0,2	0,4	0,8	1,2	0,9	1,1	1,2	0,1	0,1

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	126	128	132	131	130	129	128	127	127
Βέλγιο	120	119	121	120	119	118	118	116	115
Βουλγαρία	44	45	46	45	47	47	48	49	50
Γαλλία	108	108	107	108	107	106	104	104	104
Γερμανία	120	123	124	124	126	124	124	124	123
Δανία	129	128	127	128	128	127	126	128	126
Δημοκρατία της Τσεχίας	83	83	82	84	86	87	88	89	90
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	100	100	100	100	100	100	100	99	99
Ελλάδα	85	75	72	72	71	69	68	67	68
Εσθονία	65	71	74	75	77	76	77	79	81
Ευρωζώνη (19 χώρες)	108	108	107	107	107	106	106	106	106
Ηνωμένο Βασίλειο	108	106	108	108	109	109	107	106	104
Ιρλανδία	130	130	131	132	136	178	177	181	187
Ισπανία	96	92	91	89	90	91	91	92	91
Ιταλία	104	104	101	98	96	95	97	96	95
Κροατία	59	60	60	60	59	59	61	62	63
Κύπρος	100	96	91	84	81	82	84	85	87
Λετονία	53	57	60	62	63	64	64	67	70
Λιθουανία	60	66	70	73	75	75	75	78	81
Λουξεμβούργο	257	265	260	261	269	266	260	253	254
Μάλτα	83	82	84	85	89	93	95	98	98
Ολλανδία	135	134	134	135	131	130	128	128	129
Ουγγαρία	65	66	66	67	68	68	67	68	70
Πολωνία	62	65	67	67	67	69	68	70	71
Πορτογαλία	82	77	75	76	77	77	77	77	76
Ρουμανία	51	52	54	54	55	56	59	63	64
Σλοβακία	74	74	76	76	77	77	77	76	78
Σλοβενία	83	83	82	82	82	82	83	85	87
Σουηδία	125	126	127	125	124	125	122	121	121
Φινλανδία	116	117	115	113	110	109	109	109	110

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	115,3	115,6	117,5	116,8	116,3	116,9	117,5	116,3	118,2
Βέλγιο	131,2	129,6	130,5	130	130,3	129,8	129,7	128,9	:
Βουλγαρία	41,2	42,1	43,5	42,7	43,8	44	45,3	45,5	47,2
Γαλλία	116,9	116,6	115	116,3	115,7	115,4	115,2	115,1	126
Γερμανία	105	106,3	105,1	104,5	106,4	105,7	106,4	106,3	123,2
Δανία	115,1	114,5	114,2	115	115,1	114,5	114,3	116,3	134,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	77,1	77,3	76	76,5	79	79,7	79,9	81,6	76,1
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	89,5	85,4	85,8	86,8	86,1	83,2	81,3	80,3	64,2
Εσθονία	70,5	71,9	73,2	73,1	74,7	71,7	73,5	74,4	70,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	107,8	107,7	107,1	107,2	107,3	107,1	107,2	106,9	110,5
Ηνωμένο Βασίλειο	104	102,2	102,6	102,3	102	101,7	100,3	100,1	97,7
Ιρλανδία	141,6	144,4	146,8	142,7	146,4	188,2	183,4	187	178,4
Ισπανία	101,8	101,1	102,9	103,2	103,2	101,9	101,3	100,9	96,3
Ιταλία	112,7	112	109,9	108,5	107	106,1	107,7	107	100,9
Κροατία	67,2	70,1	72,3	73,4	70,6	70,5	72,3	71,9	65,1
Κύπρος	91,4	89,8	88,6	86,6	84,9	84,5	84,1	83,8	76,3
Λετονία	58,7	61,3	62,8	62,3	64,3	63,9	64,5	67,3	59,6
Λιθουανία	67,1	71,2	72,9	74	74,5	73,1	72,1	75,2	66,3
Λουξεμβούργο	162,3	166,1	161,8	163,1	169,1	167,5	165,1	160,6	177,8
Μάλτα	94,6	91	90	89,2	90,9	94,9	95,8	94,6	81
Ολλανδία	114,6	113,3	113,1	114,9	113,1	112,4	110,4	110,5	126,3
Ουγγαρία	73	74	72,7	73	71	69,9	66,9	67,3	66,5
Πολωνία	70	72,6	73,9	73,7	73,5	74,2	73,9	75,4	63,4
Πορτογαλία	79,7	76,3	76,6	79,5	78,7	78,1	77,8	75,6	65,3
Ρουμανία	50,4	51,2	55,4	56	56,5	58,4	63	65,2	62
Σλοβακία	83,4	81,4	82,3	83,5	83,8	82,5	81,6	80,3	78,2
Σλοβενία	79,4	80,6	80	80,3	81,2	80,5	80,7	81,9	84,1
Σουηδία	116,7	116,2	116,2	113,9	113,2	114,7	112,4	111,7	113,8
Φινλανδία	112,5	112,4	109,3	108,1	107,3	107,4	107,9	108,6	110,9

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)					β' τρίμηνο (%)		Μεταβολή (%)		
	2014	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	74,2	74,3	74,8	75,4	76,1	75,7	76,3	76,9	0,6	0,6
Βέλγιο	67,3	67,2	67,7	68,5	69,7	68,2	69,0	71,0	2,0	0,8
Βουλγαρία	65,1	67,1	67,7	71,3	72,4	71,7	72,6	75,7	3,1	0,9
Γαλλία	69,2	69,5	70	70,6	71,3	71,0	71,5	71,8	0,3	0,5
Γερμανία	77,7	78	78,6	79,2	79,9	79,0	79,6	80,5	0,9	0,6
Δανία	75,9	76,5	77,4	76,9	78,2	76,8	78,5	78,3	-0,2	1,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	73,5	74,8	76,7	78,5	79,9	78,2	79,8	80,2	0,4	1,6
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	69,2	70	71	72,1	73,1	72,3	73,2	74,0	0,8	0,9
Ελλάδα	53,3	54,9	56,2	57,8	59,5	58,2	59,9	61,9	2,0	1,7
Εσθονία	74,3	76,5	76,6	78,7	79,5	77,7	79,6	79,3	-0,3	1,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	68,1	68,9	69,9	70,9	71,9	70,9	71,9	72,7	0,8	1,0
Ηνωμένο Βασίλειο	76,2	76,8	77,5	78,2	78,7	78,2	78,5	79,1	0,6	0,3
Ιρλανδία	68,1	69,9	71,4	73	74,1	72,7	74,0	74,8	0,8	1,3
Ισπανία	59,9	62	63,9	65,5	67,0	65,5	67,1	68,2	1,1	1,6
Ιταλία	59,9	60,5	61,6	62,3	63,0	62,5	63,5	64,0	0,5	1,0
Κροατία	59,2	60,6	61,4	63,6	65,2	63,8	65,8	66,4	0,6	2,0
Κύπρος	67,6	67,9	68,7	70,8	73,9	71,1	74,9	76,6	1,7	3,8
Λετονία	70,7	72,5	73,2	74,8	76,9	74,3	76,8	77,2	0,4	2,5
Λιθουανία	71,8	73,3	75,2	76	77,8	76,3	77,6	78,4	0,8	1,3
Λουξεμβούργο	72,1	70,9	70,7	71,5	72,1	71,4	71,3	73,2	1,9	-0,1
Μάλτα	67,9	69	71,1	73	75,0	72,7	75,1	77,3	2,2	2,4
Ολλανδία	75,4	76,4	77,1	78	79,2	77,9	78,9	80,1	1,2	1,0
Ουγγαρία	66,7	68,9	71,5	73,3	74,4	73,2	74,5	75,2	0,7	1,3
Πολωνία	66,5	67,8	69,3	70,9	72,2	71,1	72,4	73,1	0,7	1,3
Πορτογαλία	67,6	69,1	70,6	73,4	75,4	73,2	75,5	76,1	0,6	2,3
Ρουμανία	65,7	66	66,3	68,8	69,9	70,5	70,7	71,6	0,9	0,2
Σλοβακία	65,9	67,7	69,8	71,1	72,4	71,1	72,0	73,0	1,0	0,9
Σλοβενία	67,7	69,1	70,1	73,4	75,5	73,4	75,5	77,1	1,6	2,1
Σουηδία	80	80,5	81,2	81,8	82,6	82,1	82,8	82,8	0,0	0,7
Φινλανδία	73,1	72,9	73,4	74,2	76,3	74,6	76,8	77,5	0,7	2,2

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)					β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	45,1	46,3	49,2	51,3	54,0	50,8	53,4	54,2	0,8	2,6
Βέλγιο	42,7	44,0	45,4	48,3	50,3	47,7	49,8	52,3	2,5	2,1
Βουλγαρία	50,0	53,0	54,5	58,2	60,7	58,3	61,0	65,0	4,0	2,7
Γαλλία	46,9	48,7	49,8	51,3	52,1	51,7	52,1	53,0	0,9	0,4
Γερμανία	65,6	66,2	68,6	70,1	71,4	70,2	70,8	72,3	1,5	0,6
Δανία	63,2	64,7	67,8	68,9	70,7	69,7	70,9	72,1	1,2	1,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	54,0	55,5	58,5	62,1	65,1	61,6	65,1	66,7	1,6	3,5
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	51,8	53,3	55,2	57,1	58,7	57,1	58,6	59,9	1,3	1,5
Ελλάδα	34,0	34,3	36,3	38,3	41,1	38,0	40,9	43,6	2,7	2,9
Εσθονία	64,0	64,5	65,2	68,1	68,9	68,3	66,8	71,3	4,5	-1,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	51,7	53,3	55,3	57,1	58,8	57,2	58,5	59,9	1,4	1,3
Ηνωμένο Βασίλειο	61,0	62,2	63,4	64,1	65,3	64,0	65,3	66,3	1,0	1,3
Ιρλανδία	52,6	55,4	56,8	58,4	60,4	58,4	60,5	61,3	0,8	2,1
Ισπανία	44,3	46,9	49,1	50,5	52,2	50,5	52,0	53,9	1,9	1,5
Ιταλία	46,2	48,2	50,3	52,2	53,7	52,3	54,1	54,8	0,7	1,8
Κροατία	36,2	39,2	38,1	40,3	42,8	40,0	43,4	45,0	1,6	3,4
Κύπρος	46,9	48,5	52,2	55,3	60,9	53,7	61,7	62,4	0,7	8,0
Λετονία	56,4	59,4	61,4	62,3	65,4	62,1	65,3	67,0	1,7	3,2
Λιθουανία	56,2	60,4	64,6	66,1	68,5	66,2	67,5	69,4	1,9	1,3
Λουξεμβούργο	42,5	38,4	39,6	39,8	40,5	39,1	39,6	42,6	3,0	0,5
Μάλτα	39,5	42,3	45,8	47,2	49,7	44,1	48,9	50,9	2,0	4,8
Ολλανδία	59,9	61,7	63,5	65,7	67,7	65,5	67,3	69,3	2,0	1,8
Ουγγαρία	41,7	45,3	49,8	51,7	54,4	51,2	53,5	56,1	2,6	2,3
Πολωνία	42,5	44,3	46,2	48,3	48,9	48,2	49,4	49,2	-0,2	1,2
Πορτογαλία	47,8	49,9	52,1	56,2	59,2	56,1	59,4	60,3	0,9	3,3
Ρουμανία	43,1	41,1	42,8	44,5	46,3	46,1	46,0	48,1	2,1	-0,1
Σλοβακία	44,8	47,0	49,0	53,0	54,2	52,7	53,4	57,1	3,7	0,7
Σλοβενία	35,4	36,6	38,5	42,7	47,0	43,5	47,6	49,7	2,1	4,1
Σουηδία	74,0	74,5	75,5	76,4	77,9	76,7	77,7	78,2	0,5	1,0
Φινλανδία	59,1	60,0	61,4	62,5	65,4	62,4	65,1	66,6	1,5	2,7

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)					β' τρίμηνο (%)			
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019/18	2017/16
Αυστρία	0,8	0,5	0,1	0,9	1,7	1,0	1,4	0,8	1,2
Βέλγιο	0,3	0,1	0,4	0,1	0,8	1,1	2,5	3,1	1,7
Βουλγαρία	-1,1	0,0	1,6	1,7	-0,5	4,4	0,1	2,8	-0,5
Γαλλία	0,2	-0,1	2,3	0,2	0,6	1,1	0,9	0,0	0,6
Γερμανία	0,9	1,0	0,8	0,8	2,6	0,9	0,6	1,0	0,3
Δανία	-0,5	0,0	1,0	1,4	3,2	-0,8	1,8	-0,5	2,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,4	0,9	0,7	1,3	1,9	1,6	1,4	0,0	1,4
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	-0,2	-0,2	1,3	1,2	1,5	1,5	1,2	0,8	1,1
Ελλάδα	-8,8	-4,9	0,6	2,1	1,8	2,2	2,0	2,3	1,7
Εσθονία	1,9	1,0	0,6	2,6	0,6	2,2	0,9	-0,1	1,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,6	-0,5	1,0	1,1	1,8	1,5	1,4	1,0	1,3
Ηνωμένο Βασίλειο	1,0	1,2	2,3	1,7	1,4	1,1	1,1	0,9	0,9
Ιρλανδία	-0,4	3,0	2,6	3,4	3,7	2,9	2,8	2,1	2,9
Ισπανία	-4,3	-2,8	1,2	3,0	2,7	2,6	2,7	2,3	2,8
Ιταλία	-0,2	-1,7	0,3	0,8	1,3	1,2	0,8	0,2	1,3
Κροατία	-3,6	-2,6	2,9	1,3	0,3	2,2	1,7	0,0	1,9
Κύπρος	-3,1	-5,1	-0,6	-1,3	1,3	4,6	5,5	3,2	5,5
Λετονία	1,6	2,1	-1,0	1,3	-0,3	0,2	1,6	-0,8	1,7
Λιθουανία	1,7	1,3	2,0	1,3	1,7	-0,6	1,5	0,5	0,5
Λουξεμβούργο	4,9	1,1	3,0	4,7	1,4	4,2	3,0	5,3	2,4
Μάλτα	4,0	4,8	5,0	4,0	5,0	6,0	6,2	6,4	7,5
Ολλανδία	0,6	-0,8	-0,6	1,0	1,3	2,1	2,3	1,9	1,9
Ουγγαρία	1,8	1,7	5,3	2,7	3,4	1,6	1,1	0,4	1,1
Πολωνία	0,2	-0,1	1,9	1,4	0,7	1,4	0,4	-0,6	0,4
Πορτογαλία	-4,2	-2,5	1,9	1,2	1,4	3,3	2,3	0,6	2,7
Ρουμανία	0,9	-0,7	0,8	-0,9	-1,0	2,6	0,2	0,2	-1,3
Σλοβακία	0,6	0,0	1,5	2,5	2,8	1,5	1,4	0,6	0,7
Σλοβενία	-1,2	-1,9	0,9	0,4	-0,1	4,7	2,2	1,4	2,4
Σουηδία	0,7	1,0	1,4	1,4	1,5	2,3	1,8	0,7	1,8
Φινλανδία	0,4	-1,1	-0,4	-0,4	0,5	1,0	2,7	0,6	3,1

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)				β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2017/16
Αυστρία	3,8	4,1	3,7	3,3	5,4	4,6	4,5	-0,1	-0,8
Βέλγιο	5,1	4,7	4,2	3,6	7,0	6,1	5,3	-0,8	-0,9
Βουλγαρία	5,5	4,5	3,8	3,2	6,3	5,5	4,2	-1,3	-0,8
Γαλλία	6,3	6,1	5,7	5,5	9,1	8,7	8,1	-0,6	-0,4
Γερμανία	3,2	2,9	2,6	2,4	3,8	3,5	3,1	-0,4	-0,3
Δανία	4,2	4,3	4,0	3,4	5,6	5,0	4,7	-0,3	-0,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	3,3	2,6	1,9	1,5	3,0	2,2	1,9	-0,3	-0,8
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	6,0	5,5	4,9	4,4	8,1	7,3	6,6	-0,7	-0,8
Ελλάδα	14,8	14,1	12,8	11,5	21,2	19,0	16,8	-2,2	-2,2
Εσθονία	4,3	4,8	4,1	3,9	7,0	5,1	5,1	0,0	-1,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	6,9	6,4	5,8	5,2	9,0	8,2	7,5	-0,7	-0,8
Ηνωμένο Βασίλειο	3,7	3,3	3,0	2,8	4,3	3,9	3,7	-0,2	-0,4
Ιρλανδία	6,6	5,6	4,5	3,9	6,9	6,0	5,4	-0,6	-0,9
Ισπανία	14,5	12,8	11,2	9,9	17,2	15,3	14,0	-1,3	-1,9
Ιταλία	6,7	6,6	6,4	6,1	10,9	10,7	9,8	-0,9	-0,2
Κροατία	9,5	7,5	6,5	4,9	10,5	7,9	6,4	-1,5	-2,6
Κύπρος	10,0	8,6	7,4	5,7	10,7	7,4	6,5	-0,9	-3,3
Λετονία	6,7	6,6	6,0	5,2	8,9	7,7	6,4	-1,3	-1,2
Λιθουανία	6,1	5,3	4,8	4,3	7,0	5,9	6,2	0,3	-1,1
Λουξεμβούργο	4,3	4,0	3,5	3,6	5,3	5,4	5,4	0,0	0,1
Μάλτα	3,2	2,9	2,5	2,4	3,9	3,7	3,4	-0,3	-0,2
Ολλανδία	4,8	4,2	3,4	2,7	5,0	3,9	3,3	-0,6	-1,1
Ουγγαρία	4,1	3,1	2,6	2,3	4,3	3,6	3,3	-0,3	-0,7
Πολωνία	4,6	3,8	3,0	2,4	5,0	3,6	3,2	-0,4	-1,4
Πορτογαλία	8,3	7,3	5,9	4,7	9,0	6,8	6,3	-0,5	-2,2
Ρουμανία	4,1	3,5	3,0	2,5	4,8	4,1	3,8	-0,3	-0,7
Σλοβακία	7,3	6,2	5,2	4,2	8,1	6,6	5,7	-0,9	-1,5
Σλοβενία	5,7	5,0	4,3	3,4	6,4	5,2	4,2	-1,0	-1,2
Σουηδία	5,4	5,0	4,9	4,6	7,3	6,8	6,9	0,1	-0,5
Φινλανδία	6,2	5,8	5,7	4,9	9,9	8,2	7,7	-0,5	-1,7

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)				β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2017/16
Αυστρία	6,1	6,5	5,9	5,0	5,8	4,9	4,5	-0,4	-0,9
Βέλγιο	9,1	8,1	7,1	6,3	7,0	6,3	5,6	-0,7	-0,7
Βουλγαρία	9,8	8,1	6,4	5,7	6,9	6,1	4,6	-1,5	-0,8
Γαλλία	10,8	10,3	9,5	9,0	9,2	8,7	8,2	-0,5	-0,5
Γερμανία	5,0	4,5	4,1	3,8	4,3	3,9	3,4	-0,5	-0,4
Δανία	5,9	5,8	5,6	4,8	5,4	4,9	4,8	-0,1	-0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	4,2	3,4	2,3	1,8	2,4	1,8	1,6	-0,2	-0,6
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	9,3	8,4	7,4	6,6	7,9	7,0	6,4	-0,6	-0,9
Ελλάδα	21,8	19,9	17,8	15,4	17,7	15,3	13,7	-1,6	-2,4
Εσθονία	6,2	7,4	6,2	5,4	7,7	5,3	4,7	-0,6	-2,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	10,7	9,7	8,7	7,9	8,7	7,9	7,2	-0,7	-0,8
Ηνωμένο Βασίλειο	5,5	5,0	4,5	4,1	4,5	3,9	4,0	0,1	-0,6
Ιρλανδία	10,8	9,1	7,1	5,8	7,5	6,2	5,6	-0,6	-1,3
Ισπανία	20,8	18,1	15,7	13,7	15,6	13,7	12,5	-1,2	-1,9
Ιταλία	11,3	10,9	10,3	9,7	10,1	9,8	9,1	-0,7	-0,3
Κροατία	15,6	12,7	10,3	7,7	9,7	7,3	5,6	-1,7	-2,4
Κύπρος	15,1	12,7	10,9	8,1	10,2	7,3	6,4	-0,9	-2,9
Λετονία	11,1	10,9	9,8	8,4	10,4	9,2	8,0	-1,2	-1,2
Λιθουανία	10,1	9,1	8,6	6,9	8,6	6,5	6,8	0,3	-2,1
Λουξεμβούργο	5,9	6,1	5,6	5,3	5,4	5,1	5,3	0,2	-0,3
Μάλτα	5,4	4,4	3,8	3,8	3,9	3,9	3,3	-0,6	0,0
Ολλανδία	6,5	5,6	4,5	3,7	4,6	3,8	3,3	-0,5	-0,8
Ουγγαρία	6,6	5,1	3,8	3,5	4,0	3,5	3,4	-0,1	-0,5
Πολωνία	7,3	6,1	4,9	3,9	5,2	3,7	3,2	-0,5	-1,5
Πορτογαλία	12,4	11,1	8,6	6,6	8,5	6,5	5,9	-0,6	-2,0
Ρουμανία	7,5	6,6	5,6	4,7	5,7	4,7	4,1	-0,6	-1,0
Σλοβακία	10,3	8,8	7,9	6,1	8,0	6,2	5,7	-0,5	-1,8
Σλοβενία	8,1	7,5	5,8	4,6	5,5	4,8	3,8	-1,0	-0,7
Σουηδία	7,5	7,3	6,9	6,4	7,6	7,0	7,1	0,1	-0,6
Φινλανδία	9,9	9,0	8,9	7,4	10,1	8,4	8,2	-0,2	-1,7

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)				β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018
Αυστρία	5,3	5,6	5,0	4,7	4,9	4,3	4,4	0,1	-0,6
Βέλγιο	7,8	7,6	7,1	5,6	7,1	5,9	5,0	-0,9	-1,2
Βουλγαρία	8,4	7,0	6,0	4,7	5,7	4,7	3,7	-1,0	-1,0
Γαλλία	9,9	9,9	9,3	9,1	8,9	8,7	8,0	-0,7	-0,2
Γερμανία	4,2	3,8	3,3	2,9	3,2	3,0	2,8	-0,2	-0,2
Δανία	6,4	6,6	5,9	:	5,9	5,0	4,6	-0,4	-0,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,1	4,7	3,6	2,8	3,7	2,7	2,3	-0,4	-1,0
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	9,5	8,8	7,9	7,1	8,3	7,5	6,9	-0,6	-0,8
Ελλάδα	28,9	28,1	26,1	24,2	25,5	23,7	20,7	-3,0	-1,8
Εσθονία	6,1	6,1	5,3	:	6,2	4,8	5,5	0,7	-1,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,0	10,4	9,5	8,6	9,3	8,5	7,8	-0,7	-0,8
Ηνωμένο Βασίλειο	5,1	4,7	4,2	4,0	4,1	3,9	3,4	-0,5	-0,2
Ιρλανδία	8,9	7,6	6,3	5,7	6,2	5,8	5,2	-0,6	-0,4
Ισπανία	23,6	21,4	19,0	17,0	19,1	17,1	15,8	-1,3	-2,0
Ιταλία	12,7	12,8	12,4	11,8	12,1	11,8	10,7	-1,1	-0,3
Κροατία	16,7	14,2	11,9	9,3	11,5	8,7	7,3	-1,4	-2,8
Κύπρος	14,8	13,4	11,3	8,8	11,2	7,5	6,7	-0,8	-3,7
Λετονία	8,6	8,4	7,7	6,4	7,4	6,1	4,7	-1,4	-1,3
Λιθουανία	8,2	6,7	5,7	5,4	5,4	5,3	5,5	0,2	-0,1
Λουξεμβούργο	7,1	6,5	5,6	5,7	5,3	5,8	5,6	-0,2	0,5
Μάλτα	5,4	5,2	4,3	3,6	4,0	3,5	3,5	0,0	-0,5
Ολλανδία	7,3	6,5	5,3	4,0	5,5	4,0	3,3	-0,7	-1,5
Ουγγαρία	7,0	5,1	4,6	4,0	4,6	3,7	3,2	-0,5	-0,9
Πολωνία	7,7	6,2	4,9	3,9	4,7	3,5	3,3	-0,2	-1,2
Πορτογαλία	12,9	11,3	9,5	7,4	9,4	7,1	6,7	-0,4	-2,3
Ρουμανία	5,8	5,0	4,0	3,5	3,6	3,3	3,3	0,0	-0,3
Σλοβακία	12,9	10,8	8,4	7,0	8,3	7,2	5,7	-1,5	-1,1
Σλοβενία	10,1	8,6	7,5	5,7	7,5	5,7	4,7	-1,0	-1,8
Σουηδία	7,3	6,5	6,4	6,3	6,9	6,6	6,7	0,1	-0,3
Φινλανδία	8,8	8,6	8,4	7,3	9,8	7,9	7,1	-0,8	-1,9

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	32,4	33,5	28,9	32,8	30,8	26,5	-4,3	-2,0
Βέλγιο	51,6	48,9	48,7	52,5	51,6	46,0	-5,6	-0,9
Βουλγαρία	59,2	55,0	58,7	55,3	58,3	59,2	0,9	3,0
Γαλλία	45,9	45,4	42,0	47,1	43,8	42,2	-1,6	-3,3
Γερμανία	41,2	42,0	41,4	42,8	41,4	39,4	-2,0	-1,4
Δανία	22,4	22,6	21,1	20,7	21,0	16,0	-5,0	0,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	42,0	34,7	30,5	37,4	30,2	32,2	2,0	-7,2
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	46,9	45,2	43,5	46,1	44,9	41,6	-3,3	-1,2
Ελλάδα	72,0	72,9	70,4	74,0	72,1	70,8	-1,3	-1,9
Εσθονία	31,5	33,7	24,8	30,7	35,0	22,3	-12,7	4,3
Ευρωζώνη (19 χώρες)	50,2	49,0	46,9	50,3	48,4	45,2	-3,2	-1,9
Ηνωμένο Βασίλειο	27,2	25,9	26,3	26,0	26,8	26,9	0,1	0,8
Ιρλανδία	52,4	46,4	37,4	48,2	35,2	31,9	-3,3	-13,0
Ισπανία	48,3	44,5	41,7	45,7	43,4	38,6	-4,8	-2,3
Ιταλία	58,3	58,8	59,1	60,9	60,7	58,2	-2,5	-0,2
Κροατία	50,6	41,0	40,5	46,6	44,4	30,6	-13,8	-2,2
Κύπρος	44,5	40,7	31,9	46,3	33,7	31,7	-2,0	-12,6
Λετονία	41,4	37,6	41,8	39,4	41,3	40,0	-1,3	1,9
Λιθουανία	38,3	37,7	32,1	37,9	33,7	30,0	-3,7	-4,2
Λουξεμβούργο	34,9	38,2	24,7	44,2	22,2	24,8	2,6	-22,0
Μάλτα	39,7	40,1	31,0	37,8	23,3	:	:	-14,5
Ολλανδία	42,7	40,7	37,9	42,0	41,4	32,0	-9,4	-0,6
Ουγγαρία	46,5	40,3	38,6	42,0	40,3	33,5	-6,8	-1,7
Πολωνία	34,9	31,1	26,9	30,0	28,2	21,4	-6,8	-1,8
Πορτογαλία	55,4	49,8	43,6	51,6	45,3	45,0	-0,3	-6,3
Ρουμανία	49,9	41,3	44,2	41,0	43,2	40,7	-2,5	2,2
Σλοβακία	60,1	62,4	61,8	63,1	62,6	58,2	-4,4	-0,5
Σλοβενία	53,3	47,5	42,7	51,3	44,8	42,2	-2,6	-6,5
Σουηδία	19,3	19,7	19,8	18,0	19,7	16,1	-3,6	1,7
Φινλανδία	26,2	24,6	22,0	21,3	19,8	14,2	-5,6	-1,5

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	11,2	9,8	9,4	8,9	9,1	8,4	-0,7	0,2
Βέλγιο	20,1	19,3	15,9	19,9	18,0	13,6	-4,4	-1,9
Βουλγαρία	17,3	12,9	12,6	13,2	15,1	9,5	-5,6	1,9
Γαλλία	24,6	22,3	20,8	21,9	19,4	18,1	-1,3	-2,5
Γερμανία	7,1	6,8	6,2	7,0	6,6	5,5	-1,1	-0,4
Δανία	12,0	11,1	9,4	11,6	9,3	8,2	-1,1	-2,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	10,5	8,0	6,7	8,3	7,0	5,7	-1,3	-1,3
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	18,7	16,9	15,2	18,1	16,1	14,9	-1,2	-2,0
Ελλάδα	47,4	43,6	39,9	43,8	38,8	32,9	-5,9	-5,0
Εσθονία	13,5	14,1	11,9	15,9	8,7	14,1	5,4	-7,2
Ευρωζώνη (19 χώρες)	20,9	18,8	16,9	19,0	16,9	15,5	-1,4	-2,1
Ηνωμένο Βασίλειο	13,0	12,1	11,3	11,6	10,6	10,8	0,2	-1,0
Ιρλανδία	16,8	14,4	13,7	16,1	15,4	15,7	0,3	-0,7
Ισπανία	44,5	38,7	34,4	39,5	34,7	33,1	-1,6	-4,8
Ιταλία	37,8	34,8	32,2	34,2	31,6	28,4	-3,2	-2,6
Κροατία	31,3	27,5	23,8	22,2	20,1	15,8	-4,3	-2,1
Κύπρος	29,1	24,7	20,2	25,3	17,9	14,9	-3,0	-7,4
Λετονία	17,3	17,0	12,2	16,5	11,2	15,1	3,9	-5,3
Λιθουανία	14,5	13,3	11,2	13,1	10,9	10,2	-0,7	-2,2
Λουξεμβούργο	18,7	15,4	14,1	15,5	14,8	14,0	-0,8	-0,7
Μάλτα	10,7	10,6	9,2	10,2	8,4	9,1	0,7	-1,8
Ολλανδία	10,8	8,9	7,2	9,0	6,9	6,3	-0,6	-2,1
Ουγγαρία	13,0	10,7	10,2	11,0	9,5	10,8	1,3	-1,5
Πολωνία	25,8	26,5	27,3	14,6	10,2	10,4	0,2	-4,4
Πορτογαλία	30,2	38,0	38,1	22,7	19,4	18,1	-1,3	-3,3
Ρουμανία	23,9	22,6	23,7	15,4	15,5	15,0	-0,5	0,1
Σλοβακία	33,7	34,0	33,7	17,7	13,7	14,6	0,9	-4,0
Σλοβενία	15,7	20,6	21,6	10,0	8,1	6,5	-1,6	-1,9
Σουηδία	22,8	23,7	23,6	21,8	20,6	21,6	1,0	-1,2
Φινλανδία	20,1	19,0	19,9	27,4	21,6	22,5	0,9	-5,8

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

(**) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0